

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

GÜNEY AKDENİZ'DEN FRANSA'YA GÖÇ EDEN GÖÇMENLERİN
KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

Merve SARUHAN

Danışman

Doç. Dr. Ceren UYSAL OĞUZ

Akdeniz Göç Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

GÜNEY AKDENİZ'DEN FRANSA'YA GÖÇ EDEN GÖÇMENLERİN
KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

Merve SARUHAN

Danışman

Doç. Dr. Ceren UYSAL OĞUZ

Akdeniz Göç Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

(Onay Sayfası)
(Baskıya Gidecek Tezlere Orijinal İmzalı İmza Sayfası Enstitü Tarafından Verilecektir.)

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Merve SARUHAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Akdeniz Göç Araştırmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç Dr. Hasan Hüseyin AYGÜL

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Ceren UYSAL OĞUZ

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Tolga ÖZTÜRK

Tez Başlığı: Güney Akdeniz'den Fransa'ya Göç Eden Göçmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : / /2021

Mezuniyet Tarihi : / /2021

Prof. Dr. Tuncer DEMİR
Müdür

AKADEMİK BEYAN

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ;

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Güney Akdeniz’den Fransa’ya Göç Eden Göçmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını beyan ederim.

(İmza)

Merve SARUHAN

İÇİNDEKİLER

GRAFİKLER LİSTESİ	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	v
TABLolar LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇ

1.1.Göç Türleri	5
1.2.Göçmen Türleri	8
1.3.Everett Lee'nin İtme-Çekme Kuramı.....	11
1.4.Akdeniz'de Göç.....	13
1.4.1.Doğu Akdeniz Göç Rotası	19
1.4.2.Orta Akdeniz Göç Rotası	23
1.4.3.Batı Akdeniz Göç Rotası.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

2.1. Araştırmanın Konusu	30
2.2. Araştırmanın Amacı ve Problemleri	30
2.3. Araştırmanın Deseni.....	31
2.3.1.Tarama İşlemi.....	32
2.3.1.1.Tarama İşleminde Kullanılan Anahtar Kelimeler	32
2.3.1.2.Tarama İşleminde Kullanılan Veri Tabanları.....	32
2.3.1.3.Dahil Etme ve Hariç Tutma Kriterleri.....	32
2.4. Verilerin Toplanması.....	33
2.5. Verilerin Analizi.....	33
2.6. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	34
2.7. Araştırmanın Önemi	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARI

3.1. Avrupa Birliği Göç Politikasının Gelişimi.....	36
3.1.1.Maastricht Antlaşması.....	37
3.1.2.Amsterdam Antlaşması	38
3.1.3.Tampere Programı.....	39
3.1.4.Dublin Sözleşmesi.....	42
3.1.5.Lahey Programı	44
3.1.6.Stockholm Programı.....	47
3.2.Kuzey Afrika Bölgesini Kapsayan Girişimler	50
3.2.1.Barcelona Deklarasyonu	50
3.2.2.Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım.....	50
3.2.3.Avrupa Komşuluk Politikasının Gözden Geçirilmesi	55

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FRANSA’NIN GÖÇ POLİTİKALARI

4.1.Fransa Göç Tarihi.....	60
4.2.Fransa’nın Göç Politikalarının Gelişimi	64
4.3.Fransa Entegrasyon Politikaları	74
4.4.Güney Akdeniz’den Fransa’ya Göç Eden Göçmenlerin Karşılaştığı Sorunlar.....	78
4.4.1.Okul Başarısını Etkileyen Faktörler.....	79
4.4.2.Sağlık Alanında Karşılaşılan Sorunlar	86
4.4.3.Sosyal Alanında Karşılaşılan Sorunlar.....	93
4.4.4.İstihdam Alanında Karşılaşılan Sorunlar	99
SONUÇ	107
KAYNAKÇA.....	117
Ek 1- Doküman Analizi Kapsamına Alınan Çalışmalar.....	129
HARİTALAR.....	132
ÖZGEÇMİŞ.....	133

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1.: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler	20
Grafik 1.2.: Yıllara Göre Doğu Akdeniz Göç Rotasını Kullanarak AB Sınırına Giren Düzensiz Göçmen Sayısı	22
Grafik 1.3.: Orta Akdeniz Göç Rotasındaki Yasa Dışı Sınır Geçişi Tespitleri	25
Grafik 4.1.: Göçmenlerin doğdukları ülke grubuna göre dağılımı	63

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1.: 2022 Akdeniz Göç Rotaları ve Düzensiz Göçmen Sayıları	23
Şekil 1.2.: 8.128 Göçmenin Libya'ya ulaşmak için kullandığı göç rotası	26

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1. : Göçmenlerin doğdukları ülke grubuna göre dağılımı	63
Tablo 4.2. : Ebeveynlerin Diplomaları	80

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AIHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AME	Aide médicale d'Etat - Devlet Tıbbi Yardımı
BAC	Baccalaureat - Bakalorya
BEP	Brevet d'Etudes Professionnelles - Meslekî Eğitim Diploması
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CAP	Certificat d'Aptitude Professionnelle - Meslekî Yeterlilik Diploması
CAI	Contrat d'Accueil et d'Intégration
CAIF	Contrat d'Intégration pour la Famille
CECRL	Cadre Européen Commun de Référence Pour Les Langues - Ortak Avrupa Dil Referans Çerçevesi
CEMAC	Communaute Economique et Monétaire de l'Afrique Centrale - Orta Afrika Ekonomik ve Parasal Topluluğu
CFA	Franc des Colonies Françaises d'Afrique
CIR	Contrat D'intégration Républicaine - Cumhuriyetçi Entegrasyon Sözleşmesi
DEPP	La Direction de l'évaluation, de la Prospective et de la Performance - Değerlendirme, Öngörü ve Performans Dairesi Başkanlığı
ENP	European Neighbourhood Policy - Avrupa Komşuluk Politikası
EURODAC	European Asylum Dactyloscopy Database - Avrupa İltica Daktiloskopi Veritabanı
EUROPOL	European Police Office – Avrupa Polis Teşkilatı
FRONTEX	Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı
GAMM	Global Approach to Migration and Mobility – Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım
GISTI	Groupe d'Information et de Soutien aux Immigrés – Göçmen Bilgi ve Destek Grubu
HPC	High Population Council - Yüksek Nüfus Konseyi
INSEE	Institut National de la Statistique et Des Etudes Economiques - Ulusal İstatistik ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü

INED	L'institut National D'etudes Demographiques – Ulusal Demografik Araştırmalar Enstitüsü
MENA	Middle East and North Africa
OFII	L'Office Français de L'immigration et de L'integration - Fransız G ve Entegrasyon Ofisi
ONI	L'Office National D'immigration - Ulusal Gmenli Bürosu
PUMa	La protection universelle maladie - Evrensel Sağlık Koruması
SGI	Société General of Immigration
SIS	Schengen Bilgi Sistemi
TEO	Trajectoires et Origines - Yörüngeler ve Kökenler Araştırması
UEMOA	Union Economique et Monétaire Ouest Africaine - Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees - Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
VIS	Vize Bilgi Sistemi
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ÖZET

Tarihin farklı dönemlerinde farklı dinamikler sonucu gerçekleşmiş göç hareketleri günümüzde de devam etmektedir ve gelecekte de devam edecektir. Akdeniz havzası ise uluslararası göç hareketlerinin yaşandığı önemli bölgelerden biridir ve bu havzadaki göç hareketleri tüm dinamikleriyle araştırılmayı gerekli kılmaktadır. Akdeniz havzasında gerçekleştirilen araştırmalarda yasa dışı göç, sınır güvenliği, göçmen kaçakçılığı gibi konular ön plana çıkmaktadır ancak göç sadece göç eyleminin gerçekleştiği andan ibaret değildir. Göçmenlerin hedef ülkeye göç ettikten sonra karşılaştığı sorunlar da göç sürecinin içerisinde bulunmaktadır. Bu çalışmada Kuzey Afrika'dan Fransa'ya göç eden göçmenlerin karşılaştığı sorunlar araştırılmış ve araştırma yapılırken nitel tekniklerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi yöntemiyle alan yazında gerçekleştirilmiş araştırmalar ivedilikle incelenmiş ve analiz edilmiştir. Literatür taraması sonucu çalışmanın konusuna uygun araştırmalar belirlenmiş ve Everett Lee'nin İtme-Çekme kuramı doğrultusunda Kuzey Afrika'dan Fransa'ya göç eden göçmenlerin göç eylemini gerçekleştirmesinde etkili olan itici ve çekici faktörler tespit edilmiş ve göçün gerçekleşmesinden sonra Fransa'da sağlık, eğitim, istihdam alanlarında ve sosyal alanda karşılaşılan sorunlar analiz edilmiştir. Avrupa Birliği'nin bir üyesi olan Fransa'nın göç politikaları, Avrupa Birliği göç politikalarıyla birlikte ele alınarak bu göç politikalarının birbirleriyle olan ilişkisi ve Kuzey Afrika'dan Fransa'ya göç eden göçmenler üzerindeki etkisi araştırılarak ayrımcı, ırkçı ve dışlayıcı tavır ve söylemlerin genel anlamda temel sorun olarak tespit edilmesine olanak sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Akdeniz, Entegrasyon, Fransa, Göç, Kuzey Afrika

ABSTRACT

**PROBLEMS ENCOUNTERED BY IMMIGRANTS FROM THE SOUTHERN
MEDITERRANEAN TO FRANCE**

Migration movements that took place as a result of different dynamics in different periods of history continue today and will continue in the future. The Mediterranean basin is one of the most important regions where international migration movements occur, and migration movements in this basin require research with all their dynamics. In the research conducted in the Mediterranean basin, issues such as illegal migration, border security, and immigrant smuggling come to the fore, but migration is not only about the moment when the act of migration occurs. The problems that immigrants face after migrating to the target country are also included in the immigration process. In this study, the problems faced by immigrants from North Africa to France were investigated and the document analysis method, one of the qualitative techniques, was used during the research. Research conducted in the literature was promptly examined and analyzed using the document analysis method. As a result of the literature review, studies suitable for the subject of the study were identified and in line with Everett Lee's Push-Pull theory, the push and pull factors that were effective in the migration of immigrants from North Africa to France were identified and after the migration, health, education and other factors in France were determined. Problems encountered in employment and social areas were analyzed. The immigration policies of France, a member of the European Union, are discussed together with the immigration policies of the European Union, and the relationship between these immigration policies and their effects on immigrants from North Africa to France are investigated, and discriminatory, racist and exclusionary attitudes and discourses are generally considered as the main problem. allowed it to be identified.

Keywords: Mediterranean, Integration, France, Migration, North Africa

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Akdeniz coğrafyasında göç akışlarının yaşandığı önemli ülkeler arasında yer alan Kuzey Afrika ülkeleri ile Avrupa'nın Akdeniz kıyısında bulunan ve Almanya'dan sonra en fazla göç alan önemli ülkelerinden biri olan Fransa'da Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin karşılaştığı sorunlar araştırma soruları çerçevesinde araştırılmıştır. Yapılan çalışmalarda Fransa'daki Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin karşılaştığı sorunlara yönelik farklı alanlardaki araştırmaların toplu bir şekilde tek bir çalışmada çerçeve oluşturması farklı alanlarda karşılaşılan sorunların ilişkiselliğini ortaya koyması açısından önem teşkil etmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde “Uluslararası Göç” başlığı altında göçe ilişkin bazı temel kavramların tanımlarına, tezde referans alınan kurama ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Akdeniz'deki önemli göç rotalara değinilerek Kuzey Afrika ülkelerinden göç eden göçmenlerin Fransa'ya hangi güzergahlar aracılığıyla ulaşabileceğine ilişkin çerçeve oluşturulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde araştırmanın konusu, deseni, kullanılan yöntem ve teknikleri, verilerin toplanması ve analizi hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Fransa'nın da Avrupa Birliği içerisinde bulunan ülke olması sebebiyle ulusal göç politikalarıyla ilişkilendirebilmek için Avrupa Birliği göç politikalarına yer verilmiştir. Çalışmanın kapsamı çerçevesinde göçlere ilişkin Avrupa Birliği ile Kuzey Afrika ülkelerini kapsayan girişimler ele alınmıştır.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde öncelikle Fransa'nın göç tarihi içerisinde Kuzey Afrika ülkelerinden gerçekleşen göçlerin yerini anlamak amaçlanmış ve Fransa entegrasyon politikaları da dikkate alınarak Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal alanda hangi sorunlarla karşılaştığı araştırılmıştır.

Sonuç bölümünde ise Fransa'da yaşayan Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin karşılaştığı sorunların Fransa entegrasyon politikaları ile birlikte bir değerlendirme yapılmıştır.

Tüm çalışma süresi boyunca hem zamanını hem desteğini hem de bilgilerini esirgemeyerek bana her anımda yardımcı olan çok değerli danışman hocam Doç. Dr. Ceren UYSAL OĞUZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Sayın hocalarım Doç. Dr. Hasan Hüseyin AYGÜL'e ve Dr. Öğr. Üyesi Tolga ÖZTÜRK'e teşekkürü bir borç bilirim. Başta annem ve babam olmak üzere manevi desteğini eksik etmeyen tüm sevdiklerime teşekkür ederim. Ayrıca bu çalışmamı tüm eğitim hayatım boyunca en büyük destekçilerimden biri olan rahmetli eniştem İsmail KARTAL'a armağan ederim.

Merve SARUHAN

Antalya, 2024

GİRİŞ

Tarihsel bağlamda incelendiğinde göç her daim var olmuş ve var olmaya da devam etmektedir. Özellikle Akdeniz havzası da tarihsel süreçte birçok göç akışlarına ev sahipliği yapmıştır. Sömürge döneminin de etkisiyle Akdeniz'in kuzey ülkeleri ile güney ülkeleri arasında sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri bakımından oldukça fark bulunmaktadır. Kuzey Afrika ülkeleri başta olmak üzere kıtadaki bazı ülkeler diğer Afrika ülkelerine göre nispeten daha iyi durumda olsalar da nüfus yoğunluğu ve işsizlik oranları yüksek, sosyal hayat standartları ise oldukça düşüktür. Özellikle sömürge döneminden sonra Afrika ülkelerinin yaşadığı siyasi ve toplumsal istikrarsızlık, yolsuzluk, yoksulluk, geleneksel ve kültürel yaşam tarzları Afrikalı göçmenlerin daha iyi yaşam standartlarına ulaşabilmek, iş bulabilmek, daha iyi eğitim görebilmek amacıyla Avrupa'ya doğru göç etmelerine neden olmuştur.

Avrupa ülkelerinin sanayileşme döneminde işçilerini eski sömürge ülkelerinden temin etmesinin ardından yaşanan petrol krizi, küresel ekonomik kriz ve işgücüne duyulan ihtiyacın azalmasına ve dolayısıyla göçlerin de azalmasına neden olmuştur. Avrupa ülkelerinin göçmen işçiler vasıtasıyla kendi ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra işçi ithalatına duyduğu ihtiyaç azalsa da Afrika ülkelerinde bu böyle olmamıştır ve Afrikalı vatandaşların göç arzusu devamlılığını sürdürmüştür. Avrupa'da yaşanan bazı terör olayları, ulus devlet anlayışının yükselişe geçmesi, Avrupa'da sınırların ortadan kalkması gibi sebeplerle göçmenler birer güvenlik problemi olarak algılanmaya başlamıştır. Göçmenlerin güvenlik problemi olarak algılanmasıyla birlikte Avrupa Birliği'nin dış sınırlarında güvenlik önlemleri arttırılmaya başlanmıştır. Ancak yapılan çalışmalar ve yayınlanan çeşitli raporlar, artan güvenlik önlemlerine rağmen göçün yasal olmayan yollarla devam ettiğini göstermektedir. Bu ise Akdeniz'i yasa dışı göç güzergâhlarına sahip bir bölge ve düzensiz göçlerin ana rotalarından biri haline getirmektedir. Alınan güvenlik önlemlerinin yetersiz kalmasıyla birlikte Avrupa Birliği düzensiz göç sorununu kendi sınırlarına ulaşmadan, üçüncü ülkelerle geri kabul anlaşmaları imzalayarak çözmeye çalışmaktadır. Yaşanan bu gelişmeler ve göçün önündeki engeller göçmenlerin daha tehlikeli göç planlarına dahil olmasına neden olmaktadır. Tüm bu gelişmelerle bağlantılı olarak göçün maliyetinde, göçün tehlike oranında ve göçmen kaçakçılığı oranlarında artış yaşanmaktadır.

Avrupa Birliği, Akdeniz'de bulunan rotalar üzerinden düzensiz göçler almaya devam etmektedir ancak göç eyleminin hedef ülkeye ulaşılmasıyla son bulmadığı gerçeğine dayanarak bu çalışmada Kuzey Afrika'dan Fransa'ya göç eden göçmenlerin belirli süreler içinde hangi sorunlarla karşılaştığı irdelenmiştir.

Güney Akdeniz'den Güney Avrupa'ya yönelen göçleri inceleyen çalışmalarda çoğunlukla ekonomik temelli kuramlarına yer verilmiştir. Ancak bu çalışmada ekonomik

temelli bir kuram yerine farklı itici faktörleri de kapsayan bir kuram tercih edilmiştir. Güney Akdeniz'den Fransa'ya yönelik göçler temelde ekonomik sebeplerle gerçekleşse de sömürgecilik döneminin etkisiyle tarihi hafıza, küreselleşme, iletişim teknolojilerinin gelişmesi, daha iyi yaşam standartlarına ulaşma arzusu, siyasi istikrarsızlı, yolsuzluk ve yoksulluk gibi faktörler de yer almaktadır.

İtme-çekme kuramını yazan Everett Lee göçün itici ve çekici faktörlerinin analizinde

1. Yaşanan yerle ilgili faktörler
2. Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler
3. İşe karışan engeller
4. Bireysel faktörler

olmak üzere dört temel faktör kullanmaktadır. Bununla birlikte Evertt Lee'nin nötr faktör olarak adlandırdığı bir kavram daha bulunmaktadır. Bu kavram bir göçmen için çekici olan faktörlerin başka bir göçmen için çekici bir faktör olmayabileceğini ifade etmektedir. Aynı zamanda bireylerin kişisel durumlarını ifade eden mikro boyut ve bireylerin kendi kontrolleri dışında gerçekleşen makro boyutlar da bulunmaktadır (Lee, 1966: 50).

Göçlerin gerçekleşmesinde ekonomik faktörlerin etkisi göz ardı edilmemelidir ancak küreselleşen dünyada göçleri salt ekonomik faktörlerle açıklamaya çalışmak göçlerin analizinde eksik ve yanıltıcı sonuçlar elde edilmesine neden olabilir. Bu sebeple bu çalışma ekonomik temelli göç kuramları yerine Everett Lee'nin İtme-Çekme kuramı çerçevesinde ele alınmıştır. Böylelikle ekonomik sebeplerle gerçekleşen göçler göz ardı edilmek yerine diğer faktörler gibi itici ya da çekici faktörlerin içinde yer almıştır.

Bu çalışmada Everett Lee'nin İtme-Çekme Kuramının seçilmesinin diğer nedeni ise göçmenlerin gerçekleştirdiği göç eylemi öncesinde itici ve çekici faktörlerin karşılaşılan sorunlarla baş etme noktasında ne kadar etkili olduğu, beklentilerin ne kadarının karşılanıp karşılanmadığı, göçten sonra bu itici ve çekici faktörlerin anlamında bir değişiklik olup olmadığı ve göç eyleminin gerçekleşmesinin ardından bu faktörlerin entegrasyon, adaptasyon ve asimilasyon süreçleri ile ilişkisini ne şekilde etkilediği hakkında ilişkisel bir çıkarım yapmaktır.

Yapılan literatür taramalarında Akdeniz göçlerinin ya sosyo-ekonomik ya da göç politikaları çerçevesinde ele alındığı ve göçmenlerin göç ettikten sonra karşılaştıkları sorunlar, entegrasyon, kurumlara erişim gibi konuları ele alan çalışmaların az ve yetersiz olduğu görülmektedir. Bu çalışmada göç sürecinin göç ettikten sonra da devam ettiği kabul edilmektedir. Bu sebeple de göç sonrası süreci anlamak amacıyla Güney Akdeniz'den Fransa'ya göç eden göçmenlerin hangi sorunlarla karşılaştıklarının tespit edilmesi ve bu

Çalışma ile literatürde göçten sonra devam eden sürecin ne şekilde gerçekleştiğine dair araştırmaların eksikliğinin giderilmesine katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇ

Göç Terimleri Sözlüğü'nde yer alan tanıma göre göç; insanların çeşitli sebeplerle ülke sınırları içinde ya da uluslararası sınırları aşarak yer değiştirme eylemini gerçekleştirdiği nüfus hareketleridir (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 22). Göç, iç göç ve uluslararası göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç göçte insanlar menşe ülkenin sınırları içerisinde kırdan kıra, kırdan kente, kentten kıra ya da kentten kente doğru kalıcı ya da geçici olarak hareket ederek yer değiştirebilmektedirler. Uluslararası göçte ise bireyler kalıcı ya da geçici olmak üzere menşe ülkelerinden hareket ederek uluslararası sınırları aşmaktadırlar (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 59).

Özellikle İkinci Dünya Savaşı döneminde gerçekleşen uluslararası göç hareketliliğinde ve o dönemde ortaya çıkan insan haklarına yönelik ihlaller sonucunda yine uluslararası düzeyde bazı yasal düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu yasal düzenlemelerden en önemli olanları 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolüdür. Mültecilerin insani bir şekilde güvenli olan başka bir ülkede yaşamasını sağlamak ve haklarını korumak amacıyla 1950 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) kurulmuş ve ardından 1951 yılında ilk defa mülteci kavramının tanımının yapıldığı ve yükümlülüklerinin belirlendiği “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi” kabul edilmiştir. Cenevre Sözleşmesi'nin kabul edilmesinin ardından ise 1967 yılında “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü” kabul edilmiştir. Cenevre Sözleşmesi'nin ve 1967 Protokolü'ne taraf olan devletlerin bazı kısıtlayıcı kayıtlar beyan etme hakları bulunmaktadır. Türkiye için oldukça önemli olan bu iki sözleşmeye göre Türkiye, tanınan haklardan faydalanarak bulunduğu coğrafi konum sebebiyle mülteci statüsünün belirlenmesine ilişkin sadece Avrupa'dan gelen ve iltica etmek isteyen kişileri mülteci olarak tanıyacağını beyan etmiş ve sözleşmeyi imzalamıştır. Özellikle Suriye İç Savaşı sonrası Türkiye'ye yönelik kitlesel göç akınlarından sonra Türkiye'deki Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmiştir (Deniz, 2022: 190; Uzun, 2015: 109; Bozbeyoğlu, 2015: 64).

Gerek iç göç olsun gerekse uluslararası göç olsun iki göç türünün de kendine has zorlukları ve özellikleri bulunmaktadır. Ancak uluslararası göçü iç göçten ayıran en önemli özelliklerden biri menşe ülkenin sınırlarını aşarak hedef ülkenin sınırları içine girmektir ki bu da her ülkenin kendine has göç yasası ve uyguladığı göç politikaları göz önüne alındığında oldukça zor bir süreci ifade etmektedir. Bir bireyin uluslararası sınırları aşması için yasal gereklilikleri yerine getirmesi gerekmektedir. Bu nedenle de göç eylemine karar veren bireyler

ya hedef ülkenin yasalarına uygun bir şekilde göç etmektedirler ya da kaçak yollarla hedef ülkeye ulaşabilmektedirler.

Göç eylemi aynı zamanda bir süreci de ifade etmektedir. Bu süreçte bireyler itici faktörleri değerlendirerek göç etme kararı verirler, göç için ihtiyaçları olan gerekli evrakları temin ederek göç eylemini gerçekleştirirler ve hedef ülkeye uyum sağlamaya çalışırlar. Her göçmen adayı uygulanan göç politikaları nedeniyle hedef ülkenin bir göçmenden istediği niteliklere sahip olmayabilir. Böyle durumlarda itici faktörlerin şiddetine göre göçmenler kaçak yollarla da hedef ülkeye ulaşmak isteyebilmektedir. Kısaca bahsedildiği gibi göçün birçok niteliği bulunmaktadır.

1.1.Göç Türleri

Göç bir yerden farklı bir yere doğru geçici ya da kalıcı bir yer değiştirme eylemi olsa da bu yer değiştirme eylemi kendi içerisinde farklı türlere ayrılmaktadır. Her göç aynı özellikleri taşımamaktadır. Dolayısıyla göçün özelliklerinin değişmesiyle göçün de çeşitliliği artmaktadır. **Düzenli göç**, bir yabancıнын yasal gereklilikleri yerine getirerek kısa süreli ya da sürekli olarak transit ülkede ya da hedef ülkede konaklaması olarak ifade edilmektedir. Düzenli göç uluslararası bir hareketlilik içermektedir. Her ülkenin ulusal göç kanunları farklı olmakla birlikte bir yabancıнын hedef ülkenin yasal göç kanunlarına uygun bir şekilde sınırından içeri girmesi düzenli göç olarak isimlendirilmektedir. Düzenli göçler kayıt altına alınan, göçmenlerin haklarını koruyan ve onları destekleyen bir süreci de içermektedir. Ulusal sınırlar her ülke için güvenlik önemi taşımaktadır. Dolayısıyla tüm ülkelerin gerçekleşmesini beklediği göç türü düzenli göçlerdir. Düzenli göç hareketliliği her ne kadar yasal olarak gerçekleşen bireysel hareketlilik gibi görünse de geçmişte ülkeler arasında kabul edilen işçi anlaşmaları gibi anlaşmalarla da gerçekleşebilmektedir (Çağlar, 2018: 35).

Gönüllü göç, bireyin tamamen özgür iradesiyle göç kararı almasını ve göç etmesini ifade etmektedir. Gönüllü göçte bireyi göç etmeye zorunlu kılan herhangi durum söz konusu değildir. Burada bireyin gönüllü olarak göç etmesine sebep olan asıl faktör itici sebeplerden ziyade hedef ülkedeki çekici faktörlerdir. Bireyler daha yüksek maaş, daha iyi eğitim, daha iyi sağlık hizmetleri, daha iyi sosyal hizmetler, yeni bir ülke tanıma, yeni kültürler keşfetme, yeni bir dil öğrenme gibi arzularla göç etmeye karar verebilmektedirler. Türkiye’de özellikle sahil şehirlerine göç eden 60 yaş üstü Almanlar buna güzel bir örnektir. Göç etmeye karar veren ancak yasal yükümlülükleri taşımadığı için hedef ülkeye yasal yollarla göç edemeyen kişilerin başvurduğu göç türü ise düzensiz göçlerdir (Çağlar, 2018: 36).

Düzensiz göç, bir yabancıнын vatandaşı olduğu ülke dışında başka bir ülkeye yasa dışı yollarla girmesini, o ülkede yasa dışı olarak kalmasını ve çalışmasını ifade etmektedir. Göç

insanlık tarihi boyunca var olmuş ve insanlık tarihi boyunca da Avrupa'ya yapılan göçler tarihsel perspektiften incelendiğinde, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde Avrupa ülkelerinin sanayileşmenin etkisiyle işçi açığını kapatabilmek amacıyla geliştirmekte olan ülkelerle işgücü anlaşmaları imzaladığı görülmektedir ve bu anlaşmalar ile Avrupa'ya düzenli göçler gerçekleşmiştir. 1970'li yıllara gelindiğinde yaşanan ekonomik kriz ve ithal işçiye duyulan ihtiyacın azalmasıyla işçi göçlerinin sınırlandırılmasına yönelik hamleler yapılmıştır. Avrupa ülkelerinin imzalamış olduğu işgücü anlaşmalarında genel görüş göçmen işçilerin geçici olarak Avrupa'da çalışacakları, daha sonra kendi ülkelerine dönecekleri yönünde olmuştur. Ancak göçmen işçilerin kalıcı olduğu anlaşıldığında işçilere belirli maddi ödemeler yapılması gibi geri dönmelerine yönelik teşvik edici politikalar uygulanmıştır. İşçilerin geri dönmelerine yönelik uygulanan politikalar büyük ölçüde amacına ulaşamamıştır. Tam tersine aile birleşimi, siyasi olaylar (iç savaş vb.) nedeniyle sığınma taleplerinin varlığı doğrultusunda Avrupa'ya göçler düzenli olarak devam etmiştir. Düzensiz göç ulusal sınırların yasa dışı yollarla ihlal edilmesinin, hedef ülkede yasa dışı olarak ikamet edilmesinin ve yasa dışı olarak çalışılmasının (Şemşit ve Şahal Çelik, 2019: 284) yanında ekonomik zarar, tıbbi desteğin eksikliği ya da yetersizliği, eğitime ulaşım gibi faktörlerle de iç içe geçerek süreci oldukça karmaşık hale getirmektedir.

11 Eylül 2001 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) meydana gelen saldırı sonucunda göç ve yasa dışı göç kavramları iç güvenlik ve sınır güvenliği konusuyla ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Göç kavramının güvenlik kavramıyla ilişkilendirilmesi ise devletlerin göç politikalarını ulusal ve sınır güvenliğini sağlamaya yönelik şekillendirmesine yol açmıştır. Bununla birlikte Avrupa ülkelerinin ithal işçiye olan ihtiyacının kalmaması, 1973 Ekonomik Krizi, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan kitlesel göç akınları gibi nedenler de Kale Avrupası söyleminin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Şemşit ve Şahal Çelik, 2019: 286).

Avrupa'da sınır kontrollerinin ortadan kaldırılmasına yönelik imzalanan Schengen Anlaşması'nın Avrupa'da iç sınır güvenliğinde bir açık oluşturması Avrupa Birliği'nin (AB) dış güvenlik önlemlerini artırmasına neden olmuştur. Böylelikle Avrupa Topluluğunun entegrasyonu derinleştirerek ve genişleyerek Avrupa Birliği'ne dönüşmesi, iç sınırların ortadan kaldırılmasıyla Avrupa Birliği'ne dahil olan ülkeler ortak göç politikaları geliştirmek durumunda kalmışlardır (Güleç, 2015: 85). Küreselleşmeyle birlikte sınırlarda artan insan hareketliliği ve artan göçmen nüfusu ulus devlet anlayışına ters düşmüştür. Sınırlarda artan insan hareketliliği ise ülkelerin göçmen kabulüne yönelik tedbirler almasını gerekli kılmıştır (Erat, 2017: 17). Avrupa Birliği'nde ise bu tedbirler kapsamında;

- Sığınma başvurusunda bulunan sığınmacıların başvurularının hangi ülke tarafından inceleneceğini belirlemek amacıyla Dublin Sözleşmesi imzalanmıştır,
- Sığınmacıların ilk giriş yaptıkları ülkede hangi ülkeden geldikleri, yaşı, cinsiyeti, sığınma başvurusunun yeri ve tarihi gibi bilgileri, parmak izleri kaydedilmek üzere ortak bilgi paylaşım sistemi olan EURODAC geliştirilmiştir (Tan, 2019: 62; Bayram, 2019: 58).
- Yasa dışı göçmenlerin Avrupa Birliği topraklarına girişini önlemek ve dış sınırları mülteci akınlarından korumak amacıyla Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı (Frontex¹) kurulmuştur (Bayram, 2019: 57).

Göçmenlerin güvenlik sorunu olarak görülmesi ve göçmenlerin kabulüne yönelik alınan tedbirlerin sıkılaştırılması ise düzensiz göçün artmasına neden olmaktadır. Hedef ülkeye varmak isteyen ancak hedef ülkenin kanunlarına göre göç etmesi mümkün olmayan göçmenler çoğunlukla tehlikeli ve maliyetli olan yasa dışı göçü tercih etmektedirler. Yasa dışı olmayı ifade eden düzensiz göçler ülkeler arası diplomatik krizlere de neden olarak süreci iyice karmaşık hale getirmektedir. Düzensiz göçlerin tamamını kapsamasa da büyük bir çoğunluğuna zorunlu göçler neden olmaktadır.

Zorunlu göç, bireylerin ya da grupların kendi iradeleri dışında kaynak ülkede meydana gelen itici faktörler sebebiyle göç etmelerini ifade etmektedir. Siyasi sebepler, iç savaş, ekonomik durum, sosyal eşitsizlik, iklim değişikliği, doğal afet gibi sebepler bireyin zorunlu olarak göç etmesine neden olabilmektedir. Özellikle iç savaş durumlarında bireyler toplu ve kitlesel olarak göç edebilmektedirler. Zorunlu göç aynı zamanda göçmenlerin sosyal ve hak merkezli statü kayıplarına yol açan zorlu bir süreci içermektedir (Çakmak, 2018: 351). Örneğin kaynak ülkede itibar sahibi bir mühendis hedef ülkeye ulaştığında bir inşaat işçisi olabilmektedir. Bu durum ise kimliğin yeniden inşasını gerektirmektedir. Yeni bir kültür, sosyal hayat, dil, mekân, hukuk, eğitim ve sağlık sistemi içerisinde yeni bir kimlik inşa etmeyi başaran göçmenler yeni mekânı içselleştirerek topluma entegre olabilirken, bu süreçte başarısız olan göçmenler içsel bir çatışma ve uyum konusunda bir sorun yaşayabilmektedirler.

Tüm bunların yanında düzensiz göçü besleyen ana kaynak da zorunlu göç olmaktadır. İtici sebepler nedeniyle göç etmek isteyen göçmenler hedef ülkedeki hukuki nitelikleri taşımadıkları takdirde yasa dışı yollarla hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadırlar. Göçte olduğu gibi göçmen profilleri de birbirleriyle farklılık göstermektedir ve farklı türlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple aşağıda farklı göçmen türlerine ilişkin bilgilere yer verilecektir.

¹ Frontex ilk kurulduğunda “Avrupa Birliği Üye Devletlerin Dış Sınırlarında Operasyonel İş birliği Yönetimi için Avrupa Ajansı” adıyla kurulmuştur ancak 2016 yılında “Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı” olarak değiştirilmiştir (Bayram, 2019: 54-55).

1.2.Göçmen Türleri

Küreselleşmenin ve teknolojinin gelişmesi, ulaşımın daha kolay hale gelmesi dolayısıyla mesafelerin kısalması göç hareketliliğini artırmıştır. Bununla birlikte çeşitli göç türleri ve çeşitli göçmen türleri ortaya çıkmıştır. **Göçmen** kavramının uluslararası hukukta kabul edilen herhangi bir tanımı bulunmamakla birlikte bireylerin ekonomik, sosyal, eğitim, spor, sağlık, yeni yaşam yeri arayışı gibi sebeplerle yer değiştirme eylemini ifade etmektedir. Göçmen kavramının diğer göçmen statülerine göre belirli bir sınırlaması bulunmadığı için geniş bir anlam çerçevesi oluşturmaktadır. Bu sebeple de genel olarak sadece belli göçmen gruplarından değil, tüm göçmen türlerinden bahsetmek istenildiğinde bu kavram kullanılabilir.

Her göçmene göç sebebine bağlı olarak farklı hukuki statüler atfedilmiştir. Özellikle belirli göçmen gruplarından bahsederken uluslararası hukuki statüye göre doğru kavramı kullanmak karışıklığı önlemek ve göçmenlerin niteliğini doğru anlamak adına önem arz etmektedir. Göçmenlere ilişkin statüler;

- Uluslararası koruma
- Mülteci
- Şartlı mülteci
- İkincil koruma
- Geçici koruma
- Sığınmacı
- Vatansız
- Çevresel göçmen
- Düzensiz göçmen

şeklinde sıralanabilir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na (YUKK) göre **uluslararası koruma** Türkiye'ye Türkiye vatandaşı olmayan kişiler tarafından kendi ülkelerindeki çeşitli sebeplerden dolayı sığınma talebinde bulunan kişilere verilen statüdür. YUKK'a göre uluslararası korumadan yararlanan kişiler mülteciler, şartlı mülteciler ve ikincil koruma statüsünde bulunan kişilerdir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

Uluslararası göç hukukuna göre **mülteciler** “ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri” sebebiyle menşe ülkesine geri döndüğü takdirde hayati tehlikesi olan, bu sebeple de menşe ülkesine dönmeyen ya da dönmek istemeyen kişi olarak tanımlanmaktadır (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 43). Mültecilerin, menşe ülkelerine geri döndüklerinde ölümle, işkenceyle, özgürlüklerinin ellerinden alınması gibi tehlikelerle karşı

karşıya kalacakları öngörülmektedir. Bu sebeple de 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin “geri göndermeme” ilkesi gereği devletler mültecileri korumakla sorumlu tutulmaktadır (UNHCR, 2016).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 62. Maddesinde **şartlı mülteci**:

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statü” olarak tanımlanmıştır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

Cenevre Sözleşmesi gereği Türkiye coğrafi kısıtlama bulunması sebebiyle sadece Avrupa'dan gelen göçmenlere mülteci statüsü verebilmektedir. Bu sebeple Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmenlerin statüsüne ilişkin de bir kafa karışıklığı yaşanmaktadır. Coğrafi kısıtlama nedeniyle Türkiye yasal olarak Suriyelileri mülteci olarak kabul edemeyeceği için “Geçici Koruma Statüsü²” getirmiştir. Bu nedenle Türkiye'deki Suriyeliler mülteci değil geçici koruma statüsünde yer almaktadırlar.

Uluslararası göç hukukuna göre **sığınmacılar** bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek için başvuru yapan ya da mülteci statüsü elde edebilmek için başvuru sonucunu bekleyen kişilerdir. Mültecilik başvuruları olumsuz değerlendirilen kişilerin bulundukları ülkeyi terk etmeleri gerekmektedir. Sığınmacılar, sığınma başvurusunu reddeden ülke tarafından özel bir izne tabi tutulmadığı takdirde ülkede bulunmaya devam etmeleri halinde, yasa dışı göçmen sayılarak sınır dışı edilebilmektedirler (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 49).

İkincil koruma, mülteci ya da şartlı mülteci olarak nitelendirilmeyen ancak ülkesine geri gönderildiğinde ölüm cezasına çarptırılacak, işkenceye maruz kalacak, silahlı çatışma durumlarında ayırım olmaksızın ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle ne menşe ülkesinin ne de ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statü olarak tanımlanmıştır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

Bir diğer göçmen statülerinden biri ise YUKK'a göre zorla ülkelerinden ayrılan, geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye sınırına gelen ya da sınırdan giren kişilere acil ve geçici olarak sağlanan **geçici koruma statüsüdür** (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

² Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa göre ülkesinden ayrılmaya zorlanarak kitlesel olarak Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını geçen ya da Türkiye Cumhuriyeti sınırlarına gelen yabancılara sağlanan geçici koruma olarak tanımlanmaktadır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013: 91).

Uluslararası göç terimleri sözlüğünde yer alan tanıma göre vatansız kavramı hiçbir ülkenin vatandaşı sayılmayan kişiler için kullanılan bir kavramdır. **Vatansız** statüsünde yer alan kişiler herhangi bir ülkenin herhangi yasal hakkına da sahip değildirler. Bu da vatansız kişilerin tüm vatandaşlık haklarından mahrum kalması durumunu ortaya çıkarmaktadır (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 62). Özellikle iklim değişikliğinin etkisine bağlı olarak buzulların erimesi ve deniz seviyesinin yükselmesiyle birlikte Kiribati gibi ada ülkelerinin sular altında kalmasıyla birlikte bu ülke vatandaşlarının ilerleyen yıllarda vatansız statüsünde olacakları öngörülmektedir. Uluslararası göç terimleri sözlüğünde yer alan tanıma göre **çevresel göçmenler**, ani ve aşamalı olarak ortaya çıkan çevresel değişiklikler nedeniyle yaşamları olumsuz etkilenen bireylerin bulundukları yeri geçici ya da kalıcı olarak ülke içinde ya da uluslararası düzeyde yer değiştirmek zorunda kalan kişiler olarak nitelendirmektedir (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 8).

Henüz herhangi bir yasal tanıma sahip olmasa da literatürde kullanılmaya başlanan iklim göçmenleri kavramını bu tanımdan ayırt etmek gerekmektedir. Çevresel göçmenler ile iklim göçmenlerinin göç etme sebepleri benzer görünse de ikisi arasında farklılıklar bulunmaktadır. Çevresel göçmenler çığ, taşkın, deprem gibi doğal afetler gibi sebeplerle göç eden kişilerken, iklim göçmenleri iklim değişikliğinin etkileri sebebiyle hayatları olumsuz etkilenerek ülke içinde ya da uluslararası göç etmek zorunda kalan kişileri ifade etmektedir. İklim değişikliği sebebiyle artan kuraklıklar ve dolayısıyla geçimini tarımla sağlayan kişileri etkilemektedir. Artan deniz seviyesi sulama sistemlerine tuzlu suyun karışmasına neden olarak yine tarımı etkilemektedir. Yağışların azalması hayvanların otlama alanlarının azalmasına, su kaynaklarının tükenmesine ve su stresine neden olmaktadır. İklim değişikliğine bağlı olarak gerçekleşen aşırı hava olayları aynı zamanda afetlere yol açabilmektedir. İklim değişikliğine bağlı olarak gerçekleşen tüm bu olayların ilerleyen zamanlarda ülke içinde ya da uluslararası kitlesel göçlere neden olacağı öngörülmektedir. Her ne kadar yasal bir tanıma bulunmasa da iklim mültecileri kavramı şimdiden iklim değişikliğine bağlı sebeplerle göç etmeye başlayan bireyler de göz önüne alındığında gelecek için büyük bir öneme sahiptir.

Uluslararası göç terimleri sözlüğünde tanımlanan şekliyle **düzensiz göçmenler**, bireyin hedef ülkeye yasa dışı olarak girmesi, giriş koşullarını ihlal etmesi ya da vize geçerlilik süresinin sona ermesi sebepleriyle transit ya da hedef ülkede hukuki bir statüye sahip olmayan kişilerdir. Düzensiz göçmen kavramı, yasal prosedürlere uygun bir şekilde transit ya da hedef ülkeye giren ancak izin verilen süre bitmesine rağmen kalmaya devam eden ve devamında çalışma izni olmadan bir işte çalışmaya başlayan kişileri de kapsamaktadır. “Yasa dışı göçmen”, “belgesiz/kayıt dışı göçmen” gibi kavramlar da aynı şeyi ifade etmekle birlikte bu kavramların

cezaî bir anlam taşıması insanlık onurunu zedelediğinden dolayı çoğunlukla kullanılması tercih edilmemektedir (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 27). Çalışma içerisinde de kullanılacak olan temel kavramların tanımları bu şekildedir. Aşağıda çalışmanın bağlı olduğu kuram olan Everett Lee'nin İtme-Çekme kuramı hakkında bilgilere yer verilecektir.

1.3.Everett Lee'nin İtme-Çekme Kuramı

Bireyler gerek savaş, gerek yeni arayışlar ve keşifler, yoksulluk, iç çatışma, daha iyi bir yaşam, eğitim, iş, sağlık gerekse doğal afetlerin neden olduğu sebepler nedeniyle göç eylemini gerçekleştirmektedirler. Göç hareketinin gerçekleşmesi demek kurulan düzenin, edinilen alışkanlıkların bozulması ve göç edilen yerde yeniden inşa edilmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bireylerin gönüllülüğü esas alan göçleri dışında gerçekleşen zorunlu göçler, savaş ve insan hayatı tehdit altında olduğunda aniden gelişen bir yer değiştirme hareketi olarak karşımıza çıkabilmektedir. İnsanların göç etme eylemini gerçekleştirebilmeleri için güçlü motivasyonlara ihtiyacı vardır. Bu motivasyonlar bireylerin göç etmek istedikleri yerle ilgili çekici motivasyonlar ya da yaşadıkları yerle ilgili itici motivasyonları içerebilmektedir. Göç etmeyi düşünen bireyler de bu motivasyonlara bağlı olarak yer değiştirme hareketini gerçekleştirmeye ya da bundan vazgeçmeye karar vermektedirler.

Everett Lee de 1966 yılında Bir Göç Teorisi (A Theory of Migration) başlığıyla yayınladığı makalesinde bu itici ve çekici faktörler çerçevesinde bir göç kuramı ortaya koymuştur. Everett Lee makalede öncelikle Ravenstein'in göç kuramıyla ilgili bir değerlendirmede bulunmuştur. Ona göre uzun yıllar boyunca Ravenstein'in göç teorisine atıfta bulunularak yapılan çalışmaların çoğunun “göç ve mesafe”yle ilgili ve göç ilişkisinin sayısal formülasyonlarını ilerlettiğine vurgu yapmıştır (Lee, 1966: 48-49).

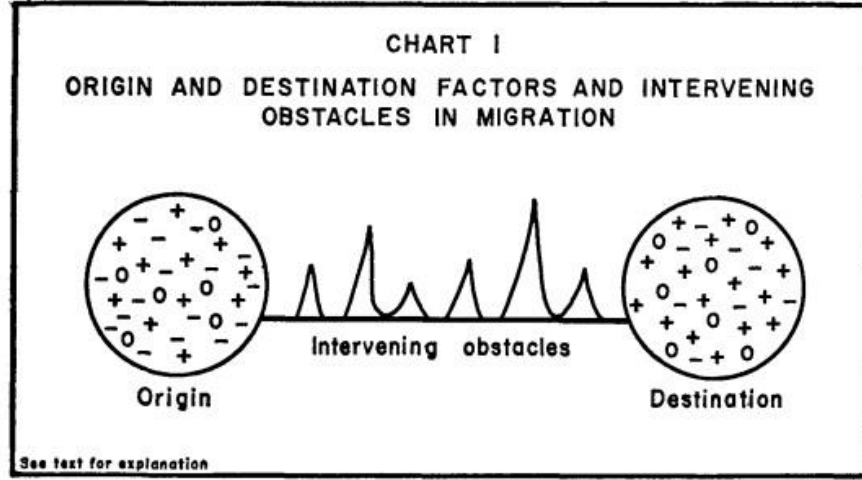
Everett Lee göçü; gönüllü ya da gönülsüz, iç göç ya da dış göç, taşınmanın mesafesi gibi özellikleri arasında herhangi bir ayırım yapılmaksızın kalıcı ya da yarı kalıcı ikamet değişikliği olarak tanımlamaktadır. Everett Lee ne kadar kısa ya da uzun, ne kadar kolay ya da zor olmasına bakılmaksızın, araya giren engellerin içine her zaman mevcut hareket mesafesini dahil etmiştir (Lee, 1966: 49).

Everett Lee İtme ve Çekme Kuramında dört başlık altında göç kararına ve göç sürecine etki eden faktörler belirlemiştir. Bu faktörler şu şekilde gruplandırılmıştır:

1. Menşe (yaşanılan) yerle ilgili faktörler
2. Varış alanıyla (gidilmesi düşünülen yerle) ilgili faktörler
3. Araya giren engeller
4. Kişisel faktörler.

Bu faktörleri Lee'nin hazırladığı aşağıdaki şema üzerinden incelemek ve anlamak daha kolay olacaktır.

Şekil 1.1. : Menşe Ülke ve Hedef Ülkedeki Faktörler ve Araya Giren Engeller Şeması

Kaynak: (Lee, 1966: 50)

Bu şemada menşe bölge ve varılması düşünülen iki yer karşılıklı durmaktadır. Her iki yerde de “+” (pozitif) ve “-” (negatif) etkenlerle birlikte “0” (nötr) etkenler bulunmaktadır. Şemada “+” ve “-” ile gösterilen etkenler, iyi iklim koşullarının çekici, kötü iklim koşullarının itici olması gibi çoğu insanı aynı şekilde etkileyebilecek etkenlerdir. Ancak “0” etkenler ise makalede şu şekilde örneklendirilmiştir; gitmesi düşünülen yerdeki iyi eğitim sistemi çocuklu bir aile için “+” etken iken çocuğu olmayan bekar bir birey için “0” bir etkendir. Lee aynı zamanda menşe bölge ve varış bölgesindeki faktörler ile ilgili bir ayrıma da vurgu yapmıştır. Ona göre bireyler varış bölgesi hakkında önceden bilgi sahibidirler ancak her ne kadar bilgi sahibi olurlarsa olsunlar o bilgiler mutlaka doğru olmayabilir. Dolayısıyla bu gidilmesi düşünülen bölgenin avantajları ve dezavantajları sadece orada yaşanılarak öğrenilebileceği için varış yeri hakkında daima bir belirsizlik bulunmaktadır (Lee, 1966: 50-51).

Bütün bunlarla birlikte şemada da gösterildiği üzere menşe bölge ile varış bölgesi arasında bazı hafif ya da aşılması zor engeller bulunmaktadır. Bu engellerin içinde “mesafe” önemli olmasa da tüm göç türlerinde engel olarak bulunmaktadır. Bu engeller sınırlarda kullanılan dikenli çitler ya da yine sınırlarda bulunan yüksek beton duvarlar gibi fiziksel engeller olabilecekken yasal engeller de olabilmektedir. Örneğin yol masrafının maliyeti bazı insanlar için engelleyici faktör olabilecekken başka insanlar için olmayabilir. Dolayısıyla farklı insanlar engelleyici etkenlerden de farklı şekilde etkilenebilmektedirler (Lee, 1966: 51).

Lee aynı zamanda göçü engelleyen mikro ve makro olmak üzere iki boyut olduğunu vurgulamaktadır. Mikro faktörler, göçün ardından gelecek olan sosyal belirsizlik, göçün mesafesi, ulaşım bedeli, masrafları ve imkanları gibi kişinin bireysel ve kendi içinde bulunduğu

durumlardır. Makro faktörler ise ırk, ulusal kimlik, inanışlara karşı uygulanan negatif politikalar, göç kanunlarının katı olması, göçmenlere uygulanan fiziksel kontroller gibi göçmenlerin kendi kontrolleri dışında ortaya çıkan engellerdir (Çağlayan, 2013: 113-114).

Bir diğer faktör ise bireysel faktörlerdir. Burada bireylerin yaşadıkları yerle ve varılması düşünülen yerle ilgili durumları nasıl algıladığı önemlidir. Lee, burada kişisel hassasiyetler, zekâ, başka yerlerdeki koşullar hakkındaki farkındalığın menşe bölgedeki durumları değerlendirmede etkili olduğunu ve varılması düşünülen bölgenin durumu hakkındaki bilgi, kişisel temaslar ya da doğruluğunun kesin olup olmadığı bilinmeyen duyuların kişisel faktörlerin belirleyicileri olduğunu açıklamaktadır. Bazı kişiler için göç zorlayıcı nedenlerden dolayı son çare olabilecekken bazı kişiler için çok az çekici vaatler ise göç için yeterli olabilmektedir. Everett Lee ortaya koyduğu bu kuram neticesinde göç kararının hiçbir zaman tam anlamıyla rasyonel olamayacağını belirtmiştir (Lee, 1966: 51).

1.4. Akdeniz’de Göç

30° ve 46° Kuzey enlemleri ile 6° Batı ve 36° Doğu boylamları arasında yer alan Akdeniz’de pek çok büyük ada bulunmaktadır. Avrupa, Güneybatı Asya ve Kuzey Afrika olmak üzere üç ayrı kıtanın kıyısının bulunduğu bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Akdeniz’in bu kıyı bölgelerinde İspanya, Fransa, Monaco, İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Bosna Hersek, Karadağ, Arnavutluk, Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, Libya, Tunus, Cezayir, Fas, Malta, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi olmak üzere toplam 23 ülke bulunmaktadır (Demir vd., 2021: 79). Akdeniz; İspanya, Fransa, Monaco, İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Bosna Hersek, Karadağ, Arnavutluk, Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, Libya, Tunus, Cezayir, Fas, Malta, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi olmak üzere toplam 23 ülkeye kıyısı olan bir havzadır. Bu ülkelerin hepsinin aynı bölgeye sınırı olmasına karşın Akdeniz havzası çok çeşitli din, millet, kültür, sosyo-ekonomik yapı, farklı gelişmişlik düzeyleri, coğrafi özellik ve demografilere sahip olan heterojen bir bölgedir. Jeolojik bakımdan Akdeniz’in Kuzeyi yer yer kesintiler olsa da yüksek dağlık alanlardan oluşmakla birlikte Güney’i ise tam tersine büyük bir kıyı şeridinde ve de devasa çöllere ev sahipliği yapmaktadır. Braudel Akdeniz’in bu iki zıt yönünü “Çöl, Akdeniz’le çatışan ve hiç bıkmadan onun yerini almak isteyen başka bir Akdeniz’dir.” sözüyle betimlemiştir. Jeolojik yapısının aksine Akdeniz’in Kuzey’inde ve Güney’inde ortak olarak Akdeniz iklimi görülmektedir (Braudel, 1990). Akdeniz havzası yıllar boyu pek çok göçe tanıklık etmiştir ve günümüzde de uluslararası göç hareketliliğinde en önemli göç güzergâhlarına sahip bölge olmaya devam etmektedir.

Harita 1.1. : Akdeniz Bölgesini Gösteren Avrupa Fiziki Haritası

Kaynak: (T.C. Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü, t.y.)

Göç akışları genel itibariyle Güney'den Kuzey'e ve Doğu'dan Batı'ya doğru gerçekleşse de tarihin farklı dönemlerinde tam tersi durumlar da meydana gelmiştir. Şah İsmail Dönemi'nde Anadolu'daki Şii Türkmenlerin İran'a göç etmesi ve sömürge döneminde Avrupalıların Afrika kıtasına göç etmesi buna örnek olarak verilebilir. Akdeniz göç tarihinde sömürge döneminde yaşanan göçler büyük önem taşımaktadır. Zira Afrika'dan Avrupa'ya göçün temelinde sömürge döneminin izleri bulunmaktadır. Başta pusula, barut ve matbaanın icat edilmesi ve ekonomik/dini sebeplerle coğrafi keşiflerin başlamasıyla birlikte ham madde ve yeni pazar alanı arayışındaki Avrupalılar 15. yüzyıldan itibaren özellikle Portekizlilerle birlikte yönlerini Afrika kıtasına çevirerek Afrika kıyılarına doğru göç etmeye başlamışlardır (Ünver, 2019: 7). 15. yüzyılda başlayan bu istilalarla birlikte zamanla Afrika kıtasının üzerinde hakimiyet savaşları verilmiş ve Afrika topraklarından elde edilen tüm kaynakları Batılı devletler kendi ülkelerine aktarmışlardır. Avrupalılar Afrika ve özellikle Hindistan gibi Afrika kıtası dışındaki ülkelere de yerleşerek, tüm bölgelerde kendi kumpanyalarını³ kurarak o bölgelerde hâkimiyetlerini ortaya koymuşlardır (Ünver, 2019: 12). 1884-1885 Berlin Kongresi'nden sonra Afrika kıtasının büyük bir kısmı büyük bir hızla fiilen Batılı sömürgeci devletlerin kontrolü altına girmiştir. 17. ve 18. yüzyıllardan 1910 yılına kadar olan süreçte

³ Sömürge ülkelerinde kurulan özel şirketlerdir.

Afrika kıtasının nasıl hızlı bir şekilde sömürge devletlerinin yönetimi altına girdiği aşağıdaki haritalarda görülmektedir:

Harita 1.2.: 17. ve 18. Yüzyılda Afrika Kıtasındaki Sömürgeci Ülkeler

Kaynak: (Ward vd., 1912).

Harita 1.3. : 1910'da Afrika Kıtasında Bulunan Sömürgeci Ülkeler

Kaynak: (Ward vd., 1912)

Akdeniz'deki göç tarihinde önemli bir yeri olan diğer göç hareketi de Amerika kıtasının keşfiyle birlikte oraya gerçekleşen göçlerdir. 16. ve 19. yüzyılları arasında Amerika kıtasında meydana gelen savaşlar ve yerli halkın uğradığı soykırımlara ek olarak farklı ülkelerden gerçekleşen göçler ve başta İspanya ve Fransa olmak üzere kıtada uygulanan kolonyal faaliyetler kıtanın demografisinin değişmesine ve nüfus hareketlerinin artmasına neden olmuştur. Amerika kıtasında hakimiyet kuran ülkeler bulundukları bölgelerin dilleri, kültürleri, demografik yapısı vb. alanlarda değişimler yaşanmasına da sebebiyet vermişlerdir (Aygül ve

Demir, 2021: 268-269). 17. yüzyılın sonlarından itibaren çiftliklerde ve madenlerde çalıştırılmak üzere Afrika'dan gerçekleştirilen köle ticareti, 19. yüzyılda başta Fransa ve İngiltere olmak üzere İspanya, Portekiz ve Hollanda'nın siyasi ve ekonomik olarak güçlenmesinin arkasındaki en önemli faktördür (Castles ve Miller, 2008: 71-72). Amerika kıtasının keşfiyle birlikte kıtaya yapılan göçler, kolonyal hareketler ve köle ticareti Akdeniz havzasındaki nüfusun azalmasını da beraberinde getirmiştir (Ferro'dan akt. Aygöl, 2021: 269).

Akdeniz bölgesinde 19. yüzyılda Osmanlı'nın hakimiyeti altındaki Suriye, Filistin, Lübnan topraklardan da Amerika'ya yönelik göçler gerçekleşmiştir. Osmanlı kaynaklarında yer alan bilgilere göre Amerika'ya yönelik bu göçler ekonomik sorunlar, asayiş sorunları, göçü teşvik eden şirket ve şahısların etkileri sebebiyle gerçekleşmişlerdir. Osmanlı pasaportu taşıyan ve çoğunluğunu Hristiyan Arapların oluşturduğu kişilerin bu göçleri taşıdıkları pasaport sebebiyle "El Turco" göçleri olarak bilinmektedir (Genç ve Bozkurt, 2010: 72-76; Tuncer & Zengin, 2020: 306). Akdeniz'de meydana gelen bir diğer göç hareketi ise İtalya'nın birleşmesinden sonra 1875 ve 1928 yılları arasında meydana gelmiştir. Bu tarihler arasında İtalya ekonomik kriz ve ülkenin güney bölgesindeki yoksulluk sebebiyle Batı Avrupa, Latin Amerika ve Avustralya başta olmak üzere ülke dışına yaklaşık 17 milyon göç vermiştir (Del Boca & Venturini, 2005: 2-5).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde kimi Afrika ülkelerinin bağımsızlığını kazanmasından sonra Afrika'daki Avrupalıların ülkelere döndüğü göçler ve 1950-1960 yıllarında Batı Avrupa'daki işgücü açığını kapatmak amacıyla Kuzey Afrika'dan Avrupa'ya göçler yaşanmıştır (Akan & Arslan, 2008: 7-8). Birçok Afrika ülkesinin bağımsızlığını kazanmaya başladığı 1960'lı yıllardan sonrasını ifade eden "Yeni Sömürge Dönemi"nde ise bu ülkeler her ne kadar bağımsız olsa da siyasi ve ekonomik olarak sömürülmeye devam edilmiştir. Kıtadaki yer altı kaynakları ve maden ticareti önemlidir ancak bu kaynaklar yerel şirketler tarafından işleniyor gibi görünse de Batılı ülkelere bağlı şirketlerdir. Batılı ülkeler Afrika'ya yardım, kredi ya da borç verse de verdiğinden daha fazlasını almaktadır. Bu faktörler de Afrika kıtasının kalkınmasının önündeki büyük engellerdendir (Yıldırım , 2019: 1-4).

Ayrıca Fransa'nın Afrika'da uyguladığı para politikası da Afrika'nın gelişmesini engelleyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde Senegal, Mali, Nijer, Burkina Faso, Benin, Togo, Fildişi Sahili, Gine-Bissau, Çad, Kamerun, Ekvator Ginesi, Gabon, Kongo, Orta Afrika ve Komorlar para birimi olarak CFA (Franc des Colonies Françaises d'Afrique) frangı kullanmaktadırlar. Bu para birimi UEMOA (Union Economique et Monétaire Ouest Africaine), CEMAC (Communaute Economique et Monétaire de l'Afrique Centrale) ve Komorlar olmak üzere üç ayrı bölgeyi içermektedir. Frank bölgesindeki ülkeler ile diğer Afrika

lkelerinin GSYİH'leri karşılaştırıldığında, 2019 verilerine göre Frank bölgesi ülkeleri arasında ilk sırada yer alan Fildişi Sahili'nin Afrika lkeleri arasında on ikinci sırada yer aldığı gözlemlenmiştir. Daha nce Frank bölgesinde bulunan ancak ayrılan ülkelerin ekonomilerinin Frank bölgesi ülkelerine nazaran daha iyi durumda olmaları nedeniyle ekonomik bağımlılığın büyüme ve kalkınma üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Para politikası Fransa Bankası tarafından onaylanan Frank bölgesi ülkelerinin parasal bağımsızlığı bulunmamaktadır (Badet, 2021: 37-48). CFA frangı kullanan Afrika lkelerindeki kalkınma ve büyüme sorununun dolaylı olarak bu ülke vatandaşlarının ekonomik sebeplerle gç etmelerinin arkasındaki itici gçlerden birini oluşturduğu söylenebilir. Dolayısıyla Afrika bölgesindeki sömürge geçmişi, ekonomik bağımlılık, yüksek nüfus, işsizlik, terör olayları, yolsuzluk, yoksulluk ve i çatışmalar gibi sebepler kıtayı istikrarsızlıklara srklemelemektedir.

Sömürge lkelerinin Afrika'da uyguladığı yönetim anlayışı da (Afrika'daki gruplar arasında uygulanan ayrımcılık) Afrika lkelerinin bağımsızlığını ilan etmesinden sonra farklı etnik gruplar arasında i çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur (nver, 2019: 13). Tüm bu yüzyıllara yayılan süreçte sömürülen Afrika lkelerinin yukarıda belirtilen etkenler de göz önüne alındığında bugün her ne kadar bağımsız olsa da Avrupa ülkelerine bağımlı olduğunu gözler önüne sermektedir. Avrupa'dan Afrika'ya yapılan göçler Avrupa'nın kalkınmasını sağlamışken Afrika geride kalmış ve gelişememiştir.

Akdeniz'deki gleri etkileyen başka büyük faktörlerden biri de 2010 yılında Tunus'ta başlayarak Arap coğrafyasını etkisi altına alan "Arap Baharı" olmuştur. Tunus'tan başlayarak Lübnan, Mısır, Suriye, Yemen, Bahreyn, Libya, Ürdün, Irak, Fas, Cezayir gibi ülkelere yayılan protesto hareketleri otoriter rejimlere, yolsuzluğa, işsizliğe tepki göstererek daha iyi ekonomik yaşam işteği, demokrasi, adalet ve özgürlüğün sağlanması amacıyla gerçekleşmişlerdir; ancak bu protesto hareketleri oldukça şiddetli ve kanlı bir şekilde cereyan etmiştir. Arap Baharı olarak nitelendirilen bu protesto hareketleri her ülke için ayrı olarak değerlendirmeyi gerekli kılsa da genel itibariyle istikrarsızlığı daha çok derinleştirmiş ve çatışmaları tetikleemiştir. Başta Suriye'de ve Libya'da olmak üzere yaşanan çatışmalar ve iç savaşlar Akdeniz bölgesindeki g hareketliliğinin artmasına neden olmuştur (Aktaş, 2018: 200; Aygl ve Demir , 2021: 282).

Bu gelişmeler sonucunda yaşanan i çatışmalar, eşitsizlik, yoksulluk, otoriter yönetim biçimi, iklim değişikliği, artan nüfusun artan ihtiyaçlarını karşılayamamak, daha iyi yaşam koşullarına sahip olma işteği, daha iyi eğitim fırsatlarından yararlanmak için Afrika'dan Avrupa'ya göçler başlamıştır. Gün geçtikçe Afrika'dan Avrupa'ya yönelik artan göç hareketleri ise Avrupa'nın sınır önlemlerini artırmasına neden olmuştur. Akdeniz havzasında göç hareketleri elbette sadece Afrikalı göçmenlere indirgenemez. Akdeniz'de Doğu Akdeniz, Orta

Akdeniz ve Batı Akdeniz göç rotaları bulunmaktadır. Bu göç rotaları farklı ülkelerden, farklı milletlerden gelen düzensiz göçmenlerin kullandıkları farklı göç rotalarıdır.

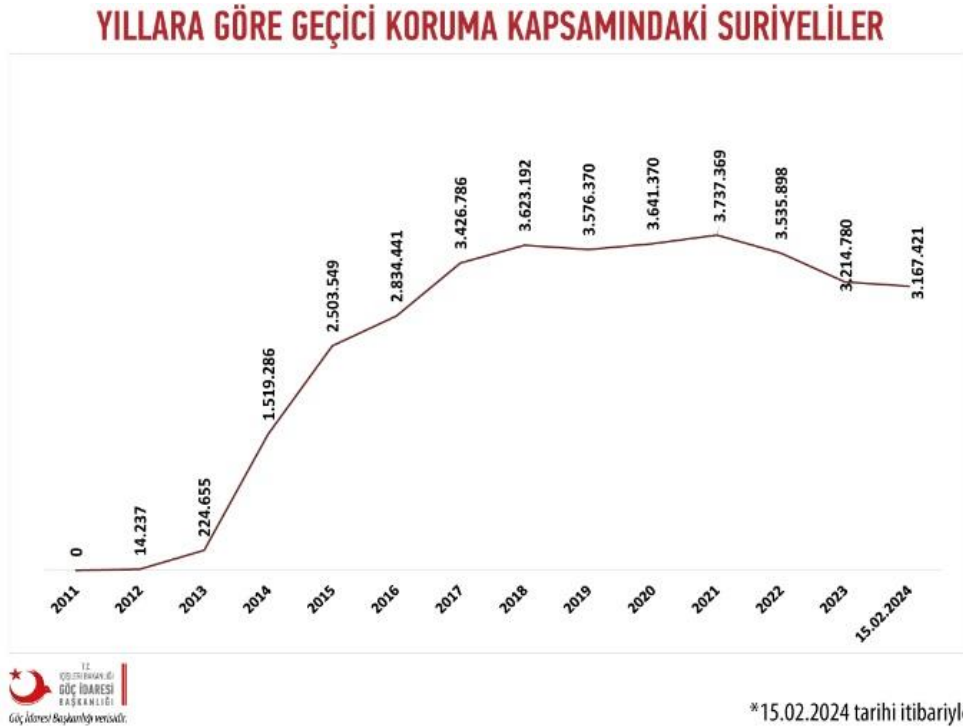
1.4.1. Doğu Akdeniz Göç Rotası

Akdeniz havzası aynı anda farklı dini, kültürel ve ekonomik özellikleriyle ön plana çıkmaktadır. Akdeniz bölgesi Avrupa, Afrika ve Asya olmak üzere üç kıtaya sınırı olan bir bölgedir. Dolayısıyla Akdeniz’de düzensiz göçlerin gerçekleştiği farklı göç rotaları bulunmaktadır. Doğu Akdeniz göç rotası olarak adlandırılan rota, Türkiye ve Mısır üzerinden deniz yoluyla Yunanistan ve İtalya’ya ulaşan göç rotasıdır (Kayabaş ve Kayabaşı, 2017: 485-486). Doğu Akdeniz göç rotası Orta Akdeniz ve Batı Akdeniz göç rotasına göre nispeten daha güvenli olduğu için düzensiz göçlerde en çok tercih edilen göç rotalarından biri olmaktadır. Özellikle Suriye İç Savaşı’nın patlak vermesiyle birlikte kitlesel göçlerde kullanılan en önemli göç rotasından biri olmuştur. Uluslararası göç hareketliliğinin yükselişe geçmesi ülkelerin sıkı sınır kontrollerini uygulamasına neden olmuştur. Sınır kontrollerinin sıkılaştırılması ise göçmen kaçakçılığını artırdığı için bazı oluşumlar ile birlikte göçmen kaçakçılığıyla mücadele edilmeye çalışılmaktadır. Akdeniz’de gerçekleşen düzensiz göçü anlayabilmek için Akdeniz ülkelerinin özellikle Avrupa Birliği’nin sınır ve güvenlik politikalarına hâkim olmak gerekmektedir. Akdeniz’de düzensiz göç ve göçmen kaçakçılığıyla mücadelede Avrupa Birliği’nin güvenlik politikaları ön plana çıkmaktadır.

Doğu Akdeniz göç güzergahı çoğunlukla Ortadoğu ve Asyalı göçmenlerin kullandığı göç güzergahıdır. Gerek Körfez Savaşı, gerek 11 Eylül saldırısı sonrası ABD’nin Ortadoğu üzerindeki eylemleri, Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı, mezhep çatışmaları, otoriter yönetim biçimleri, iç karışıklıklar gibi sebepler Ortadoğu’daki istikrarsızlıklara sebep olmaktadır. Yaşanan istikrarsızlıklar bölge halkının ülke içi ve uluslararası göçüne sebep olmaktadır. Yaşanan göçler ise transit ya da hedef ülke olarak komşu ülkelere doğru gerçekleşmektedir. Türkiye ise bulunduğu coğrafi konum nedeniyle yaşanan istikrarsızlık ve dolayısıyla göç dalgalarından en çok etkilenen ülke konumundadır. Özellikle Suriye İç Savaşı’nın başlamasının ardından Türkiye’nin Suriye ile sınır komşusu olması ve Avrupa’ya giden göç yolu üzerinde bulunması Suriyeli göçmenlerin kitlesel olarak Türkiye’ye göç etmesine sebep olmuştur. Türkiye Doğu Akdeniz göç rotasında transit ülke konumundayken, Avrupa Birliği’nin sınır güvenlik politikaları, göçü dışsallaştırma politikaları ve aynı zamanda Türkiye’nin uyguladığı “açık kapı” politikası nedeniyle hedef ülke konumuna gelmiştir. Avrupa Birliği’nin birçok üçüncü dünya ülkesiyle olduğu gibi Türkiye ile arasında imzalanan geri kabul anlaşması da küresel anlamda Türkiye’yi dünyada en çok mülteciyi barından ülke konumuna getirmiştir (Akın ve Bozbaş, 2020: 48). Bununla birlikte Türkiye, 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna

İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ni kabul ettiğinde sadece Avrupa ülkelerinden başvuru yapan kişilere mülteci statüsü verebileceği “coğrafi sınırlama” getirilmiştir. Bu anlaşma gereği Türkiye Avrupa dışından mülteci kabul edemeyeceği için Suriye'den Türkiye'ye yönelik gerçekleşen kitlesel göç akınlarından sonra Türkiye'de Suriyeli göçmenlere geçici koruma statüsü verilmiştir.

Grafik 1.1.: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

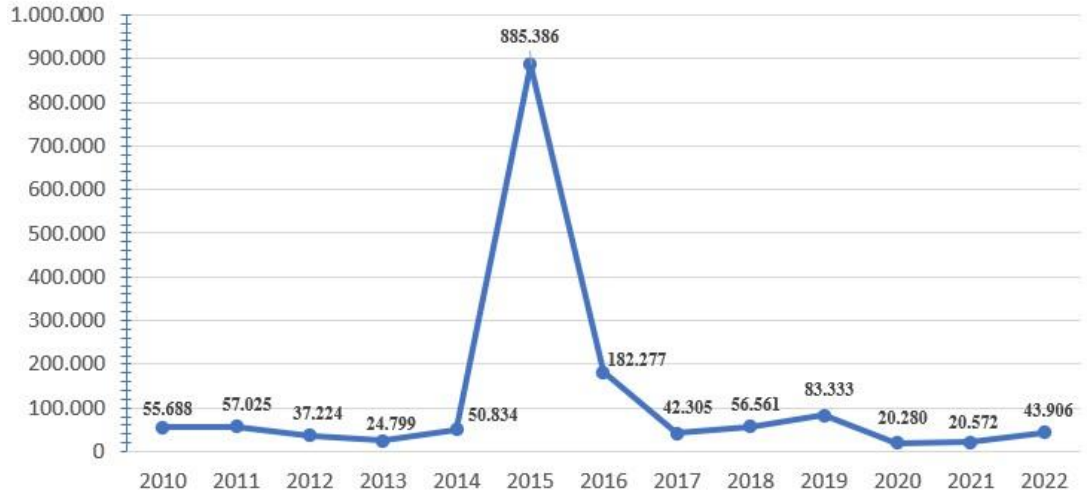
Kaynak: (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, t.y.)

Türkiye'nin göç politikalarının tarihi incelendiğinde 1926 yılında yürürlüğe giren ve din, ırk ve kültürel özellikler bakımından değerlendirilerek uygulanan İskân Kanunu'nun 1934 yılında yenilenmesinin ardından uzun yıllar bu kanunun geçerli kaldığı görülmektedir (Doğanay, 1997). 2013 yılına kadar Türkiye'de göç politikalarının geliştirileceği kurumsal bir yapı olmamıştır ancak 2013 yılında İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İşleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Demirhan ve Aslan, 2015: 46; Adıgüzel, 2020: 16). 11 Nisan 2013 tarihinde Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğü girmiş ve aynı yıl Geçici Koruma Yönetmeliği kabul edilmiştir (“Türkiye'deki mülteciler”, t.y.). Bütün bu gelişmelere ek olarak ise 16 Aralık 2013 tarihinde Ankara'da “Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Anlaşması” imzalanmıştır. Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni'nde Türk vatandaşlarının AB'de vizesiz bir şekilde seyahat etmesine yönelik Türkiye'nin yerine getirmesi gereken şartlara ilişkin açıklamalı bir yol haritasına yer verilmiştir. Açıklamalı yol

haritası belge güvenliği, temel haklar, göç ve sınır yönetimi, kamu düzeni ve güvenliği olmak üzere 4 bloğu ele almıştır. Türk vatandaşlarının AB’de vizesiz seyahat edebilmesi için sunulan en büyük şartın Geri Kabul Anlaşmasına ilişkin yükümlülüklerin yerine getirilmesi olduğu görülmektedir. Genel anlamda bu anlaşmaya göre Türkiye’nin, AB sınırlarına ulaşan düzensiz göçmenleri kabul etmesi konusunda iş birliği yapması, anlaşma şartlarını yerine getirmesi ve Türk vatandaşlarının ise Schengen alanında vizesiz seyahat etmesi öngörülmüştür (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024). Avrupa Birliği’nin üçüncü ülkelerle imzaladığı geri kabul anlaşmaları, AB’nin göçü dışsallaştırarak göç sorununu sınırlarına ulaşmadan önce çözme politikası olarak algılanmaktadır.

2018’de Frontex Risk Analizi Raporunda yayınlanan verilere göre Doğu Akdeniz göç rotasından Avrupa Birliği’ne giriş yapan düzensiz göçmen sayısı 2014 yılında 50.834 kişiye 2015 yılında yaklaşık 17 kat artarak 885.386 kişiye ulaşmıştır. 2014-2015 yıllarında düzensiz göçmenlerin menşe ülkeleri ise Suriye, Irak ve Afganistan olmuştur. Ancak 2016 yılı verileri incelendiğinde Avrupa Birliği sınırlarına ulaşan düzensiz göçün ciddi oranda azalarak 182.277’e düştüğü görülmektedir (Frontex, 2018: 43). Türkiye ile Avrupa Birliği arasında imzalanan AB Ortak Eylem Planı gereği Geri Kabul Anlaşması’nın 1 Ekim 2017 tarihinde başlaması öngörüldürken bu tarih öne çekilerek 2016 yılının Haziran ayına alınmıştır. Doğu Akdeniz göç rotasında Avrupa Birliği sınırlarına ulaşan düzensiz göç oranlarının 2016 yılında düşüşe geçmesinin nedeni de Türkiye’nin Geri Kabul Anlaşması’nı uygulamaya başlamış olmasından kaynaklanmaktadır. 2016 yılında gerçekleşen göçlerin büyük çoğunluğu da Geri Kabul Anlaşması’nın henüz uygulanmaya başlamadığı yılın ilk üç ayını kapsamaktadır (Frontex, t.y.). Şekil 1.3’te görüleceği üzere Avrupa Birliği sınırlarına Doğu Akdeniz göç rotası üzerinden giriş yapan düzensiz göçmenlerin sayısı 2019 yılında az oranda artış gösterse de diğer yıllarda stabil kalmıştır.

Grafik 1.2.: Yıllara Göre Doğu Akdeniz Göç Rotasını Kullanarak AB Sınırına Giren Düzensiz Göçmen Sayısı

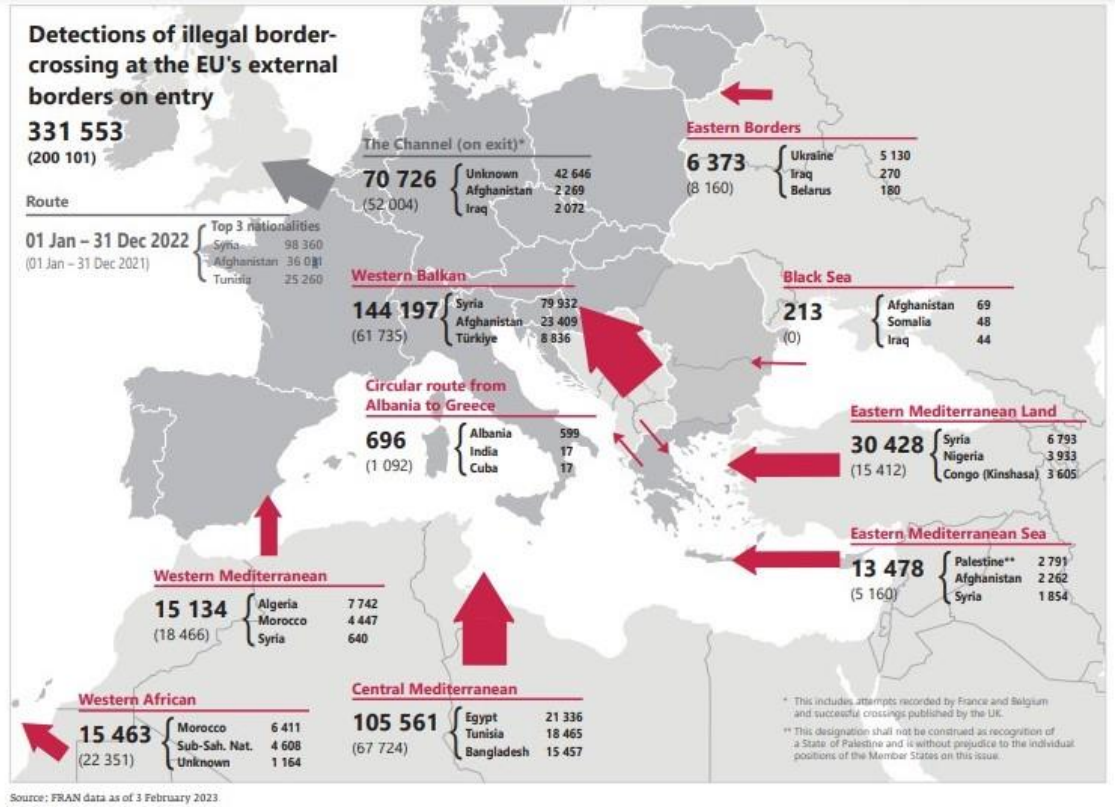

Kaynak: (Frontex, 2015; Frontex, 2022; Frontex, 2023)

Not: Bu grafik Frontex'in 2015-2023 verilerine göre hazırlanmıştır.

Yine Frontex'in 2019 Risk Analizi ve 2022 Stratejik Risk Analizi Raporları incelendiğinde 2017'den sonra Türk göçmenlerin sayısının da belirgin bir artış gösterdiği gözlemlenmektedir. 2019 Risk Analizi Raporunda yer alan bilgilere göre Türkiye'nin gönüllü geri dönüş ve yeniden yerleştirme politikasıyla birlikte Suriyeliler hala tespit edilen en yaygın uyruk olmasına rağmen Suriyeli sayısında bir azalma olduğu ancak bu azalmaya karşılık Afgan uyruklu göçmenlerin artmasının düzensiz göç verilerindeki dengeyi koruduğu tespit edilmiştir (Frontex, 2019). 2023 yılında yayınlanan Risk Analizi raporunda yer alan verilere göre ise 2020 ve 2021 yıllarına oranla 2022 yılında deniz sınırından giriş yapan Filistin kökenli göçmen sayısında artış yaşanmıştır. Aynı raporda Doğu Akdeniz göç rotasını kullanan Suriye kökenli göçmenlerin 2019 yılından itibaren deniz sınırları üzerinden girişlerinin azalmaya başladığı ve kara sınırları üzerinden girişlerinin arttığı gözlemlenmektedir (Frontex, 2023: 47). Şekil 1.4'te görüldüğü üzere 2022 yılında Doğu Akdeniz'in karadan gerçekleşen göç rotasını kullanarak en fazla yasa dışı giriş yapan kişilerin kökenlerine göre sıralanan ilk üç ülke Suriye (6793), Nijerya (3933), Kongo (3605)'dur. Denizden gerçekleşen göç rotasını kullanarak giriş yapanların kökenlerine göre sıralanan ilk üç ülke ise Filistin (2791), Afganistan (2262) ve Suriye (1854) olmuştur.

Şekil 1.1.: 2022 Akdeniz Göç Rotaları ve Düzensiz Göçmen Sayıları

Kaynak: (Frontex, 2023: 10) Erişim tarihi: 23.02.2024

Uluslararası Göç Örgütü'nün hedef ülkeye göç etme sürecinde ölen ya da kaybolan insanların sayısı hakkında bilgi vermek amacıyla geliştirdiği Kayıp Göçmenler Projesinden elde edilen verilere göre 2014'ten bu yana Doğu Akdeniz göç rotasında çoğu Suriye, Irak ve Afganistan vatandaşı olmak üzere 266 kadın, 273 erkek ölümü kaydedilmiştir. Bu rotada yaklaşık 1700 ölüm ve kayıp kaydedilmiştir. Bu ölümlerin çoğunu 5 yaşın altında olan yaklaşık 500 çocuk kapsamaktadır (Missing Migrants Project, t.y.).

1.4.2. Orta Akdeniz Göç Rotası

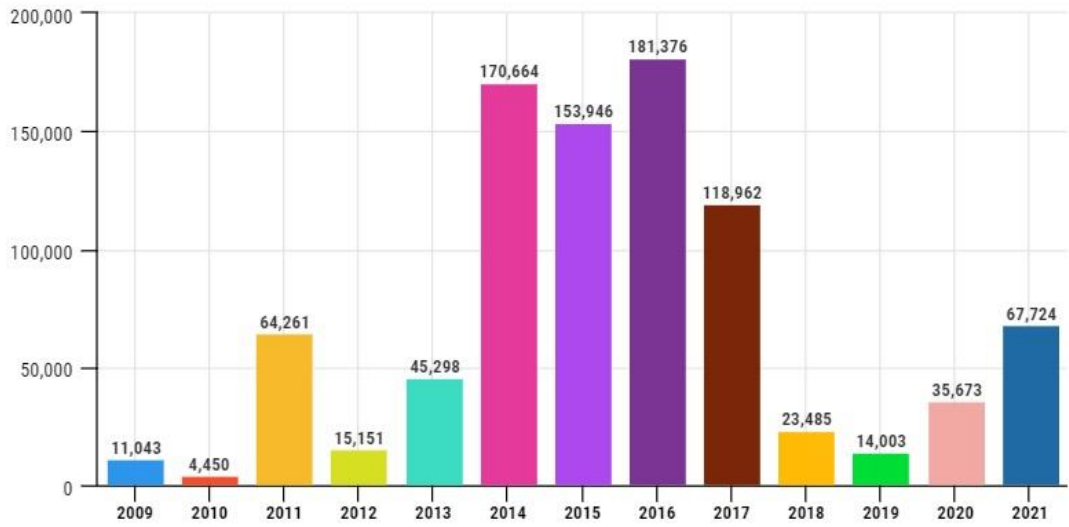
Orta Akdeniz göç rotası, göçmenlerin Tunus, Mısır ve Libya'dan İtalya'ya doğru gerçekleştirdikleri göçleri içermektedir. Suriye İç Savaşı'ndan sonra 2015 yılında Avrupa Birliği'ne gerçekleşen düzensiz göçlerin en çoğunun Doğu Akdeniz göç rotasında gerçekleşmesinin ardından Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Geri Kabul Anlaşması'nın imzalanması Doğu Akdeniz göç rotasındaki düzensiz göç oranını düşürse de bu durum diğer göç güzergâhlarını da etkileyerek göçmenlerin Batı Akdeniz ve Orta Akdeniz göç rotasına yönelmelerine neden olmuştur. Akdeniz göç rotaları en ölümcül göç rotaları olmakla birlikte bu ölümlerin büyük çoğunluğu Orta Akdeniz ve Batı Akdeniz üzerinden deniz yoluyla gerçekleşen göç rotalarında meydana gelmektedir. Kuzey Afrika ülkelerinden gerçekleşen düzensiz göçlerde Kuzey Afrika ülkelerinde yaşanan Arap Baharı etkisinin de olduğunu

söylemek yanlış olmayacaktır (Adıgüzel, 2020: 131-134). Bu bölümde ağırlıklı olarak Orta Akdeniz Göç rotasında gerçekleşen düzensiz göçlerin en fazla gerçekleştiği Libya üzerinde durulacaktır.

Libya'nın 1951 yılında bağımsızlığını kazanmasının ardından, Libya'da keşfedilen petrol rezervleri 1960'lı yıllardan sonra ülke ekonomisinde ana gelir kaynağı olmaya başlamıştır. Bağımsızlığını kazandığı tarihlerde küçük ve yoksul bir nüfusa sahip olan Libya'nın petrol rezervlerinin keşfinden sonra işgücü piyasasında artan işgücü ihtiyacı yerel olarak karşılayamaması çoğu Mısır'dan olmak üzere geçici göçmenlerin Libya'ya gelişinin önünü açmıştır (Hamood'dan akt. de Haas, 2007: 12). Ancak Avrupa Birliği'nin 1990 ve 2000 yılları arasında Libya'ya ambargo uygulamasının ardından o dönem Libya'yı yöneten Kaddafi diğer Arap ülkelerinden destek göremeyince Sahraaltı Afrika ülkelerinden Libya'ya işgücü piyasasında çalışmak üzere teşviklerde bulunmuştur. Bu durum ise Sahraaltı Afrikalıların Libya'ya girişini kolaylaştırmış ve Sahraaltı Afrikalı göçmenler tarafından hedef ülke konumuna gelmiştir. Bu göçler başta komşu ülkelerden gerçekleşmekle birlikte Libya'ya komşu olmayan Sahraaltı ülkelere kadar genişlemiştir (de Haas, 2007: 15-16). Kuzey Afrika'da Arap Baharı'nın başlamasının ardından 2011 yılından itibaren Libya'daki iç çatışmaların ülke içi denetimi olumsuz olarak etkilemesi göçmen kaçakçılarının ve suç örgütlerinin ülke içinde daha rahat hareket etmesine neden olmuştur. Libya'da yaşanan bu gelişmeler Malta ve İtalya üzerinden Avrupa'ya yönelik gerçekleşen düzensiz göç hareketlerini de etkilemiştir. BMMYK'nın 2022 yılında Orta Akdeniz'deki göçmen ve mülteci hareketlerine ilişkin yayınladığı verilere göre Orta Akdeniz göç rotasını kullanarak İtalya'ya ve Malta'ya ulaşan göçmenlerin uyrukları sırasıyla Mısır (19.545), Tunus (18.466), Bangladeş (15.120), Suriye (7.129), Fildişi Sahili (6.440), Gine (4.915), Pakistan (2.490), Eritre (2.143), Kamerun (1.745) ve Cezayir (1.403) olarak sıralanmıştır (Adıgüzel, 2020; IOM ve UNHCR, 2023: 1).

Frontex'in yayınladığı risk analizi verilerine dayanarak oluşturulan 1.5'teki grafik 2011 yılında Orta Akdeniz göç rotasında gerçekleşen düzensiz göçlerin 2011 yılında Arap Baharı'nın etkisiyle ani bir şekilde yükseldiğini göstermektedir. Buna karşın Suriye İç Savaşıyla birlikte Orta Akdeniz Göç rotasından yapılan düzensiz girişlerin 2014 yılında ilk rekor seviyeye ulaştığı ikinci rekorun ise 2016 yılında kırıldığı görülmektedir.

Grafik 1.3.: Orta Akdeniz Göç Rotasındaki Yasa Dışı Sınır Geçiş Tespitleri

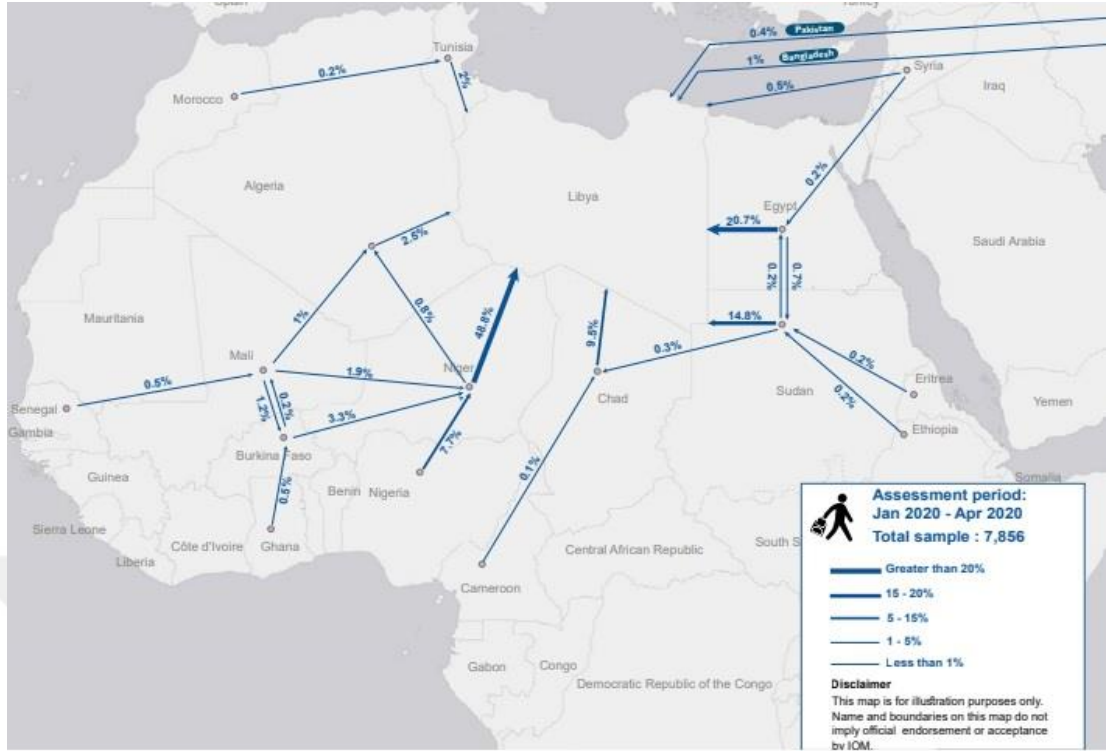

Kaynak: (Frontex, 2015; Frontex, 2018; Frontex, 2022)

Not: Bu şekil Frontex'in 2015-2022 verilerine göre hazırlanmıştır.

Frontex'in 2015 Afrika raporunda yer alan bilgiye göre Orta Akdeniz göç rotasını kullanan göçmenlerin birçoğu Göçmen İlişkiler Ağı Kuramında (Network Kuramı) olduğu gibi Avrupa Birliği'nde bulunan akraba ya da arkadaşlar vesilesiyle elde edilen bilgiler doğrultusunda göçü gerçekleştirmektedir. Libya kimi göçmenler için hedef ülke konumunda olurken birçok göçmen içinse bir transit ülke konumundadır. Bu sebeple Libya'dan ayrılan düzensiz göçmenlerin menşe ülkeleri de farklılık göstermektedir. Uluslararası Göç Örgütü'nün hazırlamış olduğu "Libya Göçmen Raporu"nda 8.128 göçmenle görüşme sonucu göçmenlerin Libya'ya ulaşmak için kullandığı göç rotaları şekil 1.6'da gösterilmiştir (IOM, 2020). İç çatışma, yoksulluk, işsizlik gibi sebeplerle gerçekleşen bu göçler çölde ve denizde yüksek ölüm riski, istismar ve dolandırılma risklerini de beraberinde getirmektedir (Frontex, 2015: 21).

Şekil 1.2.: 8.128 Göçmenin Libya'ya ulaşmak için kullandığı göç rotası

Kaynak: (IOM, 2020)

Çoğunlukla Libya sınırından gerçekleşen düzensiz göçler karşısında özellikle 2014 yılında düzensiz göçmen sayısının büyük bir yükseliş göstermesinin ardından 2015 yılında AB göçmen kaçakçılığıyla mücadele etmek ve can kaybını önlemek amacıyla Orta Akdeniz’de, İtalya ile Libya arasındaki bölgede çeşitli operasyonlar gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen operasyon alanları Libya sınırlarına doğru genişletilse de 2014-2015 yılları arasında karşılaştırma yapıldığında denizdeki ölüm ve kayıp oranları hemen hemen aynı kalmıştır. Yaşanan can kayıplarının %45’ini ise Sahraaltı Afrika’dan gelen göçmenler oluşturmuştur (Frontex, 2015: 32-34). 2016 yılında en üst seviyeye çıkan düzensiz göç sayısı karşısında, 2017 yılında düzensiz göçmenlerin İtalya’ya ulaşmasını engellemek ve insan kaçakçılığıyla mücadele etmek amacıyla İtalya ve Libya arasında “Memorandum of Understanding” (Mutabakat Zaptı) imzalanmıştır. Bu anlaşma ile birlikte İtalya düzensiz göçün durdurulması için Libya Sahil Güvenliğine destek vermeyi kabul etmiş, Libya’da İtalya’nın finanse ettiği, Libya’nın kontrolü altında bulunan barınma evleri ve gözlem noktaları kurulmuştur. Grafik 1.5’te de görüldüğü üzere mutabakat zaptının imzalanmasının ardından 2017 yılında düzensiz göç sayısında azalma yaşanmıştır.

Libya’da yakalanan düzensiz göçmenler toplama merkezlerinde tutulmaktadır. Ancak Libya’daki toplama merkezlerinin oldukça kötü durumda olduğu tespit edilmekle birlikte küçük odalarda kapasitenin çok üstünde göçmenlerin bir arada kaldığı, hijyen koşullarının yetersiz

olduğu, havalandırma, sanitasyon sistemlerinin olmadığı bilinmektedir. Bununla birlikte kadın göçmenler başta olmak üzere tüm göçmenler cinsel taciz, şiddet gibi istismar vakalarına karşı savunmasızdırlar (Svoboda, 2016: 3-4). Libya’da girişin düzenlenmesine ilişkin 1987 tarihli 6 sayılı kanuna göre hiçbir ayırım yapılmaksızın Libya’ya gerçekleşen tüm düzensiz girişler, tüm düzensiz kalışlar ve Libya’dan gerçekleşen tüm düzensiz çıkışlar suç olarak kabul edilmektedir. 2010 yılında kabul edilen Düzensiz Göçle Mücadele kanununa göre ise tüm düzensiz göçmenler süresiz olarak gözaltına alınarak sınır dışı edilebilmektedir. Libya’nın göçmenlere karşı uyguladığı bu insanlık dışı muamele sebebiyle İtalya’nın Libya ile imzalamış olduğu mutabakat zaptı eleştirilmektedir. Tüm bu eleştirilere rağmen İtalya, 2019 yılında Libya ile imzalanan bu mutabakat zaptının süresini uzatma kararı alarak tepkileri tekrar üzerine çekmiştir (OHCHR, 2021: 8; IOM, 2020).

Artan sınır güvenlikleri göçmenlerin daha tehlikeli yollarla, göçmen kaçakçıları ve suç şebekeleri vasıtasıyla sınırı aşmaya çalışmalarına neden olmaktadır. Kayıp Göçmen Projesi’nin 2014’ten günümüze kadar elde ettiği verilere göre Orta Akdeniz göç rotasında 20.218 ölü ve kayıp göçmen kaydedilmiştir. Bu kayıtlarla birlikte arama-kurtarma çalışmalarının yetersizliği, göçmen sayısının kullanılan botların kapasitesinin üstünde olması ve uzun deniz yolculuğu gibi sebeplerle Orta Akdeniz göç rotası en ölümcül göç rotası olarak karşımıza çıkmaktadır. Tespit edilebilen verilere göre bunların 368’ini çocuklar oluşturmaktadır. Hayatta kalan herhangi birinin olmadığı gemi enkazlarında kimlik bilgilerine dair ya çok az ya da hiç bilgi edinilememektedir (Missing Migrants Project, t.y.).

1.4.3. Batı Akdeniz Göç Rotası

Batı Akdeniz göç rotası, göçmenlerin Cezayir ve Fas’tan Fransa ve İspanya’ya doğru gerçekleştirdikleri göçleri içermektedir (Adıgüzel, 2020). Fas, Tunus ve Mısır 1970’lerden itibaren göçü bir ekonomik kalkınma aracı olarak kullanmıştır ve göçü teşvik etmiştir. Göçmen dövizlerinden yararlanmak amacıyla yatırım politikaları geliştirmişlerdir ancak ülke içindeki kamu kurumlarına duyulan güvensizlik sebebiyle bu politikalar başarılı olmamıştır (de Haas, 2007: 28-29). 1990’lı yıllarda işçi dövizlerinin azalmasıyla birlikte Fas Devleti yurtdışındaki vatandaşlarından döviz akışını sağlayabilmek amacıyla, yurtdışında bulunan vatandaşlarına çifte vatandaşlık, oy kullanma gibi haklar sağlamıştır. Fas’ta, 2004 ve 2006 yıllarında işçi dövizlerinde büyük bir yükseliş gerçekleşmiştir. Batı Akdeniz göç rotasında Fas’tan İspanya’ya gerçekleşen göçleri incelemeyi önce iki ülke arasındaki coğrafi durumdan bahsetmek gerekmektedir. İspanya her ne kadar Avrupa’nın Güneybatı kıyısında yer alan bir ülke olsa da aşağıdaki Harita 1.4’te görüldüğü gibi İspanya’nın, Kuzey Afrika’da Fas ile sınırı olan Ceuta

ve Melilla adında iki ayrı toprak parçası bulunmaktadır. Bu iki şehir İspanya Anayasası'na göre özerk il statüsünde bulunmaktadır.

Harita 1.4. : İspanya'nın Kuzey Afrika'daki Özerk Ceuta ve Melilla illeri

Kaynak: (Januzi, 2021)

2014 yılında İspanya'nın Kuzey Afrika'da bulunan Melilla ve Ceuta toprakları da dahil olmak üzere Akdeniz'e olan kıyılarından 7.842 yasa dışı giriş tespit edilmiştir. Bu girişlerin birçoğu Melilla iline gerçekleşmiştir. Göçmenlerin çoğu Mali ve Kamerun başta olmak üzere Batı Afrika ülkelerinden, Cezayir ve Fas'tan gelmektedir (Frontex, 2015: 24). Orta Akdeniz ve Doğu Akdeniz göç rotaları incelendiğinde 2016 yılından itibaren her iki göç rotasında da düzensiz göçmen sayılarında düşüş yaşanmışken 2018 yılında Batı Akdeniz göç rotasındaki düzensiz göçlerde ise yükseliş gözlemlenmiştir. Bu yükselişle birlikte 2018 yılında Batı Akdeniz göç rotası, Doğu Akdeniz göç rotasına göre az bir farkla en çok tercih edilen rota olmuştur (Frontex, 2019: 17). Bu düzensiz göçmenlerin yarısından çoğunun ise Fas'tan çıkış yaptığı tespit edilmiştir (Frontex, 2019: 8). 2018 yılında Batı Akdeniz göç rotasında yükselen düzensiz göç vakalarıyla birlikte önemli bir gelişme de çocuk göçmenlerin ciddi bir yükseliş göstermesidir. 2017 yılında tespit edilen 961 çocuk göçmene karşın 2018 yılında bu sayı %405 artarak 4.850'ye ulaşmıştır (Frontex, 2019: 31). Batı Akdeniz göç rotası daha çok Batı Afrikalıların tercih ettiği göç rotası olarak karşımıza çıkmaktadır.

1940'ların ortalarında Fransa'da yaşayan yaklaşık 350.000 Cezayirli işçi ve aile olduğu tahmin edilmiştir. 1971 yılında Fransa ile Cezayir arasında yılda 25.000 olmak üzere bir göçmenlik kotası anlaşması yapılmıştır. Ancak bununla birlikte Cezayir, Fransa'ya tüm göçleri yasaklamıştır. Bu göç politikaları nedeniyle göçmenler ülkelere geri döndükleri takdirde uyum sürecinde yaşayacakları herhangi bir olumsuz durumda tekrar göç edememekten çekindikleri için menşe ülkelerine geri dönmek yerine göç ettikleri ülkede kalmayı tercih etmişlerdir. Ancak göçün yasaklanmasına rağmen Fransa'daki Cezayirli nüfusu aile birleşmeleri ile devam etmiş

ve artmıştır (de Haas, 2007: 12-13). Faslı göçmenlerin yasal olarak en fazla bulunduğu ülke Fransa'dır (de Haas, 2007: 23).

Yakın zamandaki göçlerde ise göçmenler Cezayir, Tunus ve Fas'ı birincil varış ülkeleri olarak görmektedirler. Avrupa'ya gidemedikleri takdirde daha yoksul olan menşe ülkelerine dönmek yerine bu Kuzey Afrika ülkelerinde kalıp çalışmayı tercih edebilmektedirler (de Haas, 2007: 20). Akdeniz havzasında meydana gelen göçlerin ana hedef noktası Avrupa'dır ve Avrupa Birliği farklı ülkelerden gelen göç akınlarına karşı sınır güvenliği eksenli göç politikaları geliştirmeye başlamıştır. Bu göç politikaları üçüncü bölümde açıklanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

2.1. Araştırmanın Konusu

Küreselleşmenin, teknolojik gelişmelerin, iç savaşların, yoksulluğun yadsınamaz etkisiyle birlikte dünyadaki göç hareketliliğinde büyük bir artış meydana gelmiştir. Tarihin en önemli göç geçmişine sahip olan Akdeniz de yükselen bu göç hareketliliğinin yaşandığı bölgelerden biri olarak dikkati üzerine çekmektedir. Pek çok bilimsel çalışmada da belirtildiği gibi (tarihte istisnaları bulunsa da) küresel göç hareketleri doğudan batıya ve güneyden kuzeye doğru gerçekleşmektedir. Akdeniz coğrafi olarak farklı medeniyetleri, dilleri, dinleri ve kültürleri bir arada barındıran bir bölgedir. Günümüzde Akdeniz'in Güneyi daha çok siyasi istikrarsızlıklarla, otokratik yönetim biçimleriyle, yoksullukla, yolsuzlukla, insan ihlalleriyle anılan bir bölge olarak karakterize edilmektedir. Kuzeyi ise tam tersine özgürlük, daha iyi yaşam koşulları, daha iyi eğitim, sağlık ve istihdam koşulları, sosyal olanaklar ile karakterize edilmektedir. Dolayısıyla olumsuz özellikleri ile bilinen bölgede yaşayan kişiler daha iyi yaşam koşulları umuduyla güzel olanaklar sunan bölgelere gitmek ve bunlardan yararlanmak istemektedirler ancak bu aynı zamanda oldukça zor bir süreci de ifade etmektedir. Göç kararı veren kişiler her ne kadar farklı itici ve çekici faktörler doğrultusunda göç eylemlerini gerçekleştirmek isteseler de Akdeniz'in Kuzeyinde göçmenlerin hedef noktası olan Avrupa bu göçmenleri kabul etme konusunda soğuk davranmaktadır. Nitekim Kuzey Afrika'dan Avrupa'ya yönelen göçlerin sebepleri çeşitlilik arz etse de Avrupa ülkelerinin Afrika kıtasında uyguladığı sömürgecilik faaliyetlerinin etkisi yadsınamaz. Bu çalışmada Avrupa Birliği'nin en çok göç alan ülkelerinden biri olan Fransa'ya yönelik Kuzey Afrika'dan göç eden göçmenlerin karşılaştıkları sorunlar irdelenmiştir.

2.2. Araştırmanın Amacı ve Problemleri

Göçmenler göç süreçlerinde farklı sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunlar göçün gerçekleşmeye başladığı andan itibaren meydana gelebilmektedir ancak hedef ülkeye ulaştıktan sonra son bulmamaktadır. Bu çalışmada Kuzey Afrika ülkelerinden Fransa'ya göç eden ve belirli bir süre Fransa'da yaşayan Kuzey Afrika kökenli kişilerin zaman içerisinde Fransa'da hangi sorunlarla karşılaştıklarını irdelenmek ve farklı alanlarda karşılaşılan sorunların birbirleriyle olan ilişkilerini analiz etmek amaçlanmıştır.

Bu çalışma aşağıdaki ana soru ve alt sorulara cevap aramaktadır:

1. Güney Akdeniz'den Fransa'ya göç eden göçmenler hangi zorluklarla ve sorunlarla karşılaşmaktadır?
 - 1.1. Göçmenleri göçe iten itici ya da çekici faktörler nelerdir?

1.2. Sağlık, eğitim, istihdam, sosyal yardım vb. kurumlara erişmede herhangi bir engelle karşılaşmışlar mıdır? Karşılaşıldıysa bu engeller nelerdir?

1.3. Göçmenlerin karşılaştıkları sorunlarda etnik grubu ya da dini inanışları etkili bir faktör müdür?

1.4. Göçmenlerin karşılaştıkları sorunların göçmenlerin entegrasyon, adaptasyon ya da asimilasyon süreçlerine ne gibi etkisi bulunmaktadır?

2. Avrupa Birliği göç politikalarının Fransa göç politikaları üzerinde nasıl bir etkisi vardır?

2.3. Araştırmanın Deseni

Araştırmanın ilk aşamasında tezin araştırma sorularına yanıt bulunması amacıyla Fransa’da faaliyet gösteren La Cimade, Utopia56, Tous Migrants, Anafé, SOS Mediterranee, RAMINA isimli göçmen dernekleriyle iletişime geçilmek istenmiştir. Ancak Anafé derneğinden alınan olumsuz yanıtta “derneğin Fransa topraklarında bulunmayan sığınmacı ve göçmenlerle sadece sınırda alıkonuldukları süre boyunca çalıştığı” ifade edilmiştir. Tous Migrants derneğinden ise sığınmacıların hassasiyetlerinden dolayı kendileriyle iletişimin hassasiyeti artıracığı sebebiyle olumsuz yanıt alınmıştır. Diğer dernekler ise ne olumlu ne de olumsuz herhangi bir geri dönüş sağlamışlardır. Bu sebeple araştırma doküman analizi yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır.

Antropoloji, tarih, kütüphanecilik gibi farklı disiplinlerde sıklıkla kullanılan doküman analizi sosyal bilimlerde de kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi toplantı raporları, gazete, dergi, makale, kılavuz, kitap, günlük, anket, fotoğraf albümleri vb. araçları kullanarak elde edilen verilerin incelenmesi ve yorumlanmasıyla bilgiyi geliştirmeyi ifade etmektedir (Bowen, 2009: 28). Doküman analizinde farklı veri setlerinden elde edilen veriler birbirleri ile karşılaştırılarak ilişkisel bir analiz ortaya koyulmaktadır. Doğrudan gözlem ve görüşme olanakları bulunmadığı takdirde araştırmaya ilişkin yazılı ve görsel materyaller kullanılarak çalışmanın gerçekleşmesine olanak sağlayan doküman analizi kendi başına bir nitel araştırma yöntemi olarak kullanılabilir (Sak vd., 2021: 232).

Bu araştırma nitel araştırma desenine sahip olmakla birlikte araştırmanın konusuna ilişkin dokümanların analiz edilmesi ve yorumlanması ile gerçekleşmiştir. Ayrıca haber kaynaklarına konu olan araştırmanın içeriğine uygun haberler de veri seti içerisine dahil edilmiştir. Akdeniz’de meydana gelen göçler içinde Kuzey Afrika’dan Fransa’ya göç eden göçmenlerin bu göç süreci sonrasında Fransa’da geçirdikleri belirli zamanlardan sonra hangi sorunlarla karşılaştığı çalışmanın ana konusunu oluşturmuştur. Farklı alanlarda yapılan

araştırmalar, bu çalışmada bir araya getirilerek karşılaşılan sorunların birbirleriyle ilişkisel bir durum sergileyip sergilemediğini anlamamıza olanak sağlamaktadır.

2.3.1. Tarama İşlemi

Öncelikle araştırmanın konusuna ilişkin çalışmalar hakkında bilgi edinilebilmesi için araştırmacı tarafından bir ön okuma gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen ön okumada konuyla ilgili dokümanlara erişebilmek için kullanılabilecek araştırma kavramları ve bu araştırmaların hangi veri tabanlarında gerçekleştirileceği tespit edilmiştir. Elde edilen bilgiler dahilinde 8 ayrı veri tabanında 9 Türkçe, 9 Fransızca ve 8 İngilizce olmak üzere toplamda 26 anahtar kelime ile tarama gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen taramaya ilişkin ayrıntılara bu başlığın alt başlıklarında yer verilmiştir.

2.3.1.1.Tarama İşleminde Kullanılan Anahtar Kelimeler

Bu çalışmada tarama işlemi sırasında kullanılan anahtar kavramlar şu şekildedir: Kuzey Afrika'dan Fransa'ya göç, Migration de l'Afrique du Nord vers la France, Migration from North Africa to France, Fransa'daki Kuzey Afrikalılar, Fransa'daki Mağripliler, North Africans in France, Maghrébins en France, Beurs, Fransız Kuzey Afrikalılar, French North Africans, Maghrébins français, Fransa'daki Kuzey Afrikalıların istihdamı, Fransa'daki Mağriplilerin istihdamı, Employment of North Africans in France, L'emploi des Maghrébins en France, Fransa'daki Kuzey Afrikalılar ve işsizlik, North Africans and unemployment in France, Les Maghrébins et le chômage en France, Fransa'daki Kuzey Afrikalılar ve eğitim, North Africans and education in France, Les Maghrébins et l'éducation en France, Discrimination against North Africans in France, Fransa'da Kuzey Afrikalılara karşı ayrımcılık, Discrimination contre les Maghrébins en France, Fransa'daki Kuzey Afrikalıların Sağlık hizmetlerine erişimi, Accès aux soins pour les Maghrébins en France, Access to Healthcare for North Africans in France.

2.3.1.2.Tarama İşleminde Kullanılan Veri Tabanları

Kullanılan veri tabanları: Google Scholar, ProQuest, PubMed, ScienceOpen, Social Science Research Network (SSRN), Springerlink, Taylor & Francis, TRDizin

2.3.1.3.Dahil Etme ve Hariç Tutma Kriterleri

Elde edilen veri setlerinin çalışmaya dahil edilme kriterleri:

- Fransa'da yaşayan göçmenlerin karşılaştıkları sorunları içeren çalışmalar,
- Konuya ilişkin Fransa'da yaşayan birinci nesil, ikinci nesil ve üçüncü nesil Kuzey Afrika kökenli kişileri içeren çalışmalar,
- Türkçe, İngilizce ve Fransızca olarak yayınlanmış çalışmalar
- Makale, rapor, tez türünde üretilmiş çalışmalar

Elde edilen veri setlerinin çalışmadan hariç tutulma kriterleri:

- 2000 yılından önce yayınlanmış çalışmalar
- Tam metnine erişim sağlanamayan çalışmalar
- Çalışmaların yöntem türüyle ilgili herhangi bir kısıtlamaya gidilmemiştir.

2.4. Verilerin Toplanması

Doküman analizi nitel araştırma yöntem ve tekniklerinden biridir. Bu çalışmada da doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi yönteminde hangi dokümanlara ihtiyaç duyulduğu, bu dokümanların nereden elde edilmesi gerektiği, dokümanların elde edilmesi için ulaşılması gereken kurum ya da kişiler olup olmadığı araştırmaya başlamadan önce araştırmacı tarafından iyi bir şekilde planlanmalıdır. Araştırmaya uygun dokümanların toplanması, vaktin iyi bir şekilde değerlendirilmesi, araştırma konusundan uzaklaşılması için bu planlama önem arz etmektedir (Sak vd., 2021: 234). Literatür taraması sırasında 2000 yılından önce yayınlanmış çalışmaların araştırmanın konusuna uygun olmadığı gözlemlenmiştir. Bu sebeple tarama işlemi, araştırmada dahil etme ve hariç tutma kriterleri göz önüne alınarak 9 Türkçe, 9 Fransızca ve 8 İngilizce anahtar kelime grubu için 8 ayrı veri tabanında 2000 yılından sonra gerçekleştirilmiş çalışmaları kapsayacak şekilde yapılmıştır. Araştırma yakın tarihte belirli bir süre Fransa’da yaşamış Kuzey Afrika kökenli kişilerin karşılaştığı sorunları ele aldığı için literatür taraması sonucunda Tarama işleminde araştırmalarda kullanılan yöntemler ile ilgili bir kısıtlama yapılmamıştır. Yapılan tarama işleminde araştırmanın konusuna uygunluğu çerçevesinde öncelikle ulaşılan dokümanların başlığı ve özetleri incelenmiştir. Bu incelemeler doğrultusunda 4’ü gazete haberi olmak üzere toplam 57 dokümana erişilmiştir. Bu dokümanlardan aynı olduğu tespit edilen 2 farklı doküman çıkartılmıştır. 57 dokümandan geriye kalan dokümana hızlı okuma tekniği ile ön okuma gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen ön okumanın sonunda araştırmanın konusuna uygun olmadığı, dahil etme ve hariç tutma kriterlerini karşılamadığı tespit edilen 25 doküman çıkarılmıştır. Geriye 19 makale, 2 tez çalışması, 4 gazete haberi ve 4 rapor araştırmada kullanılmak üzere tasnif edilerek tarama işleminin sonuna gelinmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmalarda uygulanan her yöntem belirli aşamalara sahiptir. Bu aşamalar araştırmaların sistematik ilerleyebilmesi ve araştırma gerçekleştirilirken bağlamdan uzaklaşmaması için önem teşkil etmektedir. Doküman analizinin aşamalarını: Gerekli planlamaların yapılması, araştırmaya ilişkin dokümanların bulunması, bulunan dokümanların orijinalliğinin denetlenmesi ve araştırmada kullanılması öngörülen dokümanların analiz edilmesi şeklinde sıralanabilir (Sak vd., 2021: 233).

Bu araştırmada, araştırma konusunun belirlenmesinin ardından dernekler aracılığıyla nitel araştırma yöntemlerinden yapılandırılmış görüşme yönteminin kullanılması planlanmıştır. Ancak bazı derneklerin olumsuz yanıt vermesi ve bazı derneklerin ise hiç yanıt vermemesinden dolayı doküman analizi yönteminin kullanılmasına karar verilmiştir. Doküman analizi yönteminin kullanılmasına karar verildikten sonra araştırmanın konusuna ilişkin tarama esnasına kullanılacak anahtar kelimeler belirlenmiştir ve ardından önceden belirlenmiş veri tabanlarında doküman taramaları gerçekleşmiştir. Araştırma konusuna uygun olduğu düşünölen dokümanların ön okumasının yapılmasının ardında genel okumaları yapılmıştır ve araştırma konusuna uygun olmayan dokümanlar elenmiştir. Elde edilen dokümanların tasnif edilmesi de çalışmanın düzensiz bir şekilde takip edilmesi ve sürdürebilmesi için önemlidir. Bu sebeple araştırmanın konusuyla ilgili olan dokümanlar sağlık, istihdam, eğitim ve sosyal alan olmak üzere 4 farklı alana göre ayrılmıştır. Son aşamada ise ayrıştırılan dokümanlar kendi içerinde ayrı ayrı incelenmiş ve analiz edilmiştir.

2.6. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Güney Akdeniz'den Fransa'ya göçler tam anlamıyla belli bir Kuzey Afrika ölkesinden gerçekleşmediği için alışma Kuzey Afrika ölkelerinin hepsini kapsayacak şekilde Fas, Cezayir, Tunus, Libya ve Mısır'dan göç eden göçmenlerin karşılaştıkları sorunlar genelinde ele alınmıştır. Dahil etme ve hariç tutma kriterleri araştırmanın kapsamını ve sınırlılıklarını belirlerken aynı zamanda Fransa'da etnik kökene dayalı araştırmaların yasak olması Kuzey Afrika ölkelerinin her biri için ayrı ayrı çıkarım yapma olasılığını sınırlamaktadır. Ayrıca araştırmanın başında dernekler aracılığıyla göçmenlerle iletişim kurulmak istenmesi ancak derneklerden olumsuz yanıt alınması ya da hiç geri dönüş olmaması da bu çalışmanın sınırlılıkları içerisinde yer almaktadır.

2.7. Araştırmanın Önemi

Kuzey Afrika'dan Fransa'ya yönelik göçlere ilişkin araştırmalar düzensiz göç, güvenlik politikaları, Fransa'nın cumhuriyetçi entegrasyon politikaları, göçmen karşıtı siyasi söylemler, ekonomik temelli göçler, protesto olayları, göçmenlere yönelik ayrımcılık, ırkçılık gibi konular çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu konular üzerine yapılan araştırma ve çalışmalar önem arz etmekle birlikte göç sürecinden sonra göçmenlerin yaşam deneyimleri içerisinde hangi sorunlarla karşılaştıkları da dikkat çekilmesi gerek bir noktadır.

Bu alışmada Kuzey Afrika ölkelerinden Fransa'ya göç etmiş ve orada yaşayan kişilerin sağlık, eğitim, sosyal ve istihdam alanlarında hangi sorunlarla karşılaştığı nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analiziyle irdelenmek istenmiştir. Farklı alanlarda karşılaşılan sorunların bir arada derlenerek analiz edilmesi bu alanlarda karşılaşılan sorunların

birbirlerini ne ölçüde etkilediği ya da etkilemediğini görmemiz açısından önemlidir. Ayrıca birbirini etkileyen alanlarda karşılaşılan sorunların genel bir görünüme sahip olması göç alanında geliştirilen ya da geliştirilecek olan politikalara ışık tutması açısından da önem arz etmektedir. Bu araştırma ile alan yazında yer alan çalışmalara katkı sağlanması hedeflenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARI

3.1. Avrupa Birliği Göç Politikasının Gelişimi

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa ülkeleri arasında barışın sağlanması ve Avrupa ülkelerinin birleşmesi ideali çerçevesinde Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman ve eski Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Jean Monnet'in fikir tasarısı ile 1951 yılında, daha önce savaş halinde olan Fransa ve Almanya'nın da üye olduğu Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022). Almanya, Fransa, Belçika, Lüksemburg, İtalya ve Hollanda olmak üzere 6 üyesi bulunan AKÇT'nin kurulması ile birlikte 6 üye ülke arasında kömür-çelik üretimi ile oluşturulan ortak pazar alanı Avrupa ülkeleri arasında ekonomik birliğin sağlanması adına atılan önemli bir adım olmuştur (Yıldız, 2006: 550). AKÇT'nin kurulmasının ardından atılan bir diğer önemli adım ise 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması sonucu kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile atılmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022). Çeşitli mal, hizmet, sermaye ve işgücünün serbest dolaşımını sağlamak amacıyla kurulan AET'nin ardından gümrük vergilerinin kaldırılmasıyla Gümrük Birliği kurulmuş ve bunun sonucunda ekonomik, sosyal ve siyasal birlik adına olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Tüm bu gelişmelerin ardından AET'ye Danimarka, İrlanda, İngiltere, Yunanistan, İspanya ve Portekiz de katılmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Malların, hizmetlerin ve kişilerin serbest dolaşımı kapsamında iç sınır kontrollerinin aşamalı olarak kaldırılması ve dış sınır kontrollerinin genişletilmesi amacıyla 1985 yılında Fransa, Almanya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda arasında Schengen Anlaşması imzalanmıştır ("Schengen anlaşması", t.y.). Schengen Anlaşması ortak vize rejimini, kıyı sınırlarında ortak düzenlemeleri, Schengen Bilgi Sistemi'ni (SIS) içeren bir anlaşmadır. Schengen Anlaşması 1985 yılında imzalanmasına rağmen 1990 yılında Schengen Anlaşması'nın Uygulanmasına İlişkin Konvansiyon'un ardından 1995 yılında yürürlüğe girmiştir (Ayanöz Çakmak, 2004: 22). 1999 yılında AB Antlaşması'nın bir parçası olan Schengen Anlaşması ile ortak iltica politikaları geliştirilmesi konusunda karar alınması Avrupa Birliği'nin ilk ortak göç politikası sayılabilir (Nazlı, t.y.: 1).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yeniden yapılanma sürecine giren Avrupa ülkeleri işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla çevre ülkelerle ve üçüncü dünya ülkeleriyle işçi anlaşmaları imzalamış ve böylelikle Avrupa'ya planlı bir göç gerçekleştirmiştir. İşçi anlaşmaları ile gelen işçiler misafir olarak görülmüş ve bu nedenle belli bir süreden sonra ülkelere dönecekleri öngörülmüştür. Ancak bu durum beklendiği gibi gerçekleşmemiş ve misafir olarak görülen işçiler bulundukları Avrupa ülkelerine yerleşmişlerdir. İşçilerin çalışmak

üzere geldikleri Avrupa ülkesine yerleşmeleri işçilerin misafir değil kalıcı oldukları gerçeğinin anlaşılmasını sağlamıştır. Aile birleşimleri, Berlin Duvarı'nın yıkılması, Sovyetler Birliği'nin dağılması etkileri ile göçlerin devam etmesi Avrupa ülkelerinin göçün yönetilmesi amacıyla iş birliği yapması konusunda bazı adımların atılmasına zemin hazırlamıştır. AB'nin arasında göçün yönetilmesine yönelik iş birliğini içeren girişimler tarihi bir sıra içerisinde aşağıda açıklanmaktadır.

3.1.1. Maastricht Antlaşması

Avrupa Birliği Antlaşması olarak da bilinen Maastricht Antlaşması 1992 yılında imzalanarak 1993'te yürürlüğe giren ve Avrupa Birliği'ni kuran antlaşmadır. Bu Antlaşma ile birlikte Avrupa vatandaşlığı oluşturulmasına karar verilmiş ve Avrupa Toplulukları (Birinci sütun), Ortak Dışişleri Güvenlik Politikası (ikinci sütun) ve Adalet ve İçişleri (üçüncü sütun) olmak üzere oluşturulan üç sütun ile birlikte Avrupa Birliği'nin yapısı oluşturulmuştur (Değirmenci, 2011: 24; T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Maastricht Antlaşması ile birlikte Trevi Grubu⁴ AB'nin üçüncü sütunu olan Adalet ve İçişlerine entegre edilmiş ve böylelikle göç ve iltica politikalarında da iş birliğine gidilmek üzere adım atılmıştır (Canpolat ve Arıner, 2012: 12). Yani göç ve iltica politikalarında iş birliği, Maastricht Antlaşması'ndaki Adalet ve İçişlerine (üçüncü sütun) dahil edilerek madde K.1'de ilgili hükümlere yer verilmiştir (Treaty on European Union, 1992). Maastricht (Avrupa Birliği) Antlaşması'nda madde K.1'de yer alan hükümlerin Avrupa Birliği'nin hedeflerine, kişilerin serbest dolaşıma ulaşmasına ve Avrupa Topluluğu'nun yetkilerine engel olmaksızın, üye devletlerin ortak çıkar konuları olduğuna dair bilgiye yer verilmiştir. Antlaşmanın K.1 maddesinde;

- iltica politikası,
- üye devletlerin dış sınırlarından geçen kişiler için kontrollerin uygulanmasını düzenleyen kurallar,
- üçüncü ülke vatandaşlarının üye devletlerin topraklarına girişi, aile birleşimi ve istihdam erişimi dahil üye devletlerin sınırları içerisinde ikamet etme koşulları, üye devletlerin topraklarında izinsiz göçü, ikameti ve çalışmasıyla mücadele

konularıyla ilgili işbirliğini içeren iltica ve göçe dair hükümler yer almaktadır. Bunun haricinde Maastricht Antlaşması'nın K.1 maddesinde uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadele, dolandırıcılıkla mücadele, cezai konularda adli iş birliği, gümrük işbirliği, polis işbirliğine dair hükümler de yer almaktadır (Treaty on European Union, 1992).

⁴ 1976'da Avrupa Topluluğu'nda terörle mücadele ve polisliği koordine etmek amacıyla kurulan ve hükümetler arası iş birliğine dayanan bir gruptur (Bunyan, 1993: 1).

3.1.2. Amsterdam Antlaşması

Amsterdam Antlaşması 1997 yılında imzalanmış ve 1999 yılında yürürlüğe girmiştir. Amsterdam Antlaşması ile birlikte Maastricht Antlaşması'nda geliştirilen “Avrupa vatandaşlığı” kavramı çerçevesinde, Avrupa vatandaşlarının haklarının güçlendirilmesi, siyasal ve kurumsal yapıların güçlendirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu değişmelere ek olarak oldukça önemli sayılabilecek bir diğer düzenleme de vize, sığınma, göç ve kişilerin serbest dolaşımı konularına ilişkin yapılmış ve Schengen Anlaşması da Amsterdam Antlaşması kapsamına dahil edilmiştir (Bolayır, 2000: 1). Amsterdam Anlaşması ile Adalet ve İçişleri sütununda (üçüncü sütunda) yer alan göç ile ilgili konular Topluluk Sütununa (Birinci Sütuna) aktarılmıştır (Kostakopoulou, 2000: 498). Vize, sığınma, göç ve kişilerin serbest dolaşımına ilişkin politikalar Amsterdam Antlaşması'nın dördüncü başlığı altında ele alınmıştır:

Dördüncü başlığın 61. maddesinde bahsedilen düzenlemelere göre antlaşmanın yürürlüğe girmesinin ardından 5 yıllık süre içinde aşamalı olarak özgürlük, güvenlik ve adalet alanı kurmak amacıyla dış sınır kontrollerine, sığınmaya, göçe ve suçu önlemeye ve mücadele etmeye yönelik önlemlerin, polis ve adli iş birliği alanında önlemlerin alınacağı belirtilmiştir. 62(1) maddesinde hem Birlik hem de üçüncü ülke uyruğuna sahip kişilerin iç sınır geçişlerine karşın alınacak önlemler, 62(2) maddesinde dış sınırların geçişinde üye devletlerin kişilere uygulayacağı standart denetim ve prosedürler, vize şartı olan üçüncü ülkeler ve vizeden muaf olan ülkelerin listeleri, Birliğe üye olan devletlerin vize vermesine ilişkin usul ve şartlar, vize kurallarını belirleyen önlemlerin alınmasına dair maddeler yer almaktadır (Bolayır, 2000: 17).

63(2) maddesinde, bir üçüncü ülke vatandaşının yapacağı bir sığınma başvurusunu hangi üye devlet tarafından inceleneceğine dair ölçüt ve mekanizmalar, iltica taleplerinin ve üçüncü devlet vatandaşlarının mülteci statüsünü kazanmasına dair en düşük kabul standartları, üye devletlerin mülteci statüsü tanınması ve tanınan statüyü geri almasına ilişkin en düşük standartların belirlendiğine; bununla birlikte yerinden edilmiş ve uluslararası korumaya ihtiyacı olan kişilere geçici koruma sağlanmasına, bu kişilerin kabul edilmesinde ve kabul edildikten sonra ortaya çıkacak sonuçların üstlenilmesine dair üye devletler arasında dengenin sağlanması için önlem alındığına değinilmiştir (Bolayır, 2000: 18).

63(3 ve 4) maddesinde Birlik sınırlarına giriş, Birlik sınırları içerisinde oturma ve aile birleşimleri dahil üye devletlerin uzun dönem vize ve oturma izinlerini hangi standartlarda verileceğinin belirlendiği, yasa dışı ikamet edenlerin vatandaşı olduğu ülkelere geri gönderilmesini de kapsayacak şekilde yasa dışı ikamet edenlere ve yasa dışı göç edenlere buna karşın herhangi bir üye devlette ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının hangi haklar ve şartlar

doğrultusunda kalacağına dair tanımların yapıldığına ve önlemlerin alındığına yer verilmiştir (Bolayır, 2000: 18-19).

Alınan kararlardan da anlaşılacağı üzere Amsterdam Antlaşması'nda üye devletlerin ulusal kararlarının üzerinde Birlik düzeyinde düzenlemeler yapıldığı ve standartların belirlendiği görülmektedir. Birlik düzeyinde belirtilen standartlar ve usuller doğrultusunda Birliğe üye olan devletlerin göç başvurusunda bulunan kişilerin kabulüne ya da reddine ilişkin kararları bu usul ve standartlar çerçevesinde alması gerektiği görülmektedir. Böylelikle Birlik düzeyinde göç politikalarının geliştirilmesi konusunda alınan önlemler ve kararlarla birlikte Amsterdam Antlaşması Avrupa Birliği göç politikalarının geliştirilmesi bakımından önemli bir yere sahiptir.

3.1.3. Tampere Programı

15-16 Ekim 1999 tarihinde Finlandiya'nın Tampere kentinde Avrupa Birliği Zirvesi tarafından Avrupa Birliği'nde özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturmak amacıyla özel bir toplantı yapılmıştır. Zirve'de, Avrupa Birliği'nde özgürlük, güvenlik ve adalet alanını geliştirmeye vurgu yapılarak bu alanda gerçekleştirilecek politikalar üzerinde anlaşmaya varıldığı bildirilmiştir (European Parliament, 1999). Avrupa Birliği'nin, Cenevre Sözleşmesi ve insan hakları yükümlüklerine bağlı bir şekilde güvenli bir alan olabilmesi amacıyla Birliğin ortak bir yaklaşım geliştirerek yasal olarak Birlik içinde ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının entegrasyonuna, üye devletlerin hukuk sistemlerinin yakınlığına ve uyumluluğuna, suç ve suç örgütlerini önlemek ve mücadele etmenin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Tampere Programı'nda, Ortak Bir AB Sığınma ve Göç Politikası, Gerçek Bir Avrupa Adalet Alanı, Suçla Birlik Çapında Mücadele, Daha Güçlü Dış Eylem olmak üzere dört ana konuya yer verilmiştir. Göç politikaları ise menşe ülkelerle ortaklık, ortak Avrupa sığınma sistemi, üçüncü ülke vatandaşlarına adil muamele, göç akışlarının yönetimi olmak dört ayrı madde altında ele alınmıştır (European Parliament, 1999).

Menşe ülkelerle olan ortaklık maddesinde Avrupa Birliği'nin kapsamlı bir göç politikası uygulamasında üçüncü ülkelerdeki, yoksullukla mücadelenin, yaşam koşullarını ve iş fırsatlarını iyileştirmenin, çatışmaları önlemenin, demokratik devletleri konsolide etmenin, azınlık, çocuk ve kadınlar başta olmak üzere bu kişilerin haklarının korunmasının önemli olduğu vurgulanmıştır. Birliğe üye olan devletlerin ise üçüncü ülkelerin bu konularda kalkınmasını desteklemek ve bu sayede Birliğin iç ve dış politikalarını desteklemek amacıyla kendi yetkileri çerçevesinde Birliğe katkı sağlamaları beklenmektedir. Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Birliğine Doğru: Tampere Kilometre Taşları başlıklı giriş niteliğindeki bölümde üçüncü ülke vatandaşlarının Avrupa'ya göç etmesinin ya da göç etmek istemesinin başlıca nedeninin

Avrupa'nın "özgürlük", gelenek ve koşulları olduğuna vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla Avrupa'daki çekici faktörlerin üçüncü ülkelerde de tesis edilmesinin Avrupa'ya yönelik göçlere karşı etkili olacağı varsayımına sahip olunduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu durum ise "menşe ülkelerle ortaklık" maddesinde yer alan kapsamlı göç yaklaşımıyla ilişkilendirilebilir (European Parliament, 1999).

Tampere Programı'nın sonuç bildirgesine göre AB Zirvesi, Birlik düzeyinde Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan maddeleri uygulayarak ve özellikle geri göndermeme ilkesine bağlı kalarak ortak bir Avrupa sığınma sisteminin kurulmasını kabul etmiştir. Avrupa ortak sığınma sisteminin içermesi gereken konular ise kısa sürede bir sığınma başvurusunun incelenmesinden hangi üye devletin sorumlu olduğunun tespiti, ortak ve adil sığınma usulleri, sığınmacıların ortak asgari koşullarda kabul edilmesi ve ortak asgari koşullarda mülteci statüsünün tanınması şeklinde bahsedilmiştir. AB Zirvesi, geçici koruma için herhangi bir kitlesel göç akını karşısında kullanılabilecek bir mali rezervin önemine vurgu yapmış ve sığınmacıların kimliklerinin belirlenmesi için Avrupa İltica Daktiloskopi Veritabanı [European Asylum Dactyloscopy Database (EURODAC)] sisteminin kurulması üzerine yapılan çalışmaların hemen tamamlanması çağrısında bulunmuştur (European Parliament, 1999).

Avrupa Birliği'ne üye olan devletlerin sınırları içerisinde yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarına karşı adil muamele edilmesi, entegrasyonun gücünün artmasına yönelik politika geliştirmesi, Avrupa Birliği vatandaşlarıyla karşılaştırılabilecek hak ve yükümlülüklerin sağlanması konusunda hareket etmesi gerektiği ve sosyal ekonomik ve kültürel alanlarda ayrımcılığa, ırkçılığa ve yabancı düşmanlığına karşı önlemlerin geliştirilmesi gerektiği ve bununla mücadelenin hızlandırılması gerektiği "üçüncü ülke vatandaşlarına adil muamele" başlıklı maddede vurgulanmıştır. Bununla birlikte ayrımcılıkla daha genel mücadele edilebilmesi için üye devletlerin ulusal programlar hazırlaması teşvik edilmiştir (European Parliament, 1999).

Birlik içindeki ekonomik ve demografik gelişmelerle beraber menşe ülkelerdeki durumun ortak bir değerlendirilmesine dayanarak, üçüncü ülke vatandaşlarının kabulü ve ikamet şartları konusunda üye devletlerin ulusal mevzuatlarının birbirlerine yakınlaştırılması gerektiğine yer verilmiştir ve kabullerin sadece üye devletlerin kapasitesi dışında menşe ülkelerle olan tarihi ve kültürel bağlantıları da dikkate alınarak yapılması gerektiğine değinilmiştir. Devletin vatandaşlarına ayrımcılık yapmama ilkesi çerçevesinde herhangi bir üye devlette yasal olarak ikamet eden ve uzun süreli oturma iznine sahip olan üçüncü ülke vatandaşlarına, üye devletin vatandaşlarının sahip olduğu haklara yakın tek tip haklar verilmesi gerektiğine vurgu yapılarak uzun süreli olarak üye devlette ikamet eden üçüncü ülke

vatandaşlarının, üye devletin vatandaşlığını alması konusunda fırsat verilmesi desteklenmiştir (European Parliament, 1999).

“Göç akışlarının yönetimi” başlıklı dördüncü maddede, AB Zirvesi, göç akınlarının etkin bir şekilde yönetilmesi için üçüncü ülkeler ve transit ülkelerle yakın bir iş birliği içinde olunması gerektiğini vurgulayarak insan ticaretinin önlenmesi konusunda çağrıda bulunmuştur. Üçüncü ülkelerde bulunan Avrupa Birliği konsolosluklarında meydana gelebilecek vize ve sahte belgeler konusunda ortak ve aktif politikalar geliştirilmesi gerektiğine dair vurgu yapılmıştır. AB Zirvesi tarafından, insan ticareti, yasa dışı göç ve göçmenlerin ekonomik sömürsüne karşı mücadele etmek amacıyla hazırlanan mevzuatın kabul edilmesi talep edilerek bu suçların tespiti ve suç şebekelerinin dağıtılmasına karşı üye devletlerin Europol ile birlikte hareket etmesi gerektiği ve ayrıca başta kadın ve çocuklar olmak üzere insan ticareti, ekonomik sömürü gibi suçların mağdurlarının haklarının güvence altına alınacağı bildirilmiştir (European Parliament, 1999).

Birliğe dahil edilen Schengen Anlaşmasının aday ülkeler tarafından kabul edilmesi ve bu çerçevede alınacak önlemleri kabul etmesi gerektiğinin altı çizilerek gelecekte Birliğe üye olacak olan ülkelerle birlikte oluşacak dış sınırların eğitimli uzman profesyonellerle etkin bir şekilde kontrol edilmesinin altı çizilmiştir. Bu madde Avrupa Birliği’nin dış sınırlarında uygulayacağı politikaların zeminini hazırlamıştır. Gönüllü geri dönüş, insan ticaretiyle mücadele için menşe ve transit ülkelere yardım çağrısında bulunulmuş ve Topluluğa geri kabul alanında yetkiler vererek üçüncü ülkeler veya ülke grupları arasında imzalanan diğer antlaşmalara standart maddeler eklenilmesine dair davette bulunulmuştur (European Parliament, 1999).

1999’un Ekim ayında kabul edilen Tampere Programı’nda, kısa vadede asgari standartların belirlenmesi uzun vadede ise Avrupa Birliği’nin genelinde geçerli olmak üzere sığınma hakkı verilenlere karşı ortak bir prosedür uygulanması ve tek tip statü kararı alınmıştır (European Parliament, 2018: 4). 2003 yılında Selanik’te Avrupa Birliği Zirvesi tarafından yapılan ilerleme ve kazanımlara dair ön değerlendirmede üçüncü ülkelerle iş birliği zorunlu kılınmış ve geri kabul anlaşmalarının hızlı bir şekilde sonuçlandırılması istenmiştir. AB Zirvesi:

- Yasa dışı göçle mücadele ve yasa dışı göçü önleme
- Avrupa yasal göç yolları oluşturma

olmak üzere iki yönlü bir yaklaşımla birlikte birinci maddeye ithafen üçüncü ülkelerle iş birliğini vurgulayarak, yasa dışı göçle ilgili Avrupa Birliği ile işbirliği yapmayan üçüncü ülkelerle ilişkilerin bir değerlendirme mekanizması uygulanarak gözden geçirilmesini önermiştir (Stancova, 2010: 12).

3.1.4. Dublin Sözleşmesi

Dublin Sistemi 1990 yılında imzalanarak 1997 yılında uygulanmaya başlamıştır. Son düzenlemelerle üçüncü ülke vatandaşları ya da vatansız kişiler tarafından yapılan başvuruları değerlendirmekten sorumlu ülkeyi tespit etmek amacıyla gerekli kriterlerin ve mekanizmaların belirlenmesine ilişkin 26 Haziran 2013 tarihli 604/2013 Dublin III. Tüzüğü halini almıştır ve sistem bu tüzükte yer alan maddeler çerçevesinde de uygulanmaya devam etmektedir (Bayram, 2019: 57; Tan, 2019: 62). Dublin Sistemi, Schengen Sistemi ile benzerlikler göstermektedir. Ancak sığınma talepleriyle ilgili kuralların da benzeri Dublin Sözleşmesi'nde yer aldığı için Schengen Anlaşması'nda yer alan sığınmacılarla ilgili kurallar kaldırılmış ve sığınmacıların kabulüyle ilgili Dublin Sözleşmesi'ndeki kurallar uygulanmaya başlanmıştır (Duruel, 2017: 3). Bu sözleşmeyi Avrupa Birliği'ne üye olan 27 ülke haricinde İzlanda, Lihtenştayn, Norveç ve İsviçre uygulamaktadır (Bayram, 2019: 57-58).

Dublin Sözleşmesi sığınma başvurusunda bulunan sığınmacıların başvurularının hangi ülke tarafından inceleneceğini belirlemek amacıyla kurulmuş bir sistemdir. Bu sisteme göre sığınma talebinde bulunan bir sığınmacı sadece bir ülkeye sığınma talebinde bulunabilmektedir. Sığınmacıların ilk giriş yaptıkları ülkede hangi ülkeden geldikleri, yaşı, cinsiyeti, sığınma başvurusunun yeri ve tarihi gibi bilgileri parmak izleri alınarak ortak bilgi paylaşım sistemi olan EURODAC veri tabanına kaydedilmektedir ve Dublin Sistemini uygulayan devletlerin erişimine sunulmaktadır (Bayram, 2019: 58; Tan, 2019: 62). Bu sistem Dublin Sisteminin hızlı ve etkili bir şekilde işlemlerini sağlamaktadır. Sığınma talebini hangi ülkenin incelemesi gerektiğini tespit etmek için bazı kriterler bulunmaktadır ve bu kriterler arasında hiyerarşik bir sıra vardır. Bu sıralamaya göre sığınma başvurusunda bulunan kişinin başvurusunu değerlendirmekten sorumlu olan ülkenin belirlenmesindeki kriterler aşağıdaki gibidir:

İlk kriter, başvuru yapan kişinin üye devlette Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci statüsü kazanmış bir ailesinin var olmasıdır. Yani sığınma başvurusu yapan kişinin herhangi bir üye devlette mülteci statüsüne sahip bir ailesi varsa sığınma başvurusunu o üye devlet incelemelidir.

İkinci kriter, başvuru yapan kişinin bir üye devlette vizeye veya ikamet iznine sahip olmasıdır. Yani sığınma başvurusu yapan kişi bir üye devlette ikamet iznine sahipse ya da vize aldıysa bu sığınma başvurusu yapan kişinin değerlendirmesini ikamet izni ya da vize veren ülke incelemelidir.

Üçüncü kriter, bir sığınmacının ilk olarak yasal ya da yasa dışı bir biçimde fark etmeksizin bir üye devlete giriş yapmasıdır. Yani yukarıda belirtilen durumların hiçbirisi yoksa sığınma başvurusu yapan kişinin başvurusunun incelemesinden sorumlu olan ülke sığınmacının ilk ayak bastığı ülkedir.

Dördüncü kritere göre ilk üç durumun yaşanmadığı şartlarda (elçilik başvurusu gibi özel durumlarda) bir üye devlete sığınma başvurusu yapan kişinin başvurusunun incelenmesinden başvuru yapılan ülke sorumludur (Akdoğan, 2018: 59; Duruel, 2017: 3).

EURODAC ise bir sığınmacının birden fazla ülkeye başvuru yapmasını ve dolayısıyla sistemin suistimal edilmesini engelleme noktasında Dublin Sisteminin sorunsuz işleminde kilit rol oynamaktadır. EURODAC ile sığınmacıların daha önce başka bir ülkeye sığınma başvurusunda bulunup bulunmadığı diğer üye ülkeler tarafından kontrol edilebilmekte ve üye ülkeler sığınmacının başvurusunun değerlendirilebilmesinin kendi sorumluluğunda olup olmadığını hızlı bir şekilde kontrol ederek buna göre değerlendirme görevini başka bir ülkeye devredebilmektedirler. Dublin yönetmeliğine göre üye devletler en az 14 yaşında olan her bireyin parmak izi alınarak merkezi sistemde kaydedilmesinden sorumludurlar (Hoppyar, 2020: 103).

Bütün bunların haricinde sığınma başvurusu yapılan ülke, eğer sığınma başvurusunun incelenmesinden kendisinin değil de başka bir ülkenin sorumlu olduğunu düşünürse 3 ay içinde o üye devletin sorumluluğu üstlenmesini isteyebilir. Başvuruyu incelemesinden sorumlu tutulan üye devlet ise en geç 1 ay içinde kararını bildirmezse sığınmacının incelenmesini kabul etmiş sayılır ve talepte bulunan üye devlet tarafından sığınmacı bilgilendirilerek en az 6 ay içerisinde transferi gerçekleştirilir. Buna karşılık transferin gerçekleştiği ülke sığınma başvurusunda bulunan kişinin belirlenen süre zarfı içinde güvenli bir şekilde geldiğini bildirmelidir (Tan, 2019: 76-78).

Dublin kriterlerine göre sığınmacıların değerlendirilme yükü çoğunlukla Avrupa Birliği'nin dış sınırlarında yer alan ülkelerin omuzlarına binmiştir. Bu da Dublin Sisteminin Avrupa Birliği ülkeleri arasında özellikle göç akınlarının yoğun olduğu dönemlerde sorumluluğu paylaşma açısından eşitsizliklere yol açmaktadır. Bu nedenle sığınma başvurusunun büyük bir çoğunluğunu değerlendirmek zorunda kalan dış sınır ülkeleri bu duruma tepki göstermişlerdir. Özellikle Suriye İç Savaşı sonrasında yaşanan kitlesel göçlerde bir güvenlik sorunu olarak görülen mültecilerin AB topraklarına girişini önlemek ve dış sınırları mülteci akınlarından korunmak amacıyla Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı⁵ (Frontex) faaliyet göstermektedir. AB, Dublin Sistemine ek olarak mülteci sorununa çözüm bulmak amacıyla İkinci Dünya Savaşı öncesinden beri yapılan geri kabul anlaşmalarıyla bu mülteci akınlarını kendisinden uzak tutmaya çalışmaktadır (Turan ve Şaşkın, 2017: 50; Akkaraca Köse, 2014: 8-9). Geri kabul anlaşmalarının ilki İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden çizilen

⁵ Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Avrupa Birliği'nin Dış Sınırlarının Yönetimi: FRONTEX

sınırların ardından yerinden edilmiş kişileri doğru topraklara yerleştirmek amacıyla imzalanan, ikincisi 1990’da Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile imzalanan ve son olarak 2000’lerden sonra üçüncü ülkelerle AB arasında imzalanan anlaşmalar olarak üç gruba ayrılabilir.

Yapılan geri kabul anlaşmaları sebebiyle AB mültecileri tek tek değerlendirmesi gerekirken hızlandırılmış prosedürler ile toplu bir şekilde değerlendirerek geri kabul anlaşması yapılan ülkelere ya da güvenli üçüncü ülkelere⁶ göndermektedir. Bu durum ise insan hakları ve geri göndermeme ilkesi ile ters düşmektedir (Turan ve Şaşkın, 2017: 50). Güvenli ülkeler olarak kabul edilen Avrupa Birliği ülkelerinin ve sığınma başvurularının hangi ülkeler tarafından inceleneceğini belirleyen Dublin Sisteminden sonra göçmenlerin Avrupa Birliği sınırlarının dışında tutulması amacıyla AB’ye aday olan ülkeler de bu sürece dahil edilerek “güvenli üçüncü ülke” kavramı ortaya çıkmıştır. Ayrıca bütün bunlara ek olarak sığınma başvurusu yapan bir kişi güvenli üçüncü ülke olarak kabul edilen ülkelere başvuru yapma imkânına sahip olduğu halde eğer başvuru yapmadıysa bu kişinin sığınma başvurusu reddedilmektedir (Duruel, 2017: 8). AB’nin göç ile ilgili geliştirdiği geri kabul anlaşmaları, güvenli üçüncü ülke, Frontex gibi stratejiler göç problemini dışsallaştırarak kendi sınırlarının dışında çözmeye çalıştığının açık bir göstergesidir. Dublin Sözleşmesi her ne kadar Avrupa Birliği ülkelerinde sığınmacılara karşı ortak bir politika geliştirmek amacıyla kabul edilmiş olsa da ulusal mevzuatlarla uyumlaştırılması noktasında sorunlar yaşanmaktadır (Turan ve Şaşkın, 2017: 49).

3.1.5. Lahey Programı

Lahey (Hague) Programı 10 Mayıs 2005 tarihinde yayınlanan ve 5 yıllık eylem planı sunan bir programdır. Avrupa Birliği’nin resmî gazetesinde yayınlanan bildirge incelendiğinde güvenlik, göç, iltica, üçüncü ülkelerle iş birliği ve operasyonel iş birliği konularının ön plana çıktığı görülmektedir (Council of the European Union, 2005). Lahey Programı “AB’de Özgürlük, Güvenlik ve Adaleti Güçlendirmek” başlığıyla 10 Mayıs 2005 tarihinde yayınlanmıştır. Yayınlanan metinde 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri’nde İkiz Kulelere ve 11 Mart 2004 tarihinde Madrid’de gerçekleşen terör saldırıları nedeniyle Avrupa Birliği’nin ve Avrupa Birliği’ne üye olan devletlerin sınır ötesi suçlara karşı acil güvenliğine vurgu yapılmıştır. Lahey Programıyla birlikte Cenevre Sözleşmesi ve diğer uluslararası anlaşmalara uygun bir şekilde koruma ihtiyacı olan kişilere koruma sağlamak, göç akışlarını düzenlemek, Birliğin dış sınırlarını koruma konusunda ortak hareket etme kapasitesini geliştirmek ve Europol ve Eurojust iş birliğiyle sınır ötesi organize suç gruplarıyla ve terörizmle mücadele etmek amaçlanmaktadır. Ortak bir güvenlik politikasıyla yakın

⁶ Güvenli üçüncü ülkeler, kendi vatandaşlarına, üçüncü ülke vatandaşlarına ve vatansızlara karşı uluslararası mülteci haklarını uygulayan ve 1951 Cenevre sözleşmesini imzalayan ülkelerdir.

gelecekte meydana gelebilecek terör olaylarının ulusal güvenliği sağlamak için dolayısıyla Birlik genelinde önlenmesi ve engellenmesinin; özgürlük, adalet, dış sınır kontrolleri, terörizmin önlenmesi, iç güvenliğin AB'nin bölünmez bir parçası olduğunun altı çizilmiştir. Hem ulusal hem de Birlik düzeyinde Adalet, özgürlük ve güvenlik alanının en iyi şekilde korunması için yetkili kolluk kuvvetleri, polis, gümrük ve sınır muhafızları arasında disiplinli ve uyumlu eylemin gerekliliğine değinilmiştir (Council of the European Union, 2005)

Lahey Programı: Avrupa Birliği'nde özgürlük, güvenlik ve adaletin güçlendirilmesi başlıklı bildirge;

- I. Giriş
- II. Genel Oryantasyonlar
- III. Özel Oryantasyonlar

olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır ve üçüncü madde (1) Özgürlüğün güçlendirilmesi, (2) Güvenliğin güçlendirilmesi, (3) Adaletin güçlendirilmesi olarak üç bölüme ayrılmıştır. Göç, iltica, sığınma, entegrasyon, üçüncü ülkelerle iş birliği, yasa dışı göçle mücadele ve sınır kontrollerine dair konular ise “özel oryantasyonlar” başlıklı üçüncü maddenin “Özgürlüğün güçlendirilmesi” başlıklı bölümünde ele alınmıştır (Council of the European Union, 2005)

AB Zirvesi, üye devletlerine, Bakanlar Konseyi'ne ve Komisyon'a göç ve sığınma konusuyla ilgili politikalardan sorumlu olan tüm alanlarda koordineli, güçlü ve etkili bir şekilde çalışmaları konusunda çağrıda bulunmuştur. Bununla birlikte sığınma ve göç konusunda güncel bilgilerin ve verilerin toplanması, bu verilerin verimli bir şekilde kullanılmasının sığınma ve göç politikalarının geliştirilmesindeki öneme özellikle vurgu yapılmıştır (Council of the European Union, 2005, mad. 1(2)). AB Zirvesi tarafından, coğrafi konumları nedeniyle kabul kapasiteleri üzerinde oluşabilecek baskılara yönelik değerlendirme yapılabilmesi için tüm üye devletlerin sığınma hizmetlerine yönelik yapılar oluşturmasının ve uluslararası koruma başvurularının değerlendirilmesinde tek tip prosedür oluşturulmasının gerektiği bildirilmiştir. Böylelikle üye devletlerin sığınma hizmetlerine yönelik oluşturacağı yapıların, oluşturulacak ortak sığınma prosedürüne göre değerlendirilerek Ortak Avrupa İltica Sistemiyle üye devletler arasında iş birliği sağlanması ve Avrupa destek ofisine dönüştürülmesi gerektiği belirtilmiştir (Council of the European Union, 2005, mad. 1(3)). 2005 ve 2010 yılları arasını kapsayan dönem için yeni Avrupa Mülteci Fonu kurulmuştur. Ayrıca Avrupa Komisyonu'nun önerisine bağlı olarak Avrupa Birliği Zirvesi'nden üçüncü ülkelerin kategorilerinin belirlenmesi istenmiştir (Council of the European Union, 2005, mad. 1(3)).

Avrupa Birliği'nde ikamet eden üçüncü ÷lke vatandaşlarının, AB toplumlarına entegrasyonunu sağlamak için yerel düzeyden Birlik düzeyine kadar etkili politikalar geliştirmeye yönelik bir yaklaşım gerektiği, eşit fırsatların yaratılması gerektiği ve entegrasyonun önündeki engellerin kaldırılması gerektiği belirtilmiştir. Ulusal entegrasyon politikaları ve AB'nin entegrasyon girişimlerinin koordinasyonu doğrultusunda ortak temel ilkelere ihtiyaç duyulduğu ve entegrasyonu içeren tüm politikaların bazı hususlar içermesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Entegrasyona dair altı madde ile açıklanan bu hususların gelecekte AB'nin girişimlerinin temelini oluşturacağı söylenmiştir (Council of the European Union, 2005, mad. 1(5)).

İltica ve göçün dış boyutuna yönelik politikalarda ise AB'nin üçüncü ÷lkelerle iş birliği, üçüncü ÷lkelere m÷ltecilerle koruma kapasitelerini geliştirme, yasa dışı göçü önleme, yasa dışı göçle mücadele etme, sınır kontrol kapasitesi oluşturma geri dönüş sorununu çözme gibi konularda yardımcı olma amacı olduğu belirtilmiştir. Komisyonun; göçün temel sebepleri, itici faktörleri ve yoksulluğun azaltılmasına dair politikalar geliştirerek öneri sunması istenmiştir. Avrupa Birliği'nin güney ve doğu sınırlarındaki geçiş ÷lkelerinde göçün daha iyi yönetilmesi ve m÷ltecilere yeterli koruma sağlamaları için kapasitenin geliştirilmesi ve yoğun iş birliğine ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Akdeniz havzasındaki diğer komşu ÷lkelerle sığınma ve göç konusundaki iş birliğinin ve diyalogun yoğunlaştırılarak yeni önlemlerin alınması konularına yönelik ilerlemelere ve başarılarla dair 2005 yılı bitmeden önce bir raporun hazırlanması talebinde bulunulmuştur (Council of the European Union, 2005, mad. 1(6.2)-1(6.3)).

Yasal olarak Avrupa Birliği'nde kalma hakkı bulunmayan kişilerin ortak standartlara bağlı olarak insan haklarına ve insan onuruna yaraşır bir şekilde sınır dışı edilmelerine yönelik politikaların oluşturulması ve bu kişilerin ister gönüllü isterse zorunlu olarak geri dönmeleri gerektiğine değinilmiştir. Kamu düzeni ve güvenliğine dair duyulan kaygılar göz önüne alınarak iade şartları için asgari standartların belirlenmeye başlanmasının gerekli olduğu söylenmiştir. AB Zirvesi ayrıca daha yakın iş birliği ve teknik yardımlaşma, entegre ÷lke ve bölgeye özgü ortak iade programları, 2007 yılına kadar Avrupa geri dönüş fonunun hazırlanması gibi çağrılarda bulunmuştur (Council of the European Union, 2005, mad. 1(6.4)).

İç sınır kontrollerinin hızlıca kaldırılması, buna bağlı olarak dış sınırlarda entegre yönetim sisteminin kurulması ve dış sınırlarda kontrol ve gözetimlerin güçlendirilmesinin önemli olduğu ve dolayısıyla bu konulardaki dayanışma ve sorumluluğun adil paylaşımına ihtiyaç duyulduğuna vurgu yapılmıştır (Council of the European Union, 2005, mad. 1(7.1)). Konsey, Komisyon ve üye devletlerin, Schengen Bilgi Sistemi'nin (SIS II) uygulanmaya

başlamasıyla birlikte iç sınır kontrollerinin Schengen müktesebatına uygun bir şekilde hızlıca kaldırılması ve SIS II tarafından gerekli önlemlerin almasına yönelik çağrıda bulunulmuştur (Council of the European Union, 2005, mad. 1(7.1)).

Frontex'in (yeni adıyla "Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı") kurulması memnuniyetle karşılanmış ve Komisyon'un Frontex'in, gümrük hizmetleri de dahil olmak üzere sınır yönetimiyle ilgili farklı konularla ilgilenmesi ya da ilgilenememesi gerektiğini de içeren bir değerlendirme raporu hazırlaması istenmiştir. Avrupa Birliği'nin dış sınırlarının kontrol ve gözetiminin ulusal sınır makamlarına ait olduğu bildirilmiş ve sınırlar üzerinde gerçekleştirilecek herhangi bir istisnai göç baskısına karşı bir talep olduğu taktirde Sınır Yönetimi Ajansı'ndan hızlı teknik ve operasyonel destek verebilecek ulusal ekiplerin kurulması istenmiştir. İç sınır denetimlerinin kaldırılmasının ardından, üye devletlerin uzmanlarının da tam katılımına ek olarak habersiz denetimleri de içeren ve Schengen değerlendirme mekanizmasını denetleyen bir denetim mekanizmasının tamamlanması istenmiştir (Council of the European Union, 2005, mad. 1(7.1)).

Üye devletlerden; Frontex, Europol ve Eurojust ile iş birliği kurarak göç yolları, kaçakçılık ve suç şebekeleri hakkında ortak bir analiz yapması ve buna ek olarak üçüncü ülkelerle sağlam bir göçmenlik irtibat ağı kurulması istenmiştir. Konsey ve Komisyon, insan ticaretini önlemek ve mücadele etmek için etkin uygulamaların ve mekanizmaların geliştirildiği bir plan hazırlamaya davet edilmiştir (Council of the European Union, 2005, mad. 1(7.1)). Başta terörizm ve suçun önlenmesine vurgu yapılarak göç akışlarının yönetimine, vize başvuru usullerine, dış sınırlarda gerçekleşen giriş-çıkış usullerine karşı önlemlerin alınmasının önemi vurgulanmıştır. Yasa dışı göçle mücadele ve sınır kontrollerinin iyileştirilmesi konusunda Schengen Bilgi Sistemi (SIS II), Vize Bilgi Sistemi (VIS) ve EURODAC'ın ortak bir çalışma yürütüp yürütemeyeceği konusunda bir inceleme yapılması talep edilmiştir (Council of the European Union, 2005, mad. 1(7.2)).

3.1.6. Stockholm Programı

2005-2009 yıllarını kapsayan 5 yıllık eylem planının sunulduğu Lahey Programı'nın ardından, 2009 yılında yeni 5 yıllık hedeflerin sunulduğu "Özgürlük, güvenlik ve adalet alanına ilişkin çok yıllık program 2010-2014" başlıklı Stockholm Programı gerçekleştirilmiştir (Özerim, 2014: 32). Daha tutarlı, şeffaf ve demokratik çok yıllık bir program başlığında göç sorunlarının dayanışma içinde ele alınması gerektiğine değinilmiş ve dış sınırların korunması, sınır ötesi suçların kovuşturulması vatandaşların güvenliği ile ilişkilendirilmiştir (Multi-annual programme, 2010, mad. 8). Stockholm Programında AB'ye göç eden kişilerin ülkelerini hangi itici sebeplerden dolayı terk ettiğine dikkat ederek onların menşe ya da transit ülkelerine kolay

para transferi sağlayarak ya da ekonomik fırsatları teşvik eden ticaret ve tarım politikaları uygulayarak bu ülkelerin kalkınması ve yatırım yapılması için net planlara ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir (Multi-annual programme, 2010, mad. 43-44).

45. maddede entegrasyon, göç ve sığınma politikalarının, üçüncü ülke vatandaşlarının insan haklarının korunmasını ve Cenevre Sözleşmesi'nin en önemli ilkelerinden biri olan geri göndermeme ilkesine tam uyumu için temel haklar ve İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'ne [European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (AİHS)] saygı çerçevesinde gelişmesi teşvik edilmiştir. Yasal göçün kolaylaştırılmasını sağlayan bir yasal çerçevenin oluşturularak göç ve sığınma politikalarında başta küçükler ve refakatsiz çocuklar olmak üzere en savunmasız grupların ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği vurgulanmıştır (Multi-annual programme, 2010, mad. 45).

Göç akışlarının iyileştirilmesi ve insani trajedilerin önlenmesi için üçüncü ülkelerle siyasi diyalog ve iş birliğinin gerekliliğinin, ayrıca yasa dışı göçü önlemek için menşe ve transit ülkelerle diyalogun hızlandırılmasının altı çizilmiştir (Multi-annual programme, 2010, mad. 47). Çatışma ve şiddetten kaçan tüm insanların sığınma hakkı olduğu hatırlatılarak Birleşmiş Milletler Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme'yi imzalamayan ya da insan hakları ihlallerinin yaşandığı ülkelere geri gönderme ve toplu sınır dışı etme eylemleri kınanmıştır. Buna göre insan haklarından yoksun ve Birleşmiş Milletler Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme'yi imzalamayan ülkelere, çatışma ve şiddetten dolayı ülkelerinden kaçan tüm kişilerin sığınma hakkının garanti altına alınması gerektiği bildirilmiştir (Multi-annual programme, 2010, mad. 52).

Göç akışlarının yönetilmesi, potansiyel göçmenlerin olası riskler hakkında bilgilendirerek düzensiz göçü önlemek, yasal olarak AB üye devletlerine girme ve orada çalışma konularında menşe ve transit ülkelerle ortak bir şekilde bilgilendirme kampanyalarının düzenlenmesi gerektiği bildirilmiştir (Multi-annual programme, 2010, mad. 57). Hem menşe hem de transit ülke konumunda olan Türkiye ve Libya gibi ülkelerle yapılan tüm anlaşmalarda, AB'nin göç akışlarına en fazla maruz kalan ülkelerinin durumu göz önünde bulundurularak düzensiz göç ve insan ticareti konularına yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Multi-annual programme, 2010, mad. 58). Gönüllü geri dönüşlere öncelik verilmesiyle birlikte korunmaya muhtaç olmayan yasa dışı göçmenlerin hızlı ve etkin bir şekilde geri gönderilmesine yönelik önlemlerin alınması konusunda çağrıda bulunulmuştur (Multi-annual programme, 2010, mad. 59).

Birliğin entegre sınır yönetimi hedeflerini belirleyen kapsamlı bir planın kabul edilerek, iltica, göç ve dış sınır kontrolleri konusunda ortak bir politika yürütülmesi istenmiştir (Multi-

annual programme, 2010, mad. 64). 68, 69 ve 70. maddelerde Frontex'in göçmenlerin insan haklarına saygı göstermesi, faaliyetlerinin AB Parlamentosu tarafından incelenmesi, rolünü güçlendirmek için görev süresinin gözden geçirilmesi, iade operasyonlarında insan hakları standartlarını uygulayan bölgesel ve uzmanlaşmış ofislerin kurulması gerektiği hatırlatılmıştır. (Multi-annual programme, 2010, mad. 68-69). Dış sınırların daha iyi kontrol edilmesi ve güvenliğinin sağlanması konusunda başta Schengen Bilgi Sistemi II'nin (SIS II) biyometrik verilerin tanıtılması ve uyarıların birbiriyle bağlanması gibi özelliklerinden dolayı SIS II ve Vize Bilgi Sistemi'nin (VIS) en kısa sürede faaliyete geçmesi gerektiği vurgulanmıştır (Multi-annual programme, 2010, mad. 71).

Çocukların korunmasıyla ilgili başlığın ilk maddesinde “çocuklarla ilgili tüm eylemlerde ister kamu makamları ister özel kurumlar tarafından gerçekleştirilmiş olsun, çocuğun yüksek yararı öncelikli bir husus olacaktır” hükmüne vurgu yapılmış ve devamında “Çocukların korunması” başlıklı bölümün tümünde yer alan önlemlerin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne bağlı olarak çocuk haklarına saygı ve bu hakların teşvik edilmesi çerçevesinde gerçekleşmesi gerektiği bildirilmiştir. Bununla birlikte özgürlük, güvenlik ve adalet alanının genelinde çocuk haklarının korunmasına yönelik eylemlerin artırılması çağrısında bulunulmuştur (Multi-annual programme, 2010, mad. 73-74). Avrupa Birliği, şiddet, ayrımcılık, sosyal dışlama, ırkçılık, çocuk işçiliği, insan ticareti gibi çocuklara yönelik gerçekleştirilen her türlü istismara karşı daha güçlü bir mücadeleye, çocukları ve haklarını korumak için koordineli bir çaba göstermeye çağırılmıştır (Multi-annual programme, 2010, mad. 76). Maruz kalabilecekleri özel riskler olabileceği için refakatsiz ve ailelerinde ayrı düşmüş çocuklara dair bu konunun acil bir şekilde ele alınması gerektiği düşünülmüştür (Multi-annual programme, 2010, mad. 77). Reşit olmayan tüm kişilerin refakatçisi olup olmasına bakılmaksızın gözaltında tutulmamasına özellikle dikkat çekilmiştir (Multi-annual programme, 2010, mad. 79).

Şemşit (2010: 123-12) tarafından temel Avrupa Komisyonu belgelerinde yapılan metin analizi çalışmasında “güvenlik” kelimesinin, Tampere Programında 31, Lahey Programında 47, Stockholm Programı'nda ise 83 defa geçtiği tespit edilmiştir. Aynı şekilde “özgürlük” kelimesinin Tampere Programında 23, Lahey Programında 22, Stockholm Programı'nda 35 defa kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca Stockholm Programında göçün güvenlikle ilişkilendirilebileceği farklı kavramlara değinilmiştir. Bu da tarihsel olarak göç politikalarının gelişiminin gittikçe güvenlik boyutuyla birlikte ele alındığı göstermektedir.

3.2. Kuzey Afrika Bölgesini Kapsayan Girişimler

3.2.1. Barcelona Deklarasyonu

Avrupa – Akdeniz Konferansı olarak da bilinen Barcelona Deklarasyonu, 1995 yılında Kasım ayının 27 ve 28. günlerinde Avrupa – Akdeniz Konferansı’nda kabul edilmiştir. Kabul edilen bu bildirgeyle birlikte AB ve Akdeniz ülkeleri arasında bölgesel bir iş birliği konusunda ortaklık geliştirmek amaçlanmıştır. Bu bildirgeyi Fas, Cezayir, Tunus, Mısır ve Türkiye de olmak üzere toplamda 27 ülke imzalamıştır (Güler, 2010: 5). İmzalanan bildirge metni, “Siyasi ve güvenlik ortaklığı: Ortak bir barış ve istikrar alanı oluşturmak”, “Ekonomik ve finansal ortaklık: Paylaşılan bir refah alanı yaratmak”, “Sosyal, kültürel ve insan ilişkilerinde ortaklık: İnsan kaynaklarının geliştirilmesi, kültürler arası anlayışın teşvik edilmesi ve sivil toplumlar arasındaki alışveriş” olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır (Barcelona declaration, 1995).

Göç konusu, bildirgenin “Sosyal, kültürel ve insan ilişkilerinde ortaklık” başlığı altında ele alınmıştır. Akdeniz bölgesindeki kültür ve medeniyet geleneklerinin, kültürler arasındaki diyalogun halkları yakınlaştırma, aralarındaki anlayışı ve algıyı geliştirmede önemli olduğuna yer verilmiş ve bu doğrultuda sosyal, kültürel ve insani konularda ortaklık kurma üzerine anlaşma sağlanmıştır. Kurulan ilişkilerde göçün oynadığı rolün önemine değinilmiş ve göç baskılarını azaltmak için mesleki eğitim programları ve iş yaratmaya yönelik programlar için iş birliğinin güçlendirilmesi, kendi topraklarında ikamet eden göçmenlerin mevcut mevzuat doğrultusunda tüm haklarının korunacağı taahhüt edilmiştir. Yasa dışı göçle ilgili olarak bildirgenin ortakları, yasa dışı durumdaki vatandaşlarıyla ilgili yeniden kabul için ikili anlaşmalar veya düzenlemelerle ilgili hüküm ve tedbirleri almayı kabul etmişlerdir (Barcelona declaration, 1995). Aynı bildirmede yer alan çalışma programı içerisinde ise göç akımları ve baskılarına karşı önerilerde bulunmak üzere toplantıların teşvik edileceğine yer verilmiştir. Yetkililerin yasa dışı göçle mücadele etmek için polis, adli, gümrük, idari ve diğer makamlarla iş birliğini geliştirmek ve alınabilecek önlemleri tartışmak için düzenli aralıklarla toplanmasına karar verilmiştir (Barcelona declaration, 1995).

3.2.2. Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım

Avrupa Komisyonu Aralık 2005’te Europol ve Frontex’in de iş birliği sağlanmak üzere düzensiz göç ve insan kaçakçılığıyla ilgili kapsamlı bir strateji sunmak ve üçüncü ülkelerle iş birliği kurarak sığınma ve göçü yönetmek için Küresel Göç Yaklaşımını⁷ (GAM) yayınlamıştır. Başta Avrupa’ya göçün ana kaynağı olan Akdeniz ve Afrika’ya odaklanılmışken, bu bölgelerden gelen göç akışlarının itici faktörleri dikkate alınarak hem AB’nin işgücüne yarar

⁷ Yayımlanan Küresel Göç Yaklaşımı metninde başlık “Göç küresel yaklaşım: Afrika ve Akdeniz’e odaklanan öncelikli eylemler” [Global approach to migration: Priority actions focusing on Africa and the Mediterranean (GAM)] şeklindedir. Ancak burada kısaca Küresel Göç Yaklaşımı olarak kullanılacaktır.

sağlamak hem de bu bölgelerden gerçekleşen beyin göçünü önlemek amacıyla menşe ülkelerdeki kalkınmayı destekleyerek göç baskısını hafifletmek amaçlanmıştır (Martin, 2012: 1-2).

AB Zirvesi tarafından, göçün bağlantılı olduğu tüm ülkelerin yararına olması göz önünde bulundurularak yasa dışı göç akışlarının ve can kayıplarının azaltılması, yasa dışı göçmenlerin güvenli bir şekilde geri gönderilmesi gibi konular çerçevesinde sığınma ve insan haklarına saygı duyularak göçün daha iyi yönetilmesi için acil olarak kısa vadede geniş kapsamlı somut eylemlere ihtiyaç olduğu bildirilmiştir. Belirtilen acil eylemler doğrultusunda Afrika ve Akdeniz ülkeleriyle ortaklık kurulması amaçlanmıştır (Council of The European Union, 2005: 3). Metinde belirtilen eylemler çerçevesinde Akdeniz ve Afrika ülkelerini ilgilendiren göç yolları ve deniz güvenliği konularında entegre ve küresel yaklaşımın gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Üye devletler, 2006 yılında metinde yer alan eylemleri gerçekleştirmeye davet edilmiştir. Bu eylemler operasyonel iş birliğini, Afrika ile diyalog ve iş birliğini, komşu ülkelerle çalışmayı ve Fas, Cezayir, Libya ile öncelikli çalışmayı içermektedir (Council of The European Union, 2005: 6-7).

Üye devletler arasında iş birliğinin artırılması kapsamında; 2006'nın Mayıs ayına kadar hazırlanan son çalışmalarla Afrika hakkında risk analizi sunmak, AB'nin güneyinde bulunan üye devletler ve Kuzey Afrika ülkeleri arasında Akdeniz Kıyı Devriye Ağı'nın izlenmesi, gözetimin güçlendirilmesi, erken bir şekilde fizibilite çalışmalarını başlatılması için AB'ye üye devletlerin Frontex'i araması istenmiştir (Council of The European Union, 2005: 4). AB'nin teknik olarak güney sınırının tamamını ve Akdeniz'i kapsayan bölgede denizde hayat kurtarmak ve yasa dışı göçle mücadele etmek için modern teknoloji kullanılarak bir gözetim sisteminin kurulmasına yönelik araştırma yapılması istenmiştir (Council of The European Union, 2005: 4).

Öncelikli ülke olarak belirtilen Fas, Cezayir, Libya veya öncelikli bölgeler kapsamında 2006 yılında Göç İrtibat Ağları (ILO) oluşturularak bu bölgelerdeki ILO'ların yardımıyla yasa dışı göç ve insan ticareti hakkında raporlar sunulması istenen bir diğer konu olmuştur. Lahey Programına uygun bir şekilde yüksek göç akınlarına karşı ulusal yetkililer tarafından hızlı müdahale ekiplerinin oluşturulması için bir öneri ve mülteci hukukuyla doğru orantılı olacak şekilde deniz hukukuna dair uluslararası belgelerin bir analizinin sunulması talep edilmiştir (Council of The European Union, 2005: 4).

Akdeniz'de bulunan üçüncü ülkelerin, Akdeniz Kıyı Devriye Ağı, Akdeniz gözetim sistemi ve ilgili pilot projelerin ön değerlendirme çalışmalarına dahil edilmesine karar verilmiştir. Avrupa Birliği'nin Akdeniz'deki ortaklarıyla tüm işbirliği çerçevelerini kullanarak

yasadı göç, insan kaçakçılığını önleme ve mücadele etme, göçü daha iyi yönetme, yasal göç ve işgücü piyasası fırsatlarına dair bilgilerin daha iyi paylaşılması, en kısa sürede sonuçlanmak üzere Fas ile insan ticaretine yönelik projelerin gerçekleştirilmesi, Fas ile geri kabul anlaşmalarının hızlı bir şekilde sonuçlandırılması, Avrupa Topluluğu-Cezayir Ortaklık Anlaşmasının göç hükümlerine bağlı olarak olabildiğince kısa sürede geri kabul anlaşması için müzakerelere başlanması, Libya ile göç üzerine diyalog ve işbirliğinin başlatılması ve AB-Libya Eylem Planının en kısa sürede sonuçlandırılmasına karar verilmiştir (Council of The European Union, 5-7).

2005 yılında yayınlanan GAM 2011 yılında yenilenmiş ve Avrupa Birliği'nin dış göç politikasının kapsayıcı çerçevesini oluşturmuştur (European Commission, t.y.). Küresel Göç Yaklaşımı'nda olduğu gibi 2011 yılında yayınlanan Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım (GAMM) tebliğinde de göç ve kalkınma vurgulanmış ancak mülteci koruması ve ilticanın dışsal boyutu üzerinde daha fazla durulmuştur.

GAMM için yayınlanan tebliğin giriş bölümünde Arap Baharı ve 2011 yılında Güney Akdeniz'de meydana gelen olaylara atıfta bulunularak AB'nin tutarlı ve kapsamlı bir göç politikasına ihtiyaç duyduğu belirtilerek göç, hareketlilik, entegrasyon ve uluslararası koruma konularında politika teklifleri ve operasyonel önlemlere dair tekliflerde bulunduğu ve bu tekliflerin AB ve AB Zirvesi tarafından kabul edildiği belirtilmiştir. AB göç akışlarını ve kişilerin dolaşımını yönetme konularında Tunus, Fas ve Mısır ile geliştirilmek istenen iş birliklerini kapsamlı bir şekilde tartışmak için Tunus ve Fas ile göç, hareketlilik ve güvenlik konularında diyaloglara başlamış, Mısır'la ise diyalog başlatmak için hazırlıklara başlamıştır (European Commission, 2011: 2). Yayınlanan bildirmede AB'nin göç ve hareketlilik konularında dış göç politikasının güçlendirmesi gerektiği vurgulanarak başta AB'nin yakın çevresine öncelik verilerek AB'nin dışında olan tüm ülkelerle karşılıklı yarar sağlamak üzere işbirliği ve ortaklık geliştirmesi gerektiğine değinilmiştir (European Commission, 2011: 2).

Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım (GAMM) bildirgesinde vurgulanan konulardan birisi de üçüncü ülke vatandaşlarının gerek turist, öğrenci, iş adamı, araştırmacı gerekse kısa süreli ziyaretçi olsun AB sınırlarında yaşanan bu hareketliliğin vize politikalarıyla ilişkilendirilmesidir. Bu doğrultuda 2009 yılında üye devletlerin 11 milyon kişiye Schengen vizesi vermesinin, vize politikalarının hareketlilik üzerinde ileriye dönük etkili olduğuna değinilmiştir. Bu sebeple GAMM hareketlilik konusu çerçevesinde genişletilmiştir. AB'de vizeye dair yükümlülükler kolaylaştırılmadan ya da kaldırılmadan güvenli bir hareketlilik ortamı sağlayabilmek için sığınma, sınır yönetimi ve düzensiz göç konularında ortak ülkelerin özel kriterleri yerine getirmesi amaçlanmıştır. Bildirmede küresel yaklaşımın ve dış göç

politikalarının AB'nin dış politikalarıyla bağlantılı ve entegre bir şekilde olması gerektiğine yer verilmiştir. GAMM ile AB'nin dış politikasına ve kalkınmasına hizmet eden bir küresel yaklaşım benimsenmiş ve dış politika, kalkınma, göç ve hareketlilik konularında tutarlı ve birbiriyle bağlantılı stratejiler ve programların geliştirilmesi hedeflenmiştir (European Commission, 2011: 3).

AB'nin stratejik önceliği gerekli becerilere sahip ve uyarlanabilir işgücünün güvence altına alınması olarak belirlenmiş ve bu doğrultuda göçmenlerin işgücü piyasasındaki entegrasyonuna yönelik acil politikaların geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. AB'deki istihdam piyasasındaki açık pozisyonların neden doldurulamadığını anlayabilmek ve bu pozisyonlar için talep odaklı göçmen politikası hakkında özel sektör ve işverenlerle diyalog kurulmasının gerekliliği ve ekonomik göçün AB'nin 2012'de istihdam ve büyüme konularında stratejik olarak dahil edilmesine yönelik bir Yeşil Kitap üretilmesi planlanmıştır. Göçmenlerin topluma ve işgücü piyasasına entegre olabilmelerinde eğitim ve öğretimin önemine de ayrıca vurgu yapılmıştır (European Commission, 2011: 4).

Küresel anlamda yüksek vasıflı işgücüne duyulan ihtiyaç kapsamında AB'nin gelişimine katkıda bulunabilmesi için üçüncü ülke vatandaşlarının göç ve hareketliliğinin iyi bir şekilde yönetilmesi ve bu doğrultuda AB üyesi olmayan ülkelerle diyalog ve iş birliği geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ancak etkili geri dönüş politikalarının gerçekleştirilememesi, düzensiz göçün yüksek düzeyde seyretmesiyle bunun mümkün olmayacağı bildirilmiştir. Bu sebeple AB'nin dış sınır etkinliğini arttırmaya devam edeceği, ortak ülkelerle kapasite geliştirmeye yönelik operasyonel iş birliğinin güçlendirileceği açıkça beyan edilmiştir. Eğer göç yönetişimi doğru bir şekilde gerçekleşirse hem menşe ülkeler hem de hedef ülkeler için fayda sağlayacağı, bu sebeple göçmenlerin bilgi birikimleri, dövizleri ve yeniliklerin transferiyle kendi ülkelerinin kalkınmasını sağlaması için desteklenmesi gerektiği bildirilmiştir (European Commission, 2011: 5).

“Yasal göç ve hareketlilik”, “Düzensiz göç ve insan ticareti”, “Uluslararası koruma ve iltica politikası” ve “Göç ve hareketliliğin kalkınma etkisinin en üst düzeye çıkarılması” GAMM'ın dört teması olarak belirlenmiş ve GAMM'ın aşağıdaki dört sütuna dayanması önerilmiştir:

1. Yasal göç ve hareketliliği organize etmek ve kolaylaştırmak;
2. Düzensiz göç ve insan ticaretinin önlenmesi ve azaltılması;
3. Uluslararası korumanın teşvik edilmesi ve iltica politikasının dış boyutunun güçlendirilmesi;
4. Göç ve hareketliliğin kalkınma üzerindeki etkisini en üst düzeye çıkarmak.

Bu dört sütun insan haklarıyla ilişkilendirilmiş ve refakatsiz küçükler, sığınmacılar, vatansız kişiler ve insan ticareti mağdurları gibi savunmasız grupların korunması konusunda özellikle dikkat edilmesi gerektiği bildirilmiştir. Ayrıca GAMM'ın göçmen merkezli olduğu belirtilerek göçmenlerin fırsatlar, haklar ve yükümlülüklerine dair bilgilere ulaşabilmeleri için AB Göç Portalı kurulmuştur (European Commission, 2011: 6-7). Bütün bunlara ek olarak Stockholm Programında iklim değişikliğinin göçü ve yerinden edilmeyi tetikleyen bir küresel sorun olduğunu kabul etmesi sebebiyle Komisyonun, AB'ye yönelik iklim değişikliği kaynaklı göçlerin potansiyel etkilerine dair bir analiz sunması istenmiştir. İklim değişikliğini olumsuz etkilerine karşı uyum ve çevresel kaynaklı göç, Küresel Yaklaşımın bir parçası olarak kabul edilmiştir (European Commission, 2011: 7).

Yayınlanan bildirgenin “Coğrafi Öncelikler” bölümünde küresel yaklaşımın coğrafi olarak sınırlandırılmayacağı, bunun genel bir yaklaşım ve yöntem olduğu belirtilmiştir. Bölgeler arasında yaklaşımın uygulandığı yoğunluk, derece ve kullanılan araçların farklılaştığı bir “farklılaşma ilkesi” benimsenmiştir. Bu farklılaşma ilkesi AB'ye üye olan ülkeler ve AB'nin ortak çıkarlarına yönelik karşılıklı taahhütlerde bulunmaya hazır olan ortak ülkelerle daha yakın iş birliği kurulacağı anlamını taşımaktadır (European Commission, 2011: 7).

Bölgesel diyaloglarda ilk öncelik karşılıklı güven ve ortak çıkarlar üzerine kurulu bir ortaklık kurmak ve bölgesel bütünleşmenin önünün açılması olarak belirlenmiştir. İkinci olarak ise AB'nin güneyine ve “Göç, Hareketlilik ve İstihdam” konusunu içeren AB-Afrika Stratejik Ortaklığına öncelik verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu bölgesel süreçlerin, spesifik alt bölgesel süreçlerle destekleneceği, AB ile Afrika, Karayipler ve Pasifik ülkeleri arasındaki göç diyalogunun yoğunlaşacağı bildirilmiştir (European Commission, 2011: 8). Küresel Yaklaşım çerçevesinde AB'yi doğrudan etkilemeyen diğer göçlerin, AB'nin bazı ortaklarıyla olan siyasi diyalogu ve iş birliğini etkileme olasılığından dolayı sadece bölgesel ya da bölge içi göçler dışında AB'ye yönelik olmayan diğer göçlerin ele alınmasının önemi de vurgulanmıştır (European Commission, 2011: 9).

GAMM'ın göç ve hareketlilik konularında bölgesel diyaloglara güçlü bir şekilde odaklanarak bu diyalogların ve iş birliklerinin geliştirilmesinin, bu konularda özellikle AB'ye komşu olan ülkelere öncelik verilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. AB'nin güneyine yönelik bölgesel çerçevenin AB-Afrika ortaklığını kapsaması gerektiğine yer verilmiştir (European Commission, 2011: 9). GAMM ile birlikte başta komşu ülkeler olmak üzere göç ve hareketlilik hakkında iş birliği geliştirmek için bir Mobilite Ortaklığı kurulması amaçlanmıştır. Mobilite Ortaklığının kurulmasıyla birlikte hedeflenen AB'nin her bir ortak ülkeyle olan ilişkileri ayrı ayrı dikkate alınarak vize serbestisi için kademeli ve şartlı adımların atılmasıdır (European

Commission, 2011: 10-11). Böylelikle Mobilite Ortaklığı ile AB, ortak ülkelerle geri kabul anlaşması karşılığında, geri kabul anlaşmasını kabul eden ülkelere vize kolaylığı sağlamayı amaçlamaktadır. Mobilite Ortaklığını kabul etmeyen ya da mesafeli olan ülkeler için ise alternatif olarak geri kabul anlaşması ve vize kolaylaştırma konularının görüşülmeyeceği bir Göç ve Hareketlilik Ortak Gündemi'nin tanıtılması öngörülmüştür. 2010 yılının Ekim ayında hem AB hem de AB'ye giriş çıkış yapan Cezayir, Tunus, Fas, Hırvatistan, Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya ve İsrail vatandaşları için geçerli olan sınırlı bir dış sosyal güvenlik koordinasyon sistemi kabul edilmiştir (European Commission, 2011: 13).

İltica politikası çerçeveleri ve koruma kapasiteleri konusunda Kuzey Afrika ülkeleri olan Mısır, Tunus ve Libya örnek gösterilerek, AB üyesi olmayan ülkelerle Bölgesel Koruma Programları kapsamında işbirliğine gidilmesi gerektiğine değinilmiştir (European Commission, 2011: 17). Dördüncü sütun altında öncelikli olarak nitelendirilen Güney Akdeniz ülkelerinde kalkınma odaklı girişimlerin ve yatırımların arttırılması için diaspora yatırım araçlarının oluşturulması ve AB kaynaklarının eklenmesi ile ilgili bir araştırma yapılması konusunda öneri sunulmuştur (European Commission, 2011: 20).

Burada kısaca özetlenen GAMM bildirgesinde AB'deki yüksek vasıflı işgücü açığının karşılanması için döngüsel göçe vurgu yapılırken aynı zamanda da daha sıkı sınır kontrollerinin ve vize politikalarının, operasyonel iş birliklerinin ve üçüncü ülkelerle vize kolaylığı karşısında geri kabul anlaşmalarının şart koşulduğu görülmektedir. Her ne kadar göçmen entegrasyonunun sağlanmasına yönelik uygulamaların arttırılmasına ve karşılıklı yarar ilkesine vurgu yapılsa da GAMM'ın AB merkezli bir bakış açısına sahip olduğu görülmektedir. Bölgesel koruma programlarıyla zaten insan hakları ve mülteci haklarına duyulan saygının az olduğu bilinen Tunus, Gana, Mısır ve Fas gibi ülkelerde mültecilerin güvende olacakları algısının oluşturmasına yol açmaktadır ve bu da mültecilerin ve sığınmacıların korunmasını olumsuz etkilemesi anlamına gelmektedir (Martin, 2012: 3-4).

3.2.3. Avrupa Komşuluk Politikasının Gözden Geçirilmesi

2004 yılında Avrupa sınırlarına en yakın ülkelerde istikrar, güvenlik ve refahın desteklenmesi ve geliştirilmesine yardımcı olmak amacıyla başlatılan Avrupa Komşuluk Politikası [European Neighbourhood Policy (ENP)] yıllar içinde AB'ye yakın ülkelerde gerçekleşen değişimler ve Kuzey Afrika'da meydana gelen istikrarsızlıkla birlikte imzalanan göç anlaşmalarının anlamını yitirmesi ve Arap Baharı'nın etkisiyle Kuzey Afrika ülkelerindeki şiddetten kaçan göçmenlerin Güney Avrupa sınırlarına dayanması, Rusya'nın, Ukrayna topraklarında yer alan Kırım'ı işgal etmesinin ardından 2015 yılında tekrar gözden geçirilmiş ve yenilenmiştir. Çeşitli kurumlar tarafından yapılan incelemelerle birlikte AB'nin bölgedeki

sorunların tek başına üstesinden gelemeyeceği, bu yüzden de Avrupa Komşuluk Politikasında birtakım değişiklikler yapılması gerektirdiği sonucuna varılmıştır. Avrupa Komşuluk Politikası komşularla daha etkili ortaklıklar kurmak, güvenli ve yasal hareketlilik, düzensiz göç, insan kaçakçılığıyla mücadele ve AB'nin istikrarının siyasi bir öncelik haline getirilmesi amacıyla gözden geçirilmiştir (European Commission, 2015: 2-3; Noutcheva, 2015: 20).

2015 yılında Avrupa Komşuluk Politikasının gözden geçirilmesinin ardından yayınlanan ortak bildiride, daha güvenli bir gelecek için Avrupa Birliği'ne giden göçmenler ve Avrupa Birliği'nin enerji güvenliği konusunda komşu ülkelerle olan karşılıklı bağımlılığı odak noktası olmuştur. ENP'nin yenilenmesiyle birlikte ortak ülkelerde var olan yoksulluk, eşitsizlik, yolsuzluk, zayıf ekonomik ve sosyal gelişme, gençler için fırsat eşitliğinin eksikliği gibi konuların yol açtığı istikrarsızlık ve radikalleşmeyi iyileştirebilmek amacıyla ekonomik destek sağlanması ve bahsi geçen konularda yerel halkın beklentilerinin karşılanması için çaba gösterileceği bildirilmiştir. Bununla birlikte AB'nin güvenliğinin ortaklarıyla birlikte sıkı bir şekilde ele alınacağı ayrıca vurgulanmıştır (European Commission, 2015: 2-4).

AB'yle ortak değerlere dayalı daha derin ilişkiler geliştirmek isteyen ortaklarından Fas, AB ile olan ilişkilerinde gelişmiş statüden yararlanmış, Tunus ise imtiyazlı bir ortaklığa sahip olmuştur. AB'nin ortakları olduğu Tunus, Fas, Gürcistan, Moldova Cumhuriyeti ve Ukrayna ile karşılıklı faydaların en üst düzeye çıkarılabilmesi için bakanlar düzeyinde siyasi fırsatlarını artırması gerektiği bildirilmiştir (European Commission, 2015: 4-5).

Artık tüm ülkeler hakkında tek bir ilerleme raporu yerine ülkeye özgü AB'nin ortaklarıyla hedeflere ulaşmaya odaklanan anlaşmaların değerlendirilmesine yönelik bir rapor hazırlamaya çalışacağı ve bu raporların da ortak ülkelerle gerçekleştirilecek olan üst düzey toplantılarda siyasi görüş alışverişinin sağlanabileceği vakitlerde sunulmaya çalışılacağına değinilmiştir. Bu yeni raporlama tarzına ek olarak ise temel özgürlükler, toplumsal cinsiyet eşitliği, hukukun üstünlüğü ve insan hakları konularındaki gelişmeleri takip eden raporları da düzenli olarak hazırlanacaktır (European Commission, 2015: 4-5).

ENP'nin beşinci bölümün ikinci maddesinde ortaklarla çeşitli iş birlikleri içinde sınırların korunması, radikalleşmeyle mücadele, sınır ötesi organize suç, yolsuzluk, siber suç gibi konularla mücadele etmek için adli iş birliğine gidileceği ve göçün güvenlik boyutuyla ilgili sorunların ele alınacağından, insan kaçakçılığı ile mücadelede ortak ülkelere desteğin arttırılacağından bahsedilmiştir (European Commission, 2015: 12-13).

Beşinci bölümün üçüncü maddesinde göç ve hareketlilik konusu:

- Entegre bir yaklaşıma dayalı ortaklıklar geliştirmek
- Karşılıklı yarar sağlayan göç ve hareketliliği teşvik etmek

- İhtiyacı olanların korunmasını sağlamak
- Akademik hareketliliğe ilişkin diyalogları başlatmak
- Sınır yönetimi konusunda iş birliğini hızlandırmak

şeklinde beş alt başlık olarak ele alınmış ve ENP'nin göç ve hareketlilik yaklaşımı bu çerçevede gelişmiştir (European Commission, 2015: 15-17).

Ortak ülkelerle derinleşen göç ve hareketlilik ile ilgili iş birliklerinin, komşu ülkelerle daha etkin olacak şekilde geliştirilebileceği vurgulanmıştır. Avrupa'nın işgücü piyasasındaki beceri boşlukları belirlenerek AB'de çalışan üçüncü ülke vatandaşlarının niteliklerinin tanınması ve teşvik edilmesi amaçlanarak yüksek vasıflı üçüncü ülke vatandaşlarının AB'ye girişi ve ikameti konularında iyileştirme kolaylaştırma için gerekli çalışmaların yapılması, araştırma, eğitim, öğrenci değişimi gibi konularda da ENP ülkelerinin vatandaşlarına yönelik yasal çerçevenin genişletilmesi için bu ülkelerle iş birliği yapılması hedeflenmiştir. AB ülkelerindeki kişilerin geçici olarak çalışırken aynı zamanda kendi ülkelerinde de bir iş ya da farklı faaliyetlerde bulunmasına izin verilmesinin de düşünülmesi gereken bir konu olduğu belirtilmiştir. ENP ile birlikte AB işgücü piyasasında çalışan kişilerin menşe ülkelerine döndükleri zaman menşe ülkeye uyumun ve bütünleşmenin sağlanabilmesi, öğrendikleri bilgilerin menşe ülkelerinde ekonomik ve toplumsal kalkınmaya katkı sağlaması ve böylelikle “beyin dolaşımının” teşvik edilebilmesi için bir fon oluşturulmasına karar verilmiştir (European Commission, 2015: 16).

AB'nin daha geniş çevresinde uzun süreli büyük krizlerin etkisi sebebiyle yerinden edilmiş kişilerin ve mültecilerin %40'ına ev sahipliği yapması sebebiyle kısa ve uzun vadeli entegre müdahalelere ihtiyacı olduğu bildirilmiş ve ortak ülkelerin refakatsiz çocuklar, çatışmalar nedeniyle yerinden edilmiş kişilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması, insan haklarının korunması gibi konularda güvence altına alınabilmesi için 2016 yılında Kuzey Afrika'da ve Afrika Boynuzu ülkelerinde uygulanmaya başlayacak olan Bölgesel Kalkınma ve Koruma programlarının önemli olduğunun altı çizilmiştir. Bölgesel Kalkınma ve Koruma programları sayesinde hem2 kısmen zorla yerinden edilmiş kişilerin hem de ev sahibi ülkelerin dayanaklılığını artırmak amaçlanmaktadır (European Commission, 2015: 17).

ENP'nin göç ve hareketlilik bölümünde en çok üzerinde durulan konu düzensiz göç, geri kabul anlaşmaları ve gönüllü geri dönüşler olmuştur. Düzensiz göç konusunda değinilen ilk nokta üçüncü ülkelerin hem kendi vatandaşlarının hem de kullanan göçmenlerin düzensiz göçünün temel sebebinin araştırılması için ENP ülkeleriyle iş birliği yapılacağı olmuştur. Dönüşle ilgili Eylem Planı'na bağlı olarak AB'de kalma hakkına sahip olmayan kişilerin tüm imkânlar seferber edilerek iş birliğiyle onurlu ve sürdürülebilir bir şekilde geri gönderileceği

bildirilmiştir. Düzensiz göç ve gönüllü geri dönüş konularında seferber edilecek olan tüm imkanların menşe ve geçiş ülkeleri ile kurulacak olan diyaloglarda merkezi bir rol alacağı vurgulanmıştır. Ayrıca göçmen kaçakçılığı ile ilgili olarak ise AB'nin, AB kurumlarıyla ulusal ve bölgesel stratejiler geliştirmesine ve entegre sınır yönetimi standartlarının oluşturma çabalarına daha fazla destek vermesi gerektiğine değinilmiştir (European Commission, 2015: 17).

Sınır yönetimi konusundaki iş birliğinin hızlandırılması ve göç baskılarını daha iyi yönetmek için özellikle Frontex VE EUROPOL örnek gösterilerek eğitim, araştırma, kapasite geliştirme projeleriyle birlikte ortak ülkelerle bilgi alışverişi, idari kapasite, operasyonel ve teknik iş birliğini içeren çalışmaların yoğunlaştırılacağı belirtilmiştir. (European Commission, 2015: 17). AB'nin güneyinde yer alan komşularıyla Akdeniz İçin Birlik Anlaşmasıyla sağladığı bölgesel iş birliğinin, halkla yapılan görüşmelerde derinleştirilmesi gerektiğini vurguladığı ve bu nedenle mümkün olan her alanda Akdeniz için Birlik anlaşmasına öncelik verilerek iş birliğine gidileceği belirtilmiştir. Hem güneyde hem de doğuda bulunan komşu ülkelerle ilişkiler güçlendirilerek iş birliğinin teşvik edilmesi gerektiğine yer verilmiştir (European Commission, 2015: 18).

Öncelikli olarak göç, enerji ve güvenlik konuları olmak üzere daha geniş iş birliğine ihtiyaç duyulduğu zamanlarda komşu ülkeler ve çok taraflı aktörleri ilgilendiren bölgesel konularda Tematik Çerçeve kullanılarak komşu ülkelerin ötesine uzanan yatırımları tartışmak amacıyla düzenli bir forum sağlanması öngörülmüştür (European Commission, 2015: 18).

AB'ye aday olan Türkiye'nin, hem AB hem de ortak olan birkaç ülkeyle komşu olması sebebiyle, Türkiye ile ortak konularda yakın çalışmaya devam edilmesi, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki ortaklarla siyasi diyalog, yatırım ve yardım alanlarının faaliyete geçirilmesi gerektiği yer verilen diğer konular olmuştur (European Commission, 2015: 19).

İkinci bölümdeki antlaşmalardan da anlaşılacağı üzere AB göç politikalarının Schengen Anlaşmasıyla birlikte güçlü sınır yönetimi, güvenlik ve düzensiz göçlerle mücadele ekseninde gelişim gösterdiği görülmektedir. Schengen Anlaşması ve Maastricht Anlaşması'yla birlikte Fransa göç politikalarında da göçler ve göçmenlerin suçla ilişkilendirildiği ve birer güvenlik sorunu olarak algılanmaya başladığı yani AB göç politikalarının Fransa'nın ulusal göç politikalarına ve politik söylemlerine yansıdığı görülmektedir. AB göç politikaları gerçek anlamda sığınma ihtiyacı olan her bireyin sığınma hakkını vurgulamış olsa da Fransa'nın diğer AB ülkelerine kıyasla en fazla sığınma başvurusu alan ikinci ülke olması, sığınma başvurularının değerlendirilmesi noktasında bazı zorlukları ortaya çıkarmaktadır. Resmi olarak kabul edilmese de Fransa'nın her yıl belirli bir sayıda sığınma başvurusu kabul etmesi ve sınır

dışı etme eylemleri AB göç politikalarının, Fransa'nın ulusal göç politikalarıyla entegre olamadığının bir göstergesi olabilir. Bir anlamda Fransa'nın sınır güvenliği, düzensiz göçle mücadele konularında AB göç politikaları çizgisinde ilerlediği görülürken sığınma başvurularının yoğunluğu, edinilmiş vatandaşlıklar da dahil olmak üzere çok sayıda göçmene ev sahipliği yapması göç baskısını üzerinden atmak için göç karşıtı politikalar geliştirmesinin arasındaki neden olabilir. Bu durum ise AB göç politikalarıyla ulusal göç politikaları arasındaki bir çelişki olarak yorumlanabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FRANSA’NIN GÖÇ POLİTİKALARI

4.1. Fransa Göç Tarihi

1851 ile 1911 yılları arasında Fransa’ya çoğunluğu kendiliğinden gerçekleşen göç sayısı 380 binlerden, 1.2 milyona yükselmiştir. Bu göçlerin bir kısmı ise çiftçi birlikleri ve maden şirketlerinin organizasyonu ile gerçekleşmiştir (Castles ve Miller, 2008: 85). Thomas Robert Malthus’un geometrik oranla artan nüfus ve aritmetik oranla artan tüketim kaynakları arasında yaptığı karşılaştırma sonucu ilerleyen yıllarda kaynakların dünya nüfusuna yetmeyeceği ve dünyanın sefaletle sürükleneyeceği teorisi Fransa’nın 1860’lar gibi erken yıllarda doğum oranlarının düşmesinde etkili bir faktör olmuştur (Castles ve Miller, 2008: 85; Karaca, 2022: 101). Bu durumla beraber Fransa’nın Cezayir’i işgal ederek Cezayir’e yerleşmesi dışında Fransa diğer ülkelere göre kısmen az göç vermiştir. 1880’li yıllardan sonra ise uluslararası rekabet gereği büyük şirketlerin artışı, Fransa’ya gerçekleşen emek göçünü tetiklemiştir. Bu dönemde gerçekleşen göçler hem savaş sırasında göçmenlerin ve oğullarının askere alınmasıyla askeri alanda hem Fransa’nın sanayileşmesindeki işgücü açığını kapatarak Fransa’nın gelişmesinde hem de Fransa nüfusunun büyümesinde rol oynamıştır (Castles ve Miller, 2008: 85-86).

Birinci Dünya Savaşı’nda Fransa başta Cezayir, Tunus ve Fas olmak üzere İmparatorluk topraklarından askerler getirmiştir ancak özellikle 1914 yılından sonra Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı arası dönemde doğum oranının düşmesine ek olarak Fransa’nın savaşlarda ciddi oranda kayıp vermesi (yaklaşık 1,4 milyon) Fransa nüfusunu daha kötü hale getirmiştir. Ülkenin kalkınmasını sağlamak ve azalan nüfusu telafi etmek amacıyla başta Cezayirli olmak üzere Fransa’ya çok sayıda göçmen kabul edilmiştir (Arslan , 2016: 47; Castles ve Miller, 2008: 87). Bu dönemde savaş sırasında erkek nüfus ile kadın nüfus arasındaki fark da artmıştır ve 1918 yılından sonra savaşta eşini kaybeden yaklaşık 700.000 kadının yabancılarla evlendiği tahmin edilmektedir. Fransa’nın medeni kanununa göre yabancılarla evlenen kadınların, kocalarının vatandaşlığını alması da Fransa nüfusunu azaltan bir diğer etken olmuştur. Bu sebeple nüfus kaybını önlemek amacıyla 1924 yılında yabancılarla evlenen kadınların vatandaşlıklarını koruyabilecekleri o evliliklerde doğan çocuklarına Fransa vatandaşlığını geçirebilecekleri bir yasal düzenleme gerçekleştirilmiştir (Berdah, 2006: 145).

1931 yılında Fransa’daki 2,7 milyon yabancı işçi sayısı ağırlıklı olarak İtalyanlar, Polonyalılar, İspanyollar ve Belçikalılardan oluşmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 88). İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Fransa’da savaşın neden olduğu yıkım dolayısıyla ülkenin yeniden inşasında yararlanılmak üzere 310.000 göçmen kabul edilmesi ve bu göçmenlerin 90.000’inin

ise Kuzey Afrika'dan getirilmesi planlanmıştır ancak 1947 yılında ülkede 80.000 işsiz Cezayirli olduğu saptanmıştır. Bu nedenle İşleri ve Çalışma Bakanlığı 90.000 Cezayirli göçmen talebine karşı çıkmıştır (Ageron, 1985: 61). 1946-1952 yılları arasında kalıcı olarak çalıştırılmak üzere 272.539 işçiden sadece 5.997 Faslı işe alınmıştır. 1945 yılında Güney Avrupa'dan gelen işçi göçmenlerin işe alınmasıyla ilgili düzenlemeleri yapmak amacıyla bir Ulusal Göç Ofisi (ONI) kurulmuştur ancak Ulusal Göç Ofisi'nin kurulmasına rağmen yasa dışı göç oldukça fazla olmuştur. Bu gelişmelerin yanında 1930'lu yıllardan sonra Fransa'da yabancılara karşı düşmanlık ve ayrımcılık artmaya başlamış, yabancı işçi kotaları sabit kalmış, işsizlik karşısında yabancıların işten çıkarılmasına yönelik yasalar yürürlüğe girmiş ve 1936 yılında yabancı nüfus yarım milyona gerilemiştir (Castles ve Miller, 2008: 88).

1968 yılında kaçak göçlerin düzenli hale getirilmesi amacıyla Cezayir vatandaşlarının ve ailelerinin Fransız topraklarındaki hareketi, istihdamı ve ikametine yönelik Fransa ile Cezayir arasında bir anlaşma (Accord franco algérien du 27 décembre 1968) imzalanmıştır (Ageron, 1985: 61). İşçi alımıyla birlikte Fransa'ya göç 1970'li yılların başına kadar devam etmiş ve nüfusun artmasına duyulan ihtiyaç nedeniyle çalışma izni ile oturma izni birbirinden ayrılarak göçmen işçilerin kendi imkânlarıyla ailelerine ikamet etmesini sağlaması koşuluyla aileleriyle Fransa'ya yerleşmesinin önü açılmıştır. Fransa'ya gerçekleşen göçlerden bir diğeri ise Cezayir'in bağımsızlığını kazanmasının ardından 1962-1963 yıllarında Cezayir ve Fas'la yapılan işgücü anlaşmalarıyla devamlılığını sürdürmüştür. İmzalanan işgücü anlaşmalarıyla birlikte 1975 yılında Fransa'da yaşayan Faslı sayısı 260.000, 1999 yılında ise Fransa'da yaşayan Cezayirli sayısı 700.000'in üzerine yükselmiştir (Kaya, 2016: 72-73). Fransa'nın işgücü anlaşmaları ile yabancı işçileri istihdam etmesiyle birlikte Fransa'da göç konusunda kurumsallaşma açısından adımlar atılmış ve 1968 yılında da vasıfsız işgücü akışını önlemek amacıyla, vasıfsız işçilere oturma izni verilmemesine yönelik bir genelge yayınlanmıştır (Erçin & Adıgüzel, 2017: 182).

1973 yılından sonra Fransa'da işsizlik oranlarının artması, yabancı işgücüne duyduğu ihtiyacın azalması ve Cezayir'de Fransızlar tarafından işletilen petrol şirketlerinin millileştirilmesi, OPEC petrol ambargosu gibi gelişmelerin de meydana gelmesiyle birlikte Fransa'da yaşanan ekonomik kriz Araplarla özdeşleştirilmeye başlanmıştır. 1974 ve 1981 yılları arasında Fransa'da açık göç politikasından vazgeçilmiş, vize reddi ve aile birleşimini önlemek amacıyla aile üyelerinin gönderilmesi gibi politikalar uygulanmaya çalışılsa da aile birleşimi ve yasa dışı yollarla göç devam etmiştir (Erçin ve Adıgüzel, 2017: 182; Kaya, 2016: 76-77).

1970’li yıllardan sonra Fransa da dahil olmak üzere gelişmiş ülkelere yönelik düzensiz göçlerde artış yaşanmaya başlamış ve bu ülkeler tarafından artan düzensiz göçleri önlemeye yönelik politikalar geliştirilmeye başlanmıştır (Castles ve Miller, 2008: 131). Fransa’da 1973 yılında petrol krizinin de etkisiyle aşırı sağda yükseliş yaşanmaya başlamıştır. Devam eden süreçte özellikle Ulusal Cephe’den Jean-Marie Le Pen’in göçmenlik karşıtı söylemleri dikkatleri üzerine toplamıştır ve 1993 yılında dönemin İçişleri Bakanı Charles Pasqua tarafından “sıfır göç” politikası uygulanmaya konmuştur. Bu dönemden itibaren Fransa siyasi söylemlerinde göçmen karşıtı söylemler yükselişe geçmiş ve politikacılar göçmen karşıtı bir dil kullanmaya başlamışlardır (Radziemski, 2023).

İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası tarafından Yahudilerin sarı yıldızlar ile işaretlenerek ölüm kamplarına götürülmelerinden dolayı Fransa, 1978 yılında, etnik kökene dayalı veri toplanmasını yasaklamıştır. Bu nedenle Fransa’da 1978 yılından beri bireylerin ırkı, etnik kökeni ve dini ile ilgili veriler kullanılmadığı için istatistiksel olarak çeşitli durumlarda hangi grupların daha dezavantajlı olduklarına dair bilgilere erişmek ve dolayısıyla çıkarım yapmak oldukça zordur. Etnik köken, ırk ve dini bilgileri içeren verilerin toplanmasına yönelik uygulanan bu yasanın barınma, istihdam, ayrımcılık gibi konuların ele alınmasını zorlaştırması nedeniyle Fransa bazı kesimler tarafından “Renk/İrk Körü” olarak nitelendirilmektedir (McAuley, 2020). Yasal anlamda toplumda etnik kökene dayalı eşitsizliği ve ayrımcılığı önlemek amacıyla böyle bir yasa yürürlüğe girmiş olsa da pratikte verilerin eksikliğinin de negatif etkisiyle birlikte etnik kökene dayalı göçmen karşıtı söylemler ve politikaların üretilmesi bir çelişki yaratmaktadır.

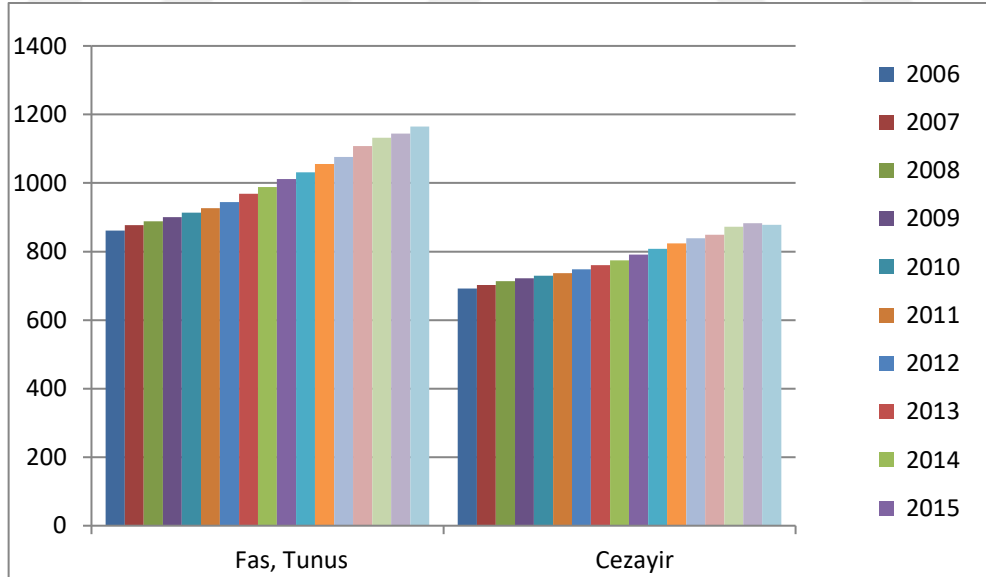
Fransa’nın ulusal istatistik kurumu INSEE tarafından yayınlanan göçmenlerin doğdukları ülke grubuna göre dağılımına ait veriler incelendiğinde ilk üçte yer alan ülkelerin Cezayir, Fas ve Tunus olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1.: Göçmenlerin doğdukları ülke grubuna göre dağılımı

Yıl	Cezayir	Fas, Tunus	Genel Toplam (Bin)
2006	692	861	1553
2007	703	877	1580
2008	713	889	1602
2009	722	901	1622
2010	730	913	1643
2011	737	926	1663
2012	748	944	1692
2013	760	968	1729
2014	774	989	1763
2015	791	1011	1802
2016	808	1031	1839
2017	824	1055	1879
2018	839	1076	1915
2019	849	1108	1956
2020	873	1132	2004
2021(Geçici veri)	882	1144	2027
2022 (Geçici Veri)	878	1165	2042

Kaynak: (INSEE, 2023(a))

Grafik 4.1.: Göçmenlerin Doğdukları Ülke Grubuna Göre Dağılımı

Kaynak: (INSEE, 2023(a))

Yine INSEE'in verilerine göre 2022 yılında Fransa'da yaşayan göçmen sayısı 7 milyon olarak açıklanmıştır. Bu göçmen nüfusu Fransa'nın toplam nüfusunun %10'unu temsil etmektedir. Bu göçmenlerin 2,5 milyonu Fransız vatandaşlığı almıştır. Fransa'da yaşayan göçmenlerin %48,2'sinin Afrika'da doğduğu ve Afrika'da doğan kişilerin menşe ülkelerinin ise Cezayir (%12,5), Fas (%11,9) ve Tunus (%4,7) olduğu açıklanmıştır. Açıklanan verilere

göre göçmenlerin yaklaşık %48'inin Cezayir (%12,5), Fas (%11,9), Portekiz (8,2), Tunus (%4,7), İtalya (%4,0), İspanya (%3,5) ve Türkiye'den (%3,3) geldiği belirtilmiştir (INSEE, 2023(b)).

Fransa'daki göçmen sayısında belirli bir artış ya da azalma olmaksızın dönemsel olarak farklılıklar göstermektedir. 1931 yılında yabancı nüfusun toplam nüfusa oranı %6,6 iken 1946 yılında %5'e gerilemiştir. Savaş sonrasında yeniden yapılanmaya giden ve işgücü açığı oluşan Fransa'nın 1974'lü yıllara kadar yabancı nüfusunun arttığı gözlemlenmektedir. 1974 yılından sonra ekonomik krizin etkisiyle işgücü göçü azalsa da göçün aile birleşimi yoluyla devam ettiği gözlemlenmektedir. 1975 yılından sonra Fransa'ya gerçekleşen göçlerde dikkat çeken unsurlardan biri de aile birleşimi yoluyla ya da aile birleşimi gerçekleşmeksizin göç eden kadın nüfusun artmasıdır. INSEE raporuna göre 1975 yılında %44 olarak belirtilen göçmen kadın nüfusun 2022 yılında %51 olması beklenmiştir (INSEE, 2023(b)).

4.2. Fransa'nın Göç Politikalarının Gelişimi

Bu başlıkta 1924 yılından itibaren tarihsel bir akış içerisinde Fransa'nın uygulamış olduğu göçmen politikalarına değinilecektir. Fransa'da göçmen terimi "yurt dışında doğmuş ancak Fransa'da yaşayan herhangi biri" şeklinde tanımlanmaktadır. Fransa'da 1880'den 1945 yılına kadar göçmen işçilere yönelik devlet tarafından herhangi bir politika geliştirilmemiştir. Birinci Dünya Savaşı döneminde savaş endüstrisindeki ve tarımdaki işgücü eksikliklerinin giderilmesi için işverenler tarafından 1924 yılında kurulan Société General of Immigration (SGI) aracılığıyla 200.000'den fazlası sömürge ülkelerinden olmak üzere İtalya, Portekiz ve İspanya'dan gelen işçiler cephane üretilen fabrikalar, ulaşım, madencilik gibi ağır sektörlerde çalıştırılmışlardır (Perdoncin, 2019: 651).

Devlet tarafından göçmenlere yönelik ilk defa 1945 yılında yabancıların girişine ve ikametne ilişkin karar alınmış ve yabancı işgücünün Fransa'ya getirilmesi, yerleştirilmesi konularıyla ilgilenmek üzere Ulusal Göçmenlik Bürosu [l'Office national d'immigration (ONI)] kurulmuştur. Ancak göçmen işçilerin getirilmesi ve işe alımları Ulusal Göçmenlik Bürosu'nun tekelinde olsa da 1960'lı yıllarda Fransa'ya gerçekleşen gizli ve yasa dışı girişler artmıştır. 1960'lı yıllarda Fransa'nın ekonomik kalkınması için de yabancı işgücüne ihtiyaç duyulmuştur. Ulusal Göçmenlik Bürosu'nun kabul kriterleri ile sanayi şirketlerinin duyduğu vasıfsız ve düşük ücretli işgücü ihtiyacı birbiriyle çelişmiştir. Bunun sonucu olarak ise turist pasaportuyla ya da pasaportsuz olarak gizli bir şekilde Fransa'ya giriş yapan göçmen işçiler, herhangi bir iş bulduktan sonra idari düzenlemelerin kolay bir şekilde yapılması ile buldukları işlerde çalışabilmişlerdir. Ancak idari işlemlerin kolaylığı ise yasa dışı göçü destekleyen bir durum olmuş ve yasa dışı göçün artmasına neden olmuştur (Sammut, 1976: 380-381).

Yaşanan bu gelişmelerle birlikte 1950'lerin ikinci yarısından itibaren Fransa'nın işgücü sağlamak amacıyla yaptığı ikili anlaşmalar ve büyük şirketlerin Mağrip ülkelerinde kendilerinin uyguladığı işe alım politikaları nedeniyle Ulusal Göçmenlik Bürosu işlevini kaybetmiş ve başarısız olmuştur (Perdoncin, 2019: 651-652). Birinci Dünya Savaşı döneminde İspanya, İtalya ve Portekiz'den gelen ve sömürge ülkelerinden gelen işçiler, beyaz ırktan olanlar ve beyaz ırktan olmayanlar şeklinde ayrılmıştır. Bu tutum ise savaştan sonra sömürge ülkelerinden gelen işçilerin barınma, istihdam ve ücretlerine etki etmesinin yanında toplu şekilde sınır dışı edilmelerini de meşrulaştırmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fransa göç politikalarında Belçikalılar, Hollandalılar, İngilizler ve diğerlerinin demografik yapıya dahil edilirken Kuzey Afrikalı göçmenler ise geçici olarak çalıştırılarak ırksallaştırmaya gidilmiştir (Perdoncin, 2019: 653).

20. yüzyılda göçmenlerin sosyal ve politik haklarına yönelik düzenlemeler yapılmış olsa bile göçmen işçilere yönelik eşitsizliklerin, yasal ve pratik ayrımcılıkların yanında, işçilerin güvencesiz ve kayıt dışı çalışmaları onların bu haklara ve sosyal hizmetlere ulaşmasında bir engel olmuştur (Perdoncin, 2019: 658).

Ulusal Göçmenlik Bürosu ile uygulanmaya çalışılan göç politikasının başarısızlıkla sonuçlanması, yasa dışı göçün artması ve diğer Avrupa ülkelerinin yabancı işgücü ithal etmesiyle birlikte Fransa'da çalışan göçmen işçilerin diğer Avrupa ülkelerine yönelmesi Fransız hükümetinin ihtiyaç duyduğu işgücü ihtiyacını karşılayamamaktan duyduğu endişenin artmasına neden olmuş ve yeni göç politikaları geliştirme ihtiyacını doğurmuştur. Bunun sonucu olarak ise yabancı göçün düzenlenmesine yönelik 1972 yılında Marcellin ve Fontanet genelgesi yayınlanmıştır (Sammur, 1976: 382). Genel hatlarıyla bu genelgelere göre göçmen işçilerin Fransa'da çalışmalarına yönelik uygulamaların Ulusal Göçmenlik Bürosu tarafından yapıldığı vurgulanmış, göçmen bir işçiye işe almak isteyen işverenin, göçmen işçiye sağlayacağı sağlık koşulları, meslek yoğunluğu, kira miktarı ve barınacağı konut hakkında bir konut sertifikası doldurması gerekmiştir ancak ülkeye turist olarak giren ve insan gücü fazlası olan bir mesleği icra etmek isteyen yabancılar bundan hariç tutulmuştur. Bu genelgelere göre oturma izninin verilebilmesi için ise gerekli kurumlardan onaylanmış bir yıllık iş sözleşmesi ve konut belgesi gerekmektedir. Oturma izni ile çalışma izinlerinin süresi birbirleriyle uyumlu hale getirilmiş ve bu durum da çalışma ve oturma izninin kaybedilmesi durumuna meydan vermiştir (Lochak, 2020: 15). Aslında göçmen işçilerin, barınma ihtiyacını karşılamayı amaçlayan bu düzenleme işçilerin durumunu daha da kötüleştirmiştir. Belirli bir işte çalışmaya başlayan herhangi bir göçmen işçinin, işvereninden memnun olmadığı takdirde işten ayrılmak istemesi oturma iznini kaybetmesi anlamına gelmektedir bu da göçmen işçilerin işverenine karşı bağımlı

hale gelmesine, memnun olmasa bile zorunlu olarak mevcut işindeki çalışma koşullarını kabullenmesine yol açmıştır (Sammüt, 1976: 384). Konut belgesi zorunluluğu nedeniyle bazı işverenler oturma izninin verilebileşi için ilgili birime sağlık standartlarına uygun barınma alanları sunduktan sonra göçmen işçileri gecekondular, kulübe vb. yerlere yerleştirmişlerdir ve ayrıca oturma izni için gerekli belgelerin temini gibi konularda bazı dolandırıcılık olayları kendini göstermeye başlamıştır. Ayrıca Marcellin ve Fontanet genelgelerinde kaçak göçmen işçi çalıştıran işverenlere karşı caydırıcı bir önlem de yer almamıştır (Sammüt, 1976: 387-388).

Göçmen işçilerin durumunu daha güvencesiz bir hale getiren bu genelgeleri protesto etmek amacıyla Fransa'da bir Arap İşçi Hareketi kurulmuştur ve bunun yanında Fransa'da ırkçılık da yükseliş göstermiştir. 16 Mayıs ve 12 Haziran 1973 tarihleri arasında Paris'te 56 Tunuslu açlık grevine gitmiştir (Sammüt, 1976: 389). 1973 yılının sonlarında Fransa'nın Marsilya şehrinde bir Cezayirli otobüs şoförünü öldürmesinin ardından birkaç gün sonra Marsilya'da altı Cezayirli ölü bulunmuş ve Cezayir büyükelçiliği tarafından tahminen bu sayının 50 kişi olduğu iddia edilmiş yapılan bir araştırmada ise 17 Cezayirli'nin öldürüldüğü yaklaşık 50 Cezayirli'nin ise yaralandığı tespit edilmiştir. Bu Arap karşıtı ırkçı olaylar 14 Aralık 1973 tarihinde Marsilya'daki Cezayir konsolosluğunda dört kişinin öldüğü ve 14 kişinin yaralandığı bir bombanın patlatılması ile devam etmiştir. Devam eden açlık grevleri, mitingler ve protestoların yanında Jean-Paul Sartre ve Michel Foucault'nun da kurucusu olduğu Göçmen Bilgi ve Destek Grubu [Groupe d'Information et de Soutien aux Immigrés (GISTI)] tarafından oluşturulan talep karşısında Fransa hükümeti, Marcellin ve Fontanet genelgelerinin bazı hükümlerini iptal etmiştir (Lochak, 2020: 16; Musée de l'histoire de l'immigration, 1972; Fressoz, 2021). Buna göre çalışma izni ile oturma iznini eşitleyen maddede düzenlemeye gidilmiş ve işten çıkan göçmen işçiye iş araması için 3 ay geçici oturma izni verilmiştir (Sammüt, 1976: 391).

1973 yılının Haziran ayında Marcellin ve Fontanet genelgelerinde yer alan yasal açıklıkların giderilmesi, göç akınları üzerinde devlet kontrolünü güçlendirmek, yasa dışı göçün durdurulması için sıkı sınır kontrolleri kurmak ve Fransa'nın ihtiyaç duyduğu niteliklere uygun yabancı göçün sağlanması amacıyla Fransa Çalışma, İstihdam ve Nüfus Bakanının ismini aldığı Gorse Genelgesi yayınlanmıştır. Yayınlanan genelge doğrultusunda sendika örgütleri Sosyal Eylem Fonu'na kabul edilmiştir (Sammüt, 1976: 390-391). Çalışma, İstihdam ve Nüfus Bakanlığının açıkladığı rakama göre 40.000 yabancı'nın yapılan düzenlemeden yararlandığı bildirilmiştir ancak göçmenleri savunan dernekler ve sendikaların yasa dışı göçmen sayısının düzenleme için sunulan dosya sayısından çok daha fazla olduğunu savunmuşlardır (Sammüt,

1976: 393). Gorse genelgesi ile düzenlemeler yapılsa bile yasa dışı göç, yasa dışı çalışma ve işverenlerden kaynaklanan mağduriyetler devam etmiştir.

1974'te Cumhurbaşkanı olarak seçilen Valéry Giscard d'Estaing'in ardından göçmenlik politikalarında bir dönüm yaşanmış ve yaşanan petrol krizine ek olarak artan işsizlik oranları nedeniyle 3 Temmuz 1974 yılında Fransa'ya göç askıya alınarak sınırlar kapatılmıştır (Gracieux, 2005). Aynı yıl Fransız İşverenler Merkezi tarafından göçmenlerin yaptığı işi Fransızların yapması için Almanya'daki çöpçülerin temiz kıyafetler içinde az mesai saatlerinde çalıştığı örnek gösterilerek teşvik edici söylemler üretmiştir (Gastaut, 2004: 110). 1977 yılında ise kalıcı olarak menşe ülkelerine dönmek isteyen göçmen işçilere 10.000 franklık ödeme yapılması kararı alınmış ve göçmen işçilerin gönüllü geri dönüşleri teşvik edilmiştir ancak özellikle Cezayirliler için bu teşvik çok az başarılı olmuştur (Palais de la Porte Doree, t.y.). 1976 ve 1977 yılları arasında bazı siyasi yetkililer tarafından ülkede bir milyon işsiz olduğu ve iki milyon göçmenin olduğu ifade edilmiş ve işsizlik oranının azaltılmasının göçmen işçilerin geri gönderilmesiyle mümkün olabileceği ifade edilmiştir. Böylece ülkedeki işsizlik oranının yüksek olması göçmen işçilerle ilişkilendirilmiştir (Gastaut, 2004: 111).

1979 yılında göçmen sayısını yılda 200.000 azaltmayı hedefleyen İçişleri Bakanı Christian Bonnet'in adını aldığı Bonnet Yasası kabul edilmiş ancak kabul edilen yasa büyük bir tepkiyle karşı karşıya kalmış ve 1981 yılındaki cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimlerini Sosyalist Parti'den François Mitterrand kazanmıştır. 1981 yılından 1985 yılına kadar göçmen işçilerin durumuna yönelik iyileştirmeler yapılsa da 1985 yılından itibaren eski politikalara benzer bir politik yaklaşıma geri dönmüştür (Gastaut, 2004: 109-110).

Vatandaşlık verme konusunda Fransa'da, 1973 yılından 1990 yılına kadar, 1851 Kanununda Fransa'nın sömürge ülkelerinde doğan kişilerin, Fransa topraklarında doğan çocuklarına Fransa vatandaşlığının verildiği "Jus Soli" hükmü uygulanmıştır (Bayındır ve Yılmaz, 2023: 9). Fransa'da göçmenlik politikası 1980'li yıllardan itibaren belirli bir politik düzlem üzerinde gitmek yerine sürekli olarak değişim göstermiştir. 1993 yılında Fransa İçişleri Bakanı olan Charles Pasqua tarafından özellikle eski sömürge ülkelerinden gelen göçleri durdurmak amacıyla "Sıfır Göç" politikası çerçevesinde sert önlemler alınmıştır (Scullion, 1995: 30). 1995 ve 1997 yılları arasında göçmenlik kavramı; dolandırıcılık, suçluluk, entegrasyon, yasa dışı olma kavramları çerçevesinde üretilen söylemler ile ilişkilendirilmiştir (Lessana, 1998: 2). 1985 yılında Schengen anlaşmasının imzalanması ve 1993 yılında Maastricht Anlaşmasıyla kurulan AB'nin etkisiyle göç akışlarına yönelik Avrupa Birliği düzeyinde alınan kararlar çerçevesinde gelişim göstermiştir. Entegrasyon politikaları ise ulusal düzeyde alınan kararlar doğrultusunda şekillenmiştir (de Wenden, 2019). 1990'lı yıllarda

Fransız vatandaşlığının alınmasına yönelik gerçekleşen zorlayıcı koşullar Cumhuriyetçi Entegrasyon Modeli'nin gelişmesine ve kimlik problemlerine yol açmıştır (Bayındır ve Yılmaz, 2023: 10).

1974 yılından 2006 yılına kadar Fransa Meclisinde göçle ilgili iki ayrı kanun kabul edilmiştir. Kapsamlı bir Fransa göçmenlik yasası olan Sarkozy Yasası (2003 Göç ve İltica Yönetmeliği) ve onun devamı niteliğindeki Sarkozy Yasası 2 (2006 Fransız Göçmenlik ve Entegrasyon yasası) benzer kaygıları taşıyan iki ayrı yasa olarak kabul edilmiştir. Fransa İçişleri ve Dışişleri Bakanlığının resmî web sitesinde Sarkozy'nin Ulusal Meclise yaptığı konuşma yer almaktadır. Bu konuşmada Sarkozy göçün Fransa vatandaşlarının sorunlarının bir parçası olduğu söylemiyle giriş yapmıştır ve devlete olan güvenin en çok kırıldığı toplumsal bir mesele olarak nitelendirmiştir. Çok sayıdaki yabancı uyruklu kişilerin Fransa'da ağırlanmasının ve entegre edilmesinin hem Fransa'nın ekonomik ve sosyal kapasitesinin karşılayamadığı hem de menşe ülkelerin çıkarlarına uymadığı bunun yanında ise korkuyu ve yabancı düşmanlığını tetiklediğini söylemiştir. Meclise sunulan bu yasa tasarısında Fransa yasa dışı göç ile ilgili mevzuatlarını değiştiren diğer Avrupa ülkeleriyle karşılaştırılmış ve bu konuda en zayıf halka olarak nitelendirilmiştir. Fransa'da yabancı göçmen ile yasa dışı göçmen ayrımının muğlak olduğu vurgulanmış ve Fransa'ya yeni gelen yabancıların entegrasyonunun bir politika geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Ministere De l'interieur Et Des Outre-mer, 2003).

Yasa tasarısında, Fransa'da kontrollü bir göç politikası uygulanması için bir talepte bulunulmuş ve bu politika önerisi merkezi yönetim tekelinde olmayan belediyelerin de sorumluluğunun güçlendirildiği bir taslak metin hazırlanarak meclise sunulmuştur. Ayrıca başta Cezayir, Tunus ve Fas olmak üzere Fransa dışında gerçekleşen bir Fransız ile yabancı uyruklu kişilerin evliliğinin son 10 yılda %70 arttığı ve bu artışa karşı duyulan endişe de dile getirilmiştir. Belgesiz olarak Fransa'ya giren ve vize geçerlilik süresi sona erdikten sonra orada kalmaya devam eden yabancı uyruklu kişilerin bu durumunu engellemek amacıyla vize başvurusunda bulunan kişilerin 120 konsolosluk aracılığıyla parmak izlerinin alınarak dosya oluşturulması böylelikle kimliklerini gizlemek isteyen yabancıların tespit edilmesi önerilmiştir. Réséda yasasında Fransız vatandaşı ile evlenen yabancı kişiye verilen oturma izni sonucu 1992-2002 yılları arasında mantık evliliği yoluyla oturma izni oranlarında %470 bir artış olduğu ve bunu önlemek amacıyla bazı yasa önerilerinin hazırlandığı bildirilmiştir. Kaçakçılar, organize suç, havalandırması olmayan konteynırlar aracılığıyla taşınan ve hayatı tehlikeye giren kişilere karşı ve kötü çalışma ve barınma koşullarına karşı mücadele etmek amacıyla bazı yaptırımlar önerilmiştir. Önerilen yasa tasarısında özel ve aile bağları Fransa'da bulunan kişiler için sınır dışı

etme ve ülkeden çıkarma yaptırımının kaldırıldığı da vurgulanmıştır (Ministere De l'interieur Et Des Outre-mer, 2003).

Sarkozy, 2006 yılında Ulusal Meclise sunduğu Fransız Göçmenlik ve Entegrasyon yasa tasarısına ilişkin konuşmasında göçün bir tabu olmaması gerektiğini dile getirmiş ve yapılan bir ankette Fransız halkının %63'ünün Fransa'da çok fazla göçmen olduğunu düşündüğünü ve birçoğunun göçü güvenliklerine, işlerine ve yaşam tarzlarına tehdit olarak gördüğünü belirterek devam etmiştir. Yaptığı konuşmada ne sıfır göç politikasını ne de sınırların tamamen açılması görüşünü kabul etmediğini belirtmiştir. Fransa'da 25 yıldır yapılan göçe ilişkin düzenlemelerin düzensizliğe yol açtığını ve yapılacak olan yeni düzenlemelerde eski düzenlemelere yer vermenin sosyal bağlantıları önemli ölçüde zayıflatacağını belirtmiştir. Sunmuş olduğu yasa taslağının, yasalara uymayanlar için kapalı ancak belirlenmiş olan giriş kurallarına uygun bir şekilde Fransa'ya gelmek isteyenler için ise adil olduğunu savunmuştur (Ministere De l'interieur Et Des Outre-mer, 2003).

Düzensiz göçmenlerin Fransa'da kalma hakkının olmadığı ve ülkesine dönmeye mahkum olduğunu bununla uygun araçlarla mücadele edildiğini vurgulamıştır. Menşe ülkelerde bulunan konsolosların her yıl 1.900.000 kişiye kısa süreli vize verdiğini, vize verilen bazı kişilerin ise vize süresi dolduktan sonra Fransa'da kalmaya devam ettiğini ancak biyometrik vize sayesinde bu kişilerin tespit edilerek sınır dışı edilmesini kolaylaştırdığını söylemiştir. 2003 yılında kabul edilen yasanın ardından sığınma başvurularının incelenme süresinin iki yıldan sekiz aya düştüğünü ve bununla birlikte 2002 yılında 82.000 olan başvuru sayısının 2006 yılına kadar düzenli olarak düşerek 15.000'ne indiğini bildirmiştir. Ancak bunu bir başarı olarak görse de Fransa'daki göçmenlik durumunun tatmin edici olmadığını dile getirmiştir. Oturma izinlerinin yaklaşık yarısının ailevi nedenlerle verildiğini, diğer Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında bunun çok yüksek olduğunu ve entegrasyon planı olmadan, çalışmadan, düzgün konut olmadan tüm ailelerin Fransa'da koşulsuz bir yerleşme hakkının olamayacağını altını çizmiştir (Ministere De l'interieur Et Des Outre-mer, 2003).

Fransa'nın, Afrika ile özel bağları olduğunu, denizaşırı topraklara ve Fransızca konuşan topraklara ve uzaklara bakan bir Akdeniz ülkesi olduğunu bu yüzden de birkaç yabancı ülkenin göç politikalarındaki bazı fikirleri Fransa'ya uygun bir şekilde dönüştürerek Fransa'ya özgü bir göç modeli geliştirmek istediğini belirtmiştir. Geliştirmek istediği göç modelini ise üç prensibe göre tanımlamıştır (Ministere De l'interieur Et Des Outre-mer, 2003).

1. Seçilmiş göçmenlik: Sarkozy seçilmiş göçmenliğin sadece yüksek vasıflı yabancıları kabul eden bir prensip değil, Fransa'ya yerleşmek, Fransa'da okumak veya ailesine katılmak isteyenlerin Cumhuriyet tarafından kabul edildiğini belirtmesi gerektiği bir prensip

olduğunu söylemiştir. Seçilmiş göçü aynı zamanda Fransa'nın göçmenleri hangi koşullarda ve hangi amaçlarla kabul edeceğini seçeceği, Fransa'nın kabul etme kapasitesine uygun bir şekilde gerçekleşmesini sağlayacak bir sistem olarak belirtmiştir (Ministere De l'interieur Et Des Outre-mer, 2003).

2. Entegrasyon ve göçmenlik arasındaki bağlantının doğrulanması: Sarkozy bu prensibe göre göç ve entegrasyonun iç içe geçtiğini düşündüğünü ifade etmiştir. Entegrasyonu organize etmeden Fransa'ya gelen göçmenlerin zarar verici durumlara neden olduğunun belirtmiş ve entegrasyonun karmaşık ve maliyetli bir süreç olduğunun altını çizmiştir. Bu prensibe göre bir yabancı Fransa'da oturma izni alabilmesi için Fransızca öğrenme zorunlu olduğunu ve Fransa'yı sevmek, değerlerine ve yasalarına saygı duymak gibi sorumlulukları yerine getirmesini şartını ileri sürmüştür.

3. Ortak kalkınma: Bu ilke göçmenliğin seçilmesi ve entegrasyonun başarılı olması için menşe ülkelerle kurulacak olan ortakları belirtmektedir. Sarkozy bu ilkeyi açıklarken Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da üniversite diplomasına sahip olan göçmenlerin %54'ünün ABD ve Kanada'ya yerleştiğini ancak ilk ve orta okul mezunlarının %87'sinin ise Avrupa'ya yerleştiğini belirtmiş ve menşe ülkeler ile karşılık çıkar ekseninde yeniden bağlantı kurmak istediğini bunu yaparken gelişmekte olan ülkelerin çıkarlarına yönelik becerilerin dolaşımını amaçladığını söylemiştir (Ministere De l'interieur Et Des Outre-mer, 2003).

Ulusal Meclise sunulan bu yasa tasarısına göre her yıl hükümet tarafından parlamentoya, Fransa'ya kabul edilmesi hedeflenen göçmen sayısı nicel olarak belirlenecek ve verilecek olan oturma izinleri kategorilere (iş, eğitim, aile birleşimi) ayrılacaktır. Sarkozy Fransa'da 10 yıl boyunca yasa dışı olarak kalan kişilere ikamet izni veren sistemin kaldırılmasını talep etmiştir. Bu yasa önerisine göre aile birleşimi ile ailesini getirmek isteyen kişinin en az 18 ay boyunca Fransa'da kalmış olması, ailesini sosyal yardımlarla değil çalışarak geçindirmesi, iyi bir konuta sahip olması şartı aranmaktadır. Göçmenlerin entegre bir yaşam sürdürmeleri için dil ve yurttaşlık eğitimini içeren kabul ve entegrasyon sözleşmesini imzalamaları zorunlu hale getirilmiştir (Ministere De l'interieur Et Des Outre-mer, 2006).

2007 yılında Sarkozy cumhurbaşkanı seçildikten sonra Göç, Ulusal Kimlik ve Entegrasyon Bakanlığı kurmuştur. Aynı yıl hükümet tarafından sunulan bir yasa tasarısında, uzun süreli vize başvurusunda bulunan bir yabancı Fransa'ya başvuru yaptığı ülkede Fransızca bilgisini ölçen bir değerlendirmeye başvurması şartı yer almış ve aile birleşimi için başvurmuş ancak Anayasa konseyi tarafından çekince konularak onaylanmış başvuru sahiplerine DNA testi yapılacağı bir hüküm yer almıştır (Desmettre ve Roulet, 2010: 188-189).

2002 yılından 2012 yılına kadar Fransa’da yasa dışı göçmenlerin sınır dışı edilmesine dair kotalar belirlenmeye başlanmıştır. 2012 yılında yasa dışı göçmenlerin sınır dışı edilmesine dair kota konulması konusu resmi olarak kaldırılmış olsa da sınır dışı edilme sayıları hükümet yetkililerin takibinde olmuştur. Fransa, komşusu olduğu ülkelere kıyasla daha az göç baskısına maruz kalmasına rağmen AB ülkeleri arasında üçüncü ülkelere göre oldukça fazla oranda zorla geri gönderme uygulamaktadır. Yıllara göre Fransa’da (Covid-19’un etkili olduğu yıllar hariç) sınır dışı etme kararlarına yönelik artış giderek ivme kazanmaktadır. Fransa’da oturma izni başvurusu reddedilen, sığınma başvurusu reddedilen ve kamuya açık olan otoyolda tespit edilen düzensiz göçmenler direkt olarak sınır dışı edilmektedirler. 2019 Eurostat verilerine göre Fransa Almanya ile kıyaslandığında birbirine yakın sayıda düzensiz göçmenle karşılaşmıştır ancak Fransa’nın sınır dışı etme kararı Almanya’ya göre 2,5 kat fazla olmuştur (Tardis, 2023: 2-3).

Ulus devlet anlayışının yükselişe geçmesiyle birlikte çok kültürlülüğün ülke gelişimine olumsuz etki edeceği anlayışı da yükselişe geçmiş ve popülist sağ partilerle birlikte merkez siyasi partiler tarafından çok kültürlük bir başarısızlık olarak nitelendirilmiştir (Kaya, 2017: 7). 2023 yılına gelindiğinde ise Fransa İçişleri Bakanı Gerald Darmanin tarafından yeni bir göç yasası hazırlanmış ve meclise sunulmuştur (İLKHA, 2023). Bu göç yasasıyla birlikte iltica başvurusu reddedilmiş kişilerin daha hızlı bir şekilde sınır dışı edilmesi, oturma ve çalışma izninin sınırlandırılması, bir yıl ve bir yıldan daha fazla oturma iznine başvuracak kişilerde Fransızca bilme şartı getirmek amaçlanmaktadır. Ancak bu yasa tasarısı sol ve sağ kesimdeki muhalifler tarafından büyük tepki almış ve birçok şehirde protesto edilmiştir (Fransa Postası, 2023).

Fransa’nın tarihsel perspektifte göç politikalarını daha sıkı bir hale getirmeye çalıştığı gerek göç ile ilgili düzenlemelerden gerekse bazı siyasetçilerin Fransa’ya yönelik gerçekleşen göçe yaklaşımlarından anlaşılmaktadır. Fransa’nın uyguladığı bu göç politikalarının yanında, Fransa’da yaşayan göçmenler için nasıl bir yaklaşım sergilediği de önemli bir konudur. Fransa’nın entegrasyon ve asimilasyon politikalarına da değinmek gerekmektedir. Bu noktada Fransa’nın hangi yaklaşımı benimsediğinin çerçevesi çizilmiş olacak ve benimsenen yaklaşım çerçevesinde Fransa’da yaşayan göçmenlerin hangi sorunlarla karşılaştığı sorusunun yanıtları bulunmuş olacaktır.

Fransa’nın göç politikalarını AB göç politikalarını bilmeden değerlendirmek olanaksızdır. Zira hem AB göç politikaları hem de ulusal göç politikaları birbiri ile ilişkili olmakla beraber hem ulusal hem AB düzeyinde birbirini etkileyen faktörleri içermektedir. Avrupa Birliği’nin kurucu ülkelerinden biri olan Fransa’nın yine Birlik düzeyinde ortak göç

politikaları geliştirilmesine yönelik öncülük ettiği girişimler olmuştur ancak AB göç politikalarının Birlik içerisindeki ülkeler arasında ortak bir şekilde uygulanması noktasında başarı elde edilemediği görülmektedir. Özellikle AB'ye yönelik düzensiz göçün yüksek olduğu Akdeniz havzasının Akdeniz şeridinde yer alan Avrupa ülkelerinin üzerine düşen sorumluluk da artmaktadır. Güney Akdeniz'den Kuzey Akdeniz'e deniz yoluyla gerçekleşen göçler konusunda Fransa'nın üzerindeki baskının Akdeniz'e kıyısı olan diğer Avrupa ülkelerine göre daha az olduğu görülmektedir. Bu durum Akdeniz bölgesinde deniz yoluyla gerçekleştirilen düzensiz göç rotalarının oldukça tehlikeli olmasıyla ilişkilendirilebilir. Coğrafi olarak Kuzey Afrika'dan Fransa'ya deniz yoluyla ulaşmak için İtalya ve İspanya'ya göre daha fazla deniz yolculuğu yapmak gerekmektedir. Bu durum ise ölüm tehlikesini artırmaktadır. Ayrıca Dublin Sözleşmesine göre belirli kriterlerin karşılanmadığı durumlarda sığınma başvurusu yapmak isteyen göçmenlerin ilk ayak bastığı ülkeye sığınma başvurusunda bulunması da Akdeniz kıyısında deniz yoluyla gerçekleşen düzensiz göçmenlerin daha sık ayak bastığı İtalya ve İspanya'nın sorumluluğunu artırmaktadır.

Bunun yanında Fransa her ne kadar deniz yoluyla gerçekleşen düzensiz göçler konusunda daha az stres yaşasa da Avrupa Komisyonu'nun resmî web sitesinde yer alan Eurostat 2022 verilerine göre AB'de ilk kez yapılan sığınma başvurusu Almanya'dan (217.700) sonra en çok Fransa'ya (137.500) olmuştur (European Commission, 2022). Bu durumda Fransa'nın göçmenler tarafından diğer Avrupa ülkelerine göre neden daha fazla tercih edildiğini anlamak gerekmektedir. Fransa'ya sığınma talep eden bir göçmen Fransa tarafından en az 204 euro en fazla 436 Euro olmak üzere sığınmacı ödeneğine sahip olabilmektedir (Reynie, 2023: 11).

Fransa'ya kalıcı olarak yerleşmek isteyen Avrupalı olmayan yabancıların, Fransa'ya entegrasyonunu sağlamayı amaçlayan ve çeşitli eğitimleri içeren Cumhuriyetçi Entegrasyon Sözleşmesini imzalamaları zorunludur. Bu sözleşme kapsamında yabancıların dil seviyesine göre dil eğitimi verilir verilemeyeceğine karar verilir. Gerekli görüldüğü takdirde dil eğitimi zorunlu hale getirilebilir ancak her ne olursa olsun 4 günlük vatandaşlık eğitimi zorunludur (Reynie, 2023: 18; Republique Française, 2021). Vatandaşlık eğitimi Fransa portresi (coğrafyası, tarihi, yaşam tarzı vb.), sağlık, istihdam, ebeveynlik ve barınma olmak üzere dört temadan oluşan bir eğitimidir. Vatandaşlık eğitimi ile Fransa'ya yerleşmek isteyen yabancıya bu beş tema hakkında genel bilgiler verilerek nasıl erişim sağlayabilecekleri hakkında bilgiler aktarılmaktadır. Ayrıca sığınma başvurusu yapan kişi isterse meslek eğitimi de verilmektedir. Herhangi bir sınava tabi tutulmaksızın zorunlu Cumhuriyetçi Entegrasyon Sözleşmesinin kabul edilmesi ve bu sözleşmeye uygun olunması halinde Fransa'da çok yıllık oturma izni

verilmektedir. Diğer Avrupa ülkeleri arasında sığınma talebinde bulunan kişilere yönelik şartlar Fransa'ya göre daha zorludur (Reynie, 2023: 18; Ministere De l'interieur Et Des Outre-mer, 2022).

Bir göçmenin Fransa vatandaşlığı alabilmesi için B1 seviyesinde Fransızca biliyor olması ve 5 yıldır Fransa'da ikamet ediyor olması gerekmektedir. İspanya ve İtalya'da vatandaşlık alınması için ikamet edilmesi gereken süre ise 10 yıldır.

Fransa'da düzensiz göçmenlerin sağlık sistemine ulaşımı da şu şekilde düzenlenmiştir: Düzensiz göçmenin ikamet koşullarına ve kaynaklara bağlı olarak Devlet Tıbbi Yardımı (L'aide médicale de l'État/ AME) sağlanmaktadır. Bir düzensiz göçmenin tıbbi yardımdan faydalanabilmesi için en az 3 aydır Fransa'da oturma izni olmadan ikamet etmiş olması gerekmektedir ancak küçük çocuklar herhangi bir koşul olmaksızın bu yardımdan direkt faydalanmaktadır. Bu yardım için düzensiz göçmenler tarafından talep formu doldurmaları gerekmektedir ve yardımın süresi 1 yıldır. Tıbbi yardımın devam etmesini isteyen düzensiz göçmenlerin her yıl yenilenmesi için yenileme talebinde bulunması gerekmektedir (Republique Française, 2023a). Fransa'daki sığınma başvurusu kabul edilmiş olan göçmenler ise "la protection universelle maladie (PUMa)" adındaki evrensel sağlık hizmetleri ve tıbbi yardımdan faydalanmaktadır. Normal şartlarda PUMa'dan yararlanabilmek için istikrarlı ve düzenli bir şekilde Fransa'da çalışıldığının ya da kalıcı olarak en az 3 aydır ikamet edildiğinin belgelenmesi gerekmektedir. Bazı özel durumlarda bu 3 aylık süre beklenmeden PUMa'dan yararlanılabilirken mülteciler de bu özel durum içerisinde yer almaktadır. Yani mültecilerin en az 3 ay boyunca Fransa'da ikamet edip etmediği fark etmeksizin PUMa'dan hemen yararlanma hakları bulunmaktadır (Republique Française, 2023b).

Diğer Avrupa ülkelerinin hiçbirinde düzensiz göçmenlerin acil yardım dışındaki sağlık hizmetlerinden ücretsiz faydalanma hakları bulunmamaktadır (Reynie, 2023: 28). Bütün bunların dışında Fransa'da ayrıca menşe ülkesinde patolojiye uygun bir bakım hizmeti alamayan ya da menşe ülkesinde erişimi olsa bile ekonomik sebeplerle sağlık hizmetine erişemeyen kişilere tıbbi dosyasının onaylanması halinde bakım amaçlı oturma izni verildiği de bilinmektedir. Sağlık nedeniyle ikamet iznine başvuru yapan uyruklar arasında ilk sırada Cezayir yer almaktadır (Reynie, 2023: 29-30).

Kuzey Afrika'dan Fransa'ya göç eden uyruklar arasında Fransa'da en fazla nüfusa sahip olan Cezayirlilerin diğer göçmenlere göre ayrıcalıkları da bulunmaktadır. Fransa ve Cezayir arasında 1968 yılında imzalanan anlaşmayla (1985, 1994 ve 2001 yıllarında bu anlaşma revize edilmiştir) Cezayirlilere ayrıcalıklı haklar tanınmaktadır. Bunun yanında Cezayir, Fas ve Tunus'tan düzensiz olarak Fransa'ya göç eden göçmenlerin ülkelerine geri iade edilmesi

noktasında da bazı olumsuz durumlar düzensiz göçmenlerin Fransa'da kalmasını etkilemektedir. Yasa dışı olarak Fransa'ya göç ettiği tespit edilen Faslı, Cezayirli ve Tunuslu göçmenler ülkelerine geri iade edilmek istendiğinde Fas, Cezayir ve Tunus tarafından reddedilmektedirler (Reynie, 2023: 22). Bu da Kuzey Afrika'dan düzensiz olarak giden bu kişilerin Fransa topraklarında kalmaya devam etmesi anlamına gelmektedir.

4.3.Fransa Entegrasyon Politikaları

Fransa'da göç politikalarının 1970'lerden sonra göçü caydırmaya ve durdurmaya yönelik olarak geliştiği görülmektedir. Bunun örneği Pasqua yasaları olarak bilinen "sıfır göç" politikasıdır. Pasqua yasaları istihdam alanında yabancı mezunlarına engel olan, aile birleşiminin gerçekleşmesi için beklenen bir yıllık süreyi iki yıla çıkaran, polise tanınan sınır dışı etme yetkilerini artıran ve sığınma başvurusu reddedilen göçmenlerin itiraz etme fırsatını kaldıran bir politika çerçevesinde gelişim göstermiştir. 1997'den sonra ise Fransa'nın göç politikaları istenmeyen göç biçimlerini engelleyen ancak yüksek vasıflı göçleri destekleyen bir politikaya evrilmekle birlikte 2000'li yıllardan sonra ise göçmenler ve mülteciler bir tehdit olarak algılanmaya başlanarak sınır kontrollerini güçlendiren, sınır dışı edilmeleri arttırmayı amaçlayan daha çok güvenlikleştirilmiş bir göç politikasına geçiş yapmıştır. Birçok uzman, sivil toplum örgütleri, BMMYK tarafından çokça eleştirilen sığınma başvurularını azaltmayı ve engellemeyi amaçlayan sığınmacılarla ilgili 2018 yasa tasarısı AB genelinde de başvuruları zorlaştırmayı hedefleyen göç politikalarıyla paralel ilerlemektedir (Fine, 2019: 14).

Fransa göç tarihi, eski dönemlere dayanmakla birlikte ulusal ekonomik refah dönemleri ve ulusal ekonomik kriz dönemlerinde yabancılara karşı yaklaşımlar da değişim göstermiştir. Fransa'da ekonomik krizin yaşandığı ve işsizlik oranlarının yükseldiği 1930'lu yıllarda yabancı düşmanlığı artmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Fransa'da entegrasyon politikaları asimilasyonist bir yaklaşım benimsenmiştir. Günümüzde Fransa entegrasyon politikalarının çerçevesini belirleyen yaklaşım ise 1932 yılında göçmenlerin kökenlerine yönelik asimilasyonu analiz eden doktora teziyle Georges Mauco olmuştur. Georges Mauco'nun hazırladığı doktora tezinde Arap, İtalyan, İsveçli ve Belçikalı işçilerin asimile edilebilirliklerini analiz etmeye çalışmış ve asimile edilebilirlik puanlarına göre merdivenin en alt basamağında Arap işçiler yer almıştır. 1945'ten 1970'e kadar süren Yüksek Nüfus Konseyi'ndeki (High Population Council-HPC) genel sekreterlik görevi sırasında etnik kökeni temel alan seçimlerin yapılmaması üzerine, eşitlikçi, bireyci ve ilerici bir sistem kurmuştur (Barou, 2014: 8). Ancak Fransa'da günümüzde de göçmen gruplarının asimile edilebilirlik ya da asimile edilemeyeceğine yönelik fikirlerin temeli bu döneme dayanmaktadır. Resmi olarak tüm göçmenler eşit olsa da özellikle sömürge ülkelerinden gelen ve asimilasyonu zor olan göçmenler diğer göçmenlere göre

herhangi bir entegrasyon politikası olmaksızın farklı muamele görmüşlerdir. Fransa’da 1980’li yıllara kadar planlı bir entegrasyon politikası geliştirilmemiştir. Ekonomik krizden önce de zaten düşük eğitim seviyesi nedeniyle çoğunlukla işsizlik oranları yüksek olan Fransa’daki vasıfsız Mağripli göçmenlerin durumu, 1970’lerde yaşanan ekonomik krizle birlikte daha da kötüleşmiş ve yoksul mahallelerde konumlanmalarına yol açmıştır. Eğitim seviyesi düşük, vasıfsız ve okuma yazma bilmeyen bu göçmenlerin çocukları da eğitim alanında çoğunlukla başarısız bir gelişim göstermişlerdir. Diploma sahibi olan göçmen çocukları ise bu defa işe alımlarda ırkçı, ayrımcı ve dışlayıcı muameleye maruz kalmışlar ve bunun sonucunda ise kültürel olarak Fransızlaşmaya zorlandıklarını ve sosyal olarak dışlandıklarını hissetmişlerdir. Tüm bu gelişmeler ise 1980’lerin başında Lyon’un banliyölerinde yaşayan ikinci kuşağın ayaklanmasına yol açmış ve bu durum ise planlı bir entegrasyon politikası geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Yaşanan ayaklanmalar sonucunda azınlıkların yaşadığı bu yoksul mekânlardaki koşullar iyileştirilerek şiddet, düşük eğitim performansı, suça sürüklenme, kötü mimari gibi olumsuz durumlar ortadan kaldırılmak istenmiş ve nitekim kötü konut şartları ve kamu olanaklarından yararlanma konularında olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Ancak bu olumlu gelişmelere rağmen yüksek işsizlik oranlarında bir değişim olmamış hatta suça karışma oranlarında artış meydana gelmiştir. Fransa’da yüksek Müslüman nüfusu dolayısıyla artan Müslüman dernekleriyle birlikte dini törenlere saygı duyulması isteği Fransa’nın cumhuriyetçi laik anlayışıyla çatışmış, içinde göçmen kökenli kişilerin ve aktivistlerin de yer aldığı “Entegrasyon Yüksek Konseyi” (High Council for Integration) kurularak bir entegrasyon modeli tanımlamayı gerekli kılmıştır. Bu entegrasyon modelinin tanımlanmasında ister yerli ister göçmen olsun tüm halkın kamusal alana katılımı vurgulanmıştır (Barou, 2014: 8-11).

2017 Fransa Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Cumhurbaşkanı adayları arasında en öne çıkan konulardan biri göç olmuştur. Özellikle aşırı sağcı olan Ulusal Cephe partisinin adayı Marine Le Pen yasa dışı göçmenleri sınır dışı etmek, yasal göçün yılda 10 bin ile sınırlandırmak isteyen, burka ve çok-kültürlülüğe karşı olduğunu belirten söylemler üretmiştir (Canatan, 2018; BBC News, 2017).

Göç her ne kadar gerek politik araçlarla gerekse sınır kontrolleri yoluyla engellenmeye ya da en aza indirilmeye çalışılsa da tamamen engellenemeyecek, devamlılığını sürdürecektir. Göçün düzenli ya da düzensiz yollarla devam etmesi fark etmeksizin, farklı kültürlerden, farklı yönetim sistemlerinden, farklı yasal düzenlemeleri olan ülkelere gelen göçmenlerin hedef ülkelerde ikamet etmesi göçün yönetiminde bir takım entegrasyon politikaları geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Her ülkenin belirli ulusal entegrasyon politikaları olmakla birlikte bu entegrasyon politikaları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

Avrupa Birliği Zirvesi ve Avrupa Komisyonu tarafından da yapılan ortak değerler vurgusuyla birlikte Avrupa lkelerinde entegrasyon, sözleşmeler aracılığıyla göçmenlere ulusal değerlerin kabulünü zorunlu hale getiren bir süreç olarak değerlendirilebilir. Fransa da entegrasyon sürecini göçmenlerin imzalamak zorunda olduğu bir sözleşme aracılığıyla yürütmektedir. Fransa’da ortak değere vurgu yapan sözleşmeler zaman içinde güncellenerek revize edilmiştir. 2003 yılında Contrat d’Accueil et d’Intégration (CAI), 2007 yılında aile birleşimi yapan göçmenlerin imzalamış olduğu Contrat d’Intégration pour la Famille (CAIF) sözleşmeler geliştirilmiştir. 2016’dan beri ise bu iki sözleşmeyi içeren Fransa’da göçmenlerin Fransa’ya entegrasyonunu sağlamak için Cumhuriyetçi Entegrasyon Sözleşmesi (Contrat d’integration republicaine) erevesinde “Cumhuriyetçi Entegrasyon Modeli” uygulanmaktadır (Pelabay ve Alaoui, 2020: 111-112). Fransa’da ikamet etmek amacıyla göç eden bir göçmenin ikamet kartı, oturma kartı ve vatandaşlık alabilmesi için Fransa devleti ile göçmen kişi arasında karşılıklı taahhütleri içeren bu sözleşmeyi imzalaması gerekmektedir. Bu sözleşme zorunlu bir sözleşmedir.

Cumhuriyetçi Entegrasyon Sözleşmesi’ne (contrat d’intégration republicaine-CIR) göre Fransa’ya sığınma ve Fransa’da ikamet etmek amacıyla giriş yapan yabancı uyruklu bir kişi kişiselleştirilmiş bir mülakata alınmaktadır. Kişiselleştirilmiş mülakat her bireyin kişisel durumlarına göre gereksinimlerini ve eğitimlerini değerlendirebilmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Mülakatta Ortak Avrupa Dil Referans erevesi (cadre europen commun de rfrence pour les langues-CECRL) kapsamında yabancı uyruklu kişinin dil seviyesi ölçülmekte ve en az A1 dil seviyesinde olması beklenmektedir. A1 dil seviyesinin altında olan kişilerin dil eğitim programına katılması zorunlu hale gelmektedir. Mülakatta kişiler iş bulma kurumları hakkında, sahip oldukları haklar ve okul, hastane, sosyal sigorta gibi kamu hizmetlerine nasıl başvurabilecekleri hakkında bilgilendirilmektedirler. Bu mülakat kişiselleştirilmiş olsa da tüm yabancı uyruklu kişilerin 24 saat süren yurttaşlık eğitimi almalarını zorunlu kılmaktadır (Contrat d’intégration republicaine, t.y.)

Sözleşmeye göre Fransa Devleti, Fransa’da ikamet etmek isteyen ya da sığınma talep eden yabancı uyruklu kişilere kişiselleştirilmiş bir mülakat, yurttaşlık eğitimi, dil seviye testi, A1 dil seviyesine sahip olmayanlar için sertifikalı bir dil eğitimi, kişinin isteği doğrultusunda bir mesleki eğitimi, Cumhuriyetçi Entegrasyon Sözleşme süresi sona erdiğinde kişisel durumun tekrar değerlendirileceği ikinci bir mülakatın gerçekleştirileceğini taahhüt etmektedir. Buna karşın Fransa Devleti, Fransa’da ikamet etmek isteyen ya da sığınma talep eden yabancı uyruklu kişilerin ise Fransız toplumun ve Cumhuriyet’inin temel değerlerine saygı göstermesini, yurttaşlık ve dil eğitimlerine önem verilerek katılmasını, sözleşmenin bitmesinin ardından

gerçekleştirilecek olan ikinci mülakata katılmasını, durumunda meydana gelen değişikliklerin posta ile Fransız Göç ve Entegrasyon Ofisi'ne (OFII) bildirmesini taahhüt etmesini beklemektedir (Contrat d'intégration républicaine, t.y.)

Cumhuriyetçi Entegrasyon Sözleşmesinde yer alan taahhütlerin yerine getirilmesi ve şartlara uyulması halinde birkaç yıl geçerli olan bir ikamet kartı verilmektedir. Fransız Cumhuriyeti'nin ilkelerine etkin bir şekilde uyan ve dil seviyesini A2 derecesine çıkaran kişilere oturma kartı verilebilmektedir. Fransız vatandaşlığı almak isteyen kişilerden ise yine Fransız Cumhuriyeti'nin ilkelerine etkin bir şekilde uyması ve Ortak Avrupa Dil Referans Çerçevesinde dil seviyesini B1 seviyesine yükseltmesi beklenmektedir (Contrat d'intégration républicaine, t.y.)

Sözleşmede 4 Ekim 1958 tarihli Fransa Anayasası'nın; Fransa'nın bölünmez, laik, demokratik, sosyal bir cumhuriyet olduğunu, köken/din/ırk ayrımı olmadan kanun önünde eşit olduğunu, tüm inançlara saygı duyduğunu ve kadın ve erkeklerin seçme-seçilme, mesleki ve sosyal sorumluluklara eşit erişim sağladığını bildiren maddesine yer verilmiş olsa da yapılan çalışmalar sosyal, istihdam, sağlık ve eğitim gibi alanlarda göçmenlere ve göçmen uyruklu kişilere yönelik ayrımcılık, ırkçılık ve dışlama davranışlarının varlığına işaret etmektedir (Contrat d'intégration républicaine, t.y.)

Cumhuriyetçi Entegrasyon Modeli, Fransa Anayasası'nın birinci maddesinde de belirtildiği gibi temelde bireyleri etnik köken, ırk ya da dini özelliklerine göre ayırtırmayı reddeden ulusal vatandaşlık anlayışına sahip olan devletin tüm bireylere karşı eşit yaklaşım sergilediği bir model olarak karşımıza çıkmakla birlikte Fransa laiklik anlayışına göre dini pratiklerin ve kimliklerin kamusal alanda ön plana çıkması yasaktır (Oberti, 2007: 1). Bu da farklı kimlik özelliklerinin ve pratiklerinin özel alanlara indirgenmesi anlamına gelmektedir. Fransa devleti kolektiften ziyade bireysel hakları önemseyen için farklı etnik grupları ya da azınlıkları tanımamakla birlikte bu gruplara karşı ne ayrımcılık ne de ayrıcalık tanımaktadır. Bu noktada Fransa'da farklı etnik, dini ya da azınlık gruplarının kolektifliğinden ziyade homojen bir nüfus oluşumu için eğitim kurumları entegrasyonun temel yapı taşı konumunda yer almaktadır (Bigea, 2016: 18). Temelde fırsat eşitliğini savunan, ayrımcılığı ve ayrıcalığı reddeden, farklı gruplardan ya da azınlıklardan ziyade bireyi önemseyen bu Cumhuriyetçi Entegrasyon Modeli'nin özünde ayrımcılığı beslediğine dair tartışmalar bulunmaktadır.

İki dünya savaşından sonra Fransa'da göçmenlere ilişkin bazı gelişmeler yaşanmıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nda Fransa'nın sömürge ülkesi olan Cezayir'den birçok Cezayirlilerin bu savaşlarda Fransa adına savaşmışlardır. İki dünya savaşında Fransa'nın yanında savaşan Cezayirliler etkisiyle Fransa 1945 yılında Cezayirlilere serbest geçiş hakkı

vermiştir. Fransa’da ikamet eden Cezayirlilere vatandaşlık için otomatik asimilasyon (automatic assimilation) ilkesi çerçevesinde herhangi özel kriter aranmaksızın Fransız vatandaşlığı hakkı da tanımıştır (Bigea, 2016: 20; Maillard, 2010: 5). 1970’li yıllarda Fransa ekonomisinin yaşadığı negatif ivmeyle işsiz kalan göçmen gruplara yönelik Fransa hükümeti tarafından konut projeleri geliştirilmiştir. Ancak göçmen işçilerin aile birleşimi yoluyla nüfuslarının artması, gerekli kriterlerin karşılanmaması, konutlara yönelik talebin yüksek olması, işsizliğin devam etmesi ve hükümetin sağladığı yetersiz kaynak sebebiyle göçmenlerin büyük şehirlerin dış mahallelerinde konumlanmalarıyla sonuçlanmıştır (Bigea, 2016: 21-22). 1998 Fransa Göçmenlik Kanunu gereği Fransa’da doğan yabancı uyruklu çocukların 18 yaşını doldurduğunda Fransa vatandaşlığı alabileceğine ilişkin kanun yürürlüğe girmiş ve Fransa’da doğan çocukların reşit olmadan vatandaşlık alamayacak olması büyük eleştirilere konu olmuştur (Bigea, 2016: 20).

Avrupa Birliği kapsamında göç politikaları tüm AB ülkelerinde ortak bir zemine oturtulmak üzere geliştirilmek istense de bunun başarısız olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zira Fransa’da entegrasyon politikaları göçmenlerin kimliklerine yönelik asimile edici bir şekilde gerçekleşirken Almanya ya da İtalya gibi farklı Avrupa ülkelerinde ise entegrasyon politikaları göçmenlerin kimliklerine karşı gelişmemektedir (Yardım, 2017: 130). Fransa’da laiklik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle kabul edilen başörtüsü yasağı Fransa’nın aslında entegrasyon politikası yerine asimilasyon politikası geliştirdiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Göçmenlere dini ya da kültürel aidiyetlerini terk etmeye zorlamak hedef ülkeye uyum sağlamayı değil, bireyin sahip olduğu dini ya da kültürel aidiyetlerinin eritilerek yok olmasını yani asimile edilmesini beslemektedir. Genel olarak Avrupa göç politikalarının güvenlikleştirilerek göçmenlerin birer güvenlik sorunu olarak algılanması, Fransa’nın ulusal özelliklerinden farklılaştıkları noktalarda göçmenlerin üzerinde oluşan baskı, ayrılıkçı, dışlayıcı, ırkçı söylemler ve uygulamalar ile birleştiğinde istenmeyen olaylar da gerçekleşebilmektedir. Bu noktada meydana gelen olaylar Fransa’da uygulanan entegrasyon politikalarının sorgulanmasına neden olmakla birlikte Fransa’daki göçmenlerin hangi sorunlarla karşılaştıklarını ele almayı gerekli kılmaktadır. Aşağıda tezin kapsamını oluşturan Kuzey Afrikalı göçmenlerin Fransa’da hangi sorunlarla karşılaştıkları incelenecektir.

4.4. Güney Akdeniz’den Fransa’ya Göç Eden Göçmenlerin Karşılaştığı Sorunlar

Bu başlık altında Kuzey Afrika’dan Fransa’ya göç eden göçmenlerin karşılaştığı sorunlar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Yapılan çalışmalardan elde edilen verilere göre istihdam ve sosyal Kuzey Afrika kökenli göçmenlere yönelik alanda ırkçı, ayrımcı ve dışlayıcı davranışların sergilendiği gözlemlenmiştir. Bu alanlarda gözlemlenen davranışların eğitim

alanında etkisi olduğu görülmüştür. Sağlık alanında yetersiz veri nedeniyle kesin bir sonuç elde edilememiştir.

4.4.1. Okul Başarısını Etkileyen Faktörler

Yapılan ön okumalarda Kuzey Afrika kökenli çocukların oldukça düşük bir okul performansı sergiledikleri fark edilmiş ve bu başlık altında okul performansına etki eden faktörlerin neler olduğu incelenmek istenmiştir. Fransa’da Kuzey Afrika kökenli çocukların eğitim alanında karşılaştığı sorunları anlayabilmek için öncelikle Fransa eğitim sistemini anlamak gerekmektedir. 28 Mart 1882 yılında Jules Ferry kanunuyla eğitim yabancı ve Fransız olmak üzere Fransa’da ikamet eden 3 yaşından 13 yaşına kadar olan çocuklar için zorunlu hale getirilmiştir. Ardından en son haliyle zorunlu eğitim 16 yaşına kadar uzatılmıştır (Ministere de l’education nationale et de la Jeunesse, t.y.). Fransa eğitimi sistemi ulusal olarak Milli Eğitim Bakanlığı ile Yüksek Öğrenim, Araştırma ve Yenilik Bakanlığına bağlıdır ve bu iki kurum tarafından yönetilmektedir. Fransa Eğitim Kanununa göre 3-16 yaş arasındaki çocukların eğitimi zorunlu olarak kabul edilmektedir. Resmi eğitim dili Fransızca olmakla birlikte devlet okullarında eğitim ücretsizdir ve laiktir (France Education International, t.y.).

Fransa’da anaokulu 3-6 yaş arasını kapsamaktadır. İlkokul beşinci sınıfa kadar 6-11 yaş arasını kapsamaktadır. İki ayrı devreye ayrılan ortaöğretimin ilk devresi dört yıldır ve 11-15 yaş arasını kapsamaktadır. Kolej (collège) adı verilen okullarda devam edilen eğitimin sonunda öğrenciler bilgi ve becerilerine göre ortaöğretimin ikinci devresini kapsayan meslek, genel ya da teknolojik eğitime yönlendirilmektedirler. Ortaöğretimin ilk devresini tamamlayan öğrenciler ulusal diplomaya (diplome national du brevet) sahip olmaktadır. Ortaöğretimin ikinci devresinde ise öğrencilerin yükseköğretime hazırlandığı 3 yıllık teknolojik, genel liseler (lycee) ve 2 yıllık meslek liseleri olmak üzere üç ayrı kategoride liseler bulunmaktadır. Genel ve teknik liselerde devam eden öğrenciler üç yıllık eğitimin sonunda Bakalorya (baccalauréat) adı verilen sınava girerek mezun olmaktadır. Genel ve teknik lise diplomasına sahip olan öğrenciler yükseköğretime geçebilmektedirler. İki yıllık meslek lisesi mezunu öğrenciler ise mezun olduktan sonra iş bulmalarını sağlayacak olan BEP (Brevet d'Etudes Professionnelles, Meslekî Eğitim Diploması) ya da CAP (Certificat d'Aptitude Professionnelle, Meslekî Yeterlilik Diploması) diplomalara sahip olmaktadır. İki yıllık meslek eğitimini tamamlayan öğrenciler iki yıl daha meslek eğitimine devam ettikleri takdirde teknik lise diploması alabilecekleri sınava (Bakalorya) girmeye hak kazanabilmektedirler. Bakalorya sınavı yükseköğretime devam etmek açısından oldukça önemlidir çünkü bu sınava girmeyen öğrenciler yükseköğretime devam edememektedirler (Eğmir, t.y.).

Brinbaum, Farges ve Tenret 1995 ve 2007 panel verileri kapsamında Fransız kökenli nüfus referans alınarak eğitimde ikinci nesil göçmenler arasında kökene dayalı eşitsizlikleri analiz etmişlerdir. 1995 ve 2007 panellerindeki verilere ek olarak bu panel verilerinin elde edildiği kişilerin dört yıl sonra cevapladıkları Aile Anketleri verilerinden de yararlanılmıştır (Brinbaum vd., 2016: 7-11).

Bu çalışmada ebeveynlerin eğitim durumlarının, sosyo-ekonomik statü değişkenlerinin, öncelikli eğitimin, çocukların okul başarısı üzerindeki etkisi incelenmiştir. 1995 ve 2007 yılları arasında göçmen nüfusların kökenlerinde değişiklik olduğu görülmüştür. 1995 yılında ağırlık Portekiz ve Kuzey Afrika kökenli göçmenlerden oluşurken, 2007 verilerinde göçmen kökenlerinin çeşitliliğinin arttığı görülmüştür. Fransızlarla aralarındaki fark yüksek olmaya devam etse Kuzey Afrika kökenli ebeveynlerin eğitim seviyelerinin menşe ülkedeki eğitim seviyesine paralel olarak yükseldiği ve iki panel arasında mesleklerin değiştiği, ebeveynlerin mavi yakalı işçi oranında azalma görülmüştür. Buna bağlı olarak 1995 yılına oranla 2007 yılında okullaşma üzerinde göç ve köken etkisinin azaldığı dolayısıyla sosyal eşitsizliklerin artışı engellemese de göç ve kökene bağlı eşitsizliğin azaldığı belirtilmiştir (Brinbaum vd., 2016: 16). Kuzey Afrika kökenli ebeveynlere ait veriler incelendiğinde ilköğretim diplomasına sahip olmayan ya da herhangi bir sertifikaya sahip olmayan ebeveynlerin oranı 1995 ve 2007 yıllarına göre kıyaslandığında hala en yüksek oranı temsil etse de 1995'te %66,2'den 2007 yılında %45,8 oranına düşmüştür. Eğitim durumu BAC'a sahip ebeveynlerin oranı 1995'te %4,8'den 2007'de 12,4'e yükselmiştir. Üniversite diplomasına sahip ebeveynlerin oranı ise 1,1'den 11,5'e yükselmiştir (Brinbaum vd. 2016: 17).

Tablo 4.2.: Ebeveynlerin Diplomaları

Ebeveynlerin Diplomaları		
Yıl	1995	2007
<i>İlköğretim diploması/sertifikasına sahip olmayanlar</i>	%66.2	%45.8
<i>Bac'ın altında diplomaya sahip olanlar</i>	%18.9	%26.8
<i>Bac'a sahip olanlar</i>	%4.8	%12.4
<i>Üniversite diplomasına sahip olanlar</i>	%1.1	%11.5

Kaynak: (Brinbaum vd. 2016: 17)

Hem 1995 paneli hem de 2007 panelleri incelendiğinde 12 yıl sonra altıncı sınıfa başlayan Kuzey Afrika kökenli öğrencilerin hem genel anlamda hem de kız ve erkek öğrencilerin Fransız öğrencilere kıyasla ortalamaları arasındaki negatif ve anlamlı farkın

ortadan kalktığı görülmüştür. Ayrıca köken fark etmeksizin öğrenci ortalamalarında bir yükselme olduğu da gözlemlenmiştir (Brinbaum vd. 2016: 18).

1995 yılında ortaokula başlayan öğrenciler arasında 9. sınıfta göçmen kökenli öğrencilerin Fransızca ve matematik notlarının Fransız öğrencilerden daha düşük olduğu görülmüştür. Kökeni fark etmeksizin kız öğrencilerin notlarının erkek öğrencilere göre daha iyi olduğu görülse de Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin Fransızca ve matematik notlarının Fransız öğrencilere göre önemli ölçüde daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. 2007 yılında Fransız öğrenciler referans alındığında 6. Sınıfa başlayan göçmen kökenli öğrenciler arasında hem matematikte hem de Fransızcada Portekiz kökenli erkek öğrencilerin Kuzey Afrika kökenli erkek öğrencilerin gerisinde kaldığı görülmüştür. 2007'deki öğrencilerin performanslarında meydana gelen farklılıklar sosyal ve aile kökenlerindeki farklılıklarla ilişkilendirilmiştir (Brinbaum vd. 2016: 19-20).

1995 ve 2007 panellerinin 1998 ve 2011 yıllarında yapılan aile anketleri incelendiğinde ailelerin eğitim beklentileri arasında değişimler olduğu da gözlemlenmiştir. “Sizce hangi diploma iş bulmak için daha faydalıdır?” sorusuna verilen cevaplar doğrultusunda Fransız, Portekiz ve Kuzey Afrika kökenli ebeveynlerin cevapları çoğunlukla genel bakaloreya olmuştur. Bu cevap 1998 yılına oranla 2011 yılında artmıştır. 2011 yılında bilmiyorum cevabını verme oranında ise oldukça büyük bir düşüş yaşanmıştır. Kuzey Afrika kökenli ebeveynlerin eğitim beklentileri oldukça yüksek olmakla birlikte Fransız ailelerle hemen hemen aynı beklentiler içerisinde (Brinbaum vd. 2016: 22). 1995 ve 2007 yıllarına oranla Portekiz ve Fransız ebeveynlerde olduğu gibi Kuzey Afrika kökenli ebeveynlerin eğitim beklentilerinde de önemli ölçüde artış görülmüştür. 1995 ve 2007 yılları arasında okuldaki öğrenci sayısının arttığı ve dönem içindeki sınıf tekrarlarının azaldığı gözlemlenmiştir (Brinbaum vd. 2016: 29). Yapılan analizde göçmen kökenli öğrencilerin öncelikli eğitim almasının altıncı ve üçüncü sınıftaki sonuçları düşürdüğü, okul ayrımcılığına maruz kaldıkları, okul ayrımcılığının ise final sınavında performans düşüklüğüne daha fazla neden olduğu belirtilmiştir (Brinbaum vd. 2016: 30).

Yapılan değerlendirmelerde iki panel arasında göçmen kökenli öğrencilerin eğitim eşitsizliğinin değişse bile devam ettiği belirtilmiş eğitimdeki başarı farklılıkları sosyal kökenler ve kültürel mirastaki farklılıklarla (ebeveynlerin eğitim düzeyi) ilişkilendirilmiştir. Başarıdaki farklılıklara etki eden bir diğer faktör ise okul ortamı olmuştur. Raporda sunulan sonuçların netleşmesi için 2007 panelinden sonra gerçekleştirilecek analizlere ihtiyaç duyulduğu da ayrıca belirtilmiştir (Brinbaum vd. 2016: 34-35). Bu çalışmadan Kuzey Afrika kökenli çocukların eğitimde başarı sağlayabilmeleri için öncelikli olarak ebeveynlerin eğitim düzeylerinin

yükselmesi gerektiği sonucu çıkarılabilir ve bu noktada ikinci nesil Kuzey Afrika kökenli çocukların ebeveynlerinin düşük eğitim düzeyleri eğitim alanında bir sorun olarak algılanabilir. Dolayısıyla ebeveynlerin düşük eğitim düzeyi, öncelikli eğitim ve okul ayrımcılığı eğitim alanındaki sorunları teşkil etmektedir.

Brinbaum Değerlendirme, Öngörü ve Performans Dairesi Başkanlığı'nın (DEPP⁸) 2007'den 2016 yılına kadar olan panelin verilerinden yararlanarak Fransa'da doğan göçmenlerin kız ve erkek çocuklarının eğitim alanındaki gidişatlarını sınıf tekrarı, altıncı sınıftaki değerlendirmeleri, notları, Bakalorya alıp almadıkları ve eğer Bakalorya aldılarsa bu Bakaloryanın türü üzerinden değerlendirmeye çalışmıştır. Bu çalışma Fransa'daki yaklaşık 30.000 öğrenciyi (öğrencilerin %94'ünü) kapsamaktadır. Öğrencilerin kökeni ebeveynlerine göre belirlenmiş olup araştırma iki ebeveyni de Fransız kökenli olan öğrencileri, bir ebeveyni Fransız bir ebeveyni göçmen kökenli olan öğrencileri ve iki ebeveyni de göçmen kökenli olan öğrencileri kapsamaktadır. Öğrencilerin sosyal konumları ise ebeveynlerinin meslek durumlarına göre 6 kategoriye (işletme müdürü ya da öğretmen, orta düzey meslek, vasıflı işçi, vasıfsız, çalışmayan... vb.) göre belirlenmiştir (Brinbaum, 2019: 76-77).

Araştırmada Asyalılar, Türkler, Sahraaltı Afrikalılar, Mağripliler (Kuzey Afrikalılar), Portekizliler ve Fransızlar olmak üzere altı köken birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmada Bakalorya alma oranı %89 ile en yüksek kökene sahip öğrenciler Asyalılar olurken Türklerden (%69) sonra en düşük orana sahip olan köken ise Kuzey Afrikalılar (%71) olmuştur. Kökenler arasında bakaloryaya sahip öğrenciler cinsiyetlerine göre karşılaştırıldığında ise tüm kökenlerde kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla bakaloryaya sahip olduğu görülmüştür. Kız (%84) ve erkek (%61) öğrenciler arasındaki en büyük fark Sahraaltı Afrikalı öğrenciler arasında görülürken, sondan ikinci olarak en büyük fark da Kuzey Afrikalı kız (%80) ve erkek (%64) öğrenciler arasında görülmüştür. Yapılan araştırmanın bulgularına göre ailelerin sosyal konumları düştükçe hem çocukların eğitim oranının düştüğü hem de kız ve erkek öğrenciler arasındaki farkın arttığı görülmüştür. Kız öğrenciler daha çok bakaloryaya sahip olurken erkek öğrenciler kız öğrencilere kıyasla daha az bakaloryaya sahip olmuşlardır (Brinbaum, 2019: 77). Kökenlere göre ve diğer bakalorya türlerine göre kızların genel bakalorya alma oranı daha yüksekken, erkekler arasında alınan bakalorya türünün farklılaştığı görülmektedir. Kuzey Afrika kökenli öğrenciler incelendiğinde hem kız öğrencilerin hem de erkek öğrencilerin genel bakalorya alma oranının diğer bakalorya türlerinden fazla olduğu görülmektedir. Aile ortamı, coğrafi/sosyal köken, ebeveynlerinin

⁸ DEPP panelinin amacı 2007'de altıncı sınıf öğrencilerinin öğretim yılının başlangıcından 2016 yılına kadar olan süreçte devlet okulu ve özel okullarda eğitim gören Fransa'daki göçmen kökenli öğrencilerin yıllık olarak akademik performansını tanımlamak ve açıklamaktır (Brinbaum, 2019: 77).

eğitimi düzeyi, ebeveynlerin istihdam durumu, evde konuşulan dil ve aile yapısı gibi faktörlerin öğrencilerin eğitimdeki başarılarını ve yönelimlerini etkilediği görülmüştür (Brinbaum, 2019: 81).

Hazırlanan çalışmada ailelerin durumu hakkında da ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda öğrencilerin ebeveynlerinin istihdam durumu incelendiğinde Kuzey Afrikalı öğrencilerin ebeveynlerinin %43'ünün (aynı zamanda diğer kökenler arasında en yüksek yüzde) vasıfsız, aktif olmayan işçi ya da çalışmadığı yer almaktadır. Türklerden (%46) sonra çalışan anne ve çalışan baba arasındaki farkın en yüksek olduğu ülke sırasıyla Asyalılar (%25) ve Kuzey Afrikalılardır (%21). Anne ve babaların eğitim düzeyine dair bilgiler incelendiğinde ise en yüksek gruplarda olmasa da Kuzey Afrika kökenli ebeveynlerin herhangi bir eğitim diplomasına sahip olmadığı görülmektedir. Herhangi bir eğitim diplomasına sahip olmayan Kuzey Afrika kökenli annelerin oranı %53, herhangi bir diplomaya sahip olmayan Kuzey Afrika kökenli babaların oranı ise %54'tür. Kuzey Afrika kökenli öğrencilerin evinde Fransızca dışında bir dil konuşma yüzdesi de %66'tır. Öğrencilerin öncelikli eğitim⁹ alıp almadıklarıyla ilgili veriler incelendiğinde ise Kuzey Afrika kökenli öğrencilerin Fransız ve Portekiz öğrenciler dışında diğer yabancı kökenli öğrenciler gibi yüksek oranlarda öncelikli eğitim aldıkları görülmüştür (Brinbaum, 2019: 81).

Bakalorya'ya kadar olan tüm ilkökul, ortaokul ve lise süreçlerinde sosya-kültürel özelliklerin, erken dönemdeki akademik zorlukların, altıncı sınıfta sahip olunan daha düşük seviyenin tüm dersler üzerinde baskın bir rol oynadığı öngörülmüştür. Öğrencilerin diplomasız bir şekilde okuldan ayrılma eğilimi ise sosyo-aile ortamı ile ilişkilendirilmiştir. Altıncı sınıfın başında öğrencinin zayıf olması, diplomaya sahip olmayan ebeveyne sahip olma ve dezavantajlı ailelere sahip olma gibi faktörlerin öğrencilerin diploma almadan okuldan ayrılma oranını pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Aynı zamanda araştırmada, öğrencilerin eğitim aldığı okul türünün de diplomasız bir şekilde okuldan ayrılma eylemini etkilediğine yer verilmiştir. Örneğin her şeyin eşit olduğu bir durumda Paris haricindeki büyük bir belediyeye kıyasla, kırsal bir belediyede eğitim gören öğrencilerin diplomasız bir şekilde okuldan ayrılma oranının 1,6 kat daha fazla olduğu ve yine öncelikli bir eğitim kurumunda eğitim alan bir öğrencinin de okuldan diplomasız bir şekilde ayrılma oranını arttırdığı tespit edilmiştir (Brinbaum, 2019: 92-93). Araştırmanın sonucunda ailede yabancı dil, düşük ebeveyn nitelikleri, okul ayrımı, sosyo-ekonomik istikrarsızlık vb. dezavantaj oluşturan faktörlerin eğitim üzerindeki etkisini azaltmak amacıyla oluşturulan öncelikli eğitim sistemi politikasının öğrenciler arasında fırsat eşitliğini

⁹ Öncelikli eğitim Fransa'daki dezavantajlı (yoksul, engelli, yabancı, sınıf tekrarı yapan öğrenciler vb.) öğrencilere fırsat eşitliği sağlamak amacıyla uygulanan bir uygulamadır.

sağlama konusunda başarısız olduğu hatta tam tersine toplumsal eşitsizliği arttırdığına dair vurgu yapılmıştır (Brinbaum, 2019: 96).

Kastenbaum ve Vermes Fransa'da Kuzey Afrika kökenli 7-18 yaş aralığındaki 331 öğrenciyle bir anket çalışması gerçekleştirmişlerdir. Anket yapılan öğrencilerin 70'i Kuzey Afrika kökenli, 212'si Fransız kökenli, diğerleri ise farklı etnik gruplara mensup akranlardan oluşmuştur. Öğrencilere kendilerini tanımlamaları için yapılan bir ankette Kuzey Afrika kökenli çocuklar tarafından akademik başarının ebeveynleri için önem arz ettiği bildirilmiştir. Akranlarına göre akademik faaliyetlere daha fazla ilgi gösterecek de Kuzey Afrika kökenli çocukların akademik başarısızlık bildirimlerinin akranlarına göre daha sık ve öz saygılarının daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum ise Kuzey Afrika kökenli çocukların sosyo-ekonomik açıdan alt sınıfa mensup olmasıyla ilişkilendirilmiştir. Öğrencilerin ailelerinin büyük çoğunluğunun evde Arapça konuştuğu tespit edilmişti ancak evde konuşulan dil ile eğitim başarısı arasında bir bağlantı kurulamamıştır. Ayrıca Kuzey Afrika kökenli çocukların akranlarına göre daha fazla oranla sınıf tekrarı yaptığı tespit edilmiştir (Kastenbaum & Vermes, 1996).

Kathryn Floyd Fransa'daki devlet okullarındaki çeşitliliği konu alan bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Bu çalışma kapsamında 5 kişiyle mail yoluyla anket gerçekleştirmiştir. Çalışmasında üçü Cezayir, biri Fas diğeri ise Tunuslu olmak üzere 5 Kuzey Afrika kökenli öğrenci ile anketini gerçekleştirmiştir. Ailelerinin göç sebebi düzenli bir işte çalışma arzusu olarak ortaya çıkmıştır. 5 öğrencinin 4'ü Fransa'da doğmuşken diğerinin bebekken göç ettiği bilgisine erişilmiştir (Floyd, 2013: 39). Ankete katılan öğrencilerin not ortalamalarına ilişkin bilgileri doğrultusunda ya ortalama ya da ortalamanın altında olduğu anlaşılmakla birlikte öğrencilerin hiçbirinin mesleki bir yol izlemediği görülmüştür. Okullarda grup çalışmalarının düzenli olarak gerçekleşmediği tespit edilmiş ve öğrenme sürecinde düşünme, sorgulama ve tartışmanın önemi sebebiyle düzenli olarak gerçekleşmeyen grup çalışmalarının düşük eğitim performansı ile ilişkilendirilebileceği belirtilmiştir. Floyd yaptığı çalışmada Fransa'daki eğitim sisteminde Kuzey Afrika kökenli öğrencilere Fransız kökenli öğrencilere göre eşit fırsatlar tanınmadığı çıkarımında bulunmuştur. Floyd ayrıca Kuzey Afrika kökenli öğrencilerin kendilerini eğitim sisteminin bir parçası olarak görebilmeleri için Kuzey Afrika kültürünü içeren etkinliklerin gerçekleştirilmesinin eğitim performansı üzerinde pozitif etkisi olabileceğini belirtmiş ve öneride bulunmuştur (Floyd, 2013: 49-51). Düşük sosyo-ekonomik statü, okullarda karşılaşılan dil ve kültürel engeller, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanamaması Kuzey Afrika kökenli öğrencilerin başarısız eğitim performansı göstermelerindeki temel sebepler olarak sıralanabilir.

Brinbaum ve Primon (2013) 2008 yılında INED ve INSEE tarafından gerçekleştirilen Yörüngeler ve Köken (TEO) araştırmasında yer alan, tüm eğitimlerini Fransa’da almış 18-35 yaş arasındaki 4934 kişilik örneklem verilerinden yararlanarak Fransa’daki göçmenlerin torunlarının okul ortamındaki adaletsizlik ve ayrımcılık duygusunu üzerine bir analiz gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada göçmenlerin torunları tarafından eğitimdeki adaletsizliklerin ve ayrımcılıkların, kökenle, sosyal özelliklerle ve aile özellikleriyle arasındaki ilişkinin analiz edilmesi amaçlanmıştır (Brinbaum ve Primon, 2013: 218).

Verilerden elde edilen bilgilere göre göçmen kökenli öğrencilerin diploma düzeyi ile sahip oldukları köken arasında farklılıklar olduğu görülmüştür. Özellikle Türklerden (%26,6) sonra Cezayir kökenli göçmen torunlarının %17,7’sinin diplomasız olduğu görülmektedir. Diplomasız olan Fas ve Tunusluların oranı ise %14,6’dır (Brinbaum ve Primon, 2013: 220). Eğitimdeki adaletsizlik hissine dayalı olarak elde edilen veriler doğrultusunda kendine en fazla haksızlık yaptığını bildiren ülkeler Fas, Tunus, Türkiye ve Orta Afrikalılar olmuştur. Eğitim hayatındaki disiplin ve yaptırımlar konusunda adaletsizliğe uğradığını hisseden öğrencilerin kökenlerine bakıldığında ise Sahraaltı Afrikalılardan (%22) sonra Fas ve Tunus (%19) ön plana çıkarken Türkler (%18) ve Cezayirliiler (%15) de onları takip etmektedir. Eğitimdeki disiplin ve yaptırımlar konusunda dikkat çeken bir nokta ise kız öğrenciler ve erkek öğrenciler arasında oldukça yüksek farklılıklar görülmüş olmasıdır. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre disiplin ve yaptırım konusunda adaletsizliğe uğradığına dair bildirimleri oldukça azdır (Brinbaum ve Primon, 2013: 224).

Eğitim rehberliği alanında hissedilen adaletsiz incelendiğinde kökenler arasında değişimler görülmüştür. Sahraaltı Afrika (6 kat) kökenliler, Orta Afrika ve Gine (6 kat) kökenlilerden sonra eğitim rehberliği alanında en fazla Fas ya da Tunus kökenliler 5 kat daha fazla adaletsizlik hissettiğini bildirirken Cezayirliiler ise 4 kat daha fazla adaletsizlik hissettiğini bildirmişlerdir. Hissedilen adaletsizlik duygusu kökenlere göre değişiklik gösterse de tüm alanlarda aynı doğrultuda eğilimin devam ettiği gözlemlenmiştir. Örneğin, adaletsizlik duygusunu en çok bildiren kökenlerde akademik başarısızlık ve diplomasız bir şekilde okuldan ayrılma eyleminin de aynı doğrultuda yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Brinbaum ve Primon, 2013: 228-229).

Özellikle Kuzey Afrika, Sahraaltı Afrika ve Türkiye kökenli göçmenlerin torunları arasında eğitim adaletsizliğinin kökene bağlı ayrımcılık olarak algılandığı gözlemlenmiştir. Özellikle Kuzey Afrika kökenli kişilerin kökene ve milliyete bağlı ayrımcılık hissi bildirme oranı %71’le ilk sırada yer almaktadır. Eğitimde adaletsizlik ve ayrımcılık duygusunun en yüksek olduğu Kuzey Afrika, Sahraaltı Afrika ve Türkiye’den Fransa’ya giden göçmenlerin

torunlarının arasında erkeklerin kadınlara göre daha fazla kaygı duyduğu görülmekle birlikte ebeveynlerinin sosyal tabakası ya da eğitim düzeyinin adaletsizlik ve ayrımcılığa bir etkisi olmadığı saptanmıştır. Buna karşın adaletsizlik ve ayrımcılık ev içinde Fransızca dışında kullanılan yabancı dil ve ailenin ekonomik durumuyla ilişkilendirilmiştir. İki göçmen kökene sahip ebeveynlerin torunları ile karma ebeveynlerin torunları karşılaştırıldığında ise köken ya da ten rengi konusunda ayrımcılığın iki göçmen kökene sahip ebeveynlerin torunları arasında daha sık tespit edildiği görülmüştür (Brinbaum ve Primon, 2013: 231). Diplomasız bir şekilde okuldan ayrılma, sınıf tekrarı gibi akademik başarısızlıklar ayrımcılık duygusu ile ilişkilendirilmiştir ancak buna karşın okul sonunda alınan diplomanın düzeyi kökene dayalı ayrımcılıkla ilişkilendirilmemiştir (Brinbaum ve Primon, 2013: 232).

Shirin Shahrokni 2015 yılında Fransa’da Kuzey Afrikalı göçmenlerin torunlarının yukarıya eğitimsel hareketlilikte karşılaştıkları zorluklara ilişkin bir çalışma hazırlamıştır. Çalışmasını Fransa’nın prestijli okullarından öğrencilerle ve bu okullardan mezun olanlarla (21 erkek, 12 kadın) yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular sorarak ve derinlemesine mülakat yaparak gerçekleştirmiştir. Çalışmaya dahil olan kişilerin çoğunun babasının farklı sektörlerde işçi olarak çalıştığı öğrenilmiş, bazılarının ise göç etmeden önce eğitim olarak yükselseler bile göçten sonra zorlu ekonomik koşullar nedeniyle eğitimine devam etmediği bildirilmiştir. Katılımcıların çoğunun annesinin ise orta okuldan mezun olmadığı ve işsiz olduğu öğrenilmiştir. Prestijli okulları kazanan öğrencilerin bunu ilk öğrendiklerinde çoğunlukla büyük bir sevinç ardından ise bir kaygı yaşadığı anlaşılmıştır. Bulundukları sosyo-ekonomik, dini ve ırksal farklılıklardan dolayı kendilerini kazandıkları okula yabancı hissetmişlerdir. Okulda her ne kadar az olsa da kendi statülerinden kişilerin olduğunu bilmek ve onlarla arkadaşlık kurmak rahatlatıcı ve cesaret verici hissettirmiştir (Shahrokni, 2015: 1050-1054). Prestijli okullarda eğitim gören ya da mezun olan katılımcıların bu hislere kapılmasının ardındaki sebebi damgalanma ve yaşanan ayrımcılığın içselleştirilmesi olarak görmek mümkündür.

4.4.2. Sağlık Alanında Karşılaşılan Sorunlar

Fransa’da sağlık sistemi genel sosyal koruma (genel sağlık sigortası) ve evrensel sağlık sigortası la protection universelle maladie (PUMa)/The "Aide médicale d'Etat" (AME) olmak üzere iki temele dayanmaktadır. Genel sosyal koruma, Fransa’da ikamet eden ve orada çalışan her birey ve aile üyeleri için zorunlu olan kamu sigortasıdır. Genel sosyal koruma sisteminde sağlık hizmetlerinden yararlanan birey aldığı sağlık hizmetinin maddi bedelini kendisi ödemektedir ancak bu ödeme daha sonra kendisine geri ödenmektedir (Duguet & Beviere, 2011: 29).

PUMa, Fransa’da çalışan ya da en az 3 aydır kesintisiz bir şekilde Fransa’da ikamet eden herkesin kişisel sağlık masraflarını hayatı boyunca karşılayan sağlık sigortasıdır. Bazı ikamet durumlarında PUMa’dan yararlanma olanakları değişim göstermektedir. Avrupa Ekonomik Alanı’ndan bir vatandaşın ve İsviçre vatandaşlarının PUMa’dan yararlanabilmek için oturma izinlerini ibraz etmelerine gerek olmamakla birlikte kimlik belgelerinin ya da pasaportlarının kopyalarını ibraz etmeleri yeterli olmaktadır. Diğer milletlerden kişilerin PUMa’dan yararlanabilmesi için ise en az 3 aydır Fransa’da kesintisiz olarak ikamet ettiğini kira kontratı vb. belgelerle belgelemeleri gerekmektedir. Bazı özel durumlarda 3 aylık ikamet şartı aranmaksızın direkt olarak PUMa’dan yararlanabilen kişiler de bulunmakla birlikte mülteciler de bu özel durum içerisinde yer alan kişilerdir. Yani mülteciler herhangi bir zaman kısıtlaması olmadan PUMa’dan direkt olarak faydalanabilmektedirler (Republique Française, 2023b).

AME¹⁰ ise düzensiz göçmenlere, ikamet koşullarına ve kaynaklara bağlı olmak üzere bir talep formu doldurulması yoluyla sağlık hizmetlerine erişimi sağlayan devlet tıbbi yardımıdır. Bu tıbbi yardım için her yıl yenileme talebinde bulunulması gerekmektedir ve dolayısıyla bir yıllık yardımdır. Düzensiz bir göçmenin AME’den yararlanabilmesi için 3 aydan fazla süredir Fransa’da ikamet etmesi, 3 aydan fazla sürede oturma iznine sahip olmaması ve 3 aydan fazla süredir kaynaktan yararlanmamış olması gerekmektedir. Reşit olmayan küçük çocukların AME’den yararlanabilmesi için 3 aydır Fransa’da ikamet etme koşulu geçerli değildir. Reşit olmayan küçük çocuklar AME’den direkt olarak yararlanmaktadırlar. AME düzensiz göçmenlere sosyal güvenlik oranları çerçevesinde tıbbi bakımın ve hastane bakımının tamamını karşılayan bir yardımdır (Republique Française, 2023a). Bir de Fransa’da acil durumlarda oturma izni şartı vb. herhangi koşul aranmaksızın tüm yabancıların faydalanabileceği tıbbi bakım bulunmaktadır. Acil tıbbi bakımdan faydalanılabilmesi için acil ve hayati önem taşıyan bir hastalığa sahip olunması gerekmektedir. Genel anlamda Fransa sağlık sistemi bu şekilde işlemektedir. Bu bölümde Fransa’da yaşayan Kuzey Afrikalı göçmenlerin sağlık alanında hangi sorunlarla karşılaştığı irdelenecektir.

Nadia Panunzi Roger Aralık 2003-Temmuz 2004 tarihleri arasında Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin psikolojik bakıma erişimiyle ilgili bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu araştırma 40’tan fazla Kuzey Afrikalı göçmenle gerçekleştirilmiş ve araştırma alkol ya da uyuşturucu bağımlılığıyla ilişkilidir. Uyuşturucu bağımlılığının aile tarafından fark edilmesi ve ailenin bunu öğrenmesiyle birlikte olaya yaklaşımının tedaviye erişim üzerinde etkisi olduğu görülmüştür. Çocuklarından birinin uyuşturucu bağımlılığı olduğunu fark eden ya da ilk defa

¹⁰ Mayotte’de bu yardım geçersizdir (Republique Française, 2023a).

bir suç eylemiyle karşı karşıya kalan Kuzey Afrika kökenli göçmen annelerin çoğunun bu durumu kabul etmede zorlandığı, ailelerin bağımlılığı reddettiği ve bunu tedavi edilebilir bir hastalık olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Çalışmada ailelerin bağımlılığa yönelik söylemlerinden yola çıkılarak bağımlılığa neden olan üç faktör ortaya konulmuştur. Bunlardan birincisi kişinin zayıf, içine kapanık, kolay etkilenen karakteristik özelliğe sahip kişi olmasıdır. İkincisi çocuğun sömürüldüğü ya da reddedildiği, olumsuz bir aile yapısıdır. Üçüncüsü ise içinde bulunulan gruba ayak uydurulması, mahalle ve kötü insanları kapsayan çevredir. Aile üyesinin korunması, durumun bilinmesinin istenmemesi, duyulan utanç hissi gibi sebeplerle olay ilk olarak aile içinde çözülmeye çalışılmaktadır. Çalışmaya katılan bir bireyin “bir sorun olduğunda dışarıdan sağlanacak bir yardımın namusun çiğnenmesi” olarak algılaması, ihtiyaç sahibi bir aileye sağlanan maddi desteğin ayıplanması ve bu sebeple reddedilmesi çocuklarının ihlallerinden dolayı duyulan utanma duygusunun dışarıdan herhangi bir yardım alınmasını engelleyebileceği çıkarımına neden olmuştur. Çalışmada ikinci kuşak bir kadın, Fransızların 18 yaşından itibaren hayatları üzerindeki özgürlüklerine değindikten sonra kendi hayatlarıyla kıyaslamıştır ve babasının “ben sizin babanızım ve sizden sorumluyum” sözünü hatırlatarak bunun korkutucu olsa bile güven verici olduğunu belirtmiştir (Roger, 2005: 44-46). Buradan yola çıkarak Kuzey Afrikalı göçmenler arasında yaş kaç olursa olsun ailenin çocukları üzerinde hâkimiyeti bulunduğunu ve aile bağlarının kuvvetli olduğunu söylemek mümkündür.

Kuzey Afrikalı göçmenlerin psikoloji ve psikolojinin rolü hakkında farkındalıkları bulunmasa da Fransa’nın birçok yerinde bulunan geleneksel terapi yöntemlerini kullandıkları ancak hem batılı terapi yöntemi hem de geleneksel terapi yönteminin aynı anda uygulanabileceğinin farkında olmadıklarına değinilmiştir. Psikolojik bakıma yapılan başvuru oldukça nadir görülen durum olmasıyla birlikte bu ailenin olayı aile içinde çözemediği ve çaresiz kaldığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Psikolojik bakıma başvurulduğu durumlarda ise başvuru sadece hasta kişi için yapılmakta ve tedavinin hastanede yatılı olarak gerçekleşmesi istenmektedir (Roger, 2005: 48-49).

Çalışmada Kuzey Afrikalı göçmenlerin bağımlılığında ailesel, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerin etkili olduğu ancak tahminlere göre hapisanelerdeki Kuzey Afrika kökenli bireylerin %70-80 olmasına karşın psikolojik tedavi oranlarına dair bir yüzdeye ulaşamaması nedeniyle bağımlıların psikolojik desteğe ve yardıma olan ihtiyacına vurgu yapılmıştır (Roger, 2005: 49-50).

Psikoterapistlerin yoksul bölgelere gitmek yerine, yoksul bölgelerdeki bireylerin tedavi için talepte bulunmasını beklemeleri eleştirilmekle birlikte psikolojik tedaviye erişimin kolay bir hale gelebilmesi için Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin diline, kültürüne ve dinine hakim

olan terapistlere ihtiyaç duyulduğuna vurgu yapılmış ve Kuzey Afrika kökenli kişilerin de tedavi merkezlerinde bu özellikleri taşıyan kişileri tercih ettikleri belirtilmiştir (Roger, 2005: 50-51). Nesiller arasında psikologlara ve psikiyatristlere yönelik bakış açısında değişimler olsa da birinci nesil göçmenlere göre psikolojik tedavi bir tabu olarak görülmekte ve delilikle ilişkilendirilmektedir. Fransa’da doğan ve büyüyen ikinci ve üçüncü nesil ise psikolojik bakıma daha kolay ulaşabilmektedirler (Roger, 2005: 51-53).

Cognet, Hamel ve Moisy köken ve cinsiyete bağlı ayrımcılığın etkisi bağlamında Fransa’daki göçmenlerin sağlığı üzerine karma yöntem kullanarak hem nitel hem de nicel analizler yoluyla bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Yapılan nicel araştırmalar doğrultusunda anket çalışmasında sağlık durumu konusunda “ortalama”, “kötü” ya da “çok kötü” şeklinde beyan bildiren 42 yetişkin göçmen ile aynı zamanda nitel çalışma da gerçekleştirilmiştir (Cognet vd., 2012: 13). Nitel çalışma 30 yaşın üstündeki Kuzey Afrikalı, Sahraaltı Afrikalı, Güneydoğu Asyalı ve Güney Avrupalı göçmenlerle yapılan görüşmeler yoluyla gerçekleşmiştir. Anket çalışmasına katılan bu kişilerle 3 yıl sonra iletişime geçilerek mülakat gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan kişilerin yarısı kadındır ve 18’i Kuzey Afrikalı, 14’ü Batı veya Orta Afrikalı, 3’ü eski Fransız Hindîçini ülkelerindendir geri kalan 7 kişi ise özellikle Portekiz olmak üzere Güney Avrupa ülkelerinden kişilerdir. Görüşme yapılan bu kişiler Fransızca diline iyi derece hâkim olsalar bile 12 kişi dışındaki herkesin Fransa vatandaşlığı başvurusu ya inceleme aşamasında ya da reddedilmiştir. Bu kişiler Fransa’ya yaklaşık olarak 25 yaşında gelen ve görüşmenin yapıldığı tarihte 30 ile 60 ya arasındaki kişilerden oluşmaktadır ve her biri 5 yıldan fazladır Fransa’da ikamet eden kişiler olmakla birlikte bu kişilerin üçte ikisi 20 yıldan fazladır Fransa’da ikamet eden kişilerdir (Cognet vd., 2012: 19).

Ankete katılan ve sağlık durumları hakkında “ortalama”, “kötü”, ya da “çok kötü” şeklinde yanıt veren kişilerin 3 yıl sonra görüşme yapıldığında da sağlık durumları hakkında aynı beyanda bulundukları ve hatta bazılarının daha kötü olduğunu belirttiği görülmüştür. İçlerin sadece bir kişi artık sağlık durumunun kötü olmadığını belirtmiştir. Yapılan görüşmelerde istihdam alanında yapılan ayrımcılık güvencesiz, düşük ücretli ya da kötü koşullardaki işlerde çalışmaya yol açmakla birlikte bu işlerin sağlık üzerinde etkisi olduğu açıklanmıştır. Görüşme yapılan kişiler tarafından istihdam alanında gerçekleşen ayrımcı, ırkçı ya kökene dayalı kötü davranış biçimlerinin sağlık alanında bakıma erişimde de gerçekleştiği bildirilmiştir. Görüşme yapılan kişilerin sağlık alanında bakıma erişimde karşılaşılan ayrımcı davranışlara ek olarak kötü muameleye uğradıklarını da bildirmişler ve bu bildirimler çoğunlukla kadın görüşmeciler tarafından gerçekleşmekle birlikte uğradıkları ayrımcı davranış

ve kötü muameleler cinsiyetle değil kökene dayalı ırkçılıkla ilişkilendirilmiştir (Cognet vd., 2012: 24-26).

Berchet ve Jusot Fransa’da göçmenlerin sağlık alanında bakıma erişimiyle ilgili iki ayrı veritabanında yer alan 1980-2011 ve 1991-2011 dönemlerine ait 787 makaleden 19 makalenin seçilmesi yoluyla bazı raporlar ve referanslarla destekledikleri bir çalışma ortaya koymuşlardır. Algılanan sağlık durumunun daha kötü olması özellikle Kuzey Afrika kökenli birinci nesil göçmenler arasında daha belirgin olmakla birlikte Güney Avrupa’dan gelen birinci ve ikinci kuşak göçmenlerin sağlık bakımından Fransa nüfusuyla benzer özelliklere sahip olduğu belirtilmiştir. Çalışmalar arasında bir homojenlikten söz edilmesi de bazı yönlerin ortaya çıktığına değinilmiş ve Kuzey Avrupa ve Sahra-altı Afrika’dan gelen göçmenlerin Güney Avrupa ve Kuzey Afrika’dan gelen göçmenlere göre sağlık durumundan daha iyi faydalandıklarına; Güney Avrupa ve Kuzey Afrika’dan gelen göçmenlerin sağlık durumunun da Fransız nüfusuna göre daha kötü olduğuna değinilmiştir (Berchet & Jusot, 2012: 2-4).

Göçle ilişkilendirilen sağlık ve sağlık hizmeti eşitsizlikleri Fransa’daki gerçekleştirilen farklı çalışmalarla karşılaştırıldığına birbirlerini destekleyecek şekilde doğrulanmıştır. Fransa’daki sosyo-ekonomik koşullara bağlı olarak birinci nesil göçmenlerin pratisyen hekime ya da bir uzmana daha az başvurduğu ancak ikinci nesil göçmenlerin ve sosyo-ekonomik koşullara uyum sağlayan birinci nesil göçmenlerin ise Fransızlarla aynı oranda bir pratisyen hekime ya da uzmana başvurduğu ortaya koyulmuştur (Berchet ve Jusot, 2012: 4).

Hastalığı önlemeye yönelik gerçekleştirilen aşı ve tarama konularında Fransa vatandaşları ile göçmenler arasında farklılıklar olduğu dikkat çekmiştir. Kuzey Afrika kökenli göçmen nüfusunun çocuk felci ve tetanoz aşılarının Fransızlara göre daha az yapıldığı ortaya konulmuştur. Kuzey Afrikalı kadınların Fransız kadınlara oranla klinik meme muayenesini ve servikal smear testini daha az yaptırdığı görülmekle birlikte ikinci nesil göçmenler ile Fransız kadınlar arasında bu testleri yaptırma oranları arasında önemli bir fark görülmemiştir (Berchet ve Jusot, 2012: 5).

Sonuç olarak göçmenlerin sağlık durumunda sosyo-ekonomik değişkenlerin önemli bir etkiye sahip olduğu vurgulanmıştır. Sosyal bağlarda meydana gelen kayıp ve sosyal dışlanmanın da göçmen sağlığı üzerinde etkisi olmasıyla birlikte sağlık kurumlarıyla ilgili yetersiz bilgi ve Fransızcaya daha az hakim olma faktörlerinin sağlık durumlarında kötüleşmeye neden olduğuna yer verilmiştir. Farklı tarihlerde yapılan çalışmalar arasında farklılıklar saptansa da bu çalışmanın hazırlandığı tarihe yakın olan tarihteki araştırmalar incelendiğinde sağlık alanında göçe ve menşe ülkeye bağlı eşitsizlikler olduğu görülmüştür. Daha az entegrasyon, sosyo-ekonomik açıdan kötü durumda olunması ve tamamlayıcı sağlık

sigortasına daha az erişim sağlanması eşitsizliklere neden olan temel faktörler olarak belirlenmiştir (Berchet ve Jusot, 2012: 6).

Her ne kadar örneklemini küçük olsa da Guillou tarafından 6 Ekim - 17 Kasım 2004 ve 5 Ocak - 2 Mart 2005 tarihleri arasında Rennes'teki göçmenlerin göç deneyimi tedavi uygulamaları hakkında geneli temsil etmekten ziyade çeşitliliği amaçlayan nitel bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma 33 göçmen ile yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. Ayrıca çalışmada sosyo-demografik veriler ışığında sağlık alanında karşılan zorluklar ve eşitsizlikler de analiz edilmek istenmiştir (Guillou, 2005: 2-4).

Görüşme yapılan kişilerin Fransızca bilgisi “çok iyi / iyi”, “orta”, “zayıf” ve “tercümanlı” olmak üzere 4 gruba ayrılmıştır. Bu derecelendirmeler doğrultusunda 17 kişi iyi derecede, 5 kişi orta derecede, 9 kişi zayıf derecede Fransızca bilirken 2 kişi de tercümana ihtiyaç duymuştur. 18'i kadın, 15'i erkekten olmak üzere 33 kişiyle görüşme yapılmıştır. Görüşme yapılan kişilerin kökenlerinin dağılımı; Afrika 10 (Kuzey Afrika dışındaki çeşitli Afrika ülkelerini içermektedir), Kuzey Afrika 9, Türkiye 4, Asya 3, Avrupa 1 diğerleri ise 6 kişi şeklindedir. Görüşülen kişilerin Fransa'da kalış süreleri, yaşları, yasal statüleri, medeni halleri ve meslekleri de değişiklik göstermektedir (Guillou, 2005: 10-15).

Görüşmeler neticesinde göçmenlerin çoğunun sosyal güvenlik sigortasına erişimden ziyade ağırlıklı olarak iş, barınma ve belgeler konusunda zorluklar yaşadığı görülmüştür. Sosyal güvenlik sigortası konusunda ise iş kazası tazminatı, doldurulması gereken evrakların çokluğu, geri ödeme yapılmayan bazı alanlar (diş, ayak hastalıkları, dermatolog gibi) sigorta erişiminde bir zorluk olarak nitelendirilmiştir. (Guillou, 2005: 20).

Hasta, doktor ve hizmet ilişkisi bakımından görüşme yapılan göçmenlerin memnuniyetlerinin yanında eleştiri yapan göçmenler de olmuştur. Eleştirilerini dile getiren göçmenlerin çoğunluğunu Afrika ve Mağrip kökenliler (eleştiride bulunan 22 kişiden 9'u) oluşturmuştur. Yapılan 22 eleştirinin 14'ü iletişime (yetersiz bilgi/ yetersiz açıklama, empati eksikliği) ve bekleme süresinin uzunluk sebebiyle tıbbi hizmete erişimde kaynaklanan zorluğa yönelik olmuştur. 22 eleştiriden 8'i ise tıbbi hizmet sağlayan kişinin yeterliliği, gayret eksikliği ve cinsiyeti ile ilgili olmuştur (Guillou, 2005: 35-36).

Görüşme yapılan kişiler arasında 9 kişi sağlık sistemi içerisinde ayrımcılık hissettiğini belirtmiştir ancak bu ayrımcılık barınma, istihdam ve sosyal alanlara göre oldukça düşük bulunmuştur ve suçlamalar doktor ya da hemşireden ziyade sağlık hizmeti veren alanda bulunan resepsiyon ya da sekreter tarafından kötü karşılanma nedeniyle olmuştur. Araştırmada hastaların etnikleştirilmesi en sık görülen ayrımcılık türü olabileceği tahmin edilmiştir. Görüşmecilerden bir kadının yaptığı düşük sonrası kürtaaj olduktan sonra iyileşme sürecinde

meydana gelen olumsuzluklar nedeniyle tekrar doktora gittiğinde doktorun Fransa'daki tıp olanaklarının Afrika'ya göre gelişmiş olduğunu, göçmen kadında kürtaja bağlı meydana gelen olumsuzluğun korkulacak bir şey olmadığını söylemesi ve Afrika'da düşük yapan kadınların yetersiz tıp olanakları nedeniyle rahimlerini ve hatta hayatlarını kaybettiklerini bildirmesi üzerine göçmen kadın ağladığını ve bu durumda doktorun neden Afrika'ya vurgu yaptığını kendi içinde sorguladığını bildirmiştir. Çok büyük olmasa da etnik ayrımcılık söz konusudur ve burada etnik ayrımcılıktan ziyade göçmenlerin etnikleştirilmesi bir ayrımcılık olarak vurgulanmıştır (Guillou, 2005: 40-43). Sağlık sigortasına erişim kolay olsa da görüşme yapılan göçmenlerin üçte biri sağlık sigortasına ilişkin bilgi erişiminde sıkıntı yaşamıştır (Guillou, 2005: 45).

Berchet ve Jusot Sağlık Ekonomisi Araştırma ve Bilgi Enstitüsü'nün (l'institut de recherche et d'information en économie de la santé) 2006 yılında yürüttüğü sağlık ve sosyal koruma anketine dayanarak Fransa'daki birinci ve ikinci nesil göçmenlerin sağlık durumuna ilişkin bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Anket çalışması üç ana sağlık sigortası¹¹ kapsamında Fransa'da yaşayan sıradan hanelerin %96,7'sini kapsayan 8100 hane ve 22000 kişiden oluşan örneklem grubu üzerinde gerçekleşmiştir. Tüm hane halkının anket aracılığıyla ekonomik ve sosyal durumu, uyruğu, doğduğu ülke ve sosyal sermaye ile ilgili bilgileri elde edilmiştir. Göçmen nüfusu ile Fransız nüfusu arasındaki farklılıkları incelemek için örneklem 18 yaş üstündeki 6525 kişiyle sınırlandırılmıştır. Başka bir ülkede doğmuş olmasına bakılmaksızın ebeveynleriyle birlikte Fransız olanlar, ebeveynlerinin milliyeti ve kökenine bakılmaksızın Fransa dışında başka bir ülkede yabancı olarak doğan birinci nesil göçmenler ve Fransa'da Fransız olarak doğan ancak en az bir ebeveyni yurt dışında doğmuş ikinci nesil göçmenler olmak üzere üç grup belirlenmiştir. Anket bilgilerinden elde edilen bilgiler ışığında bazı örneklerin büyük olmasından dolayı coğrafi bölgeler Güney Avrupa, Kuzey Afrika ve diğer ülkeler olmak üzere üç ana menşe bölgesi oluşturulmuştur. Örneklemde birinci kuşak göçmen nüfusun %33'ünü Güney Avrupalılar, %27,3'ünü ise Kuzey Afrikalılar, ikinci nesil göçmen nüfusun ise %46,3'ünü Güney Avrupalılar, %19,1'ini ise Kuzey Afrikalılar oluşturmaktadır. Ankette genel olarak sağlık durumu “çok iyi”, “iyi”, “orta”, “kötü” ve “çok kötü” olarak derecelendirilmiştir. Sağlık durumunu kötü olarak bildiren Fransızların oranı %26,1, birinci kuşak göçmenlerin oranı %41,3 ve ikinci kuşak göçmenlerin oranı ise %27,8'dir. Ancak birinci kuşak göçmenlerin yaşlı olması nedeniyle kötü sağlık durumundaki farklılıkları yorumlamak doğru olmayacaktır (Berchet ve Jusot, 2010: 1080-1083).

¹¹ Araştırmada tercih edilen üç ana sağlık sigortası, CNAMTS (The general health insurance scheme / Genel sağlık sigortası), MSA (Mutualité Sociale Agricole) ve RSI (Régime des indépendants)'dır.

Göçle bağlantılı sağlık eşitsizliğiyle ilgili olarak erkeklere göre kadınlar ve Kuzey Afrika kökenli birinci nesil göçmenler arasında eşitsizlik daha çok ön plana çıkmaktadır. Köken fark etmeksizin birinci nesil göçmen kadınlar sağlık durumlarının iyi olduğunu Fransız kadınlara oranla daha az bildirmişlerdir. İkinci nesil Güney Avrupalı kadınlar ile Fransız kadınlara göre diğer ülkeleri temsil eden ikinci nesil kadınlar ile ikinci nesil Kuzey Afrika kökenli kadınların sağlık durumlarının iyi olduğunu bildirme olasılığının daha düşük olduğu görülmüştür. Erkekler arasında ise sağlık durumunun iyi olduğunu beyan etme oranı birinci ve ikinci nesil Güney Avrupalılar ve Fransız erkekler arasında pek fark bulunmazken Kuzey Afrika kökenli birinci ve ikinci nesil göçmenlerin sağlık durumlarının iyi olduğunu bildirme olasılığının en düşük seviyede olduğu görülmüştür. Bu göstergeler ise Fransa’da göçle bağlantılı olarak sağlık eşitsizliklerinin olduğuna işaret etmektedir (Berchet ve Jusot, 2010: 1090).

Çalışmada göçmenlerin sağlık eşitsizlikleri, kötüleşen sağlık durumları kötü yaşam tarzlarıyla ilişkilendirilmiş, sosyo-ekonomik koşulların ve eğitim düzeyinin sağlık durumu üzerinde etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Buna karşın göçle bağlantılı olarak sağlık durumundaki farklılıklar üzerine yapılan değerlendirmelerin ikamet süresi, dil engeli ya da menşe ülkedeki ekonomik ve sosyal özelliklere ilişkin bilgilerin eksikliği de göz önüne alınarak yapılması gerektiğinin altı çizilmiştir (Berchet ve Jusot, 2010: 1091-1093).

Fransa’da aşılama ile ilgili göçmenler ve Fransa doğumlu nüfus arasında yapılan bir çalışmada göçmen nüfusun aşı konusunda Fransızlara göre daha az tereddütlü bir tutum sergiledikleri tespit edilmiştir. Göçmen nüfusun Fransa’da yaşama süresinin artmasıyla birlikte Fransızlarla yakın aşı tutumuna sahip oldukları da dikkat çekmiştir. Göçmen nüfusun aşı reddinin altında yatan nedenlerin anlaşılması için daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu ancak bu çalışmalar sırasında dil engelini dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır (Moussaoui vd., 2022). Sağlık alanında karşılaşılan sorunlara ilişkin yeterli araştırmaya rastlanamadığı için herhangi bir genelleme yapmak doğru olmayacaktır ancak bu çalışmadan sağlık alanında dilin bir engel olarak karşımıza çıkma olasılığı muhtemeldir ve bu noktada sağlık hizmetlerine erişimde dil bir sorun olarak algılanabilir.

4.4.3. Sosyal Alanında Karşılaşılan Sorunlar

Fransa’da göçmenler arasında çifte vatandaşlığın menşe ülkeye göre değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. 2014 yılında yapılan araştırmaya göre Güney Avrupa’da (%41) doğan göçmenler ve Asya’da (%42) doğan göçmenler kendi öz vatandaşlıklarını korurken, Mağrip’te (%82) doğan göçmenler ise çoğunlukla çifte vatandaşlık almaktadırlar (INSEE, 2018). İster çifte vatandaşlık olsun ister Fransa vatandaşı olsun isterse menşe ülke vatandaşı

olsun başta Kuzey Afrika ve Sahraaltı Afrika kökenli olan göçmenler olmak üzere Fransa’da göçmenlere yönelik ayrımcı, dışlayıcı ya da ırkçı davranışlar sergilenebilmektedir. Fransa’da vatandaşlık durumu fark etmeksizin göçmenlere yönelik isim, soy isim ya da fiziksel özellikleri sebebiyle ayrımcı, ırkçı ve dışlayıcı muameleler gözlemlenmektedir. Bu muamelelerin kimi zaman banliyölerde başlayan ve Fransa’nın farklı şehirlerine, mahallelerine sıçrayan protestolara da neden olduğu bilinmektedir. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası Avrupa’yı etkisi altına alan İslam karşıtlığı, Paris’te meydana gelen bombalı saldırılar, Avrupa’nın göçmenleri potansiyel suçlu olarak görmesi ve göçmenlere yönelik güvenlikleştirme politikaları geliştirmesi Avrupa’da olduğu gibi Fransa’nın da ulusal anlamda göçmen karşıtı politikalar geliştirmesinde etkili olmuştur. Siyaset alanında göçmen karşıtı söylemlerin ve bu söylemler üzerinden yaratılan korku ikliminin de halk üzerinde göçmen karşıtlığına zemin hazırladığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Fransa’da 1945-1975 tarihleri arasında geliştirilen toplu konut projeleri kapsamında oluşturulan konutlarda çoğunlukla sosyo-ekonomik düzeyi düşük bireyler ve göçmenler barınmaktadır. Özellikle Cezayir bağımsızlık savaşının ardından işsizlik, etnik gerilim gibi sebepler sonucu banliyöler zamanla sosyo-ekonomik açıdan düşük gelirli göçmenlerin yaşadığı yerleşim alanlarına dönüşmüş ve şehirlerin dış kısımlarında yer alan bu konutların bulunduğu banliyöler genellikle suç üreten yerleşim alanları olarak algılanarak damgalanmıştır. Banliyölerin suç üreten yerleşim yerleri olarak algılanması ve damgalanması ise banliyölerde yaşayan göçmenlerin de aynı şekilde damgalanması anlamına gelmektedir. Sırasıyla 1979 yılında Lyon’da bulunan Vaulx-en-Verin kentinde Kuzey Afrikalı bir gencin tutuklanması, 1991 yılında Paris’te bulunan bir süpermarketin güvenlik görevlilerinin Arap bir genci öldürmesi, yine 1991 yılında çalıntı bir arabayla çarpılan bir kadın polisin ölümü sonrasında olayın faili olmadığı halde araba hırsız olan Yusuf’Haif’in vurularak öldürülmesi, 1992 yılında 18 yaşındaki Muhammed Bahri’nin öldürülmesi, 1995 yılında Paris ve Lyon’da meydana gelen bombalı saldırılardan Cezayir kökenli Halid Kelkal’ın sorumlu tutularak öldürülmesi ve bunlara benzer olayların meydana gelmesi banliyölerde küçük olarak adlandırılacak protestolara neden olmuştur. Bu süre zarfında 2005 yılından sonra meydana gelen içlerinde Cezayirli gençlerin de bulunduğu öldürülme olaylarından sonra yapılan protesto eylemleri daha büyük çaplı olmuş ve bu eylemler sırasında vurgulanan temalardan bazıları sosyal yardım eksikliği, ırkçılık ve polis şiddetine ilişkin konular olmuştur (Dursun, 2023: 2-3).

2001 yılında Paris Saint-Michel Köprüsüne yakın bir konumda anıt plaketin açılışıyla ve 2012 yılında François Hollande’in kabul etmesiyle katliam olarak kabul edilen 1961 katliamı 300’ün üzerinde Cezayirlinin ölümü ile sonuçlanmıştır. Cezayir’in bağımsızlık savaşı verdiği

dönemde Fransa’da yaşayan “Cezayirli Müslüman işçilere”, “Fransız Müslümanlara” ve “Cezayirli Fransız Müslümanlara” 20:30 ile 05:30 saatleri arasında sokağa çıkma yasağı getirilmesinin ardından Fransa Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesinin Paris’teki Cezayirlileri barışçıl bir şekilde bu yasağa karşı protesto yapması çağrısında bulunmuştur. Bu çağrıya karşılık yaklaşık 40 bin Cezayirlinin gösterilere katılmış ve 7 bin polis ve çevik kuvvet gösteriyi engellemek amacıyla görevlendirilmiştir. Protesto sırasında 11 bin Cezayirli tutuklanmış, 300’ün üzerinde Cezayirli ise öldürülmüştür ve yüzlerce Cezayirlinin ise Seine Nehrine atıldığı bildirilmektedir (Kıpramaz, 2023; Doğru, 2022).

Resim 1: 1961 Paris Katliamının Ardından Sein Nehrinin Kıyısına Yazılmış Yazı

(Resimde “Burada Cezayirlileri boğuyoruz” yazmaktadır.)

Kaynak: (Kıpramaz, 2023)

Fransa’da büyük yankı uyandıran protestolardan biri de 27 Ekim 2005 tarihinde meydana gelmiştir. Clichy-sous-Bois banliyösünde meydana gelen olayda iki Kuzey Afrikalı genç hayatını yitirmiş bir Türk genç ise ağır yaralanmış bu olay ise ülke genelinde 3 hafta süren ve binlerce aracın yakıldığı, birçok kamu binasının kundaklandığı bir protesto eylemine dönüşmüştür. Polisten kaçmak amacıyla elektrik trafosuna giren gençler yüksek elektrik akımına kapılmışlar, 17 yaşındaki Kuzey Afrika kökenli Zyed Benna isimli genç ve Bouna Traore adındaki iki genç hayatını yitirmiş, Türkiye kökenli genç ise ağır yaralanmıştır. Polislerin gençlerin trafoya girdiğini bildiği ancak ambulans ya da itfaiye ekiplerine haber vermedikleri iddia edilmiştir (Anadolu Ajansı, 2015; Doğan, 2023).

2020 yılında polisin peşinde olduğu oturma izni olmayan ve ülke sınırlarını terk etmek zorunda olan Mısır kökenli bir göçmenin gece yarısı polis tarafından ırmakta yakalanması ve

bu yakalanma anının başka bir şahıs tarafından video kaydına alındığı ve bu kayıta Mısır kökenli göçmenle iki polisin “Bunun gibi yobazlar yüzme bilmez”, “Ayağına taş bağlasaydık” gibi alaycı ve ırkçı bir şekilde dalga geçtiği görüntülenmiştir. Buna ek olarak aynı göçmenin bağırma seslerinden anlaşıldığı kadarıyla polis aracında polis şiddetine maruz kaldığı anlaşılmıştır. Bu olayın üzerine Fransa İçişleri Bakanı tarafından polis teşkilatında ırkçılığın yerinin olmadığına dair bir açıklama yapılmış ve Mısırlı göçmene yönelik ırkçı davranışlar sergileyen polis memurları hakkında soruşturma başlatılmıştır (Perspektif, 2020).

Fransa’da Kuzey Afrikalı ya da Sahraaltı Afrika kökenli göçmenlerin karşılaştığı ırkçılık olaylarında polis şiddeti ön plana çıkmaktadır ve bu şiddet olayları banliyölerde istihdam alanında, eğitim alanında karşılaşılan sorunlarla da pekişmekte ve protesto olaylarını ateşlemektedir. En yakın tarih olan 27 Haziran 2023 tarihinde Fransa’da Cezayirli bir gencin polis tarafından vurularak öldürülmesinin ardından Belçika ve İsviçre’ye de sıçrayan protesto olayları yaşanmıştır. 27 Haziran 2023 tarihinde bir polis memurunun trafik kontrolü sırasında 17 yaşındaki Nahel Merzouk adındaki Cezayirli bir genci öldürmesi sonrasında önce banliyölerde başlayan protesto olayları farklı şehirlere ve ardından Belçika ve İsviçre’ye sıçramıştır. Protesto olayları sırasında 45 bin polis ve jandarma görevlendirilmiş, 3200 kişi tutuklanmış pek çok araç ve bina kundaklanmış, Fransa’nın farklı bölgelerinde bazı okullar, belediye binaları ve eski bir kütüphane de ateşe verilmiştir. Şiddeti yükselen protesto olayları sebebiyle Fransa’nın bazı kentlerinde belirli saatler aralığında sokağa çıkma yasağı getirilmiştir. Nahel Merzouk’u vuran polis memurunun tutuklu olarak yargılanacağı kamuoyuyla paylaşılmış ve polis memuru Nahel Merzouk’un ailesinden özür dilediği aktarılmıştır. Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ise protestolar hakkında kamu düzeninin bozulmasına karşı çıkmış, protestolarda çoğunluğu oluşturan 17 yaş altı çocukların ebeveynleri tarafından denetlenmeleri gerektiğini savunmuştur. Protestolara karşı Fransa İslam Konseyi ise Fransa’daki Müslümanların istihdam alanında ve polisler tarafında uğradığı ırkçılığa değinmiş, kamu binalarına ve ticari işletmelere yönelik saldırılar kınanmıştır. Ayrıca protesto olayları nedeniyle siyasi alanda göçmenlerin aleyhinde takınılan tavırların bu tarz olayları körüklediği belirtilmiştir (Dursun, 2023: 1-2).

Nahel Merzouk olayına tepki gösterilirken, bir taraftan da Nahel’in ölümüne sebep olan polisi desteklemek amacıyla aşırı sağ görüş mensubu Jean Messiha tarafından da bağış kampanyası düzenlenmiş ve bu kampanyada 950 bin dolar toplanmıştır (Emirler, 2023). 2022’de ağırlıklı olarak Afrika kökenli bireylere yönelik 12600 suç kaydının olması uygulanan entegrasyon politikalarının yetersizliğine ve Afrika kökenli bireylere yönelik ırkçı, dışlayıcı ve ayrılıkçı tutumların varlığına işaret etmektedir (Dursun, 2023: 4).

Nahel Merzouk olayı ve protestoları üzerine hukukçu Rayan Freschi'nin Anadolu Ajansı'na yaptığı değerlendirmelere göre 1923 yılında Paris'te yaşayan Kuzey Afrikalıları kontrol etmek ve izlemek amacıyla kurulan ancak daha sonra kapatılan Kuzey Afrika Tugayı'nın (BNA) kapatılmasına rağmen bu tugayda çalışan polisler aracılığıyla Kuzey Afrikalıları izleme ve kontrol etme fikrinin devam ettiğini belirtmiştir. 2017'de kabul edilen yasa tasarısında polisin meşru müdafaasının kesin çizgilerle çerçevelenmediğini bunun ise polisin orantısız güç kullanmasının önünü açtığını söylemiştir. Yapılan bazı anketlere göre Polis teşkilatında çalışan polis memurlarının %50 ya da %60'nın aşırı sağ ideolojiye sahip olduklarını, gerek sömürge geçmişi gerekse 11 Eylül sonrası ortaya çıkan İslam karşıtlığı nedeniyle ideolojik olarak çoğunluğu Kuzey Afrikalı olan Araplarla ve Müslümanlarla, siyahilerle ve göçmenlerle çatışma halinde olduğunu söylemiştir. 2022 yılında polis tarafından 13 Afrika kökenli erkeğin öldürüldüğünü dolayısıyla bu rakamın her ay bir Afrikalı bireyin polis tarafından öldürüldüğüne tekabül ettiğini vurgulamış ancak birçok polis müdahalesinde polis kuruluşunun bir kamu kurumu olması nedeniyle polislerin caydırıcı cezalar almadığını ve devletin polis müdahalelerini ve dokunulmazlığını mevzuat aracılığıyla desteklediğini dile getirmiştir (Kazan Döger, 2023).

BBC'nin haberine göre karmaşık bir eğitim hayatına sahip olan Nahel Merzouk, yoksul bölgelerde yaşayan kişilere yönelik uygulanan entegrasyon programı kapsamında çıraklık eğitimi alan ve aynı zamanda ragbi kulübünde oynayan 17 yaşında bir gençtir. Nahel Merzouk'un çıraklık eğitimi gördüğü entegrasyon programının başkanı sosyal medyada yansıtılan itibar suikastının aksine Nahel'in uyuşturucu ticareti yapan çocuk suçlularının aksine sosyal ve profesyonel olarak uyumlu bir genç olduğunu belirtmiştir. Nahel'in annesi ise genel olarak polisleri suçlamadığının altını çizerek oğlunu vuran polisler için "Arap yüzlü küçük bir çocuk gördüklerini ve onu öldürmek istediklerini düşündüğünü" söylemiştir (Kirby, 2023).

Ayrımcılık ve belgeler konulu bir araştırma kapsamında 15 genç ile Fransa'nın Nord-Pas-de-Calais bölgesinde yapılan bir araştırmada Mağrip ve Sahraaltı Afrika kökenli göçmen gençlerin karşılaştığı ayrımcılık ya da ırkçılık vakaları incelenmiştir. Görüşme yapılan kişilerden biri işe alım sırasında gerçekleştirilen mülakatta her şey yolunda gitse bile yabancı karşıtı işverenin olumsuz cevap verdiğini söylemiştir. İşe alım sırasında gerçekleşen bu durum yabancı kökenli kişilere yönelik ırkçılık olarak algılanmaktadır. Göçmen kökenli kişilerin işe alımı gerçekleşse bile bu defa da iş arkadaşları tarafından mobbinge, ayrımcılığa, dışlayıcı tavırlara ve bazen de taciz edici davranışlara maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Fransa'da toplumsal düzenin içine var olmak isteyen bu kişiler istihdam alanında karşılaştıkları bu ayrımcı, dışlayıcı ve ırkçı tavırlar karşısında utanç, suçluluk özgüvenlerinin yıpranması gibi

duygulara neden olmaktadır. Araştırmada tekrarlanan başarısızlıkların, başarısızlığı benimsemeye ve yeniden harekete geçme yeteneğini yitirmesine neden olduğu belirtilmiştir (Jovelin, 2011: 106-108).

Araştırma için görüşülen gençler ebeveynlerinden farklı bir şekilde gerekli eğitimleri tamamlasalar bile ebeveynlerinin Fransa'ya geldiklerinde yaşadıkları olumsuzlukları yaşamaya devam ettiklerini, tarihin tekerrür ettiğini belirtmişlerdir. Bu ise ister Fransız vatandaşı olsun ister farklı bir ülkenin vatandaşı olsun istihdam alanında karşılan ırkçı, ayrımcı ve dışlayıcı eylemler nedeniyle yoksulluğun yeniden üretimi anlamına gelmektedir. Bütün bu olumsuzluklar ise vatandaşlığı fark etmeksizin göçmen kökenli kişiler arasında toplumsal hayattan çekilme davranışı sergilemeye itebilecek bir durum olarak karşımıza çıkabilmektedir (Jovelin, 2011: 108-109).

Görüşmeler sırasında gençlerin eğitim hakkında her ne kadar eğitimlerine devam edip vasıflı bireyler haline gelseler bile istihdam alanında karşılaşılan ayrımcı tavrılar nedeniyle işsizlik sıkıntısı çekeceklerine dair şüpheleri olduğu, işe alım kriterlerinin adil olmamasından dolayı alınan diplomanın da geçersiz olduğunu algıladıkları gözlemlenmiştir. Göçmenlerin ten renklerine, kökenlerine bağlı damgalamalar bireylerin itibarlarını yitirmesine ve dolayısıyla ortaya çıkan aşağılama toplumsal adaletsizliğin yaşanmasına yol açmaktadır. İstihdam alanında yaşanan ayrımcılıkların tekrarı göçmen gençler üzerinde reddedilme duygusunun benimsenmesine ve çağırılan iş görüşmelerine bile zaten kabul edilme şanslarının olmadığını düşündükleri için görüşmeye gitmeme tavrı sergilemelerine yol açmaktadır. Görüşmecilerden 23 yaşındaki kişi; ayrımcı, ırkçı ve dışlayıcı tavrılar nedeniyle çevrelerinde işten ayrılan kişilerin hedeflerinden vazgeçerek vasıfsız işlerde çalışmaya yöneldiklerini belirtmiştir. Fransa'da karşılaşılan dışlayıcı, ayrımcı ve ırkçı tavrılar gençler arasında bazen ebeveynlerinin kültürlerini inkâr etme, isim ve soy isimlerini Fransızca olarak değiştirerek istihdam alanındaki iş olanağı şanslarını artırma düşüncesi içine girebilmektedirler (Jovelin, 2011: 110-111).

Killian, 2001 yılında 1-37 yıl arasında Fransa'da ikamet eden 25- 58 yaş aralığındaki 26 Cezayirli, 11 Faslı ve 8 Tunuslu kadınla kültürel seçimleri ve kimlik müzakerelerine ilişkin doktora tezi hazırlamıştır. Kuzey Afrika kökenli kadınların Fransa'daki yaşam deneyimleriyle ilgili elde edilen bilgilere göre onların Fransa'da yeni roller üstlendiği, kocalarından bağımsız karar vermek, ev içindeki geleneksel sorumluluklardan kurtulmak, tek başına alışverişe gitmek gibi deneyimleri özgürlük olarak tanımladıkları anlaşılmıştır. Erkekler ve kadınlar arasındaki göç deneyimlerinin farklılık gösterdiği ve erkeklerin maruz kaldığı ırkçılık olaylarına karşın kadınlar erkeklere göre kendilerine daha iyi davranıldığını bildirmişlerdir. Devlet yardımına ulaşmayı bilen kadınların kadın ve çocuk yardımlarından yararlandığı, Fransızca konuşan ve

Batılı giyim tarzında bulunan kadınların günlük yaşamda avantaj sahibi oldukları tespit edilmiştir. Günlük yaşamda bu uyumu sürdüren kadınların erkeklere göre daha iyi deneyimlere sahip olduğu anlaşılmıştır. Kuzey Afrikalı kadınların kültürel anlamda kendi kültürlerine ait korudukları şeyler, Fransa kültürüne ait benimsedikleri şeyler hakkındaki çalışmanın sonucunda Fransızların soğuk, iletişimsiz ve bireyci oluşları hakkında kadınlar hemfikir olmuşlardır. Fransa’da geçirilen sürenin ardından kadınların fikirlerinde değişim olduğu ve Kuzey Afrika zihniyetine ilişkin bazı eleştirel yaklaşımlar sergilemeye başladıkları görüldüğü ifade edilmiştir. Bazı kadınlar Fransız kültürünü benimsese de katılımcıların hemen hemen hepsi Fransa’ya uyum sağlama konusunda bazı seçici değişimler gerçekleştirmişlerdir (Killian, 2001: 300-302).

Göçmen kadınların Fransa’da yapısal anlamda ikamet belgelerini alma, iş bulma ve konut edinme konularında sorun yaşadıkları; ilişkisel anlamda ise iletişim, izolasyon ve ırkçılık gibi sorunlarla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Bazı kadınlar güzel giyinmek, kibar davranmak gibi davranışlarla ırkçılığın önleyebileceklerini düşünürken bazıları da ırkçılığı şiddetli ve fiziksel saldırı olarak algılamaktadırlar. Kuzey Afrikalı kadınların çocuklarıyla ilgili beklentilerine ilişkin ise onların Fransa’daki eğitim fırsatlarından yararlanmalarını istedikleri anlaşılmıştır. Kuzey Afrika’da kendi ülkelerine dönmek isteyen kadınlar ise çocuklarının Fransa vatandaşı olmaları ve Fransa’da yaşayacağını anlamalarının üzerine onların yanında olmak istemelerinden dolayı Fransa’da hayatlarına devam edeceklerini bildirmişlerdir. Genç kadınların aralarında güncel olarak popüler olan bir durum söz konusudur ve bu da çocuklarına kulağa Fransızca gelen Arapça isim koymalarıdır. Özellikle isim koyma noktasında bu durum Kuzey Afrika kökenli genç kadınların, çocuklarının gelecekte olası ayrımcılıklarla karşılaşmasını önlemek istemelerinden kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilir (Killian, 2001: 303-305).

4.4.4. İstihdam Alanında Karşılaşılan Sorunlar

Constant 2003 yılında Fransa’daki göçmenlerin işgücü piyasasındaki durumları hakkında bir derleme çalışması gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada Fransa’da göçmenlerin çalıştıkları işlerden elde ettikleri gelire ilişkin ilk çalışmalardan biri Granier ve Marciano tarafından INSEE’in (1970) verilerinden yola çıkarak 1975 yılında gerçekleştirilmiştir. Granier ve Marciano gerçekleştirdikleri çalışmada vasıfsız ve yarı vasıflı göçmen işçilerin kazandıkları gelir arasında önemli bir fark olmadığını ancak vasıflı iş kollarında göçmen çalışanlar arasındaki gelir farkının arttığını gözlemlemişlerdir. Bu çalışmada Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin Yugoslav göçmenlere oranla %40 daha az gelir elde ettikleri tespit edilmiştir (Constant, 2003: 26). Kuzey Afrika kökenli kişilerin istihdam alanında vasıfları arttıkça diğer

çalışanlara oranla daha az maaş aldığını doğrulayan bu çalışmaya göre vasıflı Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin maaş konusunda ayrımcılığı uğradığını söylemek mümkündür.

Paraschivescu 2013'te Fransa'daki Kuzey Afrikalı göçmenlerin işgücü piyasasında yararlandığı sosyal korumaya ilişkin yazdığı makalede Kuzey Afrikalı göçmenlerin yasal olarak sosyal korumaya erişim haklarının olduğunu ancak bunun kazançla bağlantılı olduğunu, işsizlik, ayrımcılık gibi durumların sosyal korumadan yararlanma olanaklarını kısıtladığını belirtmiştir. Sosyal korunmadan yararlanamadıkları takdirde bu durumun onları temel ekonomik güvenceden yoksun, korumasız ve istikrarsız bir hale getirdiğini vurgulamıştır. Sosyal koruma sistemiyle birlikte yerli Fransızlarla hemen hemen aynı haklara sahip oldukları ancak bu haklardan yararlanabilmeleri için en az 5 yıldır Fransa'da ikamet ediyor olma şartı olduğu bildirilmiştir (Paraschivescu, 2013: 93). Kuzey Afrikalı göçmenlerin yasal olarak sosyal korumadan faydalanma hakları olsa da pratikte bu haklardan yararlanmanın önünde engeller bulunmaktadır. Sosyal korunmadan yararlanılamaması zaten işsizlik ve düşük sosyal-ekonomik statüde bulunan Kuzey Afrikalıların olumsuz durumlarını daha da istikrarsız hale getirdiğini söylemek mümkündür (Paraschivescu, 2013: 98).

Fransa'da 2014 yılında yapılan bir istihdam araştırmasına göre; Fransa'da yaşayan 15-64 yaş arası insanların onda birini göçmenler oluşturmaktadır. Çalışma çağındaki bu göçmenlerin 1998 yılından önce Fransa'ya geldiği belirtilmekle birlikte Mağrip ülkelerinden gelen (Cezayir, Fas, Tunus) göçmenlerin 1998 yılından sonra da gelmeye devam ettiği belirtilmiştir. Aynı araştırmaya göre Fransa'ya yerleşen 15-64 yaş arası bireylerin %45'i Fransa'ya ailevi nedenler, %25'i iş bulmak, %16'sı okumak, %8'i ise kendilerini ya da ailelerini korumak amacıyla Fransa'ya geldiklerini söylemişlerdir. Bu araştırmaya göre çalışma çağındaki göçmenlerin %42'si ya çok az vasıflı ya da vasıfsız göçmenlerden oluşmakla birlikte bu göçmenlerin %56'sı ailevi sebeplerle göç ettiklerini veya hiç okumadan ya da okullarını bitirdikten sonra geldiklerini beyan etmişlerdir. Mağrip ülkelerinde doğan göçmenlerin ebeveynlerinin diğer göçmenlerin ebeveynlerine kıyasla daha eğitimsiz olduğuna yer verilmiştir. Mağrip ülkeleri ve diğer Afrika ülkelerinden Fransa'ya göç etmiş göçmenlerin ilk işlerinde ya da sonraki işlerinde kendilerini gereğinden fazla vasıflı hissettiğine değinilmiştir (INSEE, 2018).

2016 yılında Fransa Çalışma Bakanlığı tarafından bir danışmalık firması aracılığıyla 6 farklı şehirde 1000'den fazla çalışanı olan 40 işletmenin iş başvurularına başvuruda bulunan Kuzey Afrikalıların isimlerine benzeyen ve Fransızların isimlerine benzeyen kişiler üzerinden bir test gerçekleştirilmiştir. Bu 40 firmanın 1500 iş ilanlarına danışmanlık firması tarafından 3000 başvuru gönderilmiştir ve bu başvuruların sonucunda 12 şirketin Kuzey Afrikalı isimlere

benzeyen kişilere karşı ayrımcılık yaptığı ortaya çıkmıştır. Mülakatlarla ilgili ise Fransız ismine sahip adayların %47'si mülakata alınırken, Kuzey Afrika ismine sahip adayların ise sadece %36'nın mülakata çağırıldığı saptanmıştır. Her iki adayın da olumlu, olumsuz ya da hiç yanıt verilmemesiyle alakalı ise vakaların %71'inde aynı muameleyle karşı karşıya kaldıkları görülmüştür (rfi, 2016; Ruault vd., 2016: 3).

INSEE 2023 yılında Kuzey Afrika kökenli insanların işgücü piyasasındaki ayrımcılığına yönelik bir rapor yayınlamıştır. Bu rapor işe alım yapanların başvurulara karşı davranışları, emek piyasasında çalışan insan gruplarının işsizlik riski ya da bu çalışanların durumları hakkındaki duyguları olmak üzere 3 boyuta göre yaklaşımla hazırlanmıştır (INSEE, 2023c: 49). Yayımlanan rapora göre 2019 ve 2020 yılları arasında CAP'tan (Mesleki Yetenek Sertifikası), Bac+5 (Yüksek Lisans) arası eğitim seviyelerinden mezun olan ve hem Fransa'da eğitim görmüş hem de Fransa'da çalışmış kişilerin güçlü ayrımcılığa maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. İşverenlerin göçmen ya da göçmen kökenli kişilerle, göçmen olmayan kişilere oranla iş görüşmesi yapma oranının düşük olduğu ve iş retlerinin haksız yere yapıldığına yer verilmiştir (INSEE, 2023 (c): 49). Mağrip kökenli çalışma çağındaki göçmenlerin cinsiyet bazında iş görüşmesine çağırılma oranları karşılaştırıldığında ise erkeklerin kadınlara oranla iş görüşmesine çağırılma oranlarının daha düşük olduğu görülmüştür. Göçmen soyundan olmayan erkekler ile Mağripli göçmenler ile göçmen olmayan erkeklerin işsizlik oranlarında %91'lik bir fark olduğu bildirilirken, yine Mağripli göçmenlerin erkek torunlarının işsizlik oranlarındaki farklılık %80 olarak bildirilmiştir. Mağrip kökenli erkek göçmenlerin, aynı özelliklere sahip göçmen olmayanlara kıyasla bildirdiği iş reddi oranı iki katından fazlayken, Mağrip kökenli göçmen kadınların, aynı özelliklere sahip göçmen olmayan kadınlara karşılık reddedilme oranı iki kat daha fazla bildirilmiştir (INSEE, 2023 (c): 49).

Yayımlanan raporda Aralık 2019 ve Nisan 2021 yılları arasında gerçekleştirilen bir teste göre iş başvurusunda bulunan kişilerle tekrar görüşme yapılma olasılığının, iş başvurusunda bulunan adayların isim ve soy isimlerine göre değiştiği gözlemlenmiştir. Buna göre Kuzey Afrika kökenli olduğu varsayılan adayların, Fransa'da okuduklarını, diploma aldıklarını ve çalıştıklarını belirtmelerine rağmen göçmen kökenli olmayan adaylara göre %32 daha az tekrar görüşme yapıldığı gözlemlenmiştir. Cinsiyete dayalı muamele göz önüne alındığında göçmen kökenli olmayan erkekler ve kadınların tekrar aranma olasılığı arasında bir fark yokken Kuzey Afrikalı kadınların, aynı kökenden erkeklere oranla geri aranma olasılığının %9 daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Kuzey Afrikalı göçmenlerin işsizlik riski daha yüksekken, Kuzey Afrikalı göçmenlerin torunlarının da işsizlik riskinin, aynı özelliklere sahip göçmen soyundan gelmeyenlere oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (INSEE, 2023 (c): 50). Aynı raporda

Mağrip kökenli göçmenlerin soyundan gelen kadınların, köken ve cinsiyet ile ilgili risklerin birleşimiyle haksız yere iş reddinin yaşanma olasılığı göçmen kökenli olmayan kadınlarla kıyaslandığında iki kat daha fazla olduğu yer almaktadır (INSEE, 2023 (c): 54).

Yine Fransa’da üç farklı kurumun ortak yürüttüğü bir çalışma tarafından 2019’un Aralık ayı ve 2021 yılının Nisan ayı arasında (2020 yılında Korona sebebiyle Mart ve Haziran ayları arasında ara verilmiştir.) Kuzey Afrikalı göçmenler ile Fransız göçmenlerin iş başvurularında karşılaştığı ayrımcılık üzerine ulusal düzeyde bir araştırma yapılmıştır (Dares vd., 2021: 2). Teste tabi tutulan 2400 iş başvurusu üzerinden yapılan bu araştırma 11 iş kategorisini kapsamakla birlikte temsili iş başvurusu yapan kişiler 4-6 yıllık iş deneyimine sahip 23-30 yaş arasını kapsayan “genç”, 14-16 yıllık iş deneyimine sahip 33-40 yaş arasını kapsayan “orta yaş” ve 29-31 yıllık iş deneyimine sahip 48-55 yaş arasını kapsayan “kıdemli” olmak üzere üç farklı yaş grubuna ayrılmıştır. Bu testlerin istatistiksel gücünün korunması ve işgücü piyasasındaki gerçekliği yansıtmak amacıyla meslek başına iki yaş grubu üzerinden dördü gruplarla başvuru yapılmıştır. Düşük vasıflı meslek grupları için “genç” ve “orta”, denetleyici işleve sahip yönetimsel meslek grupları için ise “orta” ve “kıdemli” yaş grupları üzerinden başvuru yapılmıştır. Temsili olarak hazırlanan başvuru sahiplerinin isimleri ve soy isimleri cinsiyetini ve hangi kökenden olduğunu ortaya koyacak şekilde hazırlanmıştır. Kontrol gruplarına da yer verilen araştırmada işverenlerle kurulan tüm temasların kaydı tutulmuştur (Dares vd., 2021: 3-4).

Bu araştırma kapsamında 2400 işe 9600 başvuru yapılmıştır. 1516 iş ilanına yapılan başvuruların ya dördüne de yanıt verilmemiştir ya da dördü de ilgi uyandırmıştır. Bu durumda 1516 iş ilanında adaylar eşit muamele gördüğünden, muamelede farklılık gösterilen diğer iş ilanları üzerine yoğunlaşmıştır. Geri kalan iş ilanlarına yapılan 4 iş başvurusundan 3’üne geri dönüş yapıldığında Fransız kökene sahip adayların Kuzey Afrika kökenli adaylara kıyasla daha avantajlı olduğu, işe alım görevlilerinin 4 başvurudan 2’siyle iletişim kurduğunda işe alma konusunda Fransız olanları daha çok tercih ettiği ve 4 başvurudan sadece 1’iyle iletişime geçilen başvurularda ise çoğunlukla Fransız kökene sahip kişilerin tercih edildiği görülmüştür (Dares vd., 2021: 2-3).

Araştırmanın sonucunda ise Kuzey Afrika kökenli adayların geri aranma oranı %22,8 iken Fransız kökenli adayların geri aranma oranı %33,3 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmaya göre Kuzey Afrika kökenli bir adayın Fransız kökenli bir adayın geri aranma oranıyla eşit olabilmesi için 1,5 kat daha fazla iş ilanına başvuru yaparak CV göndermesi gerektiği ortaya konmuştur. Vasıflı meslek gruplarında Kuzey Afrika kökenli adayların düşük vasıflı mesleklere göre nispeten daha az ayrımcılığa maruz kaldığı görülse de işe alım görevlilerinin geri arama

oranlarında önemli bir değişiklik olmadığı görülmüştür. Kadın ve erkek başvuruları incelendiğinde ise Kuzey Afrikalı erkek adayların Fransa kökenli erkek adaylara oranla daha az geri dönüş sağlandığı aynı şekilde Afrika kökenli kadın adayların da Fransa kökenli kadın adaylara oranla daha az geri dönüş sağlandığı görülmüştür. Kuzey Afrika kökenli erkek adaylar ile Kuzey Afrika kökenli kadın adayların Fransız kökenli erkek adaylar ile Fransız kökenli kadın adaylara göre geri çağırılma oranları arasındaki farkın oldukça az olduğu (%1) anlaşılmıştır (Dares vd., 2021: 5-7). Bu da Fransa işgücü piyasasında iş başvurularında sahip olunan kökene yönelik ayrımcılığın önemli ve güçlü olduğunu ortaya koymaktadır.

Fransa'daki işgücü piyasasında Fransızlar ile Kuzey Afrika kökenli adaylar arasındaki ayrımcılığı ölçmek amacıyla bir başka araştırma da 2018'in Ekim ayı ile 2019'un Ocak ayı arasında Challe ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Bu araştırma ile Fransa'da bulunan en büyük şirketlerin menşe ülke ve ikamet yerine göre temsili adayların iş başvurularında ayrımcılık yapıp yapmadığı test edilmek istenmiştir. Dört farklı test yönteminin birleştirilmesiyle gerçekleştirilen bu araştırmada Fransa'daki en büyük 250 şirket arasından rastgele seçilen 103 şirkete toplam 8572 test yapılmıştır. (Challe vd., 2020: 15).

- Araştırmada temsili olarak iş başvurusunda bulunacak adaylar üç gruba ayrılmıştır. Birinci grubu kent merkezinde oturan, adı ve soyadı Fransız kökenli olan temsili adaylar,
- İkinci grubu şehir merkezinde tarafsız bir mahallede yaşayan, adı ve soyadıyla Kuzey Afrika kökenli olan adaylar,
- Üçüncü grubu ise kent merkezinde “şehrin siyasi bölgesinde”¹² yaşayan, adı ve soyadı Fransız kökenli olan adaylar oluşturmaktadır.

Temsili olarak iş başvurusu bulunulan adayların ikamet ettikleri yerin iş yerine uzak olmasının kabul edilme olasılığını azaltması sebebiyle iş başvurularında bulunan temsili kişilerin iş yerine olan uzaklıkları karşılaştırılabilecek şekilde konumlandırılmıştır (Challe vd, 2020: 9).

Gerçekleştirilen araştırmanın bulgularına göre tarafsız bir mahallede yaşayan Kuzey Afrika kökenli bir başvuru sahibinin iş başvurusuna yanıt oranı tarafsız bir mahallede yaşayan Fransız kökenli bir başvuru sahibinin iş başvurusuna verilen yanıt oranından önemli ölçüde düşük olmuştur (Challe vd, 2020: 19). Yapılan araştırmada toplu verilerin bir kısmında ikamet yerine göre ayrımcılık hakkında sonuçlar elde edilse de şirket düzeyinde ikamet yerine dayalı anlamlı bir sonuç elde edilememiştir (Challe vd, 2020: 21).

¹² Şehrin siyasi bölgesi [quartier politique de la ville (QPV)] olarak adlandırılan bölge 2014 yılında kent ve kentsel uyum programlama yasasıyla tanımlanan bölgedir. Bu bölgeler kentsel dönüşüm gerektiren en fakir kentsel alanları ifade etmektedir (INSEE, 2022).

Yapılan araştırmada seçilen şirketler arasında cirosu yüksek olan şirketlerin cirosu düşük olan şirketlere kıyasla Kuzey Afrika kökenli başvuru sahiplerine daha fazla ayrımcılık yaptığı görülmüştür. İş başvurusunda en büyük şirketlerin daha fazla ayrımcılık yapmasının sebebi şirketlerin büyüklüğü nedeniyle çekiciliğinin daha yüksek olması ve her iş pozisyonu için daha fazla başvuru alması nedeniyle olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Araştırmada ayrımcılık çoğu sektörde görülmekle birlikte ayrımcılığın önemli ölçüde farklılık gösterdiği sektörler sanayi, tüketim malları ve ticari hizmetler olmuştur. Yapılan araştırmanın sonucunda Kuzey Afrika kökenli başvuru sahiplerinin menşe ülke kriterine göre önemli bir ayrımcılığın olduğunu ortaya koymuştur ancak ikamet yeri kriterine göre ayrımcılık daha az anlamlı olduğu görülmüştür (Challe vd, 2020: 23-26).

2008 yılında Duguet ve arkadaşları tarafından istihdam alanında muhasebe sektöründe (sektörün vasıflı ve vasıfsız kollarında) iş başvurusunda bulunan yabancı uyruklu adayların bir ayrımcılığa uğrayıp uğramadığı test edilmiştir. Gerçekleştirilen araştırmada;

- Fas uyruklu olan ve Faslı isim/soyisme sahip temsili adaylar
- Fransız vatandaşı olan ancak Faslı isim/soyisme sahip temsili adaylar
- Fransız vatandaşı olan Fransız isme sahip ancak Faslı soyisme sahip temsili adaylar
- Fransız vatandaşı olan ve Fransız isim/soy isme sahip temsili adaylar

belirlenmiştir. Belirlenen adaylara benzer özellikler atfedilmiştir. Aynı firmanın aynı iş ilanına göndermek üzere 8 farklı başvuru oluşturulmuştur ve kabul edilen başvurularda iş görüşmesine hiçbir temsili aday gönderilmemiştir (Duguet vd., 2010: 190-191).

İki ayda toplam 1097 iş başvurusu yapılmıştır. Bu araştırmanın sonucunda isim ve soy isimleriyle Fransız kökenli olduğu anlaşılan temsili başvuru sahiplerinin, isim ve soy isimleriyle Faslı ya da Fas kökenli olduğu anlaşılan başvuru sahiplerine göre oldukça fazla kabul aldığı görülmüştür. Bu araştırmada iş başvurusunda bulunan bir Faslı ya da Fas kökenli adayın Fransız adaylarla aynı sayıda iş görüşmesine çağırılması için 10 kat daha fazla başvuru yapması gerektiğı ortaya konulmuştur (Duguet vd., 2010: 207).

2013 yılında istihdam alanında bir başka çalışma da Guillaume Piern tarafından yayınlanmıştır. Guillaume Piern alışmasında Fransız emlak sektöründe Kuzey Afrika kökenli, Müslüman veya Katolik dinine mensup olmanın işe alımlardaki potansiyel etkilerini araştırmıştır. Bu araştırmada altı ayrı uygulama geliştirilmiştir.

- Temsili olarak hazırlanan ilk başvuru türünde isim ve soyisim dışında herhangi bir dini yakınlığı işaret eden detaya yer verilmemiştir.
- İkinci başvuru türünde dini bakımdan Katolikliğe yakınlık işaret edilmiştir.
- nc başvuru türünde ise dini bakımdan Müslümanlığa yakınlık işaret edilmiştir.

Bu başvuru türlerinden her biri için hem Fransız kökenli isim hem de Kuzey Afrika kökenli isim olmak üzere ikişer tane temsili başvuru oluşturulmuştur (Pierné, 2013: 3). Hazırlanan özgeçmişlerde laik (açık hava etkinlikleri, spor, kültürel etkinlikler), Katolik (hac ziyareti, dini etkinlikler vb.) ve Müslüman (Ramazan ayı boyunca etkinlikler, dini etkinlikler vb.) kuruluşlarda yaşanan deneyimlere yer verilmiştir. Araştırmada bir adayın diğer adaydan daha avantajlı ya da dezavantajlı olmasını sağlayacak şeylerden kaçınılmış ve tüm adayların birbiri ile eşdeğer özelliklere sahip olmasına özen gösterilmiştir (Pierné, 2013: 5-6).

2011 yılında Nisan ayının ortasından Eylül ayının ortasına kadar toplam beş ay içerisinde Paris bölgesindeki 1500 başvuru gönderilen 300 iş ilanından başvurusu kabul edilen temsili adaylar yüz yüze görüşmeye gönderilmemiştir. Araştırmada başvuru yapanlar arasından mülakata davet edilenler ya da başvuru sahibinin nitelikleri hakkında daha fazla bilgi istenenler olumlu yanıt olarak kabul edilirken, başvurunun resmi olarak reddedilmesi ya da başvuruya cevap verilmemesi olumsuz yanıt olarak kabul edilmiştir (Pierné, 2013: 7-8).

Yapılan araştırmanın sonuçlarında;

- Fransız isim/soyisme sahip laik ve Katolik başvuru sahibinin ortalama üç başvurudan birinde olumlu geri dönüş aldığı görülmüştür.
- Müslümanlığa yakın olan Fransız başvuru sahibinin ortalama beş başvurudan birinde olumlu geri dönüş aldığı görülmüştür.
- Kuzey Afrika kökenli isim/soyisme sahip laik ve Katolik dinine yakın olan başvuru sahibinin ortalama altı başvurudan birinde olumlu geri dönüş aldığı görülmüştür.
- Müslümanlığa yakın olan Kuzey Afrikalı başvuru sahibinin ise ortalama on başvurudan birinde olumlu geri dönüş aldığı görülmüştür (Pierné, 2013: 7-8).

İşe alma görevlilerinin temsili adaylar arasından daha çok Kuzey Afrika kökenli adaylarla karşılaştırıldığında Fransız kökenli adayları tercih ettiği görülmüştür. Katolikliğe yakın olan Fransız adaylar ile laik olan Fransız adaylar arasında görüşmeye çağırılma üzerinde bir etkisi görülmezken Müslümanlığa yakınlık gösteren Fransız adayların görüşmeye çağırılma oranı önemli ölçüde düşüş göstermiştir. Bu durum Kuzey Afrika kökenli adaylar arasında da aynı şekilde olmuştur. Araştırmanın sonucunda dini yakınlığa bakılmaksızın etnik kökene dayalı ayrımcılık ön plana çıkarken İslam dinine yakınlık her iki kökenden adayları önemli ölçüde olumsuz etkilemiştir (Pierné, 2013: 8-12).

İstihdam alanında gerçekleştirilen bir başka araştırma da 2015 yılında Brinbaum ve Primon tarafından Yörüngeler ve Kökenler (TEO) araştırmasının verileri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ulusal Demografik Araştırmalar Enstitüsü (INED) ve Ulusal İstatistik ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü (INSEE) tarafından koordine edilen Yörüngeler ve

Kökenler araştırması Eylül 2008- Şubat 2009 tarihleri arasında Fransa’da yaşayan 18-60 yaş arasındaki 22000 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Brinbaum ve Primon’nun çalışması ise göçmen soyundan gelen 18-35 yaş arasındaki aktif olarak çalışan genç kişileri kapsamaktadır. Brinbaum ve Primon bu çalışmada göçmen soyundan gelen genç erkek ya da erkeklerin iş yerinde uğradıklarını hissettikleri adaletsizlik ve ayrımcılıklara odaklanmışlardır. Göçmen kökenli kişilerin iş yerinde karşılaştıkları ayrımcılık; cinsiyet, sağlık veya engellilik, ten rengi, köken, giyim tarzı ya da yaş vb. kriterler doğrultusunda “işte bir ya da daha fazla kişinin sistematik olarak faydasız, aşağılayıcı davranışlar ya da istenmeyen görevlerle görevlendirme, fazla çalışma saatlerine maruz bırakmak” gibi davranışlarda bulunup bulunmadığı sorularak ölçülmeye çalışılmıştır (Brinbaum ve Primon, 2015: 1-2). Bu kriterler doğrultusunda verilen cevaplar incelendiğinde ilk sırada %27 oranla Sahraaltı Afrika’dan gelen göçmenler işte kökene dayalı ayrımcılık ya da adaletsizliğe uğradığını hissederken, bunu %18 oranla Kuzey Afrika kökenli göçmenler takip etmektedir. Bu araştırmaya göre Sahraaltı Afrika’dan gelen göçmenler ve Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin güçlü bir şekilde ayrımcılığa ve adaletsizliğe uğradığı görülmüştür. Adaletsizlik ve ayrımcılık algısı erkeklerde daha yüksek görülmüştür. İşe alım aşamasında görülen ayrımcılık ve adaletsizlik daha yüksek olsa da özellikle Sahraaltı Afrika ve Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin işte çalışırken de kökene bağlı ayrımcılık ve adaletsizliğe uğradığı görülmüştür (Brinbaum ve Primon, 2015: 2-4).

SONUÇ

Araştırmanın değerlendirilmesinin yapıldığı bu bölümde öncelikle AB göç politikaları ile Fransa göç politikaları birbirleriyle karşılaştırılmış ve ardından araştırmanın ana konusu olan Güney Akdeniz'den Fransa'ya gerçekleşen göçlerde göçmenlerin karşılaştığı sorunlar irdelenmiştir. Avrupa Birliğine üye olan ülkeler arasında Schengen anlaşmasıyla ile ortak iltica politikalarının geliştirilmesi hususunda kararın alınması ile başlayan ilk iltica politikaları Maastricht Antlaşması, Amsterdam Antlaşması, Tampere Programı, Dublin Sözleşmesi, Lahey Programı, Stockholm Programı ve Akdeniz bölgesini kapsayan bazı girişimler ile devam etmiştir. İltica ve göç konusunda ilk gelişmeler Avrupa Birliği'ni kuran antlaşma olarak bilinen Maastricht Antlaşması'yla birlikte dış sınırlardan geçen kişilerin kontrolünü içeren uygulamalara dair kurallarla ortaya çıkmaya başlamıştır. Amsterdam Antlaşmasıyla birlikte ulusal kararların yanı sıra Avrupa Birliği düzeyinde ortak olarak uygulanmak üzere göç başvurusunda bulunan kişilerin kabulüne ve reddine ilişkin usul ve standartların belirlenmeye başladığı görülmektedir.

Tampere Programı'yla başta geri göndermeme ilkesi olmak üzere Cenevre Sözleşmesi'nin maddelerine bağlı kalarak ortak bir Avrupa sığınma sistemi geliştirilmesi kabul edilerek resmi bir adım atılmıştır. Aynı zamanda Tampere Programı'nda Schengen Anlaşması'nı kabul ederek Avrupa Birliği'ne üye olmak isteyen ülkelerin dış sınırlarını eğitimli uzman profesyonellerle etkin bir şekilde kontrol etmesine yönelik yapılan vurgu AB'nin dış sınır kontrollerini sıkılaştırmaya yönelik attığı adımları bize göstermektedir. Düzensiz göçlerle mücadele kapsamında üçüncü ülkelerle iş birliği yapılmasına ve bu işbirliği süreçlerinin hızlı bir şekilde sonuçlanmasına, işbirliği yapmak istemeyen üçüncü ülkelerle ilişkilerin değerlendirme mekanizması uygulanarak gözden geçirilmesine ilişkin vurgu AB'nin dış sınırlarını düzensiz göçlere karşı korumak amacıyla harekete geçtiğini göstermektedir.

AB'de sığınma talep eden kişilerin sığınma başvurularını değerlendirmek üzere kabul edilen ve günümüzde de devam eden Dublin Sözleşmesi'yle sığınma başvurusu yapan kişilerin tüm kişisel bilgileri parmak izleriyle birlikte EURODAC veri tabanına kaydedilerek sığınmacının birden fazla AB ülkesine başvuru yapmasını önlemektedir. Sığınma taleplerinin incelenmesine yönelik kriterlerin karşılanmadığı durumlarda sığınmacıların ilk ayak bastığı AB ülkelerinin sığınma taleplerini incelemek zorunda olması göç güzergahları içerisinde bulunan dış sınırlardaki AB ülkeleri için özellikle kitlesel göç durumlarında hem idari işlem yükünün artması açısından hem de sığınmacıların değerlendirilmesi açısından adil olmadığı söylenebilir. Güvenli üçüncü ülkelerle anlaşmaya yönelik adımlar atılması, geri kabul anlaşmaları ve Frontex gibi sınır güvenlik uygulamaları AB'nin, dış sınırlarında bulunan AB ülkelerini

dolayısıyla AB'yi göçlerden korumaya çalıştığını ve AB'ye yönelik göçleri dışsallaştırmaya yönelik girişimlerini ifade etmektedir. Dublin Sözleşmesinden sonra gerçekleşen girişimlerde AB'nin göçlere karşı dış sınırlarda güvenlik önlemlerini arttırmaya yönelik adımlar attığı ve göçmen sorununu AB dışındaki ülkeler ile iş birliği yaparak çözmeye çalıştığı görülmektedir.

Akdeniz'de Kuzey Afrika'yı da kapsayan anlaşmalarda ise 1995 yılında Barcelona Deklarasyonu ile göç akınlarına, göç baskılarına karşı önerilerin sunulması ve düzensiz göçle mücadele etmek için polis, adli, gümrük, idari ve diğer makamlarla iş birliğinin geliştirilmesi amacıyla yetkililerin düzenli aralıklarla toplanması kararı alınmıştır. Barcelona Deklarasyonu'nun devamında GAM ve GAMM'da öncelikli ülkeler arasına dahil edilen Kuzey Afrika ülkeleri başta olmak üzere Afrika kıtasından Avrupa'ya yönelik göçler ile ilgili Afrika ülkeleriyle iş birliği ve ortaklık üzerine odaklanılmış, AB'deki vasıflı işgücün karşılanması için döngüsel göçe, operasyonel iş birliklerine vurgu yapılmış, vize serbestisi için geri kabul anlaşmaları şart koşulmuştur. ENP'de ise vurgulanan konulardan biri AB ülkelerinde işgücü piyasasında çalışan kişilerin menşe ülkelerine döndüklerinde öğrendikleri bilgileri kullanarak ekonomik ve toplumsal kalkınmaya katkı sağlamaları ve dolayısıyla beyin dolaşımının teşvik edilmesi için fon oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu karar menşe ülkelerin kalkınmasını ve dolayısıyla göçün azalmasını amaçlasa da AB ülkelerinde çalışmak üzere göç etmiş bireylerin kaç yaşında olursa olsun kendi ülkelerine dönmelerini de teşvik eden bir yönünün olduğu şeklinde bir değerlendirmeye olanak sağlayabilir.

AB göç politikalarının tarihsel açıdan incelendiğinde giderek güvenlik önlemleri, AB sınırlarına yakın ülkelerle iş birliği ve ortaklıklar, güvenli üçüncü ülkelerle iş birliği, geri kabul anlaşmaları gibi anlaşmalarla özellikle düzensiz göçü dışsallaştırarak önlemeye çalıştığı ifade edilebilir. Fransa'ya yönelik göçler günümüzde farklılık gösterse de yakın tarihe kadar ekonomik sebeplerle başta Cezayir olmak üzere Kuzey Afrika ülkelerinden ve eski sömürge ülkelerinden gerçekleşmiştir. Fransa'nın uzun bir süre bu göçlere yönelik göç politikaları üretmediği ya da ürettiği göç politikalarının başarısız olduğu üçüncü bölümde de belirtilmiştir. 1970'li yıllardan itibaren Fransa'da, Fransa topraklarına yönelik göçleri engellemeyi amaçlayan politikalar geliştirilmeye başladığı görülmektedir. Özellikle Schengen Anlaşması ve Maastricht Anlaşması ile birlikte Fransa'nın göçe ve göçmenlere yönelik "sıfır göç politikasını" da içeren sert önlemlerin alınmaya başlandığı göçmenlerin suçluluk, dolandırıcılık, yasa dışılık ve uyumsuzluk gibi kavramlarla ilişkilendirildiği gözlemlenmektedir.

AB göç politikaları ve Fransa göç politikaları karşılaştırıldığında Almanya'dan sonra en fazla sığınma başvurusu alan ülke Fransa'dır. Bu durum AB göç politikalarında sığınma başvurularının değerlendirilmesi açısından diğer AB ülkeleri arasında eşitsizlik olduğunu

göstermektedir. Sığınma başvurularının AB ülkeleri arasında adil bir şekilde dağılmaması, Almanya ve Fransa üzerinde yoğunlaşması iki ülkenin de idari işlemlerde ve uygulamalarda yoğunluk oluşmasına sebep olabileceği öngörülebilir. Özellikle ulus devlet anlayışının da yükselişte olduğu bu dönemde göçmenlerin de güvenlik sorunları ile ilişkilendirildiği göz önüne alınırsa Fransa'nın çok sayıdaki sığınma talepleriyle ilgilenmek zorunda kalması göç ve göçmenler üzerinde daha sert politikalar geliştirmesine yol açtığı ifade edilebilir.

Avrupa Birliği'nin göçmenleri potansiyel suçlu olarak görmesi ve göçmenleri kriminalize eden söylemlerin üretilmesi AB'nin iç sınırlarını korumak amacıyla dış sınırlarında güvenlik önlemlerini artırmasına AB ülkelerinin de ulusal düzeyde AB göç politikalarına uygun ulusal göç politikaları geliştirmesine neden olmaktadır. AB genelinde ve Fransa özelinde olmak üzere üretilen göçmen karşıtı politikalar ile sözde entegrasyon çabalarının birbirleri ile çeliştiği söylenebilir. Fransa'daki başarısız entegrasyon modeline ek olarak AB göç politikalarındaki eksik yönlerin oluşturduğu baskının politik gelişmelere ve söylemlere yansması halk üzerinde de sadece yeni gelen göçmenlere değil yıllarca Fransa'da ikamet eden hatta Fransa vatandaşı olan göçmen kökenli kişilere karşı sergilenen ırkçı, dışlayıcı ve ayrımcı tavırlar üzerinde etkili olması da muhtemeldir. Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin ve Fransa vatandaşı olan Kuzey Afrika kökenli bireylerin Fransa toplumunda karşılaştığı ırkçı, ayrımcı ve dışlayıcı tavırlar çoğunlukla sömürge geçmişiyle, OPEC krizinin sebep olduğu etkilerle, İslam karşıtlığıyla ve Fransa'da meydana gelen terör olaylarıyla ilişkilendirilebilir ancak AB göç politikaları ve Fransa'nın ulusal göç politikaları arasındaki dengesizlik sebebiyle üretilen göçmen karşıtı politik söylemlerin ve politik eylemlerin de bu tavırlar üzerinde etkili olduğu ifade edilebilir.

Göç bireylerin içinde bulundukları yaşam şartları üzerinde değerlendirmeler yapması sonucu bir yerden başka bir yere hareket etme eylemini temsil eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler göç etme kararını alma sürecinde yaptıkları değerlendirmelerde bir takım itici ve çekici faktörler üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Bu faktörler her bireyin istekleri ve beklentilerine göre değişebilmektedir. Başta Cezayir olmak üzere Kuzey Afrika ülkelerinden Fransa'ya gerçekleşen göçler yoğunlukla ekonomik sebeplerden dolayı gerçekleşmiştir. Kuzey Afrika ülkelerinden Fransa'ya yönelik göçlerde itici faktörler arasında menşe ülkelerdeki ekonomik istikrarsızlık ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında siyasi istikrarsızlık ve iç savaş/karışıklık gibi faktörlerin de bireyleri göç etmeye ittiği görülmektedir. Fransa'nın 1960'lı yıllarda ekonomik kalkınma için yabancı işgücüne ihtiyaç duyması Kuzey Afrika'dan göç etmek isteyen bireyler için çekici faktörlerin başında gelmiştir. Ekonomik sebeplerle göç etmek isteyen Kuzey Afrikalıların Fransa'daki istihdam piyasasına dahil olması onlar için daha iyi yaşam şartları anlamına da gelmektedir. Fransa'nın yabancı işçi kabul şartları ile sanayi

şirketlerinin ihtiyaç duyduğu vasıfsız işgücü açığını giderme ihtiyacı birbiri ile çelişmiştir ve bu da yasa dışı göçe neden olmuştur.

Ulusal Göçmenlik Bürosunun işlevini yerine getirememesi yeni düzenlemeleri gerekli kılmıştır ve 1972 yılında yeni genelgeler kabul edilmiştir. 1972 yılında Marcellin ve Fontanet genelgeleri göçmen işçilerin oturma iznini bir yıllık iş sözleşmesi ve konut belgesiyle ilişkilendirmesi işçileri güvencesiz hale getirdiğinden dolayı protesto hareketlerine neden olmuş ve bu da beraberinde ırkçılığın yükselmesine etki etmiştir. Bu gelişmelerin ardından 1973 yılında yapılan düzenlemelerle yasa dışı göç kontrol altına alınmak istenmiş ve sınır kontrolleri artmaya başlamıştır. 1974 yılında Fransa'ya yönelik göçleri durdurmak amacıyla sınırlar kapatılmış Fransa'daki göçmen işçilerin menşe ülkelerine gönüllü olarak dönmeleri için teşvik edici yöntemler geliştirilmiştir. Özellikle Cezayirliler olmak üzere bu teşviklerin başarı oranı oldukça az olmuştur. 1976-1977 yıllarında Fransa'da yüksek işsizlik oranı göçmen işçilerle ilişkilendirilmeye başlamıştır.

1993 yılında ise özellikle Fransa'nın sömürge ülkelerinden gelen göçleri durdurmak amacıyla Pasqua Yasaları olarak bilinen düzenlemeler ile sıfır göç politikası uygulanmıştır. 1995 ve 1997 yılları arasında göçmenlik kavramının dolandırıcılık, yasa dışılık, entegrasyon ve suç ile ilişkilendirilmeye başlaması 1993 yılında Avrupa Topluluğu'nun Avrupa Birliği'ne evrilmesinden sonraki zamana denk gelmektedir. 2003 yılından itibaren Sarkozy döneminde göç bir sorun olarak siyasi söylemlerde baskın bir şekilde yer almaya başlamıştır. 2003 ve 2006'da Sarkozy döneminde göçün bir sorun olarak görüldüğü ve birbirinin devamı niteliğinde olan iki ayrı yasa kabul edilmiştir. Fransa vatandaşlarının başta Cezayir, Tunus ve Faslı kişilerle yaptığı evlilik oranının %70 artması bir endişe yaratmıştır. Bu gelişmeler Fransa'da Cumhuriyetçi Entegrasyon politikasını ortaya çıkarmıştır. Özellikle yasa dışı göç konusunda oldukça sıkı önlemler uygulanmaya başlanmıştır. Buna karşın 2019 Eurostat verilerine göre Almanya ile Fransa'nın yakın oranlarda düzensiz göçmenle karşılaşma durumunda Fransa'nın düzensiz göçmenleri sınır dışı etme kararının Almanya'ya göre 2,5 kat daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Avrupa Komisyonu'nun 2022 verilerine göre ise Almanya'dan sonra en fazla sığınma başvurusu alan ülke de Fransa'dır. 2022 verilerine göre Fransa'ya yapılan sığınma başvuruları arasında Kuzey Afrika ülkeleri en yüksek orana sahip ülkeler arasında yer almamaktadır (Asylum Information Database, 2023).

Kuzey Afrika ülkelerinden Fransa'ya yönelik düzensiz göçlerde menşe ülkelerin geri iade edilmek istenen göçmenleri kabul etmemesi gibi sebepler düzensiz göçmenlerin Fransa'da kalmaya devam etmesine neden olmaktadır. Hedefi Fransa'ya ulaşmak olan göçmenler için ise bu durum bir dezavantajdan ziyade avantaja dönüşebilmektedir. Düzensiz göçmenlerin sığınma

başvurusu yaptıktan sonra Fransa'nın yasal düzenlemeleri gereği kendilerine tanınacak sınırlı haklar ve şartlar ne kadar kötü olursa olsun menşe ülkelerinde sahip oldukları şartlardan daha iyi olabilir. Bu Everett Lee'nin itici ve çekici faktörlerine tekabül etmektedir. Kuzey Afrika'dan Fransa'ya yönelik büyük göçler başta çoğunlukla ekonomik sebeplerle gerçekleşmiştir. Özellikle Arap Baharı'yla birlikte Kuzey Afrika ülkelerinde meydana gelen olaylar, iç savaşlar, otokratik yönetim biçimi, kısıtlayıcı uygulamalar, can güvenliğinin tehlikede olması Kuzey Afrika'daki bireylerin göç etme kararının arkasında yatan itici faktörlerdir. İtici faktörlerin olduğu kadar çekici faktörlerin önemi de ön plana çıkmaktadır. Yapılan araştırmada edinilen bilgiler doğrultusunda Fransa'yı çekici kılan faktörler başta insani hak ve özgürlükler, güvenlik, daha iyi yaşam fırsatları, daha iyi gelir, daha iyi eğitim, sosyal yardımlar, Fransa'da bulunan yakın akraba ve arkadaşlar olmuştur. Ayrıca Fransa'nın Afrika'da uygulamış olduğu para politikası da örtülü bir sömürge anlamına gelmektedir. Uygulanan para politikası Afrika ülkelerinin kalkınmasının ve gelişmesinin önündeki bir engeldir. Hem Sahraaltı Afrikalıların hem de Kuzey Afrikalıların varış ülkesi olarak Fransa'yı tercih etmeleri Fransa'nın uyguladığı para politikası ve sömürge geçmişiyle ilişkilendirilebilir. Everett Lee'nin kuramına göre ele alınacak olursa Fransa'nın Afrika'da uyguladığı para politikası kötü ekonomik koşullara yol açtığı için Fransa'ya yönelik göçlerde itici bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Birçok aşamadan oluşan ve karmaşık bir yapıya sahip olan göç eylemi menşe ülkeye ulaştıktan sonra sona ermemektedir. Göçün oldukça önem taşıyan bir diğer süreci de göçün gerçekleşmesinden sonra ulaşılan hedef ülkedeki entegrasyon sürecidir. Entegrasyon, yabancı ayrımının ortadan kaldırılarak uyum içerisinde yaşanılması açısından hem hedef ülkeler hem de göçmenler için büyük önem arz etmektedir. Bu tezde Kuzey Afrika'dan Fransa'ya göç eden göçmenlerin karşılaştıkları sorunlar irdelenirken aynı zamanda Kuzey Afrikalı göçmenlerin Fransa'ya entegrasyonu hakkında da bilgiye erişilmiş ve karşılaşılan sorunların entegrasyon politikalarıyla ilişkili olduğu anlaşılmıştır.

Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun ekonomik sebeplerle göç ettiği göz önüne alındığında Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin istihdam alanında hangi sorunlarla karşılaştığı sorusunun cevabını aramak önem kazanmaktadır. 1998 yılına kadar ekonomik sebeplerle devam eden Kuzey Afrika göçleri 1998 yılından sonra çeşitlilik kazanmış ve 2018 INSEE raporuna göre %45 ailevi nedenler, %25 iş bulmak, %16'sı eğitim ve %8'i kendilerini ya da ailelerini korumak olarak gruplandırılmıştır. Tezin önemli bir çoğunluğunu ikinci ve üçüncü nesil Kuzey Afrika kökenli göçmen bireylerin karşılaştığı sorunları kapsamı sebebiyle eğitim, sosyal ve sağlık alanında karşılaşılan sorunlar da istihdam alanında karşılaşılan sorunlarla aynı oranda önemini devam ettirmektedir. Tezin araştırması

tamamlandığında ayrı ayrı ele alınan alanların her birinin aslında birbirini etkilediği görülmüştür.

Sosyal alanda yapılan doküman analizlerinde karşımıza en sık çıkan terimler polis şiddeti, kötü ve istikrarsız çalışma koşulları, ikamet edilen bölgelerin merkezden uzaklığı, ırkçılık, dil bariyeri ve ayrımcılık olmuştur. Olumsuz özellikleri ile damgalanan banliyölerdeki Kuzey Afrika kökenli kişilerin karşılaştığı polis şiddeti, bu insanların Fransa toplumuna uyum sağlamasının önündeki büyük engellerden biridir. Polis şiddeti olayları ve protesto olayları arasında bir döngü bulunmaktadır ve Kuzey Afrika kökenli kişilerin Fransa'ya entegrasyonunda bu döngünün kırılması gerekmektedir. Döngünün kırılabilmesi için ise Kuzey Afrika kökenli kişileri protestoya sürükleyen şeylerin altında yatan nedenlerin iyi bir şekilde analize ihtiyacı olduğu görülmektedir. Temelde işsizliğe, polis şiddetine, ırkçılığa, eşitsizliğe duyulan öfkeye kulak verilerek buna yönelik politikalar geliştirilmesi gerekmektedir.

Dokümanlar içinde gerçekleştirilen nitel çalışmalarda Fransa halkının soğuk tutum ve davranışları da birer sorun olarak algılanmıştır. Bunun nedeni Fransızca bilmeyen ya da zayıf düzeyde Fransızca bilgisine sahip Kuzey Afrika kökenlilerin dillerini geliştirebilmesi için kurulacak arkadaşlıklarda bir engel olarak görülmüştür. Sosyal hayatın en önemli aracının dil olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Halihazırda fiziksel görünüşleri ve isimleri ile Fransa toplumu içinde kolaylıkla ayırt edilebilen Kuzey Afrika kökenli kişilerin sağlıklı iletişim becerileri kuramaması onların dışlanmışlık hissine kapılmalarına neden olacak bir diğer faktördür. Düşük dil becerisi sosyalleşmenin gerçekleşmesi ve Fransa'ya uyum sağlanmasının önünde duran bir sorundur.

Gerçekleştirilen araştırma sonucunda en büyük sorunun istihdam alanında olduğu tespit edilmiştir. Pek çok çalışmanın da gösterdiği gibi Kuzey Afrika kökenli kişilerin işe alımlarda ciddi bir ayrımcılığa ve ırkçılığa uğradığı görülmüştür. Her şeyin eşit olduğu durumlarda bile Kuzey Afrika kökenli kişilerin ilk olarak isimlerinin hangi kökene ait olduklarını çağrıştırmamasından dolayı çoğunlukla ilk başvuru aşamasında elendikleri tespit edilmiştir. Yüz yüze mülakata çağırılanların ise çoğunun mülakat aşamasında elendikleri açıkça görülmüştür. İşe başlayanlar arasında mobbinge uğradığını bildirenler ve bu sebeple işten ayrıldıklarını söyleyenler de olmuştur. İstihdam alanında Kuzey Afrika kökenli kişilerin uğradığı ayrımcılık hayatlarının her alanını etkileyecek olan büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira istihdamda karşılaşılan ayrımcılık, ırkçılık ve mobbing istikrarsız çalışma hayatı ya da daha düşük ağır iş kollarında çalışma anlamına gelmektedir. İstikrarsız çalışma hayatı ise yoksulluk, kaygı ve stresi beraberinde getirmektedir. Düzenli bir hayat, iyi bir entegrasyon için Kuzey

Afrika kökenli bireylerin işgücü piyasasına entegrasyonun sağlanmasının oldukça önemli olduğu görülmektedir.

İstihdam alanında Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin karşılaştığı sorunlar araştırıldığında yapılan çeşitli araştırmalarda vasıflı ya da vasıfsız fark etmeksizin Kuzey Afrika kökenli bireylerin kökene ve dine dayalı ayrımcılığa uğradığı tespit edilmiştir. Cinsiyet faktörü ele alındığında Kuzey Afrika kökenli göçmen kadınların, Kuzey Afrika kökenli erkeklere oranla işe kabul oranı daha yüksek olsa da iki cinsiyette de işe alımda kökene dayalı ayrımcılık oranı oldukça yüksektir. Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin istihdam alanında karşılaştığı en büyük sorun işe alımlarda uğradıkları ayrımcılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum ise Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin işsizlik oranının yüksek olmasına neden olmakla birlikte özgüven kaybına ve dışlanmışlık hissinin artmasına yol açmaktadır. Eğitim açısından gereken yeterliliğe sahip bireylerin ise daha düşük vasıflı işlere yönelmesini zorunlu kılmaktadır. İşe kabul edilen Kuzey Afrika kökenli bazı bireylerin ise çalışma arkadaşları tarafından mobbinge uğradığına ve işi bırakmak zorunda kaldığına dair bulgular da elde edilmiştir. İstihdam alanında karşılaşılan ayrımcılık sorunu Kuzey Afrika kökenli göçmenler arasında işsizliğe neden olmakta ve dolayısıyla yoksulluğu üreten bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır. İşsizlik ve yoksulluk ise geçimi ve temel ihtiyaçları karşılamak için bu kişilerin yasa dışı yollara başvurmasına neden olan temel faktörü oluşturmaktadır. Politik alanda göçmenlere yönelik damgalama aslında başarısız entegrasyon politikalarının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir alanda karşılaşılan herhangi bir sorun tıpkı bir etkisi gibi başka sorunları da ortaya çıkarmaktadır ve bir kısır döngü oluşturmaktadır.

Kuşaklar arası devam eden ayrımcı, dışlayıcı, ırkçı tutum, davranış ve söylemler Kuzey Afrika kökenli göçmenler üzerinde her ne kadar başarılı olunursa olunsun bu tutum, davranış ve söylemlerin devam edeceği algısını oluşturmaktadır. Eğitim, sosyal ve istihdam alanında karşılaşılan sorunların bir bütün olarak Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin yaşam standartlarını düşürdüğü, özgüvenlerini kaybetmelerine neden olduğu görülmektedir. Siyasi alanda üretilen göçmen karşıtı politikaların ve söylemlerin göçmenlerin karşılaştığı sorunlar üzerinde etkisi de oldukça büyüktür. Cumhuriyetçi entegrasyon modeli aslında entegrasyon yerine kimliklerin eritilmek istendiği bir asimilasyon politikası olarak kendini göstermekte ve bu da kimliklerini korumak isteyen Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin entegrasyonunu olumsuz etkilemektedir. Kuşaklar boyu entegrasyonun günümüze kadar hala sağlanamamış olması Fransa'nın göç politikalarının başarısızlığı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Entegrasyonun sağlanmasında eğitim Fransa'da doğan ve orada büyüyen ya da küçük yaşta Fransa'ya gelen ve yine Fransa'da büyüyen kişilerin topluma uyumunun sağlanması

açısından oldukça önemli bir yer kaplamaktadır. Çeşitli araştırmalar incelendiğinde Kuzey Afrika kökenli çocukların eğitimde karşılaştıkları sorunların başında ebeveynlerin eğitim düzeyi ve sosyal konumunun düşük olmasından kaynaklanan düşük okul başarısı ve diplomasız bir şekilde okuldan ayrılmalar gelmektedir. Kuzey Afrika kökenli ebeveynlerin eğitim düzeyi düşük olsa bile çocuklarının okul başarısı üzerindeki beklentileri yüksek olduğu görülmektedir ancak çocukların okul başarısındaki beklentiler yüksek olsa da Kuzey Afrika kökenli ebeveynlerin düşük eğitim seviyelerine sahip olmaları çocukların okul başarısı üzerinde büyük ölçüde negatif etkisi bulunmaktadır. Araştırmalarda ebeveynlerin eğitim seviyesi ve sosyal konumu yükseldikçe çocukların eğitimdeki başarılarının da yükseldiği görülmüştür. Eğitim alanında ebeveynlerin sahip olduğu düşük eğitim oranı bir sorun olarak karşımıza çıkmakla birlikte aslında fırsat eşitliği sağlamak amacıyla uygulanan öncelikli eğitim sisteminin de bir sorun olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

Eğitim alınan kurumların da Kuzey Afrika kökenli çocukların başarısı üzerinde etkisi bulunmaktadır. Öncelikli eğitim dezavantajlı bölgelerdeki çocukların eğitim alanındaki başarısını yükseltmek amacıyla uygulanmaktadır ancak bu uygulama başarısız olmakla birlikte toplumsal eşitsizliği arttırdığı görülmüştür. Öncelikli eğitim alan çocukların ve kırsal bir alanda eğitim alan çocukların diplomasız bir şekilde okuldan ayrılma oranının yüksek olduğu göz önüne alındığında ve Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin büyük çoğunluğunun dezavantajlı bölgeler olan banliyölerde yaşadığı da düşünüldüğünde Kuzey Afrika kökenli çocukların eğitim aldıkları bölge de bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Disiplin ve yaptırımlar konusunda ayrımcılık hissi bildirimleri de eğitim alanındaki sorunlardan bir diğeridir. Eğitim alanındaki sorunlar incelendiğinde bütün bu sorunların etki ettiği en büyük sorun ise Kuzey Afrika kökenli çocukların diplomasız bir şekilde ya da daha düşük bir eğitim seviyesinde okuldan ayrılmalarıdır. Bununla birlikte istihdam alanında karşılaşılan ayrımcılığın da eğitim üzerinde etkisi olduğu görülmektedir. Çalışma çağındaki Kuzey Afrika kökenli bireylerin karşılaştığı ayrımcılığın gençler üzerinde ümitsizliğe ve özgüven eksikliğine neden olduğu görülmüştür.

Berchet ve Jusot'un 2010 yılında hazırladıkları "Fransa'daki birinci ve ikinci nesil göçmenlerin sağlık durumu" hakkındaki çalışmada da belirtildiği üzere sağlık alanında göçmenlere yönelik uyruk ve doğum ülkesine dair bilgi eksikliğinin bulunması, sağlık alanında gerçekleştirilen çalışmaların ve özellikle de göçmenlerin sağlık alanında karşılaştıkları sorunlara yönelik çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Bazı çalışmalarda sosyo-ekonomik durum farklılıklarının göçmen nüfusun sağlığı üzerinde, göçmen olmayan nüfusa göre daha fazla etkisi olduğu bildirilmiştir. Bu durumda istihdam alanında karşılaşılan sorunlar başlığında da görüldüğü üzere Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin istihdam alanında karşılaştığı

ayrımcılık dolayısıyla yüksek işsizlik oranları bu göçmen grubunun sağlık durumları üzerinde de negatif bir etkiye sahip olacağı sonucuna varılabilir. Sağlık alanında karşılaşılan sorunlara yönelik çalışmaların yetersiz olması sebebiyle Kuzey Afrika kökenli bireylerin sağlık alanında karşılaştığı sorunlara yönelik yeterli bilgi elde edilememiştir.

Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin karşılaştığı sorunların neler olduğu genel olarak ele alındığında büyük bir oranla ayrımcılık ön plana çıkmaktadır. Sağlık alanındaki veri yetersizliği sebebiyle cevap aranılan sorulara sağlık alanı dahil edilmeyecektir ancak sosyal alan, eğitim alanı ve özellikle istihdam alanında Kuzey Afrika kökenli göçmenlere (Fransa’da doğmuş büyümüş, Fransa vatandaşı olsa bile) yoğun bir ayrımcılık yapıldığı görülmektedir. Bu ayrımcılık etnik köken ve dini inanış üzerinden gerçekleşmektedir. Bu alanlarda yaşanan ayrımcılığın entegrasyonu olumsuz yönde etkilediği Cumhuriyetçi entegrasyon modelinin ise asimilasyoncu bir çizgide ilerlemesi Kuzey Afrika kökenli göçmenler ile Fransızlar arasında bir ayrışmaya neden olduğu görülmektedir. Fransa’nın uyguladığı göç politikalarının göçmen karşıtı politikalar doğrultusunda ilerlemesi gelecekte bu ayrışmasının derinleşme ihtimalini beraberinde getirmektedir. Yıllar önce Fransa’ya göç etmiş Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin ikinci ve üçüncü kuşak bireyleri üzerinde hâlâ entegrasyon sorunun devam etmesi yakın tarihte göç eden ve edecek olan Kuzey Afrika kökenli göçmenler için endişe verici görünmektedir. Avrupa Birliği’nin göçmenleri potansiyel suçlu olarak görmesi ve göçmenleri kriminalize eden söylemlerin üretilmesi AB’nin iç sınırlarını korumak amacıyla dış sınırlarında güvenlik önlemlerini artırmasına AB ülkelerinin de ulusal düzeyde AB göç politikalarına uygun ulusal göç politikaları geliştirmesine neden olmaktadır. AB genelinde ve Fransa özelinde olmak üzere üretilen göçmen karşıtı politikalar ile sözde entegrasyon çabaları birbirleri ile çelişmektedir.

Ekonomik nedenlerle göç eden birinci nesil göçmenlerin yaşlandıklarında menşe ülkelerine döndüğünü sağlık alanında yapılan araştırmalar da ortaya koymaktadır. Fransa’da Fransız ölüm oranlarının, Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin ölüm oranlarının üzerinde olması bunu doğrulamaktadır. Fransa’ya gerçekleşen göçler eğitim, istihdam ve sosyal alanda karşılaşılan sorunlar nedeniyle hayal kırıklığı yaşatsa da Fransa’da doğan ve büyüyen ikinci ve üçüncü kuşak göçmen kökenlilerin menşe ülkelerine dönmek yerine Fransa’da bu sorunlarla baş etmeye çalışmasının nedeni her ne kadar sorunlarla karşılaşmış olursa olsun Fransa’daki düzenin ve sistemin bir parçası olmalarından kaynaklanmaktadır. Zira menşe ülkeye dönmek demek her ne kadar ziyaretler ve seyahatler yapılırsa yapılsın yabancı bir sisteme ve düzene uyum sağlamak ya da sağlayamamak anlamına gelmektedir ve bu bir risk taşımaktadır. Bu sebeple de Kuzey Afrika kökenli ikinci ve üçüncü kuşak göçmenler Fransa’da varlıklarını sürdürmeye, sorunlarla başa çıkmaya çalışmaktadırlar. Eğitim seviyesinin artması ayrımcı ve

dışlayıcı tavırlarla karşılaşma oranında değişme yaşanmasına olanak sağlasa da genel itibariyle bu oran anlamlı değildir. Fransa'daki entegrasyon politikalarının başarısız olmasının Kuzey Afrika kökenli bireylerin marjinalleşmesi üzerinde pozitif ve istihdam, eğitim ve sosyal alan üzerinde negatif etkisi bulunmaktadır.

Sonuç olarak “Güney Akdeniz’den Fransa’ya göç eden göçmenler hangi zorluklarla ve sorunlarla karşılaşmaktadır?” sorusuna net olarak entegrasyonu temsil eden eğitim, istihdam ve sosyal alanlarda etnik kökene ve dini inanışa bağlı sorunlarla ve zorluklarla karşılaştıkları cevabı elde edilmiştir. Güney Akdeniz’den Fransa’ya göç eden göçmenlerin itici faktörlerini başta yoksulluk olmak üzere siyasi iktidarsızlık ve iç savaş gibi sebepler oluşturmakla birlikte çekici faktörlerini ise her ne kadar yapılan çalışmalar aksini gösterse de istihdama erişim, daha iyi eğitim imkânı gibi sebepler oluşturmaktadır.

Araştırmanın “Sağlık, eğitim, istihdam, sosyal yardım vb. kurumlara erişimde herhangi bir engelle karşılaşmışlar mıdır? Karşılaşıldıysa bu engeller nelerdir?” sorusunu cevap aranıldığında kurumlara erişim konusunda herhangi bir engelin olduğu görülmemiştir ancak “Göçmenlerin karşılaştıkları sorunlarda etnik grubu ya da dini inanışları etken bir faktör müdür?” sorusunda etnik kökenin ve dini inanışın karşılaşılan sorunlarda oldukça etkili olduğu görülmüştür. Eğitim, sağlık kurumlarına erişimde, açık iş pozisyonlarına başvuru yapma aşamasında herhangi bir engel görülme de eğitim, sosyal alan ve istihdam süreçleri içerisinde Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin yoğun ayrımcı, ırkçı ve dışlayıcı davranışlara maruz kaldığı gözlemlenmiştir.

Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin ırkçı, dışlayıcı ve ayrımcılık sebebiyle karşılaştığı sorunlar “Göçmenlerin karşılaştıkları sorunların göçmenlerin entegrasyon, adaptasyon ya da asimilasyon süreçlerine ne gibi etkisi bulunmaktadır?” sorusunun cevabını da bize vermiştir. Karşılaşılan sorunların ve Fransa’nın asimilasyonu yansıtan entegrasyon modelinin başarısız olduğu ve Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin entegrasyon, adaptasyon süreçleri üzerinde olumsuz etkisi olduğu görülmüştür. “Avrupa göç politikalarının Fransa göç politikaları üzerinde nasıl bir etkisi vardır?” sorusunda ise AB göç politikalarıyla Fransa ulusal göç politikalarının çeliştiği, AB göç politikaların sığınma başvurularının değerlendirilmesi konusunun Fransa üzerinde eşitsizliklere neden olduğu ve ulusal göç politikaları üzerinde göçmen karşıtı gelişmelerin yaşanmasında etkili olduğu sonucu çıkarılmıştır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2020). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Ageron, C. R. (1985). L'immigration Maghrébine en France: un survol historique. *Vingtième Siècle. Revue d'histoire* 7, 59-70. doi: <https://doi.org/10.2307/3769934>
- Akan, Y., & Arslan, İ. (2008). *Göç ekonomisi (Türkiye üzerine bir uygulama)*. Ankara: Ekin yayınevi.
- Akdoğan, M. (2018). Avrupa Birliği'nin sınırlarına dayanan mülteci krizi ve yönetimi. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 48-74.
- Akın, M. H., & Bozbaş, G. (2020). Suriye'den Türkiye'ye göçün sosyolojik sonuçları: Suriyeli göçmenler üzerine uygulamalı bir saha araştırması. *Liberal Düşünce Dergisi*, 25(97), 47-65. doi: 10.36484/liberal.692459
- Akkaraca Köse, M. (2014). *Güvensizlik sarmalında AB göç politikalarına uyum*. İstanbul: Derin.
- Aktaş, M. (2018). Arap ayaklanmaları ve sosyal medyanın rolü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(61), 199-208.
- Arslan , E. (2016). Fransa ve göçmenler: asimilasyon mu entegrasyon mu?. *Euro Politika* (1), 45-52.
- Ayanöz Çakmak, Ö. (2004). Schengen anlaşması ve Avrupa Birliği çerçevesine dahil edilmesi. *Ekonomik Yaklaşım*, 15(51), 20-31. doi: 10.5455/ey.10415
- Aygül, H. H., & Demir , E. (2021). Ulus-ötesi göç hareketliliği, mülteci kimlikler ve göç rotaları bağlamında Akdeniz. E. Kaynak İltar, & H. H. Aygül (Ed.), *Bütün yönleriyle Akdeniz* (s. 267-289). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Badet, J. (2021). Sömürge Para Sisteminin Ekonomik Etkileri: CFA frangı ve Afrika ülkeleri üzerine bir inceleme. *Necmettin Erbakan Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 36-51. doi: 10.51124/jneusbf.2021.10
- Barcelona declaration adopted at the Euro-Mediterranean Conference - 27-28/11/95.* (1995, Kasım 27-28). Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_10_Akdeniz_politikasi/Barcelona_Declaration_28_11_1995.pdf (Erişim tarihi: 03.08.2023)
- Barou, J. (2014). Integration of immigrants in France: a historical perspective. *Identities* 21(6), 1-20. doi: 10.1080/1070289X.2014.882840
- Bayındır, Ş. N., & Yılmaz, İ. H. (2023). *Fransa'da göç politikaları: Cumhuriyetçi entegrasyon modelinin değerlendirilmesi*. ATBÜ-GPM Rapor Serisi-16. Ankara: Ankara

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (AYBÜ-GPM).

Bayram, M. H. (2019). *Avrupa Birliği'nin dış sınırlarının yönetimi: Frontex*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

BBC News. (2017, Nisan 24). *Fransa cumhurbaşkanlığı seçimi: Macron ve Le Pen ikinci tura kaldı*. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39687576> (Erişim tarihi: 02.12.2023)

Berdah, J. F. (2006). Citizenship and national identity in France from the French Revolution to the Present. S. G. Ellis, G. Halfdanarson, and A. K. Isaacs (Ed.). *Citizenship in Historical Perspective* (s. 141-153). Pisa: Pisa University Press.

Bigea, G. (2016). France: the French Republican model of integratin. A potential driver for extremism. *Conflict Studies Quarterly*, 16, 17-45.

Bolayır, C. (2000). *Amsterdam Antlaşması bütünleştirilmiş haliyle Avrupa Birliği kurucu antlaşmaları*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayını.

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.

Bozbeyoğlu, E. (2015). Mülteciler ve insn hakları. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışması Dergisi*, 2(1), 60-80. doi: <https://doi.org/10.17572/mj2015.1.6080>

Braudel, F. (1990). *Akdeniz: mekan ve tarih*. İstanbul: Metis Yayınları.

Bribaum, Y., & Primon, J. L. (2013). Parcours scolaires des descendants d'immigrés et sentiments d'injustice et de discrimination. *Economie Et Statistique*, 464, 215-243.

Canatan, K. (2018, Haziran 5). *Fransa'nın göç politikası*. Anadolu Ajansı. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/fransanin-goc-politikasi-cikmazda/1165948> (Erişim tarihi: 02.12.2023)

Canpolat, H., & Arner, H. O. (2012). *Küresel göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin göç politikalarının gelişimi*. Ankara: ORSAM.

Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: modern dünyada uluslararası göç hareketleri*. (B. U. Bal, İ. Akbulut, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Contrat d'intégration républicaine. (t.y.). OFII. Erişim adresi: <https://www.ofii.fr/wp-content/uploads/2020/12/CIR-CONTRAT.pdf>

Council of The European Union. (2005, Aralık 13). *Global approach to migration: Priority actions focusing on Africa and the Mediterranean*. 15744/05. Brussels. Erişim adresi: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15744-2005-INIT/en/pdf> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Council of the European Union. (2005, Mart 3). *The Hague Programme: strengthening freedom, security and justice in the European Union C53/1 (1-14)*. EUR-Lex. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52005XG0303%2801%29> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Çağlar, T. (2018). Göç çalışmaları için kavramsal bir çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.

Çağlayan, S. (2013). Göç kavramı ve kuramlar. F. Güneş (ed.), *Kent Sosyolojisi* (s. 67-91). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Çakmak, F. (2018). Zorunlu göç sürecinde mekânın kaybı ve evin yitimiyle başlayan yersiz yurtsuzluğun ürettiği bir travma olarak “kimliğin anonimleşmesi”. *Social Sciences*, 13(18), 349-364.

de Haas, H. (2007). North African migration system: evolution, transformations and development linkages. *International Migration Institute*, s. 1-44.

de Wenden, C. W. (2019). *1990’lardan günümüze Fransız göç politikası*. Perspektif. Erişim adresi: <https://perspektif.eu/2019/12/02/1990lardan-gunumuze-fransiz-goc-politikasi/> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Değirmenci, G. (2011). *Avrupa Birliği göç politikası kapsamında Fransa'nın göç politikası*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Del Boca, D., & Venturini, A. (2005). Italian migration. K. F. Zimmermann (Ed.), *European migration: what do we know* (s. 303-336). New York: Oxford Publishing.

Demir, T., Çakmak, S., & Berberoğlu, E. (2021). Akdeniz Havzası'nın fiziki coğrafyası. E. Kaynak İltar, & H. H. Aygül (Ed.) içinde, *Bütün Yönleriyle Akdeniz* (s. 79-130). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Demirhan, Y., & Aslan, S. (2015). Türkiye'nin sınır ötesi göç politikaları ve yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 23-62.

Deniz, O. (2022). Mülteci hareketleri açısından Van kentinin durumu ve kentteki mültecilerin demografik profili. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 187-204.

Desmettre, S., & Roulet, A. (2010). La politique française d'immigration depuis 2006. *Regards croisés sur l'économie*, (2), 188-189.

Doğan, D. (2023, Temmuz 2). *Paris'ten uzmanlar, Fransa banliyölerinden taşan öfkeyi Cumhuriyet'e değerlendirdi: Sonu faşizme çıkabilir*. Cumhuriyet. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/paristen-uzmanlar-fransa-banliyolerinden-tasan-ofkeyi-cumhuriyete-degerlendirdi-sonu-fasizme-cikabilir-2095394> (Erişim tarihi: 25.12.2023)

Doğanay, F. (1997). Türkiye'ye göçmen olarak gelenlerin yerleşimi. *Toplum ve Göç, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi* (s. 194-205). Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.

Duguet, A. M., & Beviere, B. (2011). Access to health care for illegal immigrants: a specific organisation in France. *European Journal of Health Law*, 18(1), s. 27-35. doi: 10.1163/157180911x551899

Duruel, M. (2017). Avrupa Birliği göç politikası ve kitlesel göç akınları karşısındaki durumu. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, s. 1-12.

Eğmir, E. (t.y.). *Fransa eğitim sistemi*. Erişim adresi: <https://slideplayer.biz.tr/slide/2402048/> (Erişim tarihi: 26.12.2023)

Emirler, İ. (2023, Temmuz 4). 'İrkçiliğe başkaldırı': Fransa'da neler oluyor? Aposto. Erişim adresi: <https://aposto.com/s/irkciliga-baskaldiri-fransada-neler-oluyor-98e> (Erişim tarihi: 26.12.2023)

Erat, V. (2017). Küreselleşme ve ulus-devlet sarmalında devletlerin göçmen politikası. *KAÜİBFD*, 8(15), 197-209.

Erçin, Ö., & Adıgüzel, Y. (2017). Fransız kamusal alanında bütünleşme stratejisi. *Göç Araştırmaları Dergisi* 3(1), s. 170-188.

European Commission. (2011, Kasım 18). *Communication from commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions*. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0743> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

European Commission. (2015, Kasım 18). *Review of the European neighbourhood policy*. Erişim adresi: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2019-01/151118_joint-communication_review-of-the-enp_en.pdf (Erişim tarihi: 23.12.2023)

European Commission. (2022, Ocak 1). *Statistics on migration to Europe*. Erişim adresi: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_en (Erişim tarihi: 23.12.2023)

European Commission. (t.y.). *Global Approach to Migration and Mobility (GAMM)*. European Commission. Erişim adresi: https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/global-approach-migration-and-mobility-gamm_en (Erişim tarihi: 23.12.2023)

European Parliament. (1999). *Tampere European Council 15 and 16 October 1999 presidency conclusions*. Erişim adresi: European Parliament: https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm (Erişim tarihi: 23.12.2023)

European Parliament. (2018). *Migration and asylum: a challenge for Europe*. Erişim adresi:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2017/600414/IPOL_PERI\(2017\)600414_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2017/600414/IPOL_PERI(2017)600414_EN.pdf) (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Fine, S. (2019). *The integration of refugees in France*. Luxembourg: Study for the Committee on Employment and Social Affairs, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament.

France Education International. (t.y.). *Le système éducatif français*. Erişim adresi: <https://www.france-education-international.fr/article/le-systeme-educatif-francais?langue=fr> (Erişim tarihi:23.12.2023)

Fransa Postası. (2023, Ocak 29). *Fransa’da yeni göç yasası 1 Şubat’ta Bakanlar Kurulu’na sunuluyor*. Erişim adresi: <https://www.fransapostasi.fr/fransa/fransada-yeni-goc-yasasi-1-subatta-bakanlar-kuruluna-sunuluyor/> (Erişim tarihi:23.12.2023)

Fresso, J. B. (2021, Haziran 10). *‘Pro-Arab leftism’ fifty years ago*. Verso. Erişim adresi: <https://www.versobooks.com/en-gb/blogs/news/5098-pro-arab-leftism-fifty-years-ago> (Erişim tarihi:23.12.2023)

Frontex. (2015). *Risk analysis for 2015*. Warsaw. doi: 10.2819/95629

Frontex. (2018). *Risk analysis for 2018*. Warsaw. doi: 10.2819/460626

Frontex. (2019). *Risk analysis for 2019*. Warsaw. doi: 10.2819/86682

Frontex. (2022). *Strategic risk analysis for 2022*. Warsaw. doi: 10.2819/76165

Frontex. (2023). *Risk analysis for 2023/2024*. Warsaw. doi: 10.2819/920282

Frontex. (t.y.). *Migratory routes*. Erişim Adresi: <https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/monitoring-and-risk-analysis/migratory-routes/eastern-mediterranean-route/> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Gastaut, Y. (2004). Français et immigrés à l’épreuve de la crise (1973-1995). *Vingtième siècle*, (4), s. 107-118.

Genç, H., & Bozkurt, İ. M. (2010). Osmanlı'dan Brezilya ve Arjantin'e emek göçü ve göçmenlerin sosyo-ekonomik durumu. *İ.İ.B.F. Dergisi*, 28(1), 71-103.

Gracieux, C. (2005, Temmuz 29). *La Politique d’immigration en France de 1974 à 1983*. Lumni Enseignement. Erişim adresi: <https://enseignants.lumni.fr/fiche-media/00000000386/la-politique-d-immigration-en-france-de-1974-a-1983.html> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin göç politikaları ve Türkiye'nin yansımaları. *TESAM Akademi Dergisi*, 2 (2), 81-100.

Güler, N. (2010). Barselona süreci & Akdeniz için birlik projesi. *İzmir Ticaret Odası Yayınları*, s. 1-13. Erişim adresi: İzmir: <https://api.izto.org.tr/storage/Documents/original/CdHgzhil5KWAXaqH.pdf> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Hopyar, Z. (2020). *Avrupa'da göç ve mülteci olgusu 2017-2018-2019*. Ankara: Karınca Yayınevi.

İLKHA. (2023, Mart 25). *Fransa'da sular durulmuyor: Şimdi de "Darmanın Yasası" protesto edildi*. Erişim adresi: <https://ilkha.com/dunya/fransada-sular-durulmuyor-simdi-de-darmanin-yasasi-protesto-edildi-321168> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

INSEE. (2022, Mayıs 19). *Quartiers prioritaires de la politique de la ville*. Erişim adresi: <https://www.insee.fr/fr/metadonnees/definition/c2114> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

INSEE. (2023a, Temmuz 5). *Repartition des immigrés par groupe de pays de naissance*. Erişim adresi: https://www.insee.fr/fr/statistiques/2381755#tableau-figure1_radio1 (Erişim tarihi: 14.07.2023)

INSEE. (2023b, Temmuz 10). *L'essentiel sur... les immigrés et les étrangers*. Erişim adresi: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/3633212#tableau-infographie> (Erişim tarihi: 19.07.2023)

IOM. (2020). *DTM Libya-Migrant Report 30 (March-April 2020)*. Libya: IOM.

IOM and UNHCR. (2023, Kasım 22). *Migrant and refugee movements through the Central Mediterranean sea*. Operational Data Portal. Erişim adresi: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/105077> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Januzi, S. (2021, Haziran 16). *Spain planning to fully include its African territories of Ceuta & Melilla in Schengen Area*. Schengenvisa. Erişim adresi: https://www.schengenvisa.info.com/news/spain-planning-to-fully-include-its-african-territories-of-ceuta-melilla-in-schengen-area/#google_vignette (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Karaca, Ç. (2022). Malthus'un nüfus teorisinin biyoloji-ideoloji ekseninde eleştirisi. *Dört Öge* (22), s. 99-117.

Kaya, A. (2016). *İslam, göç ve entegrasyon: Güvenlikleştirme çağı*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, A. (2017). Avrupa'da popülist sağın yükselişi: Çeşitlilik ve birlik içerisinde kaybolmak. *CoHERE, Critical Analysis Tool* 2, 1-25.

Kayabaşı, O., & Kayabaşı, C. (2017). Doğu Akdeniz yasadışı göç sorunu ve bölgesel düzeyde alınan önlemler. O. Köse (Ed.). *Geçmişten Günümüze Göç I* (s. 485-504). Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayın.

Kıpramaz, Ü. K. (2023, Ekim 17). *1961 Paris Katliamı'nı hatırlamak*. gzt. Erişim adresi: <https://www.gzt.com/mecra/1961-paris-katliamini-hatirlamak-3771190> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Kirby, P. (2023, Temmuz 1). *France shooting: Who was Nahel M, shot by French police in Nanterre?* BBC News. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/news/world-europe-66052104> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Kostakopoulou, T. (2000). The 'protective union': Change and continuity in migration law and policy in post-Amsterdam Europe. *Journal of Common Market Studies*, 38(3), 497-518. doi: <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00232>

Lee, E. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3, 47-57.

Lessana, C. (1998). Loi Debré: la fabrique de l'immigré (Partie 1). *Cultures & Conflits* (31-32), 1-15. doi: <https://doi.org/10.4000/conflits.549> Erişim adresi: <https://journals.openedition.org/conflits/549> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Lochak, D. (2020). Les circulaires Marcellin-Fontanet. *Hommes & migrations. Revue française de référence sur les dynamiques migratoires* (1330), 14-17. doi: <https://doi.org/10.4000/hommesmigrations.11351> Erişim adresi: <https://journals.openedition.org/hommesmigrations/11351> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Maillard, D. (2010). The Muslims in France and the French model of integration. *Journal Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 1-24. doi: 10.1080/19370679.2010.12023165

Martin, M. (2012). The Global Approach to Migration and Mobility: the state of play. *Statewatch*, 22(2), 1-7.

McAuley, J. (2020, Haziran 26). *How France's aversion to collecting data on race affects its coronavirus response*. The Washington Post. Erişim adresi: https://www.washingtonpost.com/world/europe/coronavirus-france-race-data/2020/06/25/e5b4d0a6-b58d-11ea-9a1d-d3db1cbe07ce_story.html (Erişim tarihi: 13.07.2023)

Ministere de l'éducation nationale et de la Jeunesse. (t.y.). *Les grands principes du systeme educatif*. Erişim adresi: <https://www.education.gouv.fr/les-grands-principes-du-systeme-educatif-9842> (Erişim tarihi: 19.10.2023)

Ministere De l'interieur Et Des Outre-mer. (2003). *Projet de loi relatif à la maîtrise de l'immigration et au séjour des étrangers en France*. Erişim adresi: <https://mobile.interieur.gouv.fr/Archives/Archives-ministres-de-l-Interieur/Archives-de-Nicolas-Sarkozy-2002-2004/Interventions/03.07.2003-Projet-de-loi-relatif-a-la-maitrise-de-l-immigration-et-au-sejour-des-etrangers-en-France> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Ministere De l'interieur Et Des Outre-mer. (2006). *Presentation du projet de loi relatif a l'immigration et a l'integration*. Erişim adresi: <https://www.interieur.gouv.fr/Archives/Archives-ministres-de-l-Interieur/Archives-de-Nicolas-Sarkozy-2005-2007/Interventions/02.05.2006-Presentation-du-projet-de-loi-relatif-a-l-immigration-et-a-l-integration> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Ministere De l'interieur Et Des Outre-mer. (2022, Mayıs 31). *La formation civique*. Erişim adresi: <https://www.immigration.interieur.gouv.fr/Integration-et-Acces-a-la-nationalite/Le-parcours-personnalise-d-integration-republicaine/Le-contrat-d-integration-republicaine-CIR/La-formation-civique> (Erişim tarihi: 14.11.2023)

Missing Migrants Project. (t.y.). *Migration within mediterranean*. Erişim adresi: https://missingmigrants.iom.int/region/mediterranean?region_incident=All&route=3891&month=All&incident_date%5Bmin%5D=&incident_date%5Bmax%5D= (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Multi-annual programme 2010-2014 regarding the area of freedom, security and justice (Stockholm programme) European Parliament resolution of 25 November 2009 on the Communication from the Commission to the European Parliament and the Council – An area of . (2010, Ekim 21). EUR-Lex. Erişim Adresi: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:52009IP0090\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:52009IP0090(01)) (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Musée de l'histoire de l'immigration. (1972). *Circulaires Marcellin-Fontanet. Hommes & Migrations*. Erişim adresi: <https://www.histoire-immigration.fr/les-50-ans-de-la-revue-hommes-migrations/1972-circulaires-marcellin-fontanet> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Nazlı, Ü. (t.y.). *Schengen Anlaşması ve geleceği*. Konya Ticaret Odası. Erişim adresi: <https://www.kto.org.tr/d/file/schengen-anlasmasi-ve-gelecegi.pdf> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Noutcheva, G. (2015). Institutional governance of European Neighbourhood Policy in the wake of the Arab Spring. *Journal of European Integration*, 19-36.

Oberti, M. (2007). The French Republican Model of Integration: the Theory of Cohesion and the Practice of Exclusion. *Notes & Documents*, 2007, 1-16.

Official Journal of the European Communities. (1992, Temmuz 29). *Treaty on European Union*. EUR-Lex. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AC%3A1992%3A191%3ATOC> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

OHCHR. (2021). *Unsafe and undignified: the forced expulsion of migrants from Libya*. United Nations: OHCHR.

Özerim, G. (2014). Avrupa’da göç politikalarının ulusüstüleşmesi ve bir güvenlik konusunda dönüşümü: Avrupa göç tarihinde yeni bir dönem mi? *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 11-48. doi: 10.18354/esam.50867

Palais de la Porte Doree. (t.y.). *Deuxième partie : La politique de l'immigration en France*. Erişim adresi: <https://www.histoire-immigration.fr/parcours-l-histoire-de-l-immigration-en-france-depuis-1945/deuxieme-partie-la-politique-de-l-immigration-en-france#:~:text=En%201977%2C%20Lionel%20Stol%C3%A9ru%2C%20secr%C3%A9taire,dans%20leur%20pays%20d'origine> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Pelabay, J., & Alaoui, M. H. (2020). Integration by contract and the ‘values of the Republic’: investing the French State as a value promoter for migrants (2003-2016). *Europe and The Refugee Response*, 111-127.

Perdoncin, A. (2019). Travailleuses et travailleurs immigrés en France. *Un dictionnaire sociologique*, 649-663.

Perspektif. (2020, Nisan 28). *Fransa’da ırkçı ifadeler kullanan polisler açığa alındı*. Erişim adresi: <https://perspektif.eu/2020/04/28/fransada-irkci-ifadeler-kullanan-polisler-aciga-alindi/> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Radziemski, L. (2023, Temmuz 2). *‘It’s purely political’: Why France’s newest immigration bill is so controversial*. Euronews. Erişim adresi: <https://www.euronews.com/my-europe/2023/07/02/its-purely-political-why-frances-newest-immigration-bill-is-so-controversial> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Republique Française. (2021, Haziran 25). *Qu’est-ce que le contrat d’integration republicaine (CIR)?*. Erişim adresi: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F17048> (Erişim tarihi: 14.11.2023) (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Republique Française. (2023a, Nisan 1). *Qu’est-ce Que l’aide medicale de l’Etat (AME)?*. Erişim adresi: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F3079> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Republique Française. (2023b, Nisan 27). *Qu’est-ce Que la protection univelle maladie (PUMA)?*. Erişim adresi: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F34308> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Reynie, D. (2023). *Immigration: Comment font les etats Europeens*. Paris: Fondation Pour L’innovation Politique. Erişim adresi: <https://www.fondapol.org/etude/immigration-comment-font-les-etats-europeens/> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. doi: <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>

Sammut, C. (1976). L'immigration clandestine en France depuis les circulaires Fontanet, Marcellin et Gorse. *Collection IDERIC* 6(1), s. 379-397. Erişim adresi: https://www.persee.fr/doc/ierii_1764-8319_1976_act_6_1_921 (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Schengen anlaşması. (t.y.). Schengenvisa. Erişim adresi: <https://www.schengenvisa.info.com/tr/schengen-anlasmasi/> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Scullion, R. (1995).). Vicious circles: immigration and national identity in twentieth-century France . *SubStance*, 24(76-77), 30-48. doi: <https://doi.org/10.2307/3685089>

Stancova, K. C. (2010). Integrating the EU migration policy into the EU neighbourhood policy: The origins and prospects. *The European Consortium for Political Research fifth Pan-European Conference*, (s. 1-21). Porto.

Svoboda, E. (2016). Migration in Libya: Transit zone or final destination? *Policy Brief* 65. London: Humanitarian Policy Group. Erişim adresi: <https://odi.org/en/publications/migration-in-libya-transit-zone-or-final-destination/> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Şemşit, S. (2010). *Avrupa Birliği göç politikasının güvenlikleştirilmesi ve dışsallaştırılması: Türkiye'ye yansımaları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şemşit, S., & Şahal Çelik, D. (2019). Kale avrupası yaklaşımı ve düzensiz göç. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 15(2), 279-294.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022, Kasım 15). *Avrupa Birliği'nin tarihçesi*. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html (Erişim tarihi: 23.12.2023)

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2024, Ocak 11). *Vize serbestisi diyalogu*. Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/ab-ile-yurutulen-vize-serbestisi-diyalogu_51819.html (Erişim Tarihi: 22.02.2024)

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (t.y.). *Geçici koruma*. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim tarihi: 22.02.2024).

T.C. Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü. (t.y.). *Avrupa Fiziki Haritası*. Erişim adresi: <https://www.harita.gov.tr/urun/avrupa-fiziki-haritasi/573> (Erişim tarihi: 16.11.2022).

Tan, R. (2019). *AB'nin göç politikası, EURODAC ve Türkiye'ye etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi.

Tardis, M. (2023, Ocak 27). *Politique d'immigration et démocratie parlementaire : une relation à repenser*. Ifri. Erişim adresi: <https://www.ifri.org/fr/publications/briefings-de-lifri/politique-dimmigration-democratie-parlementaire-une-relation> (Erişim tarihi: 11.04.2023)

Tuncer, F. F., & Zengin, M. (2020). Unutulan göçmenler El Tucolar: Osmanlı dönemi Suriye bölgesinden Latin Amerika'ya yapılan göçler ve etkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(70), 304-314. doi: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.4093>

Turan, Y., & Şaşkın, O. (2017, Şubat). AB'ye İltica Başvurularının Değerlendirilmesinde Geri. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 47-56.

Türkiye'deki mülteciler ve sığınmacılar. (t.y.). UNHCR. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar-pdf> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Uluslararası Göç Örgütü. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Çiçekli, B. (Ed.). Erişim adresi: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (Erişim tarihi: 23.12.2023)

UNHCR. (2016, Temmuz 11). *UNHCR viewpoint: 'refugee' or 'migrant' – which is right?*. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/news/stories/unhcr-viewpoint-refugee-or-migrant-which-right> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

United Nations High Commissioner for Refugees. (2016). *UNHCR viewpoint: "refugee" or "migrant"- wich is right?*. UNHCR. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/news/stories/unhcr-viewpoint-refugee-or-migrant-which-right> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Uzun, A. (2015). Günümüzün sosyal ve ekonomik sorunu olan Suriyelilerin mülteci ve ekonomi hukuku bakımından değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 105-120.

Ünver, M. (2019). *Sömürgecilik tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. Erişim adresi: http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/tarih_ao/somurgeciliktarihi.pdf (Erişim tarihi: 17.11.2022)

Ward, A. W., Prothero, G. W., Leathes, S. M., & Benians, E. A. (1912). *The Cambridge Modern History Atlas*. London: Cambridge University Press.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, T.C. Resmî Gazete, 28615, 11 Nisan 2013.

Yardım, M. (2017). Göç ve entegrasyon politikaları ışığında Fransa'da toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 100-136.

Yıldırım , E. (2019, Mayıs 8). *Afrika ve yeni sömürgecilik*. İNSAMER.

Yıldız, H. (2006). Avrupa Birliği vergi politikası ve vergi uyumlaştırma çalışmaları. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 549-569.

Ek 1- Doküman Analizi Kapsamına Alınan Çalışmalar

Anadolu Ajansı. (2015, Mayıs 18). *Fransız polisi banliyö isyanı davasında 'aklandı'*. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransiz-polisi-banliyo-isyani-davasinda-aklandi/46116> (Erişim tarihi: 25.12.2023)

Berchet, C., & Jusot, F. (2010). L'état de santé des migrants de première et de seconde génération en France. *Revue Economique*, 61(6), s. 1075-1098.

Berchet, C., & Jusot, F. (2012). État de santé et recours aux soins des immigrés: une synthèse des travaux français. *Questions d'économie de la sante*, s. 17-21.

Brinbaum, Y. (2019). Trajectoires scolaires des enfants d'immigrés jusqu'au baccalauréat. *Éducation and formations*, 100, s. 73-104. doi: [10.48464/ef-100-04](https://doi.org/10.48464/ef-100-04)

Brinbaum, Y., & Primon, J. L. (2015). Les injustices et discriminations au travail vecues par les jeunes issus de l'immigration. *Connaissance de L'emploi*, s. 1-4.

Brinbaum, Y., Farges, G., & Tenret, E. (2016). Les trajectoires scolaires des élèves issus de l'immigration selon le genre et l'origine : quelles évolutions ? *CNESCO*, s. 1-41.

Challe, L., Chareyron, S., L'horty, Y., & Petit, P. (2020). Discrimination dans le recrutement des grandes entreprises :une approche multicanal. *Tepp Research Report, No 2020-01*.

Cognet, M., Hamel, C., & Moisy, M. (2012). Sante des migrants en France: l'effet des discriminations liees a l'origine et au sexe. *Revue Europeenne Des Migrations Internationales* 28(2), s. 11-34. doi: [10.4000/remi.5863](https://doi.org/10.4000/remi.5863)

Constant, A. F. (2003). Immigrant adjustment in France and impacts on the natives. K. F. Zimmermann içinde, *European migration: What do we know?* (s. 263-302). Oxford: Oxford University Press.

Dares-MAR, IPP, ISM Corum. (2021, Kasım). *Discrimination in hiring people of supposedly North African origin: What lessons from a large-scale correspondence test?* IPP Policy Brief, 76. Erişim adresi: <https://www.ipp.eu/en/publication/discrimination-in-hiring-people-of-supposedly-north-african-origin-what-lessons-from-a-large-scale-correspondence-test/> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Doğru, A. (2022, Ekim 17). *Fransa, Cezayirlilerin öldürölüp Seine Nehri'ne atıldığı katliamı sahiplenmek istemiyor*. Anadolu Ajansı. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransa-cezayirlilerin-oldurulup-seine-nehrine-atildigi-katliami-sahiplenmek-istemiyor/2713530> (Erişim tarihi: 25.12.2023)

Duguet, E., Leandri, N., L'Horty, Y., & Petit, P. (2010). Are young French jobseekers of ethnic immigrant origin discriminated against? A controlled experiment in the Paris area. *Annals of Economics and Statistics*, 99/100, s. 187-215. doi: <https://doi.org/10.2307/41219165>.

Dursun, H. R. (2023). Fransa'da derinleşen toplumsal kriz ve tarihsel kökeni. *SETA Perspektif*, 370, s. 1-4.

Floyd, K. (2013). *Multicultural Mindsets: Addressing Diversity in Public Schools in France*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Lawrence: Kansas University.

Guillou, A. Y. (2005). *Experience migratoire et pratiques therapeutiques des migrants a Rennes*. Erişim adresi: http://www.odris.fr/documents/etudes/Pratiques_Therapeutiques_2005.pdf (Erişim tarihi: 04.03.2024)

INSEE. (2018, Kasım 7). *L'insertion des immigrés, de l'arrivée en France au premier emploi*. Erişim adresi: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/3640742> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

INSEE. (2023c, Mart 30). *Immigrés et descendants d'immigrés*. Erişim adresi: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/6793310?sommaire=6793391&q=Maghreb> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Jovelin, E. (2011). Les jeunes issus de l'immigration confrontés à la discrimination. *Hommes&Migration*, 1292, s. 104-113. doi: <https://doi.org/10.4000/hommesmigrations.975>

Kastenbaum, M., & Vermes, G. (1996). Children of North African Immigrants in the French school system. *European Journal of Intercultural studies*, 6(3), 43-48.

Kazan Döğer, G. (2023, Temmuz 13). *Fransa'da Müslümanlara yönelik polis şiddetinin kökleri sömürge dönemine dayanıyor*. Anadolu Ajansı. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/musulman-karsitligi/fransada-musulmanlara-yonelik-polis-siddetinin-kokleri-somurge-donemine-dayaniyor/1816553> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Killian, C. (2001). *Cultural choices and identity negotiation of Muslim Maghrebien women en France*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Emory University, Atlanta.

Moussaoui, S., Combes, S., Ibanez, G., Gautier, A., Relyea, B., & Vignier, N. (2022). Are immigrants living in France more reluctant to receive vaccines than native-born French citizens? findings from the national health Barometer study. *Vaccine*, 40(28), s. 3869-3883.

Paraschivescu, C. (2013). Social protection and economic security of North African migrant workers in France. *Revista Romana de Sociologie*, 24(1-2), 91-99.

Pierné, G. (2013). Hiring discrimination based on national origin and religious closeness: results from a field experiment in the Paris area. *IZA Journal of Labor Economics*, 2:4, s. 1-15. doi: <https://doi.org/10.1186/2193-8997-2-4>.

rfi. (2016, Aralık 13). *North African name still hurts job chances in France*. Rfi. Erişim adresi: <https://www.rfi.fr/en/france/20161213-north-african-name-still-hurts-job-chances-france> (Erişim tarihi: 23.12.2023)

Roger, N. P. (2005). L'accès aux soins psychologiques des familles migrantes d'origine maghrébine. *Psychotropes*, 11(1), s. 33-54.

Ruault, M., Valat, E., & Foroni, F. (2016). *Discrimination à l'embauche selon « l'origine » : que nous apprend le testing auprès de grandes entreprises ?* Paris: Dares.

Shahrokni, S. (2015). The minority culture of mobility of France's upwardly mobile descendants of North African immigrants. *Ethnic and Racial Studies*, 38(7), 1050-1066. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/01419870.2014.964280>

HARİTALAR

Harita 1.1. : Akdeniz Bölgesini Gösteren Avrupa Fiziki Haritası.....	14
Harita 1.2. : 17. ve 18. Yüzyılda Afrika Kıtasındaki Sömürgeci Ülkeler	15
Harita 1.3. : 1910'da Afrika Kıtasında Bulunan Sömürgeci Ülkeler.....	16
Harita 1.4. : İspanya'nın Kuzey Afrika'daki Özerk Ceuta ve Melilla illeri	28

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı	Merve SARUHAN
Uyruğu	T.C.

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet yılı
Ön Lisans	Akdeniz Üniversitesi / Sosyal Hizmetler	2016
Lisans	Akdeniz Üniversitesi / Sosyoloji	2021
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi / Akdeniz Göç Araştırmaları	2024

Yabancı Dil	İngilizce / 56,25000
-------------	----------------------